Csalog Zsolt

Falak és falromok

Jelenkor

Csalog Zsolt

Falak és falromok

Élő Irodalom sorozat
Jelenkor Kiadó
Pécs

Kiadja a Jelenkor Kiadó Kft.
Pécsett
Felelős kiadó Csordás Gábor
A szedés a Jelenkór Kiadóban készült
Xerox Hungarian Ventura kiadványszerkesztővel
Szerkesztette Weber Kata
A borítót Németh Pál tervezte
Megjelent 19 (A/5) ív terjedelemben, Palatino betűtípusból szedve
ISBN 963 7770 77 1
ISSN fi 7-6699
ÁFÉSZ Nyomda Vác, 243.94.

Szamizdat

Fal

− A Fal természetesen vasbetonból készült. A helyszínen csak az összeállítás történt, előregyártott elemekből. A talajba süllyesztett oszlopok 2 méter 50 tengelytávval sorakoznak, közeiket zsilipéit technikával töltik ki a keskeny, vízszintes lapelemek. A Fal magassága 2 méter 10, felső szegélyén vaskarokra erősítve három sor szögesdrót fut végig. A belső oldal fehérre meszelve. A tervezés annak idején nem jelentett különös gondot, már korábban alkalmazott és bevált szabványról volt szó, amelyet mint gyárak és táborok kerítését széles körben ismert az építőipar. Mindössze a magasság meghatározása okozott problémát: adva volt a 30 és 60 centiméteres modul, így elsősorban a 7x30, a 8x30 és a 4x60 centiméteres lapbeosztás lehetősége jött szóba. Végül az anyagi szempont döntött. Lévén a Fal teljes hossza 31 kilométer, 12 400 darab oszlop és 7x30-as beosztás mellett is 86 860 darab lapelem legyártásáról volt szó, ami nem kicsinység, a takarékosság minden ésszerű módját meg kellett ragadni. Természetesen azért nem a minőség rovására. Az elemek egyébként az azóta megszűnt II. számú Dózsa György házgyárban kerültek legyártásra, alig három hónap alatt. Az összeállítás mindössze másfél napot vett igénybe, persze a csaknem teljes építőipari kapacitás felhasználásával, és magától értetődően a honvédség hathatós közreműködésével.

− A Fal belső oldalát, ahol ezt a terep lehetővé teszi, keskeny vizesárok követi. Az árok belső partján fut egy egyszerű botlódrót-rendszer, a drótok érintése az őrtornyokhoz jelez. Ugyancsak közvetlenül az árok partján állnak az őrtornyok, a belső városkerületekben a körülményekhez alkalmazkodva átlagosan 100 méteres sűrűségben, a ritkábban lakott részeken átlag 150 méteres közökkel. Az őrtornyok eredetileg fából, deszkából készültek, közvetlenül a Fal építése utáni napokban, magasságuk sem haladta meg a

(Ad notam:
„Szomorúfűzfának harminchárom ága”)

Édesanyáméknak mondják meg, hogy kérem:
kéne ilyen tápszer, elapadt a tejem.

Kéne ilyen tápszer, nem tudom a nevit.
Ha tudnak szerezni, át kéne tán dobni.

Minálunk nem kapni. Át lehet tán dobni.
Kedves Pali bácsi, mondja meg már nékik!

Ki ződbe, ki kékbe, ki talpig fejérbe.
Ha maguknál kapni, próbáljak átdobni!

három métert. Ezek a hevenyészett építmények később lépésről lépésre ki lettek cserélve vasbetonból épült, erős, 4 és fél méter magas, időtálló tornyokra. De Budán még ma is áll néhány az eredetiek közül, egyet pedig épp nemrégiben szállítottak be a Kossuth Lajos Politikai Múzeumba, az egyik belső udvaron áll, megtekinthetik.

− Ma már természetesen maga a Fal sem őrzi mindenütt az őseredeti formát. Több szakaszon, ahol robbanás vagy egyéb káros behatás megrongálta, hosszabb-rövidebb részeken megtörtént a modern átépítése, általában vastagabb, helyszínen öntött vasbetonból. Egy rövidebb szakaszon, a Vár nyugati lejtőjén pedig egy műszakilag sikerületlen rész tetszetős téglafalra lett felcserélve. De a Fal átépített, új részein is egyöntetű a belső oldal fehér meszelése.

− A külső oldal szintén meszelt?

− Nem tudom. Még nem láttam. − A szűkebb értelemben vett falból, a vizesárokból, botlódrót-rendszerből és toronysorból álló védmű kiegészítő része a határsáv. Ennek normális szélessége egy, vagy inkább két háztömb, illetőleg nagyobb, nyílt tereken ennek nagyjából megfelelő szélességű zóna. A határsávot a belső oldalon szögesdrót védi, a határsávba torkolló úttesteket sorompó zárja le. A Belváros több

Mióta bejött a drót, ezeket mink nem láthassuk. Csak úgy, ha kapálásba, vagy amikor a szárat vágjuk, összekerülünk közelre, és hát akkor énekelünk. En ott születtem, ott vótam kislány, csak idejöttem férjhe. A lányom meg szinte úgy, őt meg oda vitték férjhe, épp ahogy bejött a drót, előtte tavaszon, így a család kétfelé van. Levelet ha kűdünk, nem ér át, meg mink se kapunk onnan levelet. Lássuk azér, hogy mozognak, élnek − de még a harangjuk is néma lett azóta, hogy a drótot húzták. A torony áll, az kilátszik a nyárfák mögül, de hogy a harangot elvitték-e, vagy ott van azér, csak nem húzzák-nem tudjuk. Régen a harang után tudtuk, hogy élnek, vagy ha meg is halt

valaki, hát annak is kongattak -most már ez sincsen. így aztán csak ha a munka végett közel engednek a dróthoz, és őtőlük is oda tud jönni valaki kapálni, akkor énekelünk. Mink is elmondunk egy nótát, meg ők is felelnek rá. így tudtam meg két éve is, nótával hozta a hírt egy traktoros, hogy meghalt az öcsém. Valami vidámabb nóta kell, ha kerül vidámabb, hogy az őr ne gondoljon semmit −, ászt így elénekeljük, amit üzenni akarunk.

pontján azonban, néhány nélkülözhetetlen középület miatt, keskenyebbre lett szabva a határsáv, vagy éppen teljesen el is maradt − erre is van két vagy három példa. A határsávba ugyanis csak azok léphetnek, akik ott − és csakis abban a körzetben − bejelentett lakással rendelkeznek. Az ottlakók persze fogadhatnak látogatókat is a város más részeiből, ha azok külön határsávi belépőt igényelnek és kapnak. Idegen állampolgárok természetesen nem kaphatnak ilyen engedélyt. Ezekből a szükségszerű rendszabályokból következik, hogy középület vagy más nyilvános intézmény a határsáv területén nem lehet. Ezek onnan vagy ki lettek költöztetve − a mozik, éttermek, presszók kivétel nélkül −, vagy kivételes esetekben a határsáv szélessége lett miattuk keskenyebbre szabva. Ilyen esetekben azonban kettőzött őrszemélyzet biztosítja, hogy a közintézmények miatti speciális helyzet ne adhasson módot visszaélésekre.

(Ad notam: „Hej, Jancsika, Jancsika”)

Róza, fiam, a Margit nem engedi a tápszert. Azt mondja, baj lehet, ha a dobozt átdobjuk. Próbálj fiam burgonyát kis vajjal megtörni, tégedet is az táplált, sokat etted, amikor az én tejem elment, elállt, a front ahogy vót. Próbáljátok meg fiam, mer a Margit azt mondja, nagy baj lehet belőle, azt mondja, és nem hagyja. Dunárul fúj a szél! Nyőttél vóna nagyobbra, lettél vóna katona, Dunárul fúj a szél...

− Ami általában az őrszemélyzet kérdését illeti, a fegyveres őrség részben a tornyokon és a határsáv sorompóinál, fixált helyzetben teljesít szolgálatot, részben pedig mobil formában, a Fal belső oldalán, illetve a határsáv szögesdrótjánál ad rendszeres járőrt. Az őrszemélyzet létszáma, az elhelyezés sűrűsége a helytől, az időtől, a speciális viszonyoktól függően változó.

− Mindent összevéve: a Fal és a hozzá kapcsolódó védmű-komplexum megnyugtató védelmet nyújt fővárosunk lakosságának és annak a hatalmas építőmunkának, amely fővárosunk falain belül folyik. A Fal a közvetlen védelem feladatait a tapasztalat szerint is hiánytalanul látja el. Hozzá kell azonban tennem, hogy nem várt esetekben egyéb védelmi intézkedések

egész sora áll még készenlétben, hogy minden elképzelhető veszélyt elhárítsunk. Ezeket ismertetni nem feladatom. Nem kell tehát azt hinnünk, hogy most kimerítően, minden részletre kiterjedően megismerték a Falat.

− Meglep a Fai viszonylag csekély magassága. Ha jól értettem, kettő tizet mondott. Elegendő lenne ez?

− A Fal magasságának meghatározása a tervet megelőző viták fontos pontját képezte annak idején. A probléma súlyára való tekintettel megtörtént a külföldi tapasztalatok alapos feldolgozása is. A lisszaboni fal magassága 2 méter 60; ez a magasság azonban a gyakorlatban feleslegesnek bizonyult; annak történetéhez hozzátartozik az is, hogy Észak-Portugália a világ egyik első cement-exportőr országa − ott tehát az anyagi szempontok egészen másképp éreztették hatásukat. Az ankarai fal a súlyos gazdasági nehézségek következtében eredetileg 170 centiméter magassággal épült, így nem vált be; néhány évvel később 2 méterre magasították − ez a méret viszont már elegendőnek bizonyult. Rio de Janeiro-ban és Szófiában ugyancsak 2 méteres a fal, és kielégítően kiállta a gyakorlat próbáját. Fokvárosban és Lyonban a miénk után épült a fal, pontosan 2,10 magasságúra, és a legkorszerűbb igényeknek is megfelel. Talán elegendő és megnyugtató lesz ennyi adat felsorolása.

(Ad notam: „Ha folyóvíz volnék”)

Nem adott az Isten szemernyi esőt se. A tengeri, ami a Paploson lett, semmicske csak. Meg a krumpli a Hatosba, az is alig semmi. Nem adott az Isten.

A kenyerünk azér meglenne még éppen, de az esők a Tiszáig ha jöttek, mind csak a Tiszáig, minálunk a port se csapták el mostanig. Nem lesz kukoricánk.

Apádat két hete a kórházba vittük, mer nehezet emelt. Azt mondja az orvos, sokat kellfekünni, de megmarad azér. De én azt gondolom, nem él meg már soká.

Kéne a kutunkat pucoltatni végre, büdös lett a vize. De ha apád nincsen, nem tudom magamtól. A Kozma csinálná, de hogyan fizessem? Nem tudom fizetni.

Ha majd a tengerit töritek a Háton, hozd el a gyereket, hozd ki a gyereket. ,

Ha folyóvíz vónék, bánatot nem tudnék. Partot mosogatnék, füvet újítanék, szomjú madaraknak ínnyok adogatnék, szomjú madaraknak ínnyok adogatnék.

− Az önök fővárosa nagymúltú város...

− Igen. Meg fogjuk tekinteni a római erődítmény maradványait, az időszámításunk kezdete utáni első évszázadból.

− És rendkívül szép város.

− Örülök, hogy megnyerte a tetszését. Majd fel fogunk menni a Halászbástyához, amint eláll az eső.

− A Halászbástyához − lehet? A Halászbástya nem Északi Szektor?

− Nem, nem. Valóban ott húzódik a Fal, de épült a déli oldalon egy új bástya, és oda fel szabad menni, semmi akadálya!

− Nekem roppantul tetszik a Lánchíd. Rendkívüli szépségű épület! Kár, hogy nem használják.

− Igen, kár. De persze a forgalom könnyen nélkülözi. A múlt század 40-es éveiben épült, és hát nem a mai igényekre tervezték, nevetségesen keskeny. Tavalyig különben volt még határforgalom ott is, de sok értelme nem volt a dolognak, célszerűbbnek látszott teljesen lezárni a hidat, és maradt a két falkapu, egy Pesten, egy Budán. A határforgalom amúgyis csökken.

− A budai kaput láttam már, de a pesti...

− A pesti kapu a Nagykörúton van, közvetlenül az Oktogonnál, a November 7-e térnél.

− Ahol februárban a robbanás volt?

− Úgy van.

− Néhány éve, mikor utoljára itt jártam, pontosan a budai kapuban volt egy csúnya gumidefektem. Nem emlékszem pontosan, melyik évben történt, de azon a nyáron, amikor az a tizenegy főnyi csoport megpróbált átjutni a Falon, három vagy négy éve...

− Stimmel, négy éve. Bűnözők voltak, mind a tizenegy: bankrablók.

− Roppant kínos helyzetbe kerültem, bár utólag már csak nevetséges az egész. Az volt a dolog pikantériája, hogy épp őrségváltás lett volna...

(Ad notam: „Híres decsi Előhegy aljában”)
Öcsédéknél kisleány született.
Megy a babám kékítős gatyába,
Kávé színű kalap a fejébe,

Nem süt a nap ragyogó szemébe.

Az ünnepre szépen megcsináltuk
a sírokat, szép lett a temetőnk.
Sok az idén a fehér krizantém,
szép fehér vót az egész temető.

A tik temetőtöket nem láttuk,
hogy világított vóna Mindszentkor,
tán nem is gyútottatok most mécset?
Mink még a kápolnánál is gyútottunk,

a fal mellett gyertyákat azokér,
akiknek nem tudjuk a sírjukat.
Megengedték, nem szállottak érte.
Tinállatok nem láttuk a mécset.

Meghalni nem halt meg mostan senki.
A legutolsó halottunk még az
üreg Dániel Pista bácsi vót.
Jól ismerted. Hetvenhét éves vót.

Sanyiéknál Rozi lett a kislány.
A névadón teróllad lett Rozi,
de Esztike lett a keresztanyja.
Október huszadikán született.

Másnap mindjárt meg is keresztelték,
mer gyenge vót. De azóta jól van.
Kávé színű kalap a fejébe,
Nem süt a nap ragyogó szemébe.

Most hogy meghalt szegény Pista bácsi, nincsen aki harangozónk legyen. Kávé színű kalap a fejébe, Nem süt a nap ragyogó szemébe.

− Bocsásson meg, − én ismerem valamelyest a várost, régről. Már úgy értem, a teljes Budapestet. Még a Fal előtti időkből. Namármost, nem értem pontosan, hogy...

− Kérem szépen! Elmagyarázom. Kövessük végig pontosan a Fal vonalát. Kezdjük talán a Budai oldalon. Végigfut a farkasréti temető előtt, az egykori 59-es villamos vonalán, átvág a Lékai János téren, majd a Csörsz utcát követi. A Hegyalja útnál északra fordul a Mészáros utcán...

− Kamaszkoromban ott voltam újságkihordó, hajnalonként épp ott...

− Tehát a Mészáros utcán, aztán a Vérmező déli végénél nekivág a Várnak. Gránit utca, Szentháromság tér, kettészeli a Szentháromság teret...

− A Mátyás-templom...

− Igen, a Mátyás-templom a fal északi oldalára került. Aztán a Halászbástyán át a túlsó oldalon lefelé, a Hunyadi János út fölött a gyepen, le a Clark Ádám térig. A tér, a hídfő az Északi Szektorhoz tartozik. A Lánchíd másik, pesti hídfője Déli Szektor. A Roosevelt téren vág át a Fal, Apáczai Csere János utca, kettévágódik a Vörösmarty tér, aztán Bécsi utca, aztán átlósan átszeli az Engels teret...

− Az autóbuszmegálló...

− Az autóbuszmegálló épületének nagyobb része ide tartozik. Innen a Paulay Ede utcán fut a Fal a Liszt Ferenc térig, itt megfordul, átvág hosszában a téren, át a Népköztársaság úton, a Jókai téren is, aztán az Aradi utca vonalán át a Körúton, egyenesen a Szinyei Merse utcáig. A Szinyei Mersén kimegy a Rudas László utcára, és azon az Állatkertig. A szoborcsoport mögött halad át a Hősök terén. A tér a Déli Szektorhoz tartozik.

− De a sorompót az Andrássy út végén láttam! A térre nem lehetett...

− Természetesen. De az a határsáv-sorompó volt. Ami nem azonos a Fallal! A Fal közvetlenül a Szépművészeti Múzeum előtt, de a szobrok mögött megy. Aztán tovább a Városligetben. A Liget egy része a miénk. De szintén határsáv. Korábban a park egy kis része szabad sétaterület volt...

− Ahol a sakkozók szoktak ülni?

− Igen. De sok visszaélés történt, így le kellett zárni a parkot. Továbbmenve...

− A Lenin-szobor eszerint...

− A Lenin-szobor, valamint a Dózsa György útnak az a széles része a szobor előtt: ünnepnapokon szabad terület.

Itt zajlanak le a felvonulások és a díszszemlék, amelyek igen sok külföldi turistát vonzanak. Továbbmenve a Népstadion úton, majd a Thököly úton és a Csömöri úton, a külső vasútvonal mentén fordul ismét

délkeletnek a Fal. A vasútvonal most nincs használatban. De azt a környéket már úgysem nagyon ismerik.

− Bocsásson meg, de nem egészen ezt szerettem volna kérdezni. Hanem hogy milyen koncepció, miféle gyakorlati meggondolások jutottak szóhoz a Fal vonalának kitűzésekor. Elgondolkoztató, hogy...

− A Fal természetesen békés építőmunkánk védelmét szolgálja. A Fal felépítését azok az állandó provokációk és gengsztertámadások tették szükségessé, amelyekkel nap mint nap...

− Bocsásson meg, nem így értettem természetesen. Hanem − az ugyebár ésszerű, hogy ha mondjuk az Opera az Északi Szektoré, akkor a Zeneakadémia a Délibe kerüljön; ha a Műcsarnok a Déli Szektorban van, akkor a Szépművészeti Múzeum legyen az Északiban. Habár nem értek hozzá... No de hát például a pályaudvarok! És egyáltalán: a város teljes közlekedési rendszere! Vagy például: hogy tudja a Déli Szektor nélkülözni a békásmegyeri vízműveket? Hogyan lehetséges, illetve mi indokolja, hogy...

− Kérem szépen. A kettéválás következetes és meg nem alkuvó végrehajtása, a Fal felépítése természetesen szült kisebb-nagyobb gyakorlati nehézségeket. Például a közlekedésben is, vagy a víz- és gázellátásban és így tovább és így tovább. Ez nem titok, ma már erről nyugodtan beszélhetünk. Ugyanakkor azonban mára az is bizonyossá vált, hogy ezek a nehézségek csak átmenetiek voltak. Minden ilyesmi megoldhatónak bizonyult, és meg is oldódott igen rövid idő alatt. És védtelenül hagyni magunkat, veszélyeztetni a jövőnket, vagy megalkudni, „nehézségekre" hivatkozva tűrni, hogy ezekkel az ön által említett problémákkal zsaroljanak minket: azt hiszem, önök is beláthatják, hogy ez jóvátehetetlen hiba, sőt bűn lett volna!

− Persze, igen, szó se róla, azt hiszem ezt értem! Inkább az a kérdés merült fel bennem, hogy miért éppen, miért pont a Paulay Ede utca a választóvonal? Hogy kik laknak a Paulay Ede utca egyik oldalán, és kik a másikon? Hogy mi a története, a történetében rejlő értelme annak, hogy éppen a Paulay Ede utca...

− Nem egészen értem a kérdését, és megint csak azt tudom mondani, hogy − hogyan is magyarázzam csak... Meglepnek a kérdései! Azt hittem, ezek világos dolgok! Nézze kérem. Mi, itt, a Fal innenső oldalán a szocializmust építjük. És mi pontosan tudjuk, hogy vannak odaát, akik nem örülnek annak, hogy mi itt a szocializmust építjük. Akik irigységgel nézik az eredményeinket és bizony sok mindent megpróbálnak, hogy a mi életünk

megváltozzon, visszaváltozzon. Mi azonban − hát mi már csak ilyenek vagyunk. Talán értenek engem, vagy nem? Mi jobban szeretjük a szocializmust építeni, mint abban a másik fajta világban élni. Erről különben ön is könnyűszerrel meggyőződhet, bárkit megkérdezhet erről itt, a Falon innen. Szeretne-e inkább odaát élni, vagy inkább itt építi a szocializmust? − akárkitől megkérdezheti, nyugodtan megpróbálhatja! A választ megjósolhatom önnek. Odaát viszont vannak, akik nem szeretik ezt a Falat. Jobban szeretnék nem látni, szeretnék lerombolni ezt a Falat! De mi nem vagyunk ijedősek. Ha kell, megvédjük a Falat! A Fal pedig megvéd minket. − Nos, hát ennyi az egész. Nem tudom persze, hogy érti-e, értheti-e ezt ön...

− Hogyne, persze! Természetesen: értem! Köszönöm, minden világos! De nem is ez volt a lényeges, illetve félreértette, hogy − de mindegy, nem érdekes, nem fontos. Köszönöm szépen. És bocsánat a közbeszólásért.

− Kérem, nyugodtan kérdezhet. Azt hiszem, mindenre tudunk felelni. Visszatérve a Falhoz: a védőmű ismertetésekor elfelejtettem kitérni a kutyákra. Az őrszemélyzet nehéz munkáját igen jelentősen megkönnyítik a nagy sikerrel alkalmazott farkaskutyák. Kitűnően, hallatlan sokoldalúsággal képzett, okos állatokról van szó, akik egyébként képzettségük fokának megfelelően katonai rangfokozatot kapnak, sőt kitüntetéseket is.

− Jé de érdekes...

− Igen. Ezek a derék és önfeláldozó segítők hallatlanul népszerűek a polgári lakosság körében is, számos történet jár szájról szájra a kutyáink intelligenciájáról és hősiességéről. Bizonyára vannak önök között is ebtenyésztők, akiket érdekelnek ezek a tanulságos históriák. Magam is ismertem egyet közülük, őrmesteri rendfokozata volt, számos komoly kitüntetéssel dicsekedhetett ...

(Ad notam: „Ó, miszter Alkohol”)

Ó, miszter Alkohol, hát itt vagy már megin!
Érthetően megmondtam, hogy köztünk semmi sincs!
Édesanyám, mondják meg Patakiéknak: Feriék
elköltöztek, valamilyen városba. Nem tudom a
város nevit, elfelejtettem. Vitték magukkal az
öregeket is. Most azér vagyunk már, kicsivel
könnyebben. Enni van mit, meg csizmákat vettünk,
mindenik gyereknek, meg még énnekem is, ezt ami
a lábamon van. Gumicsizma. Látja-e édesanyám

onnan? Karjaidban tartottál, mégse szerettél...
Én már szemüveggel nézek, mindig rajtam van.
Édesanyám meg egész ősz lett... Hallgattam terád,
minden szavad elhittem, s mit tettél velem?
Ó, miszter Alkohol, hát itt vagy már megin!
Patakiékat ne felejtsék...

(Ad notam: C. A. Debussy: Szent Sebestyén mártíromsága − A liliomok udvara)

előregyártott vasbeton elemekből a talajba süllyesztett monolitok nyomtávja kettő méter ötven közeiket zsilipelve töltik ki a keskeny lapelemek a Fal magassága kettő tíz felső szegélyén vaskarokra erősítve három sor szöges drót a belső oldal fehérre meszelve a szabványt az építőipar gyárkerítések és táborkerítések formájában próbálta ki harminc és hatvan centiméteres modullal a Fal teljes hossza harmincegy kilométer tizenkétezernégyszáz darab oszlop és hétszer harmincas rendszer mellett nyolcvanhatezer nyolcszáz lapelem került legyártásra a kettes számú Dózsa György Házgyárban három hónap alatt az összeállítás a helyszínen másfél napot vett igénybe negyvennyolcezer építőmunkás és a honvédség részvételével

(Ad notam: „Hegyek és völgyek közt”)
hegyek és völgyek közt van az én lakásom
csendes folyóvíznek csak zúgását hallom
a csendes folyóvíz télen megaluszik
de az én bánatom soha meg nem nyugszik

megunta két fülem ződ erdő zúgását
meghalt lányom apád tegnapelőtt meghalt
tegnap távirat jött tegnapelőtt meghalt
megunta két karom hírharang húzását

istenem Istenem áraszd meg a vizet
hadd vigyen el engem apám kapujára
hadd hajtson el engem anyám asztalára
hadd panaszoljam el én sok panaszomat

kérném szépen mai programunk végére értünk gondolom valamennyien fáradtak kellemes pihenést kívánok mindnyájunak kérem szépen még egy valamit szeretnék kérdezni éjszaka hallottam hogy lőnek a Fal felől állandóan lehetett hallani éjszaka hogy lőnek nem helyes kérem eltúlozni nem állandóan állandóan nem lőnek természetesen előfordul hogy lőnek de nem is feltétlenül emberre lőnek a botló-drót minden érintésre jelez a toronyhoz ha nekiszalad például véletlenül egy nyúl az is jelez és akkor természetesen szükségessé válik a riasztólövés nem tudom hogy kielégítő-e a válaszom igen persze köszönöm mégegyszer kellemes pihenést kívánok és bizonyára lesznek akiket érdekelni fog fővárosunk éjszakai élete szabad legyen ajánlanom a Budapest Táncpalotát a Boráros téren magyar pénzzel vagy idegen valutával egyaránt lehet fizetni és színvonalas szórakozást fognak találni sztriptíz is van? igen kérem van sztriptíz is mégegyszer kellemes pihenést és szórakozást kívánok

Megunta két fülem zöld erdő zúgását,
Megunta két lábom gyémántkövet nyomni,
Megunta két lábom gyémántkövet nyomni,
Megunta két karom hírharangot húzni −

Öregek

Magyar élet

Jaj Istenem, jaj Istenem − azt mondja Borcsa néni −, nehéz vót a mi életünk!

Mer szegények vótunk!

Az! A szegénység!

Meg a háborúk! Jaj Istenem −

Ahogy összekerültünk tizenhatba, mindjárt el is vitték az uramat katonának. Otthagyott, a hasamba a gyerekkel! Ettük a semmit!

Jaj Istenem −

Fogságba esett azután az uram, de még ott a fogságba is besorozták. Vereskatona lett, harcolt azokkal is − mer meg lett nekik ígérve: ha harcolnak, hazajöhetnek. De nem úgy lett mégse. Mer ahogy széjjelverték a csapatát, elindult az én uram a világnak, úgy jött haza a határon, háborún, mindenen keresztül − tizennyóc karácsonyán beállított, beesett az ajtón, de mint a csont és a bőr! Ó te jó Jézusom! Itt álltam akkor a nagybeteg emberrel meg a két aprós gyerekkel − mer kettő vót már. Ugye ahogy tizenhétbe hazaeresztették sebesülési szabadságra, persze meglett a második is. Na el lehet képzelni, hogy éltünk!

Akkor egy darabig nem is szólították az uramat − hát fél ember vót ű csak, a veder vizet nem bírta emelni, nem hogy a puskát! De ászt ahogy a kommün kiütött tizenkilencbe, gyöttek űérte is. Hogy menjen mer menni kell! Vereskatonának! Harcoljon megin!

− Ne! − mondom. − Nem vót elég?! Muszáj megdögleni?! De hát hiába vót a szó. Ment. Mer az vót mondva, hogy aki felcsap, kap egy mázsa búzát − hát menni kellett: itt vót a két gyerek éhen!

Oda vót akkor is két hónapig. Ászt úgy akarta a Jóisten: itt verték szét űket túl a vizén, épp a faluval átellenbe. Úgy gyött haza az én uram: úszva, keresztül a folyón! Közbe meg lűtték mind a két ódalrul!

− Hamar − aszondja, de alig szedte a levegőt, tisztára el vót fúlva −, főzzél ételt, én meg megyek a kazalba!

Ledobálta magárul a katonaruhát.«− Égesd el a kemencébe! − ászt szaladt.

− Égessem, hogyan?! Csurom víz! Jaj teremtő Istenem! Három hétig a kazalba hordtam neki a levest. Három hét után, épp hogy előmászott:

gyöttek érte. Hogy menjen katonának! Mer megin menni kell! Aki felcsap a fehérekbe, mázsa búzát kap!

Belécsimpaszkodtam, ráakaszkodtam a ruhájára, úgy húzott magával végig az udvaron − de csak elment. Szaladtam én még utána is, végigóbégattam a főutcát − nem használt semmi, vitték. Nem láttam megint egy évig − Szűz Máriám −

Meggyött húsz januárba − alig van itthon három nap, gyön érte két csendőr. Szuronyos puskával!

− Majzik Sándor! Te vereskatona vótál! Jössz velünk! Bevitték a járásra, ott faggatták, ott verték.

− Nézzék − aszondja nekik −, hát engemet most engedtek el a fehérektül, én szógáltam a Nemzeti Hadseregbe!

− De vereskatona is vótál, ne tagadjad, te ördögfattyú! − Így.

− Nézze jóember − aszondja az én uram −, hát persze hogy vótam! De nem azér, minthogyha én az akartam vóna lenni, nem azér! Hanem mer kellett menni! Hogyne mentem vóna, amikor vittek! Meg kellett az a mázsa búza is, hát annékül mibül etette vóna a feleségem a két családot! Persze hogy vereskatona vótam, micsináltam vóna?!

Úgy gyött elő összetörve, tönkrenyomorítva, másfél hónap után. De még utánna is négy évig jártak ki hozzánk a csendőrök, nézték, hogy mit csinál az uram, meg nem vót szabad a falubul kimenni neki, minden szerdán, szombaton jelenkezni kellett neki, hogy megvan, nem ment sehová.

Négy család vót akkorra már. Dógoztunk, szenvedtünk rájuk eleget. Alighogy kicsit éltünk, mozdulni kezdtünk -akkoriba vettünk az uram egy hold fődjihe még másfelet −, alighogy éledezni kezdtünk: megint a háború. Ászt megin az én uram kellett! Gyerünk, bevonulni!

− Nem, nem! NEEMÜ − de kiabáltam, ahogy csak a belső részem bírta! − Nem mész most már sehová!! Elég vót!!

− Bolond vagy te egészen? − aszondja nekem. − Nem látod, hogy itt a behívó? Azt akarod, hogy fűbelűjenek?!

Elvitték megin Oroszországba. A Don-kanyarba! Sebesült ott is, meg elfagyott a lába neki, füle, orra, mindene -valahogy hazavergődött mégis.

Meg hazagyött a nagyobbik fiam is − sokára, mer fogságba vót az meg, ászt negyvenhétbe került csak elő.

Negyvenötbe vót ugye a fődosztás. Széjjelosztották ezeket a káptalani tagokat, oda lett adogatva mind az egész a szegénységnek. Ki öt holdat kapott, ki hetet − melyiket mennyire taksálta a bizottság. Az én uramnak

meg három holdat akartak adni! Mivelhogy már úgyis van neki kétésfél, család meg csak egy van − mer a nagyobbik fiam fogságba vót, a két lányom meg férjhement akkorra már. Meg hogy a Don-kanyarba vót az uram! Hát hun lett vóna, ha oda vitték!

Na, hát akkor én megmondtam neki!:

− Sándor, ha te most ezt ennyibe hagyod, engeded, hogy tégedet csak három holdra becsüljenek, hát akkor én nem is tudom − mondom −, én akkor nekimegyek a kútnak, beleölöm magamat a kútba!

Úgyhogy akkor el is ment az én uram a bizottságho, és megmondta az elnöknek, Tóth Vendelnek megmondta:

− Énvelem ezt nem tehetitek! Mer én tizennyócba a Trockij katonája vótam, énvelem ilyen gyalázatot nem lehet csinálni!

Meg is kaptuk akkor a hat holdat. Úgyhogy lett akkor a régivel nyócésfél hold födünk − mégis hát valami, szegényesen, de meg bírtunk élni rajta.

Igen, de ötvenbe begyött a téeszcsé! Elkezdődött, hogy oda kell adni a fődet, be kell vele menni a közösbe! Hogy az a kis nyócésfél hold födünk, amiér' annyit szenvedtünk, megin odalegyen, itt maradjunk megin a semmivel!

Bement akkor az én uram a párttitkárho, Sápi Lajosho.

− Az én fődemhe pedig nem nyúl senki se! Mer én megszenvedtem azér a fődér − aszondja az uram −, a Ponciussát, mer én a Trockij katonája vótam!

− Micso-DAA?? A Trockij katonája?! És ezt még ki mered kiabálni?!

De lett ott OLLYAN felfordulás!

Mer ugye akkor meg má nemszabad vót a Trockijt emlegetni! Mer tilos lett a Trockij! De mink ugye nem tudhattuk ezt, hát hunnan tudhattuk vóna?!

Úgyhogy még örülhettünk, hogy nem vitték el az uramat ezer a szóér! A téeszcsébe meg csak be kellett menni.

Szenvedtünk ászt benne eleget, Jézus Szűz Mária −

Ötvenhatba, ellenforradalomkor széjjelment a téeszcsé, meglett megin a födünk. De már hatvanba kezdődött minden elölrül! Egyszerre csak meg vótunk szállva, nyakunkon a mindenféle agitátor, éjjel-nappal gyöttek-mentek, nem győztünk hova bújni elölük-hogy be kell menni megin a közösbe!

A néphadseregbe vót akkor mind a két fiam, a nagyobbik őrmester, a kisebbik őrnagy − szaladtam a postára, eresztettem az őrnagy fiamnak

táviratot, hogy azonnal gyöjjön, mer baj van. Mer el akarják venni a fődünket!

Másnapra itt is vót a fiam. Ű ment a tanácsra az elnökhö − de úgy ám, hogy az ajtó majd a kézibe maradt!

− Az én apám egy vereskatona, egy veterán! − aszondja az én fiam az elnöknek, a Hajasnak. − Ha valaki az én apámhoz egy UJJAL is hozzányúl, annak énvelem gyűlik meg a bajjá!

Meg is lett az eredmény, mer kihagyták az uramat a szövetkezetbül. A födünk el lett tagosítva, de mondjuk elég tűrhetőt adtak helyette, hát azt művelgettük akkor maszekba, két lúval, két tehénnel, dógoztunk szakadásig, éltünk valahogy −

Igen, de gyön ám az öregség! Az uram is elmúlt már hetven, egészséges nagyon nem vót már, az én lábaim is csak dagadtak, puffadtak, nem bírták már az örökös munkát -mi lesz így velünk? Nyugdíjat ugye sehunnan nem várhattunk. A fődet adtuk vóna már, de nem kellett a kutyának se, bérlőt se leltünk, mer mindenki elszaladt a gyárakba, városra − uram Jézus, mit csináljunk?

Bement akkor az uram az irodára, megkereste a Pattantyús Miklóst, az elnököt. Megmondta neki, hogy szeretne most már belépni a termelőszövetkezetbe, mer rajtunk az öregség, elfogyott az időnk, erőnk nincs már, a gyerekek meg mind másfele mentek -

− Nézze Sándor bátyám − aszondja neki Pattantyús −, nem tudom magát felvenni. Mer az a helyzet, hogy mostan nincsen tagfelvétel! − aszondja.

Pedig hát dehogyis nem vót felvétel! Hogyne lett vóna! De hát mondhatott a Pattantyús, amit akart: ű vót az elnök!

Úgyhogy akkor megin a fiam segített ki minket. Iluska lányom írt neki levelet, hogy gyöjjön haza, mer megin űrá szorultunk.

Gyött is a fiam, katonai takszin − hatvannyócba vót már ez, ezredes vót akkorra már István fiam −, gyött, ászt bement a téesz-irodára.

De AKKORÁT vágott ököllel a Pattantyús Miklós asztalára, hogy majd el hasadt kettőbe az az asztal!

− A kutya Úristenit − aszondja, mer szókimondó ember a fiam, ami a szívin, az a száján −, hát pont csak az én vereskatona veterán apámnak nincsen hely ebbe a kurva termelőszövetkezetbe?! Mit csinálnak maguk itten?! Majd teszek én rendet! A szerelmes Istenit!!

Úgyhogy akkor téesztagok lettünk, azok lettünk a végin mégiscsak. Úgy is halt meg az én uram mint téesz-nyugdíjjas, úgy halt meg két éve. így

maradtam magam, téesz-nyugdíjjas most már én is.

Jaj Istenem − azt mondja Borcsa néni −, jaj Istenem! Szenvedtünk mink eleget az életbe, szenvedtünk mink özön sokat!

Bugyogó

Van még azér egy pár mibelőlünk, régi öregekbül − mondja Berti bácsi −, van vagy tíz a faluba, aki a hetvenötöt elhaladta, énvelem egyidős, vagy még elébb jár. Pallós Pali bátyám, Palkó István komám, Szakáll Zsuzsika néném, Csapláros Verus − akad még egy-kettő. Mind ollyan kis száraz, semmi öregember-öregasszony már. Csak Rozika néném a kivétel benne: az akár a hordó. Ű nem száradt el, pedig nyócvan elmúlt már ű is, úgy nyócvanhárom lehet -igen, mer vagy nyóc esztendővel idősebb tűlem. Én olyan kis suttyó gyerek vótam, iskolahagyott, ú meg már menyecske. Nem felejtem el: kertszomszédok vótak Rozika nénémék nagyapámékkal, én meg bujdokoltam a nagy-apámék málnájába a kert végin, szemeltem nagyba a málnát − hát, hallom ám: valami neszel a kerítésnél. Megbújtam, lelapútam, elhajtottam előttem a bokrot − úgy láttam meg űket odaát. Vastag Dani bátyámat − negyedik szomszéd volt öregapáméktul −, meg Rozika nénémet. Rozika néném ráhajolt a fűrészbakra, Dani bátyám meg hátulrul dógozta. Megnéztem jól − hát hogyne, hát addig még nem láttam illyesmit soha! Dani bátyám munkálkodik keményen, Rozika néném meg csak szorítsa a bakot, ászt mondja neki:

− Erőssebben, Dani bátyám, ha lehet!

No, ezt a szót nagyon megjegyeztem! Vissza is mondom Rozika nénémnek, akárhányszor tanálkozunk. Nemrégen is, pünkösd előtt, sort álltak az öregasszonyok a széknél húsér, Rozika néném is ott silbakol a végin. Odalépek csendesen megéje, úgy súgom a háta megett:

− Erőssebben, Dani bátyám, ha lehet!

− Hogy törjem el a derekadat, te huncut mihaszna! Megállj rossz kutya, kapjalak el, hátrakötöm a sarkadat! − de addigra én már ugrottam el onnat.

Nem haragszik érte, neveti ű is!

Hát, megváltozott azúta Rozika néném is nagyon. Szép fiatalasszony vót akkoriba, nagyon is helyre menyecske − most meg mint a kazal, ollyan, alig szuszog el eggyik saroktul a másikig.

Még meg akkora bugyogót senkinek se láttam, mint a Rozika nénémnek! Ollyan régifajta bugyogója van, két részbül összevarrva, ollyan korcos − de

mikor azt szárítja! Hát az egy látnivaló! Megyünk a feleségemmel az alsó soron a Rozika néném háza előtt, lesek be, mondom az asszonynak:

− Nézd a, mi van ott! Mi szárad a kötélen! Láttál-e már ekkorát?!

Hát valósággal az egész kötelet végigéri a Rozika néném bugyogója, eggyik ágastul a másikig! Krisztusom, ekkora hatalmassat!

Megnéztem én a tanító kisasszonyét is, mer az is az udvaron szárítja − hát az másmillyen. Mint egy kis zsebkendő csak, kis piros zsebkendő. Egy kis csipkefodor, semmi más! Érdekes vóna egymás mellett szárítani a két bugyogót!

Mondom is majd legközelebb Rozika nénémnek: próbáljuk mán ki!

Hát elmúlunk lassan. Rozika néném tíz éve özvegy már, Vastag Dani bátyám sincs már meg − hát az kilencven is lenne már, ha élne. Nézem csak a Rozika néném bugyogóját a kötélen, ahogy szárad, eggyik ágastul a másikig − de bizony Isten szomorú leszek. Elmúlunk lassan...

Kerítés

Meghalnak most már ezek a régi öregek, meghalnak sorba mind. Tóth Berti bátyám, Sallós Tóni, az öreg Fráter, Asztalos Zsiga bácsi − mind, akik még az első háborút megjárták, valamikori katonák, most pár év alatt elmentek szépen egymás után, kiköltöztek a szalmazsákrul az Öreghegy alá. Szeredás Mihály bátyámat is kivittük a nyáron, pedig űrúla aszittük, tán sose tud má meghalni, nyócvankilencedik évibe vót már, három gránátszilánkot cipelt a derekába, összement, összegörbült, összeszáradt, mint a tavalyi körte a fán, húsz éve kérte már az Istent, hogy csak engedné végre meghalni − na megkapta ászt valahára ű is, kinyújtóztathatta a görbe csontjait. Magam vagyok most már csak a faluba régi vereskatona.

Vót nekünk pedig híres veteránunk is! Az öreg Szappanos Menyhért! Egy csakugyan nevezetes valaki! Kiemelt veterán-nyugdíjjal! Mer ű tizenkilencbe Vorosilovnak vót a lovásza! Le is vót fényképezve a Vorosilovval: Vorosilov a nyeregbe, Menyus bátyám meg tartsa a lovat kantárszáron! Peckes legény vót még akkor, szép szál magyar, hegyesre pedert bajusszal, ott vigyorgott a csúcsos ruszki sapka alatt, hosszú köpeny, szuronyos puska a vállán − sokat mutogatta nekem is, mer nagyon büszke vót az öreg arra a fényképre. Hát meg is értem! VOROSILOVVAL levéve! Szép kép vót. Az unokájának is megvót még egy darabig, azután meg el lett vive a múzeumba. Na, hát Szappanos Menyhért sincsen már. Májusba temettük, veterán-temetéssel. A Cifra elvtárs, a megyei elsőtitkár mondott a temetőbe egy nagyon szép beszédet. Udőssebb vót tűlem Menyus bátyám, jóval udőssebb, mer az Imre öccse vót velemkorú, kilencszázas, ű meg kilencvenhetes vót, nyócvanötödik esztendejibe vót, hogy megütötte a szél. Szembe-szomszédok vótunk különben, hát ismertem nagyon, még gyerekkorunkból ismertem. Nagy, testes ember vót már így öregségibe, olyan szuszogóssan beszélt, jött mindig, „Józsi," aszondja nekem, „Józsi, gyere írjunk levelet, segítsél már" − mer nem látott már szemüveggel se, de azér örökké csak levelet írt vóna, megyének, pártnak, ilyen bizottságnak, olyan szövetségnek, szűzmáriának, mindenkinek, ilyen mindenféle veterán-ügyekbe, hogy űt most mér hagyták ki a kitüntetésbül, meg mér csak emléklapot kűdtek neki, mér nem rendes ruhára akasztós kitüntetést, meg hogy űtet hívják meg ilyen gyűlésre, olyan ünnepségre, ilyeneket − de örökössen csak irkáltatott vóna engem! „Józsi, gyere már," avval a szuszogós hangjával, „levelet írunk!" − mer az unokájával lakott, de

nemigen vótak jóba Tiborral, azt hiába kérte, meg a menyit is hiába kérte hogy segítsenek.

− Jól van − mondom neki −, maj ha ráérek a jószágtul, átmegyek Menyus bátyám −

Vót pedig neki rengeteg kitüntetése! Meg nagyon szép veterán-nyugdíjjá! Meg hurcolták is mindenhova az öreget − egyszer még Moszkvába is elvitték Menyus bátyámat! Mer egyik évbe megyei delegáció készülődött Moszkvába november hetedikére, ászt a megyei pártbizottságnak valahogy eszibe jutott, hogy vigyék el Szappanos Menyhértet is magukkal.

− Vigyük már Menyus bácsit is! Hát híres veterán, meg minden! Megmutassuk a Vorosilov elvtársnak! Az lesz csak a meglepetés ennyi év után!

El is vitték az öreg Szappanost, meg is mutatták a Vorosilov elvtársnak. Meg vót beszélve telefonon, hogy mikor mehetnek, ászt pontos időre beállított az egész delegáció a Cifra elvtárs vezetésivel, meg a megyei újságírók fényképezőgéppel − −

− Drasztutye tovaris! − átölelte a Vorosilov elvtárs a Menyus bátyámat, megcsókolta háromszor. − Hát hogy vagy öreg harcos?! − benne is vót a fénykép a megyei újságba, ahogy ott veregették egymás hátát, a Vorosilov elvtárs, meg a valamikori lovásza, a magyar veterán. De hányszor elmesélte ezt idehaza Menyus bátyám!

− Na, hát soroljad, hogy élsz, öreg cimbora? − aszondja a Vorosilov elvtárs.

− Hát, szpasziba, csak így öregessen már − aszondja Menyus bácsi, mer tudott egy keveset oroszul, még akkorrul.

− Nincsen valami kívánságod? − azt kérdezi a Vorosilov elvtárs. − Mondjad öreg bajtárs, ha volna esetleg valami, amibe a segítségedre lehetek!

− Köszönöm − aszondja Menyus bátyám −, nincsen semmi hiányom, szép nyugdíjjat élvezek, mindenem megvan. Jó élet van most már Magyarországon is − aszondja −, mer a szocializmust építsük most már mink is, mivel a Szovjetuniónak a segítsége már minekünk is lehetővé tette − meg satöbbi, így. − Úgyhogy én csak eggyet szeretnék kérni a Vorosilov elvtárstul, ha meg nem sérteném, egy valamit: egy fényképet a Vorosilov elvtársrul!

− Semmi akadálya! − aszondja a Vorosilov elvtárs, ászt odamegy az íróasztalához, kivesz a fiókbul egy fényképet magárul, szépen bekeretezve, alája van írva, hogy „Vorosilov marsall, egykori lovászának, a vereskatona Szappanos Menyhértnek”, persze oroszul − és odaadja Menyus bácsinak. Na ez a fénykép is benne vót a megyei újságba, ahogyan a Vorosilov nyújtsa a képet Szappanos Menyhértnek.

Hát vót nagy ünneplés idehaza, el lehet képzelni.

Lett azér még egy kis kalamajka Menyus bácsival − tulajdonképpen az unokája hibájábul, meg az unokája feleséginek a hibájábul, mer nem Menyus bácsi tehetett róla, hanem ezek a fiatalok, akikkel lakott. Mer nem csináltatták be a kerítést, és a lyukas kerítésen átjártak a tyúkok a szomszédba, a Menyus bácsi öccsihez, a Szappanos Imréék portájára. Átjártak a tyúkok, ászt az Imréék kertjibe mind kikaparták a veteményt. A Julis, az Imre felesége szólt az öregnek, hogy csináltassák be a kerítést, nem is egyszer szólt érte, de a Szappanos Tibor nem sokat hederített rá − ugye amilyen a fiatal! Hogy nem érdekli az ilyesmi! Hogy mit bánja ű a szomszéd veteményit, csináltassák meg Imréék a kerítést, ha nem tetszik nekik, hogy átjárnak a tyúkok! No, évekig huzakodtak evvel a kerítéssel a Szappanosok, amíg aztán a Julis − jó nagyszájú asszony vót, nyugodjon − elvesztette a türelmit, kiállt az utcára, ászt úgy kiabálta a fél falu fülibe, hogy űneki ebbül elege -van, ű bizony nem fog a szomszéd tyúkjainak veteményezni, ha nem csináltassák meg azt a rohadt kerítést, akkor ű nyilvánossan el fogja mondani mindenkinek, hogy a Szappanos Menyhért sose vót a Vorosilov lovásza, de még vereskatona se vót soha!

De a Tiborék meg − amilyen ugye a mostani fiatal! hogy hanyag, nemtörődöm! − erre se mozdultak eggyet se! Meg ebbe követte el a Menyus bátyám is a hibát, hogy akkor nem állt a sarkára, nem lépett fel keményen az unokájával szembe. Mer ugyebár ű is úgy vette − meg lehet ezt is érteni! −, hogy ű elég nagy ember már ahhoz, hogy űneki kerítés-bül meg tyúkokbul bajjá nem lehet!

Úgyhogy a kerítés még erre se lett becsinálva, a Tiborék tyúkjai szépen kaparták tovább a Juliska borsóját-répáját. Úgyhogy az én komám, az Imre, a Menyus bácsi öccse egyik szép nap kapta magát, bebuszozott a megyére, besétált a megyei pártbizottságra, kért egy kihallgatást, és mindent kipakolt. Hogy az ű testvérje, a Szappanos Menyhért ezerkilencszáz tizenhét június hatodikán az orosz fronton fogságba esett, lágerba került, de nem lett vereskatona, hanem megmaradt hadifogolynak. Még tizenkilencbe is a

lágerba vót, már épp haza akarták tránszportálni, de akkor megkapta a tífuszt. A tífusz-barakkba találkozott össze egy földijével, az idevaló vízimolnár fiával, név szerint Illés Istvánnal, aki elmesélte neki, hogy ű vereskatona vót, Vorosi-lov lovásza, megmutatta a Szappanos Menyhértnek a fényképet, amin vereskatona-ruhába a Vorosilov lovát tartsa -azután meg meghalt tífuszba ez az Illés István. A Szappanos Menyhért meg, mivelhogy hasonlított valamennyire az Illés Istvánra, űneki is ugyanolyan hegyes bajusza vót, meg egyenes orra, barna arca, minden, eltette magának az Illés István fényképjit, ászt ahogy felgyógyult a tífuszból és ezerkilencszáz húsz februárjába hazakerült, elhozta magával a képet. Ezerkilencszáz negyvenötbe meg előszedte, és fölíratkozott veteránnak, avval, hogy ű vót a Vorosilov lovásza. − Ezt így mindet szépen elsorolta a Szappanos Imre a megyei pártbizottságon. Mondjuk az Imrét is megértem! Mer csak bosszantotta űtet is, hogy a felesége hiába ültet akármit a kertbe, a szomszédbul a tyúkok mindent kikaparnak. Meg bánthatta azér az is az Imrét, hogy ugye ű vereskatona vót, tizenkilencbe együtt is sebesültünk Salgótarjánnál, a veterán-nyugdíjjat mégse ű kapja, hanem a Menyhért, űt meg közbe semmibe se veszik!

Úgyhogy akkor be is hívatták a Menyus bátyámat a megyére. Be lett hívatva a pártbizottságra, és a Cifra elvtárs megmondta neki. Hogy aszondja a Cifra elvtárs:

− Ide figyeljen Szappanos bácsi. Mostan szépen hazamegy, és azonnal, de AZONNAL megcsináltassa azt a kurva kerítést! A keserves jóistenit magának! Mer ha nekem mégegyszer csak egy HANG panasz is lesz a tyúkok végett, akkor megnézheti magát, akkor basztak a veterán-nyugdíjnak! − aszondja neki a Cifra elvtárs. − Megértettük egymást?!

Na, a rákövetkező héten rendbe is lett téve a kerítés. Úgyhogy akkor szépen el is simult ez a dolog. A harag persze megmaradt a testvérek közt, többé nem beszéltek egymáshoz Imre meg Menyus bátyám, de olyan különössebb botrány nem lett már utána ebbül a fénykép-históriábul. Meg szép temetése is vót rá egy évre a Szappanos Menyhértnek, ÖZÖN veres virágot hoztak ki a megyétül, szalagos koszorúkat, minden, meg nagyon szépen búcsúztatta a Cifra elvtárs Menyhért bátyámat, „példát mutattál a mostani fiatalságnak”, azt mondta, „helyet csináltál nekünk is a jövőbe, megőrizzük az emlékezetedet, veterán Szappanos Menyhért!”

Szóval, elmentek már mind a régi cimborák, az öreg katonák. Imre komámat is kikísértük januárba, Menyhért bátyám öccsit. Utoljára meg

Szeredás' Mihály bátyámat is -nehezen múlt el, a végin már aludni se bírt, egész éjszakákon át jajgatott az öreg, mer forgott a derekába három szilánk, kínozta kegyetlen, a szomszédok se aludtak már egy húnyást se az utolsó éjszakákon, akkora zajjal vót szegény Misa bácsi − eggyik regelen ászt szépen elcsendesedett ű is. De megváltás vót már mindenkinek a Szeredás Mihály halála. − Magam vagyok már csak −

Viktus néni háza

– cigány románc –

Hetekig laktam ott.

Gizus miatt.

Már sötétben is megtalálta kezem a rossz kis kapu kilincsét.

Későn jártam haza,

Gizust hajkurásztam éjszakáig a vályoggödröknél.

Nyár volt, éjjel is finom meleg, ablakok nyitva.

Viktus néni mindig mondta, hogy eső lesz, mert átjött a szomszédból a tehéntrágya szaga és megülte az udvart,

de soha nem jött eső.

Nem nagy baj, mert volt egy meglehetős lyuk a szalmatetőn, épp a vackom fölött.

Fél éjszakákat üldögéltem az eperfa alatt,

vagy hevertem a földön, és álmélkodtam Gizus testének friss emlékén,

szagolgattam magamon a szagát.

Holdfény.

Az udvar földje, mint a hűvös cement,

csak a kút mellett csiklandozta talpamat a harmatos fű.

Nem gyújtottam lámpát, a sötétben motoszkálva szedtem elő a szalonnámat, rágtam belőle valamennyit, hogy ne korogjon annyira a gyomrom.

A szúnyogokat próbáltam egészen halkan elnyomkodni magamon.

Viktus néni alig aludt, így is felébredt minden moccanásomra,

leszállt az ágyról és pisilt.

Lehet, hogy a speciális edény speciális akusztikája tette, nem tudom, de tény, hogy fantasztikus hangot adott Viktus néni, zengő csobogást, mint egy jólmegtermett vízierőmű. Zszszszszs!!!

Csöpp, csöpp, csöpp – most vége.

Visszamászott, és szuszogott.

Szegény, biztos nem él már.

Régen voltak ezek az éjszakák.

Gizus is szült azóta vagy hat gyereket.

Vályogot ver már mind a hat.

Napló, nyolcvan december

Augusztus tizedikén anyámat elütötte egy autó.

Õ volt a „hibás”: piros jelzésnél indult el a zebrán. A helyszínelő rendőrök szerint feltételezhető, hogy az XY-né vezette Trabant hatvannál nagyobb sebességgel haladt, ámde az adatokból ez nem igazolható. A szemtanú taxisofőr szerint anyámat az téveszthette meg, hogy előtte négy fiatal átszaladt az úttesten, nyilván ezért vélte, hogy már váltott a lámpa. (Utóbb érkezett anyám címére egy rendőrségi papír, mely szerint súlyosan veszélyeztette a közlekedés biztonságát, és ezért rendőrségi figyelmeztetésben részesül; csak azért ússza meg ennyivel, mert a nyilvántartás szerint hasonló vétséget eddig még nem követett el. Jött egy felszólítás és egy űrlap a Biztosítótól is, hogy jelentse be ruhakárát, kórházi és egyéb költségeit. Valamint egy nyomtatvány a mentőktől: kérik, igazolja, hogy ők pontosan és kifogástalanul végezték munkájukat. − Egyikre sem volt módja válaszolni.)

A Trabant okozta ütéstől anyám több métert repült, kövezetet érve összetört keze-lába és a feje. A rendőröknek még mondott valami olyasmit, hogy semmire sem emlékszik, aztán eszméletét vesztette, négy hétre.

Beszállították az újpesti Károlyi Kórházba − ez roppant logikus volt, hiszen a baleset a János Kórház közelében történt (anyám épp oda igyekezett), a Károlyi onnan csak tíz kilométer, alighanem a legtávolabbi és az adott célra legkevésbé alkalmas kórház. Igazi kupleráj, a dicsőséges magyar egészségügynek is mélypontja − de legalább annyi önkritikájuk volt az ottaniaknak, hogy hozzá sem nyúltak a beteghez. Huszonnégy órát feküdt ott anyám, összetörve, amúgy véresen, az összetépett utcai ruhájában, érintetlenül, mígnem átszállították a Honvéd Kórház idegsebészetére. (Csak épp a papírjait felejtették a Károlyiban, a személyi igazolványt utóbb hosszú utánajárás árán sikerült visszaszereznem tőlük.)

A Honvédban váratlan fordulat: elsőrendű orvosok kezébe került anyám. Ötórás, bravúros műtéttel el is távolították a roncsolt agyszöveteket és összeállították a fejét. És teljesen reménytelen állapotban életben tartották − ez valószínűtlenül nagy teljesítmény volt, hiszen számtalan oldalról fenyegette veszély az életét: a szívműködése már a baleset előtt is elégtelen volt, most az általános összeomlásban fölmondta a szolgálatot a vese, s a bevérzett tüdő is., ráadásul a gégemetszés, az infúzió és a katéter folyamatos fertőzésveszélyt okozott − a műtét utáni hetekben úgy állt a

dolog, hogy a játszma úgyszólván esélytelen, de a lehető maximális gyógyulás is úgy képzelendő, hogy anyám fél oldala béna marad, és a beszédképességét végérvényesen elveszíti,

Úgy éreztem, nem szabadna életben tartani. A kérdés azonban − törvényes euthanazia nem lévén − akadémikus volt, végig kellett nézni, hogy a beteg hallatlan szenvedése árán, szakmai érdekből, egy látványos bravúr kedvéért megkísérlik a lehetetlent és az értelmetlent − és sikerrel kísérlik meg. Pedig anyám korábbi nyilatkozataiból eléggé tudtam, hogy nem a puszta létet, hanem a tevékeny életet tartja értéknek, hogy éppen attól retteg, hogy az utolsó kört életfunkcióiban korlátozva, kényszerpályán lesz kénytelen lefutni (nagyanyáim nagyon öregen, agyérelmeszesedve és végelgyengülve haltak meg, anyám végigélte csigalassú elmúlásukat) − de tehetetlen voltam. Meglehetősen meg is kavart a látvány, hogy holtából eszmélve nem látszik feladni a harcot, és nem a korábbi nyilatkozatok jegyében viselkedik: úgy tűnt, belekapaszkodik a lét apró, primer értékeibe, örömökhöz jut általuk, fogódzót kezdenek neki jelenteni olyan dolgok, amelyek „normális” szemmel nézve nem egy értéknek tekinthető lét elemei már, hanem csak gyerekes pótlékok, önbecsapás. De hogy ítélkezzen ebben a kívülálló, hogyan jelentsem ki például én, hogy idáig volt értelme az életének, de innentől már nincs? Miközben gyakorlati jelentősége úgysincsen a véleményemnek: a történet úgy alakul, ahogy alakul, a végeredményt készen kapjuk. Úgy kellett döntenem, hogy ha megkapom anyámat élve, mindent meg fogok tenni, hogy éljen, amíg tud, vagy akar, igazi vagy pótörömökkel, mindegy; a döntési lehetőségem itt annyi csak, hogy elfogadom: nem én döntök. − Jó volt, hogy kis játék-feleségem, Anna nagyon szépen, tisztán támogatott.

(Egy gyerekkori élmény, negyvenöt elejéről: A dombóvári állomáson egy orosz katona leesett a vasúti kocsi tetejéről, és a kerekek mind a két lábát levágták. A csődületből előkerült egy orosz tiszt, kivette a pisztolyát − a megcsonkult katona még nem vesztette el az eszméletét, látta a fegyvert, és jajgatva-bőgve könyörgött az életéért − a tiszt odalépett, kibiztosított, és két golyót lőtt a kis ruszki fejébe. Azóta sem tudom helyretenni magamban a látottakat.)

A Honvédbeli orvosok szakmai ambíciója csodákat művelt, vagy legalább csodák illúzióját. Egy fél mondatot nem számítva nem volt pofám kifejezést adni kétségeimnek, nem köphettem szemközt az ő maguk módján tisztességes igyekezetüket. A Honvéd után a Fodor következett, és anyám

minden előrejelzést cáfolva fejlődött: mozgatni kezdte kezét-lábát, előbb tolókocsin, majd járókerettel, aztán bottal, végül már bot nélkül járt. Tornázott, élvezte „sportsikereit”, önbizalmát is feldobta, hogy segíteni tud elesettebb betegtársainak. És beszélt − nagyon nehezen és nagyon hiányos szókinccsel, szavakat keresgélve és tévesztve, de mégis sok mindent kifejezve és nagyjából egy szokvány-racionális gondolkodásról tanúskodva beszélt.

Október közepén hazaadták anyámat a Fodorból. Két okból: egyrészt mert ott már nem tudták tovább javítani az állapotát, másrészt pedig mert − bár szeretett ott lenni − türelmetlenül vágyott már haza.

Hazatérte után az első örömök elmúltával kezdett rosszabbodni az állapota. A Fodorban a látványos javulás a progresszió érzetét jelentette számára, és lelkileg is feltupírozta − ez most megszűnt. És ő valahogy azt hitte, hogy itthon majd úgy folytatja, ahogy augusztusban abbahagyta -ki kellett derüljön, hogy erről szó sincs. Nézi a tévét, de alig ért belőle valamit, olvasni formálisan tudna, de félmondatnyi egységeket fog csak fel, ezért nem is olvas, levelet írni egyáltalán nem tud − egyedül a zenehallgatás maradt meg neki, az majdnem sértetlenül, első taktusból felismeri az ismeretlen Chopin-darabot, meg is tudja nevezni szerzője szerint. Különös, hogy közben épp a konyha és környékének szókincse szinte teljesen kiesett a fejéből, pedig mint középosztályos hátébé a háztartásnak mindig is különös jelentőséget tulajdonított (vagy csalás lehetett ebben? a mostani felejtésben vajon nem az elfojtott ellenérzései fejeződtek ki, a hátébé szerep elleni régi keletű lázadás?). Főz, hiszen „létének értelme”, hogy engem ellásson (két éve, apám halála óta viselem ezt a terhet), nem úgy mint régen, de azért többnyire alig hiányos, nagyjából ehető ételeket, én dicsérem és eszem a penzumot − hallatlanul nehéz az egész. Naponta fél órát, egy órát sétálunk karonfogva az utcán, csigatempóban, és rettenetesen kínlódom. Nagyon igyekszem, mégis az a vége, hogy öt-tíz perceket is hallgatok − meddig fogom ezt bírni? Mozgásképtelenné váltam, a nap nagy részét itthon kell töltenem miatta, lenne néhány sürgős vidéki munkám, de az utazásról most szó sem lehet, halasztóm a bizonytalanba − meddig? És hát mi itt a perspektíva? Az én életem deformálódik, ő meg társtalan, társaság talán, szenved a magánytól. Mindig is úgy vélte, hogy az ember életkerete a család, korosztályi társasága sosem volt − most ez végzetessé válik. Ha itthon is vagyok, dolgoznom kell, vagy Annával kell veszekednem, képtelen vagyok kielégíteni anyám felburjánzó társas igényeit.

És persze nemcsak a kommunikációs képességének korlátozottsága a meghatározó, hanem az is tény, hogy van miről hallgatnunk. Jó anyám volt ő, elegendő szeretettel és viszonylag normálisan nevelt, kapcsolatunk mentes volt a túlzó felhangoktól, a torz érzelgősségtől, de komoly konfliktusunk sem sok volt. Csak azért − mégis volt. Néhány nyomasztó emlék: hangsúlyos német érzelmei, negyvennégyes német-szimpátiája, negyvenötös párttagságának zavarbaejtő története, öregkorának gyűlölködő reakcióssága, amelynek szemszögéből engem is nemegyszer lehülyekommunistázott; meg a nehéz kereszt, hogy öregségében rám épült, és hol szelíden, hol kevésbé szelíden sugározta felém bődületes középosztályos értékrendjét és ennek jegyében a szüntelen kritikát, én meg, hogy meg ne botránkoztassam, inkább gúzsbakötöttem az életemet, korlátoztam magam bizony sok mindenben − hát nehéz volt és egészségtelen. Meg egy súlyosabb botrány emléke is. Amikor apai nagyanyám hosszú élete végén nálunk vegetált és haldoklott, teljesen leépülve már, anyám bizony lépést tévesztett, kisiklott: elvesztette türelmét, és ingerülten, néha szinte már gonoszul bánt a kiszolgáltatott öregasszonnyal, akit korábban sem igen szeretett. Igaz, nem is volt túlságosan szeretnivaló, na de azért mégis − és ráadásul mindezt a gyerekeim szeme láttára. Nagy csődérzet volt ez neki is. Amikor a négy-öt éves Eszter lányom egyszer azt mondta, hogy ő soha nem akar megöregedni, mert az öregekkel csúnyán bánnak, anyám nagyon megrendült. Bennem ez a történet igazi nagy törést okozott, csalódtam anyámban, akit addig jónak tudtam. Azt hittem, nem is fog már soha helyreállni köztünk az érzelmi kontaktus. De aztán később fokozatosan eltemetődött bennem ez a rossz sztori, és soha nem is beszéltünk róla.

Meg volt is mibe kapaszkodjak a másik oldalon, sok meleg emlékem is volt anyámról. Boldog és szép fiatalasszony korából hallottam a Winterreise dalait: anyám énekel − és én sírok a gyönyörűségtől. Meg apám, akit szépen és sok odaadással szeretett − így van ez az emberekkel: ha helyzetben vannak, jók tudnak lenni, értékesek; nemcsak anyám tehet róla, hogy két világháború dúlta, nehéz életében nem mindig tudott helyzetben maradni.

Na: hát ezért is kell minden lehetőt elkövetni, hogy embertársainkat − pláne szeretteinket! − helyzetben tartsuk.

Szóval egyszerűen nem lehetséges, hogy ha egy ember végzetes bajba kerül, ne legyen valaki, aki feltétel nélkül mellette áll! Ha a fuldoklókat hagynánk elmerülni, azzal minden elpusztulna, nemcsak a fuldoklók

fulladnának meg, hanem megszűnne valami, ami nélkül egyikünk sem élhet!

Nem vagyok hülye: persze hogy eszembe jutott, hogy anyám távozásával hét négyzetméteres, immáron egyszerűen őrjítő életterem mintegy ötszörösére bővülne, csaknem az elviselhetőség szintjéig, és eléggé tudom, hogy általánosabban is mennyire alap-létfeltételem, hogy anyám nélkül élhessek − de hát ez más kérdés, ez most egyértelműen másodrendű szempont!

Áll a tükör előtt, kefélgeti egycentis, hiányos haját, próbálja rátapasztani a hatalmas sebhelyekre, szeretne szebb lenni −

Éjszaka van. Ülök a konyhában egy hokedlin, jól beittam, és bőgök, siratom a szegény kis kopasz asszonyt, aki nagy-nagy bajban van − halkan, hogy meg ne hallja a szobájában, és Anna se hallja a kisszobában −

De a szörnyűségek kivédhetetlenül sokasodnak, anyám világa lassan kezd kihunyni. Elég érthető folyamat: ha a fogalmi gondolkodás a beszéddel, a fogalmakat jelentő szavakkal párhuzamosan jön létre, akkor a szóképek elvesztése előbb-utóbb a gondolkodás lehetetlenné válásához vezet. Kiesnek fontos támpontok, egyre több és egyre nélkülözhetetlenebbek, aztán már nemcsak hogy érthetetlenek a hang-formációk, hanem egyre kevésbé hihető mögéjük értelmes gondolat − −

Felriad délutáni álmából, azt hiszi, reggel van, és amikor sötétedni kezd, pánikba esik: mi történik itt, mit csinálnak vele? − és a helyzet megmagyarázhatatlan. Levest főz nekem -májkrémből; ő most nem éhes, nem eszik, leül velem szemben és feszülten figyeli, hogy én eszem-e − igazán mindent elkövetek, de nem megy, először történik, hogy képtelen vagyok lenyelni a főztjét. Összetörik tőle. És elindulnak a tévképzetek. Meglehetősen iszonyúak. Látogatóimról távozásuk után megkérdezi, hogy nem zsidók-e. Eleinte még biztosít: nem baj, ha zsidók! Később már pofákat vág, ha történetesen zsidó járt nálam. Megszégyenülök, kikészülök. Hát nálunk ilyesmi soha nem volt! − vagy az ő fejében mindig is volt?? Kommentálja nekem a rádióhíreket − merő zagyvalék. Világpolitikai és kozmikus fantáziálásba bocsájtkozik, arról faggat például, hogy „ez az utolsó nagy izé, ami most januárban lesz”, jó lesz-e „a magyaroknak”. Nem hiszi el, hogy nem értem. Egyre jobban gyanakszik, hogy ő értelmesen beszél, csak én teszek úgy, mintha nem érteném. Feltétlenül beszélnie kell a házmesternével, tisztáznia kell vele, hogy valaki (nem értem, hogy ki) zsidó-e. Először felmerül, hogy talán egyszerűen az agy oxigénellátása

elégtelen, emeljük a gyógyszerdózist − a próbálkozás eredménytelen. A pszichiáter D. figyelmeztet, hogy lépni kell, mert gyors és drasztikus fejlemények következhetnek. De aztán jön egy jobb nap, és megint úgy döntök, hogy nem vagyok hajlandó elfekvőbe adni, minden áron tartani fogom a frontot.

Mire aztán beindul az utolsó, egyhetes, szörnyű finis. Egyértelmű paranoia.

Még a tavasszal történt, hogy anyám beleszeretett egy vele egyidős, beteg özvegy öregemberbe. (Amikor elütötte az autó, akkor is annak fuvarozta a kórházba a spéci kajákat.) Úgy kezdődött a dolog, hogy Gy. bácsi apámra emlékeztette − aztán lassacskán virágba borult a szép és megható kamaszszerelem. Alighanem kölcsönös volt az érzelem, de persze − a jó ég tudja, miért − mindkét részről bevallhatatlan. Ott is, nálunk is mindenki tudott róla, de mindenki a legnagyobb tapintattal hülyének tettette magát. Most kedvenc unokájának, Gábornak elárulta a hétpecsétes titkot: férjhez fog menni Gy.-hez. Majd másnap már tudni vélte, hogy Gábor ezt elfecsegte az anyjának, az pedig Gy. családjának, és most mindenki őrajta nevet. Megfogadta, hogy Gáborral soha többé nem áll szóba − és be is tartotta: levegőnek nézte Gábort. És egy látogatójának elmagyarázta, hogy Gábor tulajdonképpen zsidó. Az anyja révén. A két édestestvére nem, de ő bizony az.

Aztán én következtem és Anna. A halálát kívánjuk, és nyilván elő is mozdítjuk, Anna uszít engem ellene, összeesküszünk a háta mögött. Ha bárkivel beszélgetek az ő jelenléte nélkül, ellene fondorkodom. Az öccsének elmondja, hogy Annával lopkodjuk a pénzét, én még a bútorait is eladtam − mert gyűlöljük, amiért ő kifelejtett valamit egy tésztából. Régi kedvesemet, M.-et követeli (akit pedig annak idején határozottan nem szeretett), mert hozzá „csakis ő volt jó”. De én persze „megakadályozom”, hogy emberekkel érintkezzen. Velem szemben most a húgomat szereti, aki nincs itt (akivel annak előtte állandó és súlyos háborúságai voltak). Anna elnémul. Én teljesen tehetetlenné válok. Talán arra emlékszik anyám, hogy annak idején ő nem tudta nem kívánni nagyanyám halálát? Ebből gondolja, hogy most én is csak az ő halálát leshetem? Kétségbe vagyok esve. Nem kívántam a halálát − és mire mentem vele?

Villamosbérletet akar venni, hogy újra kijárjon a város másik sarkába, Gy.-ékhez (mint tavasszal és nyáron, amikor Gy. két unokájára felügyelt) − lebeszélem róla. Ebből számára világossá válik, hogy én el akarom vágni

Gy.-éktől. Mikulásra ajándékot vásárol Gy. unokáinak (közreműködésemmel − hiszen anélkül technikailag nem menne a dolog), kajákat kezd felhalmozni, eldugni a kamrában, vélhetően szintén Gy .-éknek. Kijelenti, hogyha Gy.-ék nem veszik magukhoz, inkább megint kórházba megy, de itt nem marad. Érzem, hogy szökni készül. Hetedikére megszervezem a pszichiáter D. látogatását − erre azonban már nem kerül sor.

Ötödikén délután felöltözött, és bejelentette, hogy nem lakik tovább velem, elmegy. Előbb kérleltem, aztán az ajtó elé álltam (belülről nem lehet kulcsra zárni) és nem engedtem ki. „Mit csinálsz te velem?! Ebből nagy-nagy baj lesz!”, mondta, letelepedett velem szemben a hűtőszekrényre és várt. Fél óránál tovább nem bírtam a helyzetet, kívülről lakatot tettem az ajtóra és leszaladtam a kerületi Ideggondozóba segítségért. Egy lelket sem találtam. Sikerült viszont egy működő fülkét kifognom, telefonáltam a barátomnak, L. P.-nek, jöjjön azonnal − aztán futás vissza. Tizenöt percnél tovább nem lehettem távol, de mire visszaértem, anyám belülről felfeszítette az ajtót, és eltűnt.

Fejvesztett telefonálgatás, minden elképzelhető helyre, ahová mehetett − senki sem látta. Végül elmentem a rendőrségre, és bejelentettem az eltűnését, mert féltem, hogy megfagy az utcán. Megígérték, hogy keresni fogják URH-kocsikkal. Próbáltam az SZTK-ban is orvost keresni, legalább tanácsért, de nem jutottam hozzá senkihez. Este kilenc körül anyám öccse érkezett azzal a hírrel, hogy anyám befutott hozzájuk, ide nem akar visszajönni, a pénzét ittfelejtette, azért küldte el a nagybátyámat, de meghagyta neki, hogy velem ne is beszéljen. Megegyeztünk, hogy maradjon ott éjszakára, az ajtót tartsák zárva, reggelre majd kerítek orvost. Reggel nyolckor jelentkeztem − kiderült, hogy hét körül anyám onnan is megszökött.

Tizenegykor érkezett haza, átfagyva, csuromvizes lábbal. A motyogásából annyit lehetett kivenni, hogy elindult Gy.-ékhez, de nem találta az utat. Fél egyre sikerült előcsalni a körzeti orvost, aki megvizsgálta, és beutalta a Hárshegyre, zártosztályra. Nem maradt ellenérvem. Alkudoztam, hogy legalább ne pont oda vigyék, de kitűnt, hogy ez az egyetlen lehetőség. Meglepetésemre anyám nem ellenkezett komolyan. Betegségtudata nem volt, az egész kórház-ötletet csacsiságnak tartotta, de nem vitatkozott, nekifogott összekészíteni a holmiját két szatyorba. Csupa felesleges vackot, fontos dolgot semmit. Este hatig kellett

várni a mentőkre, mert a nagy hó miatt szinte megbénult a város − addigra már azt hittem, én is megőrülök. Anyám meg gangost sütött.

A két mentős karonfogva vezette a mentőautóhoz, én utánuk kullogtam. A táskarádióját bekapcsolva tette az egyik szatyorba, Ravel Lúdanyó-ja szólt. A mentősök hagyták. Mire odaértünk, anyám kedves lett, készséges, mindenkihez barátságos, az infernálisan zsúfolt, középkori hangulatú elmeháztól kimondottan megnyugodott. Átöltöztették hosszú, fehér kórházi hálóingbe, olyan volt benne, mint egy kis szelíd angyal. Nem fogta fel, hogy bolondokházában van, dupla zárak mögött, és hogy ez talán az utolsó állomás. A régi szeretettel búcsúzott el tőlem.

A következő napokat eszelős takarítással töltöttem. Előbb a konyhát és a magam szobáját, aztán az övét is rendbe raktam. Ekkor találtam meg az istentelen rendetlenségben a papírlapokat, amelyeket még valamikor a nyár elején vagy tavasszal írhatott. Nem levelek, és nem napló − nem. tudok róla, hogy valaha is vezetett volna naplót −, csak firka. Idemásolom:

„Őrületes közlési vágy rohant meg az utóbbi időben, megmutatni magam, 'hogy látva lássanak', de nincs mód rá, nincsen kifejezési eszközöm, hiszen már nem tudok énekelni. Ha még volna hangom, mindent el tudnék mondani magamról, úgy, mint fiatal koromban. Milyen határtalanul boldog voltam akkori Talán még a mozgás az, amiben ki tudom magam fejezni, és ez még megvan, vigasztalásomra.

Ha leírom a szavakat, csupa hazugság lesz belőle. Ennek aztán semmi értelme! Ez sajnos nem járható út számomra. „

„A halál utcájában járok. Az úton, amely egyenesen oda vezet. Járt út ez nagyon, mindenki végigmegy rajta, ki előbb, ki később. De én az én kedveseim lábnyomába akarok lépni, akik előttem mentek. Apám szegény olyan korán, olyan fiatalon. A négy el nem látott gyerek súlyos gondjával a szívében. Aztán anyám 87 évesen, egy gyötrelmesen nehéz, magányos, mégis olyan gazdag élet után. Nézem a fiatalkori fényképeit, milyen bájos és szép volt! A családi krónika szerint 16 évesen majdnem belepusztult egy nagy szerelembe, amely Pancsova egyik leggazdagabb és legtekintélyesebb családjának fiához fűzte − őt, a szegény, sokgyerekes néptanító lányát − annak családja keresztülvitte, hogy egy hozzá hasonlóan gazdag és tekintélyes család lányát vegye feleségül a fiú, de a felesége a nászéjszakán elhagyta, és többé nem is ment vissza hozzá. Anyám ebbe a históriába úgy tönkrement, hogy csak a csont és bőr maradt belőle, és az orvos kimondta a szentenciát: 'galoppierende Schwindsucht', azaz halálos ítélet. De a fiatal

szervezet átvészelte a szörnyű megrázkódtatást − a tüdejének ehhez semmi köze nem volt −, és rendbejött. A gyerekeinek soha nem beszélt erről a históriáról, nem találta ildomosnak. Azt ugyan elmondta, hogy az orvosok megállapították nála a vészes tüdőbajt, és két hétre taksálták az életét, de hogy hogy került ebbe az állapotba, arról egy szót se. − Egészen kislány voltam még és babaruhának való rongy után kutattam olyan helyen, ahol semmi keresnivalóm sem lett volna. A következő megdöbbentő leletre bukkantam. Egy fehér selyemszalaggal díszített, teljesen elszáradt fehér szegfűcsokorra, hozzáfűzve egy pici csokrocska, férfigomblyukba való, ez is teljesen száraz, s mindkettőt csak a doboz őrizte meg a mindenféle kacat között a szétomlástól. A csokrok mellett egy kis cédula anyám írásával: 'Ha meghalok, síromba teendő. '

Mikor sok év múlva ott ültem nyitott koporsója mellett, és átgondoltam az életét, eszembe jutottak a száraz virágok. De hol volt már akkor a doboz a virágokkal és a cédulával, amely nyilván az esküvői csokra volt!”

Annáról kellene még írnom −

Nincs hozzá erőm.

Órák óta tétlenül ülök, nézem az ablakot. Órák óta nem történik semmi.

Aztán ennyi: a szemben lévő függőfolyosón végigszalad egy fiatal nő, kötött sapkában, sállal, a mocskos üvegen át is ki tudom venni, hogy zokog, kapkodja a levegőt, becsönget egy ajtón és dörömböl. Kijön egy férfi, valamit beszélnek. Kapkodó mozdulatok. A férfi elrohan, futtában rángatja fel a télikabátját. A nő bemegy a lakásba, az ajtó nyitva marad; fél perc múlva kijön egy idősebb nővel, bezárják a lakást, futnak a körfolyosón a lépcső felé. A lépcsőházból az ittlakó asszony visszaszalad, újra feltépi a lakás ajtaját − valamit ittfelejtett. Ideges mozdulatokkal újra bezár, szalad el, konganak a léptei, aztán a kapuban elhal a zaj. Csönd.

Értelmetlen némafilm. Mi történt? Valaki lezuhant az állványról? Valakit letartóztattak? Valaki írt Bécsből, hogy nem jön haza? Valaki megtébolyodott, be kell vinni? Valaki öngyilkos lett?

Nézem tovább az ablakot. Nem történik semmi.

Annáról kellene írnom −

Anyám számottevően jobban van. Jó osztályra került, egy jó orvos kezébe, szeret ott lenni, most leginkább az bántja, hogy nem tud karácsonyra sütni. A vasárnapi látogatáskor azt magyarázta: egész éjjel azon gondolkozott, hogy nekem el kellene utaznom valahová, pihennem kéne.

Nem tudok elutazni. Túl nehéz vagyok.

Virág

MMM.-nek. 1983.

Sokáig halogattam a látogatást M.-nél. Aztán − már vagy egy hónappal a hazaérkezésem után − rászántam magam, de mire kiértem, késő délután volt, éppen zárták a kaput. Hetekkel később megismételtem a kísérletet − akkor meg az történt, hogy otthon hagytam a pénztárcámat, a bejáratnál vettem észre, hogy nem tudok virágot venni. Ciki. Maradt volna még az a lehetőség, hogy lopjak, a gyári Sasad-virágnál stílusosabb is lenne az igazi, M. ízlésének is jobban megfelelne − de mégis: *itt* lopni „kegyeletsértés". Dacára a kitartó esőnek, elég sokan is vannak, mindenhol lát valaki. Jó, akkor sem fordulok már vissza, majd legközelebb hozok virágot!

No, rögtön ezzel kezdte:

− Egy SZÁL VIRÁGOT se hoztál?

− Nem − mondom −, mert − −

− Szőrös dög − mondja panaszosan.

Egyből átmelegedtem. „Szőrös dög" − régen hallottam utoljára. Utókapcsolatunk utolsó évébe már sokféle intimitás elfért, de ez, úgy látszik, mégsem. Vagy elfelejtődött? Szembe kell nézni ezzel is: a dolgok − lassan, de mégis − felejtődnek.

− Ne haragudj. Úgy jártam, hogy otthon felejtettem a pénztárcámat, és nem tudtam virágot venni.

− Freud-i felejtés!

− Biztosan.

− Nem szeretsz már?

− De igen. Miért vagy nyűgös?

− Nagyon kényelmetlen itt. És hajnal óta esik az eső.

− Hát, esik, igen −

− Tiszta sárban vagyok már − és elsírja magát. Mindig is ilyen önsajnálós volt szegénykém. Én meg

ilyenkor mindig egyből ugrottam, hogy vele sajnáljam őt én is. Most is: kapnék feléje, hogy megérintsem, megsimogassam -

− Ne, ne csináld, Kuksi! Tudnod kellett, hogy egy pár ilyen dolog vele jár. Lett volna a kolumbárium, de attól a húgod sikítógörcsöt kapott. Pedig abba nem megy be úgy az esővíz. Különben nekem fura is ez így: ha egyszer hamvasztás, akkor hogy-hogy sírhant?

− Lehet, hogy a kolumbárium lett volna jobb!

− Persze egykutya. Egyébként én nem szólhattam bele, tudod, hogy nem voltam itthon.

− Hogy tudtad meg?

− Jancsitól. Jött ki New York-ba és elmondta. Aztán Feri is írt. Meg a Kicsirácz is.

− Mit szóltál?

− Mit szóltam volna − Először volt egy olyanom, hogy hazaszaladok −

− De aztán nem szaladtál haza.

− Nem szaladtam haza. Mit tudtam volna csinálni?

− És ott mit tudtál csinálni?

− Dolgom volt.

− Neked mindig dolgod van.

− Irigyled?

Hú, ezt nem kellett volna. De talán nem vette észre.

− Anna?

− Hogy érted? Megvan.

− Jól vagytok?

− Muszáj még most is féltékenykedned? Nem vagyunk jól. Már nem vagyunk együtt. Ágival vagyok.

− Az ki?

− Egy lány. Nem ismered.

− Szerelmes vagy belé?

− Messzemenően.

− Az a New York-i csaj. Tudom. Tudtam már.

− Honnan tudtad?

− A Kőszegtől. Meg a Kicsiráctól.

− Akkor meg mit táncoltatsz itt engem, ha tudod? És minek kötekedsz? Máriamagdolna, figyelj: ha most rosszkor jöttem, ha rossz napod van, mondd meg, akkor most elmegyek, és jövök inkább máskor. De így elég szar ez, hogy − −

− Ne menj el! Maradj. És gyújts rá nyugodtan, nem szól érte senki. Látom, hogy egyfolytában a zsebedet tapogatod. Az esőkabátod is amerikai?

− Az. Illetve norvég, de San Francisco-ban vettem.

− A New York-i csaj tud rólam?

− Persze.

− Mit meséltél neki rólam?

− Sokmindent. Elmondtam, hogy − de most hogyan reprodukáljam ezt itt neked?

− Ide állj inkább, közelebb. Ott beázik a cipőd.

− Nem ázik be.

− Az is amerikai? − Az.

− Gördülékenyen csevegünk, mi?

− Gördülékenyen.

− Mesélj valamit. Mesélj Ágiról. Szép?

− Meglátogattam Czukor Mikiéket, kimentem hozzájuk New York-ból egy víkendre. Lola néninek nem lehetett megmondani −

− Hogy tetszett Lola néni?

− Nagyon szerettem. Csak hát a szitu elég nehéz volt − Kuksi, valamit meg kéne beszélnünk. Utólagos engedelmeddel egy pár dolgot rádkentem. Érted? Legegyszerűbb volt a te nyakadba varrni −

− Világos. Szinte jól is jött ez, hogy én így vagyok, direkt szerencse, hogy −

− Mit ökörködsz? Hülye vagy, azt hiszed, nekem olyan vicces ez az egész? − De most komolyan: szerinted nem kellett volna?

− De. Persze. Nekem igazán nyóc. − Csézsé, mit is akartam kérdezni − Tudod, hogy elégettek?

− Micsoda újságokat mondasz! Persze, hogy tudom. Süket vagy, hát az előbb beszéltünk is róla! És volt szerencsém átélni néhányszor. Na de hát te akartad, nem?

− Én kértem, igen. De azért mégis − De a másikat, amit kértem egyszer tőled, azt elfelejtetted, ugye?

− Nem felejtettem el semmit.

− Arról volt szó: nem engeded, hogy sírjelet tegyenek rám.

− Pontosan. De figyelmeztettelek: nem biztos, hogy ezt meg lehet akadályozni. Rokonok, barátok, egyebek −

− Igen. De megbeszéltük, hogy ha nem bírsz velük, és mégis állítanak keresztet vagy követ, akkor te kijössz éjszaka, és belevésel egy pinát.

− Megbeszéltük. Csomó mindent megbeszéltünk −

− Azt hitted, elfelejtettem?

− Más volt ezen akkor elröhécselni, meg más lenne most megcsinálni. Sajnos a húgodnak a múltkor el is kotyogtam, hogy nem tudom mi legyen, mert volt egy ilyen megállapodásunk. És ő komolyan kért, hogy ne tegyem meg. Valahogy azt képzeli, hogy ezzel megsérteném az emlékedet.

− Mi mást képzelne. Hülye vagy, hogy elmondtad neki. Most már nem fogod megtenni, mi?

− Nemigen. Fontos lenne?

− Mindegy. OLYAN mindegy!

− Hagyd már ezt az örökös mártír-pózt!

− Mártír-pózt? Csézsé, akarsz velem helyet cserélni?

− Nézd, Máriamagdolna, bizonyos értelemben magad választotta helyed van −

− Ugyan mit tudsz te erről?

− Hát egyet s mást. Nyomoztam utánad.

− Gondoltam.

− Szóval, hogy úgy mondjam, magad választotta helyen vagy. Ha most már tudod, hogy ez sem jó hely, arra mondhatnám azt is, hogy én már elég régóta tudom ezt, és vagy negyvenszer megpróbáltam veled is megosztani ezt a tudásomat, de te −

− Igen, te nagyon okos vagy. Te mindent előre tudsz!

− Várjál, nem fejeztem be! Mondom: mondhatnám a panaszaidra ezt is; de nem mondom, mert tényleg semmi értelme, hogy mondjam. Cserébe viszont te is megtehetnéd, hogy nem hozol tehetetlen helyzetekbe az értelmetlen megjegyzéseiddel.

− Fogunk tudni mi még valaha is normálisan kommunikálni?

− Nem tudom. De én csakugyan nem veszekedni jöttem ide, hát ne baszogass már.

− Jó, jó, ne érzékenykedj. Azt hiszed, én olyan nagyon vágyom veszekedni? Azt hittem, hogy tőled várhatok egy kis együttérzést, egy kis megértést, szeretetet −

− Hülye vagy: várhatsz. Persze hogy várhatsz. Csak −

− Olyan borzasztó, hogy nem tudunk beszélgetni!

− Dehogynem tudunk beszélgetni, persze hogy tudunk beszélgetni. Na, beszélgess!

− Láttad, hogy itt van egész közel a Kassák, meg a Pilinszky?

− Láttam. Gondolom, örültél a Pilinszkynek. Különben tényleg elég jó itt ez a környék −

− Elég szép rész. Ha nem esne folyton az eső −

− Ez az egész huszadik századi halottas rituálé az agyamra megy. Ez a kultúránk egyik legblődebb szektora!

− Temetőben vagy, itt ne tarts akadémiai székfoglalót!

− Nálam van az Izabellában az egyik karpereced. Az a Czukor Panni-féle afrikai fémkarika. A Kicsirácz odaadta. Meg a nagy réz hamutartód, amit egyszer a szülinapodra vettem neked lepetésnek. És amit még J.-hez is magadhoz hurcoltál, te tetű −

− Hogy beszélsz egy halottal?! Durva vagy, undok vagy!

− Igen, durva vagyok! Meg nálam van egy pár kazetta a hangoddal, Zsuzsától. És beszereztem rólad egy csomó fotót, mert az enyémeket Anna egy szálig elpusztította.

− A Gusztáv-féle aktfotókat is?

− Azokat pláne.

− Azokat sajnálom. Anna bolond.

− Nem téma. − Emlékszel, amikor temetőben szeretkeztünk? Lenn Baranyában −

− Emlékszem. És tele lettünk kullancsokkal. De most nem lehet, nagyon sokan járnak itt.

− Baszdmeg, nem azért emlegettem!

− Itt nálam sajnos senkik nem szoktak. Eddig még legalábbis −

− Ne vigyorogj. Az adott helyzetet tekintve nagyon frivol vagy. Ne röhögj ilyen közönségesen, hallod? És ne szórakozz itt velem, tudod, hogy nehezen tudok ellenállni −

− Szeretsz még?

− Igen. De ha örökké megkérdezed, akkor postai telefonszolgáltatásnak érzem magam, magnókazettának, ami automatikusan bekapcsol, és engedelmesen mondja, mondja! Megjegyzem, az Anna pont ezzel gyötört mindig.

− Jó, nem kérdezem, de akkor mondd magadtól!

− Oké, majd mondom, amikor eszembe jut.

− De azt valld be, hogy velem volt a legjobb az ágyban!

− Mindenkivel más. Ebben értelmetlen dolog az összehasonlítás.

− Utálatos vagy. Szőrös dög! Most Anna miatt nem mondod? Vagyis Ági miatt? igazán mondhatnád, itt nem hallaná senki. Én meg becsszóra nem pofáznám el!

− Kuksi, mennem kell −

− Nem is meséltél semmit −

− Mit meséltem volna? − Hallom, Himnusz is volt a temetésen.

− Volt. Miért, sajnálod tőlem?

− Nem mondtam.

− Egy picit mosolyogni is kellett rajta, de én azért inkább meghatódtam.

− Én is.

− Figyelj, milyen vagyok?

− Hát, a hajadtól nem vagyok elragadtatva.

− Vedlett. Tudom − mindjárt megint elsírja magát.

− Kuksi −

− Jó, menjél. − Figyuzz, épp a napokban számolgattam: hány évig voltunk mi együtt? Hét?

− Hetvenegy őszétől hetvenkilenc nyaráig. Majdnem nyolc. Persze voltak szünetek, ha azt leveszed, mondjuk hét. Mihez kell ez, valami kérdőívre?

− Szünetek majdnem mindenben vannak. Igen, és az ember általában nem is tudja, hogy most szünet van-e, vagy már vége. − Szerinted én most csak szünetelek, vagy befejeződtem?

− Baszdmeg, mit tudom én! Most mondjam azt, hogy mindössze szünetelsz?

− Olyan ronda kíméletlen tudsz lenni! Menjél már!

− Ne haragudj. Nekem sincs rózsás kedvem. Meg te is olyan izé vagy −

− A múltkor álmomban volt egy sokkal jobb beszélgetésünk. Ez még New York-ban volt, egy görög étteremben vacsoráztam valakivel, és −

− Ágival?

− Nem Ágival, egy Jenő nevű hapsival. Befejezhetem? És a görög kajától is lehetett, hogy utána veled álmodtam.

Meglátogattalak a Tűzoltóban, és minden fontosat pontosan meg tudtunk beszélni. Jó volt. Akkor különben szeretkeztünk is.

− Hja, az álmok mindig tökéletesebbek mint a valóság! Sajnálom, ha nem vagyok elég szórakoztató. Mit csináljak? Mondjak neked vicceket?

− Maradhass −

− Na, menjél, mert szétázol.

− Nem ázom szét. De azért megyek. Terhedre vagyok már?

− Nem te mondtad, hogy mehetnéked van?

− Jövök majd máskor is, jó?

− A New York-i csaj nem bánja, ha kimászkálsz ide? -Nem bánja.

− Ezt most csak úgy mondod, vagy meg van vele dumálva?

− Nincs megdumálva vele, de nem bánja, na!

− Most ne sértődj meg! Annával igazán voltak hervasztó tapasztalataim!

− Jó, hagyd már Annát. Megyek most. Ha jövök ki, kell valami?

− VIRÁG! Más nem kell.

− Jó, hozok virágot. Kettőt is, inert Chicago-ból is van egy megbízatásom. Na szia − megintcsak nyúlnék feléje.

− Szia. Csók nincs, tiltja a házirend. Amerikáról sem meséltél! Meg Lola néniről sem! Na, menj. Úristen, egyre jobban szakad −

Mentem aztán nemsokára megint. Vittem virágot, piros szegfűt, meg Mózsi Ági nevében violát. Akkor ragyogó idő volt, nem is tavasz, szinte már nyár, meleg napsütés, madárdal. Szépen zöldült minden, nem is voltam olyan nyomott, mint a múltkor, vittem a virágokat, és elképzeltem, hogy egy csomó dolgot megbeszélünk majd, elmesélem,.

hogy itt volt Ági, és hogy megint jön, meg egyebeket − aztán alig is beszéltünk.

− Ide tegyed − azt mondja, de teljesen álmos hangon, akadozó nyelvvel −, erre a végére, és találsz ott egy szürke műanyag pitlit, abba rakd bele, mert másképp egyből elhervad −

− Mi van? − mondom. − Valami baj van?

− Semmi, csak alszom. Egész éjjel nem aludtam egy szemhunyást sem.

− Mi a túrót csinálsz éjszaka? -Mi?

− Nem „mi”, hanem „tessék”! Süket vagy? Mondom: mi a lófaszt tudsz csinálni éjszaka?

− Telihold volt − azt mondja, de alig hallom a hangját, csak félálomban motyorog. − Hogy itt mennyi csalogány van éjjel − Majdnem mint Kisoroszin. Meg lakik itt egy sünike a párjával, és egész éjjel −

− Jó − mondom halkan −, aludj kislány. Majd jövök. Vagy írok inkább, oké? Szia. Kuksi, jut eszembe: szeretlek. És nagyon rossz, hogy most így −

Nem is válaszol már. Vagy csak az éktelen madár-ricsajban nem hallok semmit.

Szegény kicsim, mindig is ilyen gyerekesen szeszélyes volt, ritkán lehetett számítani rá.

Tényleg inkább majd írok neki. Elég messze is van Farkasrét, meg ezek a hülye kényelmetlenségek, mint a korai kapuzárás is − meg azt hiszem, inkább műfajom a levél, mint ezek a kiszámíthatatlan hangulatú személyes találkozások.

A, D-E-FISZ-G, A, D, D

Kemény Pistának, 60. születésnapjára, Párizsba, Bp. 1985.

„Énnekem az a véleményem, hogy messzi földre el lehet menni az egész országba, de nemigen lehet találni sehol ilyen cigányokat, vagyis hát cigányoknak mondott embereket, mint itt ezek a mieink. Viszonyíthatjuk úgy a munkába való részvételt, mint például a családi életet, de akár még az iskolai végzettség fokát is vehetjük, vagy mit tudom én, a magatartási viselkedéseket − szóval nézhetjük akármilyen szempontból. Meg lehet kérdezni a rendőrséget is, mer én nem hiszem, hogy van még a megyébe egy másik ilyen község vagy város, ahol hát ilyen kevés rendőrségi probléma lenne ővelük, mint minálunk. Nem azér mondom, hogy sovinizmusból, vagy valami, de hát ez így van, ebbe én biztos vagyok. Mer azér ezek a mieink már jobban fel vannak világosul va, és nemcsak a rossznak, hanem hát a jónak is van vonzása őfeléjük most már. Én nem azt mondom, hogy egyikkel-másikkal nem jönnek elő néha a különböző problémák, akár hát az itallal, a túlzásba vitt alkoholfogyasztással kapcsolatosan, akár pedig ugye más ilyen hasonló maradványok, mer sajnos mondom ezek a dolgok még ókor-ókor jelentkeznek, elő-előfordulnak, ez tagadhatatlan, de azér azt most már el lehet mondani nyugodtan, és erre tanúkat is tudok állítani, nem is egyet, hogy az a bizonyos lusta, renyhe, dologkerülő típus, az most már egyre ritkább nálunk, az most már azér kiveszőben van. Mer a többség, a túlnyomó többség, az becsületes, jó-dolgos emberekből, mondjuk hát cigány emberekből, cigány származású egyénekből áll −”

A, D-E-Fisz-G, A, D, D,
H, G-A-H-Cisz, D',D,D −

„Jó, egyszer-kétszer kiütközik olyan, hogy magatartásbeli probléma, vagy egyéb ilyesmi, előfordul egy pár kirívóbb eset − na de hát az megvan nem-cigányba is, magyarba éppen úgy megvan ez. Meg mondjuk hát néha még máma is felüti a fejit ez a cigány tempó. Például ugye a húsboltnál. Hogy teszem azt türelmetlenebbek a többinél, hogy „én jöttem hamarább”, meg hogy „nekem kisgyerekem van”, meg ez meg az. Vagy ott van például a kocsma. Mer keresnek, egyik-másik most már egész rendesen keres. És akkor, ugye: „Két láda sört az asztalra!” Hogy aztán boldog-boldogtalan igya. Akkor persze berúgnak, jönnek-mennek dalolva az úton − Na nem mind, mer nem mind! És tisztelet a kivételnek. Mer ugyanakkor nagyon sok

van már őközöttük is takarékos, rendes − na ugyanakkor persze akad még az is, hogy nem tudja beosztani azt a kis keresetit. Ezeket a dolgokat ugye összefüggésbe lehet hozni az iskolai végzettséggel, a családi környezettel, a kulturáltsággal. Ugye aki mégis tud már valamennyire írni-olvasni, annak merőbe más a felfogása, az életszemlélete, az akkor már mindjár kulturáltan öltözködik, tisztességesen dolgozik, meg satöbbi. És mondom, szerencsére azér ez most már minálunk megvan. Hát a mostanit össze se lehet hasonlítani azokkal a valamikori állapotokkal, mer az ég és föld. Nagyon, nagyon sokat nevelődtek ők, nagyon más lett a munkához való viszonyuk, meg a magatartási viselkedésük −”

A, D-E-F-G... − Fisz. Fisz van ott, nem F. Fekete billentyű −

A, D-E-Fisz-G, A, D,D −

Kedves Pista, azt hiszem, az lesz a legtisztább, ha legelőször is töredelmesen elmesélem, miképpen kerültem ebbe a nem könnyű helyzetbe. Tegnapelőtt Pécsre utaztam, előadást tartani a cigánykérdésről − mint annyiszor már, és még most is! −, előtte persze nem volt időm, a szokásos hajsza, Kenedi Jancsit is felhívtam, hogy adna nekem három nap haladékot a születésnapi tanulmány leadására, nem jutott időm felkészülni az előadásra sem, a hajnali induláskor éppen csak bevagdaltam a táskámba az irodalmat, Keményt, Havast, Csalogot, miegymást, hogy majd a vonaton − és akkor a vonaton, hogy a magam egyik cigányügyi írását forgatom, áll belém a döbbenet, hogy hiszen amely tanulmányt a Te születésnapodra akartam nagyhirtelen ajándékul írni, azt már egyszer megírtam, s meg is jelent! Itt van ni, épp abból akarok az előadásra készülni! Most mi lesz? HASZNÁLT virággal csak nem állíthatok be hozzád! Másikat meg honnan vegyek keddig?

Kérlek, ne vedd nagyképúsködésnek ezt a sztorit („hogy oda ne rohanjak, hát ELFELEJTETTE, hogy a zseniális főművét már megírta!” − Nietzschéről mondja a szájhagyomány, hogy öregségében minduntalan meg akarta írni a már rég megírt könyveit), mert tényleg inkább csak a szenilitásomat akartam alázattal megvallani (habár ugye ez is miféle születésnapi bók: tudomásodra hozni, hogy ifjú tanítványod milyen végletesen szenilis már!), legfőként pedig meg akarnám magyarázni, miért és hogyan vettem elő most ezt a poros interjút, amelyet 14 éve az N-i kultúrotthon igazgatójával készítettem neked.

„Hát ez az egész úgy kezdődött, hogy engemet megkértek, hogy hogy rendezzünk egy ismeretterjesztő előadást a Dankó-telepi lakosok részire. Ha

jól emlékszem, 57 szeptemberibe volt ez. Egy Kozákovics nevű illető, egy szolnoki fogorvos jött volna ki előadónak –"

A,D-E-F-G...

− Nem, nem F, Fisz −

„Na és elég az hozzá, hogy a végin nem tudott eljönni mégse ez a fogorvos, ez az elvtárs, úgyhogy akkor a Sármándi elvtárs, a leányiskolának az igazgatója tartotta meg ezt az előadást − egy nagyon jó előadást tartott különben a Sármándi elvtárs. Sajnos meghalt szegény már azóta, bélrákba, ha jól tudom, úgy hiszem 67-be, vagy 68-ba halhatott meg. Nade mindegy, ez nem érdekes. Hanem hát még előtte én meg lettem keresve, fel lettem kérve, hogy rendezzek egy kis kultúrműsort. Velük, az ottani fiatalsággal, Dankó-telepi, cigány származású fiatalokkal. Hogy mégis, hátha akkor majd jobban eljönnek a telepi lakosok az előadást is meghallgatni, hogy lássák a gyerekeiket szerepelni –"

A, D-E-Fisz-G, A, D, D, *H,G-A-H-G,O'...*

− Cisz, fekete billentyű. És emeld a csuklód, magasról billenteni −

H, *G-A-H-Cisz, D, D,D--*

„Na és, mondom, az ismeretterjesztő előadás az nagyon jó lett, ilyen köztisztasági dolgokról szólt, meg a takarékosságról, de úgyszintén kitért az iskoláztatás fontosságára, meg az állandó munkábaállásra, ilyenekre, az ő saját érdekükbe, hogy mégis könnyebben tudjanak boldogulni, szóval hogy ők maguk próbálják már megteremteni maguknak a kedvezőbb létfenntartási körülményeket − na tetszett is nagyon mindenkinek. Utána meg ez a kis kultúrműsor, hát ez meg szintén nagyon megnyerte a jelenlévők tetszését. Annyira, hogy kérték az akkori tanácselnök elvtársat, Bársony Józsi bácsit, hogy engedje meg, hogy mégegyszer bemutassuk a kis műsorunkat, mer ugye az első alkalommal az egyiknek a lánya nem tudott elmenni valamiér, a másiknak a testvérje volt éppen vidéken, meg ilyenek, de meg hát az is, hogy ott voltak ugyan, de nagyon szeretnék mégegyszer látni, hogy hogyan táncolnak a színpadon a gyerekek, hogyan énekelnek, meg satöbbi. Úgyhogy a Bársony elvtárs is hozzájárult, és megcsináltuk akkor mégegyszer az egészet. Sőt, akkorára már szavalattal is bővült a műsor. A Bordásnénak a lánya tudott három Ady-verset kívülről, habár nem szavalt ő még soha életibe, mer ezeket a gyengébb-tanuló gyerekeket az iskola se szavaltatja − mi viszont kipróbáltuk, és nagyon bevált. És hát hatalmas siker lett ebből a mi kis kultúrműsorunkból, elég hatalmas siker –"

Falusi, vagy mondjuk mezővárosi kultúrház. A régi fajtából, amelyet még iparos-körből, gazda-kaszinóból vagy akármiből alakítottak át, vagy át sem alakítottak. Szaga: kultúrház-szag, vagy annál talán egy picit emberibb, csipetnyi cigány-szaggal átszínezve. A rémes kis irodában ülünk az igazgatóval − kicsiny, sovány, kopott, félszeg ember, pocsék kávéval kínál, és zavartan pillog a magnóra. Öreg íróasztalon öreg írógép, pecsétpárna, tubusos ragasztó, néhány félszeg irat, kávéspoharak, ízléstelen vázában hervadt virág. A hengermintás falra rajzszegelve mozi-plakátok, fölöttük poros Lenin-kép, üvege elpattant.

„Aztán hát így fejlődött ez. Kaptuk nemsokára a vidéki meghívásokat is, hogy menjünk, mer szeretnék hallani a cigány nótákat, szeretnék látni a cigány táncokat. Utaztunk akkor Mezőtúrra, Szajolba, Sárrétudvariba, felléptünk mindenütt. Meg rendszeresen összejártunk próbálni, zenekarral, minden − volt úgy, hogy hatvan tag is összejött egy próbán, eleinte olyan nagy volt a lelkesedés. Akkor még a kultúrház nem adott helyet a próbákhoz, ugye az akkori igazgató nem nagyon ismerte őket, hát be se eresztett Dankó-telepi lakost a kultúrházba, mer úgyis csak probléma lenne a viselkedésükkel − mondjuk nem vitatom. Meg hogy egészségügyi téren is − hát akkoriba még rendszeresen fertőtleníteni kellett őket, meg tudomisén −, na szóval a kultúrház az nem jöhetett számításba, de viszont a páskomi iskolába kaptunk elég jó helyet a próbákhoz, ment is szépen a dolog −”

A, D-E-F-G, A,Ó,Ó − − Nem, hanem Fisz. És figyelj a bal kézre is − *A, D-E-Fisz-G, A,D ,D*−

Az iroda, ahol ülünk, valaha egy nagyobb hodály része volt. Kazettás, üvegezett fal választja el a terem maradék, ablaktalan részétől. A szedett-vedett, mintás üvegtáblák negyede-fele törött, ragasztószalag tarja össze a darabokat. Az üvegfalon túlról hallatszik át az agyonnyűtt, lehangolódott zongora hangja, a csigalassú dallam, a menüett újra és újra induló eleje. A, D-E-Fisz-G, A, D, D. Valaki gyakorol? Kislány, kisfiú? A tejüvegen át nem látom. Vagy zongoraóra folyik? A vékony női hang − „nem, nem F: Fisz” − lehet a tanáré, de nincs parancsoló tónusa. Szinte olyan, mintha a gyakorló kislány magamagát instruálná, korrigálná, és ugyanaz a földöntúli szomorúság bújik meg benne, mint a zongoradallamban.

„Helyi szereplések, telt házakkal, meg megin vidéki szereplések, kimondtuk magunkat cigány együttesnek, még létezett akkoriba a Cigány Szövetség, onnan is lejöttek, meglátogattak minket, kaptuk mindenünnen a

sok biztatást, tapsot, Szolnoki Rádió, Szolnoki Néplap, Kossuth Rádió, megjött a budapesti meghívás is –”

A, D-E-Fisz-G, A, D, D −

„Hát sok munka volt vele, nagyon sok munka. Ugye a zenészeinket, ilyen cigányzenészeket, népi zenészeket előbb még be kellett tanítani ezekre a dolgokra, mer ők azelőtt ilyen vérbeli cigány nótákat hát nem játszottak. De kezdetbe még a fiataljaink is szégyellték ezt a cigányos valamit. Kellettek új szövegek is, mer egyik-másik ilyen cigány nótának hát olyan szövege volt, hogy az már ízléssértő, de ugyanakkor meg hát mint folklór, értékek is voltak ezek a dalok, úgyhogy elfogadható szövegek kellettek ahhoz, hogy színpadra lehessen vinni őket − szóval rengeteg sok gond volt. Meg a ruhák, kosztümök − mire nagynehezen engedélyezték, hogy a bevételünkből megcsináltassuk a ruhákat –”

A,D-E-F-G,A,D,D −

Álmosító meleg. És ez a halk monoton szöveg − Inni kéne valamit. De hát látnivaló, hogy ennek a derék embernek nincsen semminemű innivalója. Ki kellene szabadulni innen, a kocsmába, a romákhoz −

'60 július 26-án volt a budapesti szereplésünk, a Kulich Gyula téri szabadtéri színpadon. Olyan néven, hogy Vadrózsa Cigány Együttes. Volly István jött le előtte, ő adta az ötletet a névre, meg a műsorunkat is ő állította össze. És hát nagyon nagy tetszést aratott a műsorunk a budapesti közönség körébe is. Úgyhogy ott is kellett csinálnunk egy második fellépést is, pedig háromezren voltak már az elsőn is. Aztán alig múlt el utána pár hét, jött a távirat a Volly elvtárstól, hogy szeptemberbe vár minket a tévé, utána meg kilátás van egy belgiumi szereplésre, készüljünk fel, készüljünk –”

Igen, itt ez a kis bicsaklás a szövegben emlékeztet, hogy ekkor jött be Treszka néni. Átgázolt a zenetermen a két vastag, bakancsos lábával, ránk nyitott, és azt mondta:

− Palikám-kutyuskám, csináltasd má meg nekem az iparengedélyt! Csinátasd má meg lelkem! Hát csak más lenne úgy!

Aztán meglátott engem, és angyali nyíltsággal megkérdezte:

− Ez ki??

− Pestről jött az elvtárs − Treszka néni, jó, mondtam már, én megírom a kérvényt, és elküldjük −

− O Palikám egyem a lelked, hát arra hogyan vóna most énnekem! Okmánybélyeget −

− Jó, nem számít, azt majd elrendezzük. Csak erkölcsi bizonyítványt hozzon, és akkor −

„Megy a magnó? − Igen, hát szóval –”

Nehezen zökkentünk vissza. Olyan zavarban van, mintha most in flagranti kaptam volna Treszka nénivel.

„Na elég az hozzá, hogy hát akkor betörtént egy-két olyan szereplés, ami hát nem jól végződött sajnos. Ugye az is baj volt, hogy jöttek már az őszi munkák, többen oda voltak, úgyhogy egyes szereplők nem tudtak jönni. Meg az is, hogy ugye ha Belgiumba megyünk, akkor már kit érdekel Sarkad. Csak viszont hát a sarkadi szereplés már le volt kötve, nem hagyhattam azt se. Szóval ugye őnekik egy kicsikét a fejükbe szállt a dicsőség. Pedig azért nem úgy van az, hogy most már világsztárok vagyunk, akkor most már dolgozni nem is kell. − Meg azután az is az igazság, hogy a vonatozással mindig megvolt a probléma. Volt azér több vidéki utunk, ami hát mondjuk zökkenőmentes volt, sőt talán mondhatom, hogy a legtöbb az volt, de például ez a sarkadi szereplés, ez sajnos hát kudarccal végződött –”

A, D-E-Fisz-G, A, D, D −

− Figyelj a bal kézre. Kéztartás. Kezdd elölről −

A, D-E-Fisz-G, A,D,D −

„Ugye általában ha vonattal mentünk, akkor bizony mire odaértünk, hát berúgott a társaság. Jókedvűek voltak, meg legtöbbször meleg is volt − hát nem csoda, ha úgy vesszük. Átszállunk Mezőtúron − be a kocsmába mind. Megyünk tovább, Gyomán megin át kell szállni − megin be a kocsmába mindenki. De úgyszintén Csabán. Meg Szolnokon. Meg Karcagon. Meg amerre csak jártunk, mindenütt. Akkor persze, ha megérkezünk valahová, mindenhol akad ismerős, haver, koma, akkor ugye avval is: be a kocsmába, igyunk! Lement valahogy ez a sarkadi műsor, nagynehezen lement azér − de utána viszont én már a budapesti utazásba, a tévé-szereplésbe nem mertem belemenni. Azt már nem tudtam vállalni. De ugyanígy döntött á vezetőség is, a társadalmi bizottság, Sörös elvtárs, aki a Vörös Október részιről a védnökünk volt, az akkori téeszelnök, az is azt mondta: arra semmi szükség nincsen, hogy már a vonaton rendőrségi ügyek legyenek meg satöbbi, úgyhogy ez így nem megy, mer ez megengedhetetlen. Szóval hát ők túlbecsülték a tudásukat, nagyon túlbecsülték a művészetüket. Úgyhogy ezután akkor –”

A, D-E-Fisz-G, A, D, D − hihetetlenül lassan.

− Emeld a csuklód − Magasabbról billenteni −

Nem csodálkoznék, ha ez a szoprán recitativo most egyszerűen átmenne csendes zokogásba.

„Ez ővelük a baj: ez a hullámzás. Hát amilyen ugye az emberi életnek az életritmusa is. Hogy hol fenn, hol lenn. Hogy hol esik az eső, hol pörköl a nap, hol nagyon meleg van, hol megfagyunk − ilyen az ő életük is. Megbízni sajnos nem mindig lehet bennük, mer néha nagy a lelkesedés, viszi őket a lendület − máskor meg semmi. Volt azér még ezután is szereplés − de inkább azér kicsibe már csak. Szóval mondjuk nem szűnt meg egészen ez az együttes, mer hát megvan azér az még a mai napig is, meg nem is lehet ezt a munkát soha abbahagyni. Hiszen nagyon is megvan rá az igény, mind a két részről: úgy őnáluk maguknál, mint a másik oldalon, a pártbizottság és a tanács résziről. Úgyhogy én se akarnám ezt befejezettnek venni, vagy kivonni belőle magamat, nem, épp csak annyi, hogy − Hát, nem könnyű munka ez −"

A, *D-E-Fisz-G, A,Ó,Ó* −

− Érdemes folytatni? − Elképedve hallom, milyen fakó az én hangom is.

„Hát, ahogy gondolni tetszik −" Elértette − azt hitte, az interjúra kérdezem.

− Nem fáradt bele? „Neem, hát neem −"

Szeretem valamennyire ezt a bunkót. Ezt a szomorú, gyomorbeteg figurát, ahogy szívósan bizonygatja magának a reményt, és fáradtan bólogat hozzá, mint egy metronóm -tökéletesen reménytelenül, hiszen már jól tudja, tapasztalatból, hogy úgysem hiszi el magának.

− Van remény rá, hogy −?

„Van, igen, van remény, mer most már azér a cigány lakosságunk túlnyomó többsége − szóval én mindig azt szoktam mondani, állandóan azt mondom magamnak −"

A, *D-E-Fisz-G, A,D,D* −

Szeretem − de ezt képtelenség megmondani neki. Mert olyan szögletes. Olyan szerencsétlen, olyan menthetetlen. Meg ahogy az előbb „elvtárs"-nak mondott Treszka néni előtt, ezzel is úgy elbaszta az egészet. Nem tudom elmondani neki, hogy a cigányoknál azt hallottam róla: a Blázik Pali, az aranyember, a tűzbe mennének érte a cigányok. Pedig amikor azt követően, hogy a mezőtúri vasútállomáson a rendőrség lapátolta le a seggrészeg társaságot, és salátáskocsiban vitte be a gyerekeket a kijózanítóba, szóval amikor ezután Blázik Pali lemondta a tévészereplést és a belgiumi utat, nekiestek a romák, meg akarták lincselni, rendőrök őrizték három éjszakán

át a kultúrost tanítványai bosszújától, így csak az ablakai mentek rá a kalandra. Nem mondom neki, hogy tudom a történetet: nem volt hol tárolni a leltári állományba vett kosztümöket, a szereplők vitték haza a sok göncöt − aztán pedig szépen elhordták őket, ronggyá, a csizmák nagy részét meg eladták. Blázik fizette ki utóbb saját zsebből az egész hóbelevancot. Látom is rajta, de hallottam is a Cigányvároson: szegény, mint a templom egere, egy új nadrágra nem telik neki − miközben vagy egy ház árával tartozik neki a Dankó-telep, százasokban és okmánybélyegekben. És dehogy is fogom neki elmondani, hogy a tanácson azt sugdossák róla: ágybéli ellenszolgáltatásokért csinálja a cigányoknak, amit csinál − nem is igen szól ez egyébről, csak a tanácsiak csapnivaló emberismeretéről. Meg persze némi jóindulatukról is − hiszen ha nem ezt az értelmezést terjesztenék, akkor azt a másikat kellene, miszerint Blázik sültbolond. S a kettő közül mégiscsak ez a jobb.

Mindegy hát, kommunikáció nincs − nincs. Talán majd távozóban sikerül tennem egy gesztust, amiben benne lesz: szeretem némileg ezt a sültbolondot. A karikatúránkat.

A,D-E-Fisz-G,A, D, D −

„Hát eléggé sokrétű ez az ővelük való foglalkozás, annyira sokrétű, hogy nehéz így hirtelen mindent elősorolni. Ugye a különböző kérelmek, akkor a mindenféle levelezésüknek a megírása, az ilyen meg olyan igazolásoknak a kiállítása, hol az együttélésről, hol a különválásról, hol a satöbbiről, azután a családi pótlékkal kapcsolatos összetett problémák − hát szóval ugye egy nagyon kiterjedt dolog ez. Sajnos olyanok is jönnek, elég nagy számba, akik írni-olvasni se tudnak, vagy még ha tudnak is valamelyest, az nem elegendő ugyebár a különböző ügyeknek az intézésihez. Például ma délelőtt az egyik: elvégezte a nyóc osztályt, de hát ennek ellenire nem tudja értelmesen megfogalmazni azt a kérvényt − eljön akkor ide, és hát ugye én megcsinálom neki. Vagy a másik esetleg még tudna írni, mégis ide jön, mer hát írógéppel írva mégis csak más pofája van annak a beadványnak, mint kézzel írva egy irkalapon. Jönnek egymás után − és muszáj velük foglalkozni, mer hát olyan elesettek, hogy nem lehet visszautasítani őket. Az egyik a kórházi ápolás költségit kérvényezné, a másik az adójának az eltörlésiér folyamodna, mer hát valóba annyira nincstelen, hogy úgyse tudná kifizetni azt az összeget, a harmadik azt szeretné, hogy a katonasegélyt kapná a fia után, a következő halasztást kér a katonaságra, mer egymaga van kenyérkereső a családba, az ötödiknek

igazolás kellene a munkahelyről való távolmaradásra, mer el akar dőlni a háza, alá kell falazni, vagy a tető csurog, javítani kell, amannak nyugdíj-ügye van, vagy rendkívüli segélyre szorulna − szóval nagyon-nagyon sokrétű dolog ez. Nincs olyan nap, hogy három-négy ember meg ne fordulna itt ezekkel a problémákkal, ilyen cigány származású egyén, avval hogy „Blázik elvtárs, kéne egy ilyen és ilyen kérvény", vagy hát többnyire csak így, hogy „Palikám, írjad már meg ezt", mer mindet ismerem gyerekkoromtól, legtöbbel ugye tegeződök is, meg hát a sorsukat is jól ismerem, gyakran járok is kinn náluk, a Dankó-telepen is, meg itt benn is elmondják, hogy mi újság, úgyhogy én mindig tudom: most berogyott a Kacsának a háza; most összeállt egy brigád, mennek a Hortobágyra birkát nyírni; most az Ecet telket vett, megpróbál építeni; most a Rudit hagyta ott az élettársa, most a Cingárt engedték ki a börtönből; most a Lecsó megverte a feleségit; most a Piroska -gyerekek elmentek Salgótarjánba bányásznak −
−"

A, D-E-Fisz-G, A, D, D, H, *G-A-H-C-D...* − Cisz, nem C. Ügyelj a bal kézre is −

Na hát ez történt ezzel az interjúval. Nem állíthatom, hogy ott rögtön, abban a művházi irodában felismertem volna, hogy valami fontos dolog van a kezemben, és hogy mitől fontos. (Most így utólag még szégyellem is, hogy nem kapcsoltam azonnal; hogy is gondolhattam én ott arra, hogy meleg van, meg a kocsmára és egyéb lényegtelen dolgokra, ahelyett, hogy minden figyelmemet megfeszítve memorizáljak -de hát az interjú egy elég fura élethelyzet, meglehetős süketen botorkál benne az ember.) Ez a felismerés inkább csak a lejegyzéskor ütött belém. Lehetőleg mindig magam írom le a magnófelvételeimet, ezt is én gépeltem − amikor aztán így munka közben és teljes részletességében, szavanként és hangokként tárult fel előttem az N-i felvétel, el voltam bűvölve a szépségétől. A kész gépelvényt vittem hamar neked, a másodpéldányt meg eltettem abba a kazalba, amelyben a legizgalmasabbak, a feltétlen kidolgozandók várnak a sorukra − és ott töltött 14 évet.

Érdekes, hogy miért. Nem, nem felejtkeztem meg róla! Sokszor elővettem a 14 év alatt, mert jó emlékeket őriztem róla, és szándékaim voltak vele − de mindannyiszor meglepődtem: egy információszegény, száraz, sivár, unalmas papírcsomóval találtam szembe magamat. Amelyet újra meg újra csalódottan visszatettem a többi közé.

A magnókazettáról leírt szöveg sehogy sem egyezett az emlékeimmel. Mert az a beszélgetés, az az egyszer volt életdarab épp a leglényegesebb aspektusát veszítette el azzal, hogy a papír síkjára másolódott. A zenéjét. A szépséges monotóniáját. Amely a betűkkel kódolható szövegnél sokkal mélyebben dokumentálta azt a drámát, ahogyan ez a boldogtalan ember a hitével birkózott. És amely dráma még megfejelődött és transzformálódott egy másikkal, amely a terem elrekesztett másik felében zajlott. Amelynek a vetülete, az a döbbenetesen adekvát kísérőzene a kazettán még ott volt, és zseniális kifejezőerővel arról szólt, hogy „ebből a büdös életben nem lesz az a muzsika, amelynek kitalálták, és ezt mi mélységesen tudjuk; valamiért mégis csináljuk tovább" − a papíron azonban ezt már hiába keresem. A kazettákat persze nem őriztem meg. Hogy is tehettem volna: az egész másfél éves kutatást összesen 14 kazettával csináltam végig, felvettem rájuk valamit, rohantam haza, lejegyeztem, a papírt adtam neked, a kazettákkal utaztam újra, vettem fel rájuk új szövegeket − ahogy a többiek is. A hang, amely ennek a tökéletes reménytelenségnek a szépségesen esztétikus dokumentuma volt, elszállt, megsemmisült. Megmaradt leírva az a tök hülyeség, amit Blázik Pál kultúrigazgató ott összehordott, nevetségessé meztelenítve, a maga siralmas köznapiságában, bosszantó érvénytelenségében és hasznavehetetlenségében − valami egészen másról szóló betűkupac. Amely mint az Egyszeregy: a hozzá tartozó dallam nélkül merő sületlenség.

Nos, hát egy ilyen malőr miatt tartott ennyi ideig, hogy ezt a neked szánt interjút a fontosságához és a szépségéhez méltó erőfeszítéssel rekonstruáljam, és tényleges valójában, igaziból leszállítsam most. Voálá.

A, D-E-Fisz-G, A,D,D −

„Minálunk az a helyzet, hogy ezek az itteni úgynevezett cigányok nagyon össze vannak már keveredve a magyarsággal, mondhatni egészen el vannak már magyarosodva. Szóval ezek a mieink, ezek már nem olyan toprongyosak, mint nem tudom hát más községekbe meg városokba a cigányság. Szépen, kultúráltan bejárnak ide a kultúrházba is, van olyan bál itten, hogy negyven-ötven Dankó-telepi fiatal is eljön, de azokra a lányokra már tényleg nem lehet azt mondani, hogy nahát ez egy cigánylány, mer nem az. Mer úgy van felöltözve, mint akármelyik másik, sőt. A színházi előadásokon is szoktam látni egyet-kettőt, meg amíg még működött az ifjúsági klubunk, oda is eljöttek, négyen-öten is, hozzá is szólt némelyik az egyes témákhoz, például emlékszem, mikor egyszer egy ejtőernyős tartott

élménybeszámolót, azon is ott voltak, és igazán mondhatom, hogy nagyon rendesen viselkedtek. Ilyen cigány származású fiatalok, akik már felső tagozatba kerültek, meg egy kettő olyan is van köztük, hogy már ipari tanuló, mer a nyóc osztályt el tudta végezni, és tovább is ment, sőt tudok mutatni olyat is, hogy szakmunkás már, rendes szakmunkás −"

A, D-E-Fisz-G, A, D, D,

H, G-A-H-Cisz, D, D, D − csigalassan −

„Tökéletes reménytelenség", ezt írtam az előbb − de itt talán nem ártana pontosítani.

„Vannak dolgok, amelyeket csinálunk akkor is, ha nincs semmi remény rá, hogy eredményre vezessenek. Csináljuk őket, remény nélkül is, egyszerűen csak etikai indíttatásból. Mivel nem lehet mást csinálni."

Körülbelül így mondtad ezt egyszer, valami konkrét felvetésre válaszolva − „hát érdemes törnünk magunkat? van valami remény rá, hogy célba érünk?", kérdezte valamelyikünk, talán Göndör Gyuri, vagy Lengyel Gabi, vagy más, talán a cigányügyi buzgalmainkkal kapcsolatban, vagy valami egészen másra, nem tudom már − erre feleltél. Bánt, hogy nem pontosan jegyeztem meg a szavaidat − azért történhetett (több esetben is) így, mert közben engem nagyon lekötött az is, hogy *hogyan* mondod, feszülten figyeltem arra is, mert csodálatosan csináltad: valami parányi gesztussal tudtad jelezni, hogy most egy TANÍTÁS következik, egy NAGYBETŰS szakasz, de anélkül tudtad elmondani ezt is, hogy sámlira álltál volna, hogy icipicit is kiestél volna az „egyenlő pozícióból beszélgetünk" alapállásból − na, hát nekem ez is élmény volt, és szerettem volna ebben a fontos dologban is a tanítványod lenni, ezért figyeltem erre is, és közben nem elegendően a szövegre magára. Ültünk Szelényi Iván piciny intézeti szobájában, vagy tizenöten, a padlón, mint a cigányok, a tanítványaid, persze hogy mindig tele a munkából adódó kérdésekkel és gondokkal, mégis valami különleges jóérzéssel, amely engem életemnek egy további jó 14 évvel korábbi, rövidke korszakára emlékeztetett, amikor magamformájú emberek társaságában, velük egyet gondolva tevékenykedhettem, és ettől majdhogynem boldog voltam − de jó, nem akarok elkalandozni, elkapnak az emlékek, a 14 évvel ezelőttiek, meg a kétszer 14 évvel ezelőttiek, de most nem erről van szó; hanem hogy sokszor idéztelek azóta, csak így körülbelül, „de hát érdemes itt tornáznunk, szívóskodnunk? jó ez valamire?", kérdezi valaki, mire én: „Figyelj, Kemény Pista mondta egyszer, hogy vannak dolgok −", meg amikor szóba

jön, hogy azért tán valahogy mégsem akkora nagy rakás szar ez az ország, mármint a hazánk, mint hogyha mégegyszer akkora rakás szar lenne, akkor én: „Azt gondolom, hogy valószínűleg azért nem AKKORA, mert voltak és vannak emberek, akik olyankor is képesek csinálni a dolgokat, amikor” − stb.

A, D-E-Fisz-G, A,D,D −

A magam részéről pedig hát igyekszem méltó tanítványodként viselkedni: művelni ezeket a bizonyos dolgokat. Mint, azt hiszem, mind a többiek is, akik ott ültünk akkor a padlón. Nem könnyű. Hiszen semmiképp nem szabadna elveszítenünk a „célracionális” gondolkodásunkat sem. Viszont olyankor, amikor a célracionalitásból önhibánkon kívül kifogyunk, fontos dolog, hogy azért még tovább tudjunk működni egy darabig. Illetőleg hát minél tovább.

„− hogy már jóformán szakmunkás, már majnem elvégezte, és közbe még azt is mondják rá, hogy »cigány«. Pedig már nem az. Én állítom, hogy nem az már. Hát a cigány nyelvet már nem is tudja, de nem tudta már az anyja, az öreganyja se. Meg hát egyéb szempontból is. Vitatkozók sokszor ővelük is erről. − Hát − mondom a Bogyónak, a Suki Dezsőnek − te sose tudtad ezt a cigány nyelvet beszélni. Mér mondod akkor, hogy te cigány vagy? − Hát − aszondja a Dezső − itt nőttem fel Cigány városon! − mer így mondják ők ezt a Dankó-telepet. Pedig hát lakik ott magyar is, nem egy, ilyen elesettebbje, akit ugye oda kényszerített a nyomor. − Hát − mondom neki −, ott lakol, jó, de attól te még nem vagy cigány! − Szóval sajnos ez van, hogy egyike-másika talán még büszke is arra, hogy hát ő cigány. Nem tudom, lehet hogy tényleg egy olyan megvetésbe részesültek ők régen, hogy most evvel akarja visszaadni, vagy hogy esetleg örökölt is valamit abból a régi cigányos természetből − nem tudom. Pedig inkább el kéne felejtetni velük ezt a cigány büszkeséget. − Hát − mondom a Bogyónak -mondjad már akkor inkább azt, hogy cigány-magyar vagy! Ahogy ugye a másik mondjuk jász-magyar, vagy kun-magyar. − Szóval én nem vagyok barátja ennek, hogy őket cigánynak vegyük. *A, D-E-Fisz-G, A, D, D ...* − Mer nem az lenne a cél, hogy őbennük a nemzetiséget tovább tápláljuk, hanem hát inkább az asszimilálás. Én is voltam már népszámlálni, és akkor is elgondolkoztam ezen, hogy azér tényleg, valahogy már csökkenteni kéne ezt, *A, D-E-Fisz-G, A, O, D ...*, hogy legalább akik már nem is emlékeznek a cigány nyelvre, meg akikkel így a magatartás térin sincsen diferencia, mer már valóba elmagyarosodtak, hogy hát azokat mér vegyük cigánynak?

Inkább azon kéne legyünk, hogy a jövőben ne kelljen ennyi cigányt kimutatni. Úgyis éppen elég nagy a cigányságba a szaporúság, *A, D-E-Fisz-*G, *A, D,* D, „hát akkor ténleg nincsen erre semmi szükség, hogy még evvel is szaporítsuk a számukat. Nincsen ennek semmi értelme. Úgyhogy szóval én azt mondom, énnekem az a vélemé...”

Stop − itt ér véget az interjú. Kifutott a kazetta. Következőt már nem nyomhattam be, ez volt a tizennegyedik.

Drága Pista, kösz a tanítást. És Isten éltessen!

Ötvenhat

Szegény főhadnagy

Az eleje: november 5.

A bölcsész-nemzetőrök nem túl népes csoportja az előző nap reggelén vonult át a Pesti Barnabás utcából a Jogi Karra, hogy csatlakozzon a jogász-nemzetőrség maradékához − az Egyetem téri épület talán alkalmasabb a védelmi harcra. A honvédelmi tanszék egyik tisztje vezette a kis különítményt, szakszerűen és higgadtan − vagy inkább higgadtságot imitálva, hiszen ki az ördög lehetett ezen a reggelen „higgadt”? Rendes „srácnak” ismertük a fiatal tisztet, nem tudtunk róla semmi disznóságot, és jó arca volt, azon felül meg láthatóan mellénk állt − ennyi elég is volt: bizalommal adtuk magunkat a kezébe. A Bölcsészkar félemeleti tanácstermében nemrég még szürke hangon oktatta a hírhedten blőd, közröhejnek számító „honvédelmi ismereteket”, ezzel senkit nem tudott megfogni − most viszont nagyon is jól jött a szakértelme. Negyedike hajnalának sokkja mindnyájunkat kimozdított a megmerevedett keretekből, egyből letegeztük a főhadnagyot, és ő is vissza minket − de ettől még a vezénylő pozíciója mint praktikus értékű funkció megmaradt. Olyan volt ez, mint amikor egy falka hajótörött között váratlanul akad valaki, aki, mit tesz Isten, tud tüzet csiholni és házat építeni, és akkor ez a tudás valami természetes módon a helyére kerül. És olyan szépen, póztalanul csinálta − kimondottan tetszett, ahogy okosan végigkormányozott minket a rövid, de már egyáltalán nem veszélytelen úton, aztán minden fontoskodás és handabanda nélkül megszervezte az épület védelmét: lám csak, a helyzet termi az embert!

Fontos reszort jutott nekem is: „benzinfelelős” lettem, az én dolgom volt, hogy gondoskodjam róla: minden fontosabb ablak közelében legyen néhány benzinesüveg. Pincéből, padlásról kerültek üres üvegek, a zárt udvaron két teherautó is ácsorgott, megfejtük őket, a marmonkannákból áttölcséreztük az anyagot az üvegekbe, rongyból kis nyakravaló mindegyikre, aztán már csak el kellett osztani a készletet a kulcsfontosságú pontokra, kész volt ez is −aztán következett a neheze. Az egyre idegtépőbb várakozás. A sürgős teendők egész jól karbantartják az embert -nélkülük már nehezebb talpon maradni. Elkészültünk, felkészültünk − és a tankok nem jöttek. Csinnadrattában nem volt hiány, mellettünk a Kálvin teret egy-kettőre

rommá lőtték − de a Múzeum kőrútnál, Tolbuchin kőrútnál, Kossuth Lajos utcánál minden mozgás leállt, nálunk nem akart történni semmi. Most mi van? És mi legyen? Mire valók vagyunk itt? Feszülten lestük a kihalt utcákat, hallgattuk a csatazajt − meg a rádiót. Néhány önként jelentkezőből kiküldtünk egy-egy portyacsapatot, felderítő járőrt, hogy tájékozódni tudjunk − nem jutottak messzire. Vagy − többnyire − nem jutottak vissza. Csak találgathattunk, hogy mi lett velük: Elkapták őket az oroszok? Kinyírták őket? Elvágták a visszaútjukat, és valahol egy másik góchoz csatlakoztak? Vagy egyszerűen csendesen hazaszivárogtak? Ezt sem lehetett kizárni, de még rossz néven venni sem; tudtuk jól: vesztes játszmát játszunk, aki vállalja, vállalja, aki meggondolja magát, kilép − kész, ez egy ilyen helyzet. De az egyre apadó létszámot némileg feltöltötték az újonnan jöttek: időről időre befutott egy-egy csapat melósgyerek, józsefvárosiak, ferencvárosiak, még messzebbről valók − harcolva törték át magukat a pesti kerületeken, csapzottak voltak, mocskosak és éhesek, ahogy nekiestek a szomszédos kispapok konyháján főtt levesnek, némi irigységgel néztük őket: mennyivel keményebbek, vadabbak, igazibbak nálunk!

Õket „beosztani” sem kellett, anélkül is tudták a dolgukat. Nyomott hangulatban rendezgettük tovább a benzines palackokat, tehetetlenkedtünk, vártunk −

5-én, valamikor délután: üljünk le, beszéljük meg! − legalább ezzel is telik az idő. Betelepedtünk az egyetem békebelien díszes tárgyalótermébe, amúgy pufajkásan belezöttyentünk a bársonyfotelokba − géppisztolyok a fogason. Együtt volt a teljes létszám kábé fele, vagy húsz ember, a pihenő váltás, mindazok, akik épp nem voltak őrségben vagy járőrben. A hosszú asztal közepe táján a főhadnagy, nagyjából velem szemben.

− Szóval, beszéljetek! Ki mit gondol: mi legyen? − Nem emlékszem rá, ki elnökölt.

Hosszú csend.

Végre a főhadnagyunk:

− Fiúk − kezdte. Halkan és szemlesütve. De a folytatásra még jó ideig várhattunk.

Aztán kipréselte magából mégis. Hogy neki családja van, gyerekei. Értelmét sem látja, hogy maradjon. Meg hát nem is engedheti meg magának. Valahogy így.

Befejezte, felemelte a tekintetét, egyenként belenézett a néma arcokba − várta a választ. De egyikünk sem reagált.

Felállt akkor, lassú mozdulatokkal kivette tokjából a pisztolyát, és letette a zöld posztóval borított asztalra. Aztán sarkonfordult, és sietség nélkül elindult a kijárat felé.

Tíz lépésnyi út állt előtte az ajtóig. A pisztolya ott hevert az orrunk előtt, nyilván töltve -

Harminchárom év után is előttem van a főhadnagy háta. Ahogy lassan távolodik a hatalmas, kétszárnyú ajtó felé. Átéltem, hogy átéli: valamelyikünk felkapja a pisztolyt, és rásüti. Egyenes léptekkel haladt − de jól láttam: zsibbadt az egész ember. Bizsergő fülcimpákkal várta a csendbe hasító hangokat: „Állj! Fordulj meg! Figyelj: nincs szükségünk eggyel több pribékre, van elég!" és DURR, DURR, DURR − −

Nyílik az ajtó, csukódik az ajtó. Még hallani a visszhangos folyosón a távolodó, egyenes lépteket −

Snitt − itt egy hosszú rész nem túl érdekes. Másnap harmadmagammal járőrben voltam én is, a tankok elvágták a visszautunkat, egyedül jutottam „haza" az Egyetem térre, de csak egy nap késéssel én is − a Szerb utcai kapu benyomva, az épület üres. A szomszédok mesélték, hogy pár egyetemistát a folyosókon puffantottak le az oroszok, a melós srácok pedig megpucoltak a tetőkön át. Ha úgy tetszik, tényleg nem sok értelme volt az egésznek −

A főhadnagy történetének folytatása: már december.

Valami röpcédula-ügyekkel lopjuk a napot, persze késve hagyom ott a barátaim budai lakását, most szedhetem a lábam, hogy időben visszaérjek az albérletembe, tíz óra, kezdődik a kijárási tilalom, ha az utcán érnek, figyelmeztetés nélkül belemeresztik a sorozatot, gyerünk, nyomás −

és pechem van. Már csak száz méterem lenne a finisből -de ahogy befordulok a Kelenhegyi úton, meglátom a „tiszti különítményt", a három pufajkás-géppisztolyos katonát. Komótosan ballagnak lefelé, jönnek velem szemben. Már látnak ők is − túl nagy volt a lendület, beléjük futok. A karórámra pillantok: tíz óra öt. Most én zsibbadok el, herezacskóm a combomhoz tapad. Visszaugrani már késő − na mindegy, valahogy csak lesz, gyerünk tovább!

Épp a lámpa alatt találkozunk. Két pufajkás, a két szélső már messziről vizslat, kezük a géppisztolyon. A harmadik, a középső − úgy tűnik, ő lehet a parancsnok − feszülten figyel a közeledő alakra, rám − aztán elkapja tekintetét.

Az én főhadnagyom.

Az az emlékezetes, lesütött szempár.

És elmegyünk egymás mellett.

A másik kettő még utánam fordul, tétovázik − a főhadnagy nem néz hátra, megy tovább, valamit mond nekik, nem értem hogy mit, befordulok a kerti kapun, a kulcsomat keresem a zsebemben, mégegyszer visszalesnék a katonákra, de már takarják őket a kerítésoszlopok, megvan a kulcs, megforgatom a zárban, bent vagyok −

57 tavaszán sosem tapasztalt munkalázzal estem neki az egyetemi tanulnivalóknak. Nem hinném, hogy pusztán menekülés lett volna ez − sokkal inkább: megizmosodtam, szárnyakat kaptam, és valamire most már használnom kellett az izmaimat és a szárnyaimat. Talán furcsán hangzik, de nem éreztem rosszul magam. Gyászt, haragot és undort éreztem ugyan eleget, a bujkálásból is kijutott valamennyi -de például félni többé már nem tudtam. És hihetetlenül gazdagnak éreztem magamat − egy picit sem vesztesnek. Mert a forradalom élménye egy élethez elegendő, nagyszerű útravalót adott − ehhez képest még az országos kerékbetörés látványa is harmadrendűnek tűnt. És különben is − na itt fontos nekem az a főhadnagy! -: NEM NEKEM kellett lesütnöm a szememet!

Sokat gondolok szegény főhadnagyra. És azért ennél bonyolultabban is. Nem, nem „hálával", amiért akkor „futni hagyott" − hiszen végül is: egy-egy, értelmezhetem ezt akár pusztán korrekt üzletnek is. Hanem szánalommal. Ha csak a magam felemeléséhez kellene a figurája: bocsánatos bűn lenne, hiszen volt honnan felemeljem magamat 56 decemberében. De − tényleg így van − inkább sajnálattal emlékezem rá. Nemcsak azért a két szörnyű jelenetért, amikor olyan sírnivalóan megalázó helyzetbe juttatta magát − lényegesebb dolgokért is. Egy pokolian nehéz helyzetben pokolian rosszul döntött − mi jó történhetett vele ezek után még? Hogyan pöröghet ki egy élet egy EKKORA bakit?

Drukkolok azért neki. Mert − lehet, hogy a kamaszkorom katolicizmusából maradt ez a fejemben − képtelen vagyok belenyugodni, hogy egyetlen rossz döntésünk után többé már soha ne legyen módunk a korrekcióra. Az ember a jóra születik, „joga" van a jóra − képtelenség, hogy ezt a jogát egy buta lépés okán mindörökre elveszítse! Szívből kívánom az egykori főhadnagynak − ma ezredes? főezredes? honvédelmi miniszterhelyettes? −, hogy kapjon még egy mentőövet az élettől, amelybe kapaszkodva eljuthat még a legfőbb jóhoz, melyet csak az ember csak megcélozhat a privát létében : az önmagával való békéhez.

Fegyversirató

Október 23-án éjjel futva érkeztem Budáról a Bródy Sándor utcához − a fülem vezetett: onnan hallatszott a csatazaj. A Múzeum Kávéház akkoriban menza volt, a tétékásoké, de én bölcsész létemre is jól ismertem, gyakran potyáztam ott „repetát” − most bezúzott üvegekkel, sötéten tátongott, előtte kiégett autó, meg egy kisiklott villamosszerelvény. Épp beállt eléje egy teherautó, megrakva fegyverekkel. A szállítmányt kísérő melósok a sarkon összeverődött civilekkel együtt hordták be a puskákat a menza hátsó végébe, az asztalokból pultot rögtönöztek, és máris működésbe lépett az elosztó. Aki fegyvert akart, fegyelmezetten beállt a sorba, s amikor eljutott az asztalsorig, a sötétben alig kivehető alak a kezébe nyomta a fegyvert, egy másik meg a hozzávaló lőszert − szaladtunk vele a Rádió felé.

Nekem egy puska jutott, öreg ruszki szerszám. Fél órát sem volt a birtokomban; egy féllábú ember cserét ajánlott: a golyószóróját adta érte. Mivel hogy ő úgysem tud a falábával felmászni a tetőre, én ha felmegyek, többre megyek a hatékonyabb masinával, neki idelenn a puska is jó lesz. A golyószóró is orosz volt, a seregből ismerős típus, köztudottan gyatra konstrukció, ez meg egy különlegesen silány példány: állandóan leállt. Olyankor a töksötét padlástérben, egy kémény mögé kuporodva szétszedtem, összeraktam − közben körülöttem folyt a tűzharc −, akkor esetleg működött egy darabig. Már világosodott, amikor lejöttem vele a tetőről; a Szentkirályi utcában azonnal visszacseréltem egy puskára − talán még a japán-orosz háborúra készült, hosszúcsövű úgynevezett dióverőre. Ezzel csináltam végig a Rádió ostromát.

Amikor az épületet elfoglaltuk, a mieink komoly tétel fegyvert találtak a pincéjében, lezsírozott, szűz géppisztolyokat ládaszám. Most már lecserélhettem volna mordályomat egy géppisztolyra − nem tettem: csapodárnak éreztem volna magamat. A győztes ragaszkodjon a győztes fegyverhez.

Aztán mégsem „ragaszkodtam” hozzá eléggé: amikor 24-én délelőtt egységünket a Lánchídnál szétverték, ottmaradt a puskám.

A Lánchídtól elég megtépázott állapotban vergődtem haza Budára. Végigvágtam magam albérleti cselédszobám fekhelyén, és huszonnégy órán keresztül néztem a plafont. Másnap délre tudtam csak annyira összedrótozni magamat, hogy lebattyogjak a közeli Körtérre.

A tér tele volt tanácstalanul ácsorgó emberekkel, lézengtek, rémhíreket cseréltek, hallgatták az ablakokba kitett rádiókat, füleltek a Pest felől hallatszó lövöldözésre − mígnem a Duna felől befutott egy magyar katonai teherautó, és szabályszerűen leparkolt a Körtér nyugati oldalán. És úgy maradt. Nyitott kocsi, a platón padokra ültetve egy szakasznyi géppisztolyos katona, elöl a sofőr mellett egy fapofájú tiszt − behúzott nyakkal ültek, kukán és ostobán. Lassan köréjük gyűltünk, undorral néztük őket. És megindult a szöveg: „Mit akartok itt?” „Minek jöttetek?” „Ránk vigyáztok, mi?” „Nem sül le a pofátok?!” Válasz semmi. Az orosz katonákról addigra tudtuk már: fogalmuk sincs, hol vannak − hát ezek se tudtak sokkal többet. Elképzelem a tökkelütött főkatonát, aki kiagyalta, hogy jöjjön egy szakasz a Körtérre, „biztosítsák a rendet” − a szerencsétlenek becsületére legyen mondva, semmit nem is próbáltak „biztosítani”, csak ültek, mereven, összeszorított foggal, szégyenkezve. „Ejnye már, nem vettétek észre, hogy forradalom van?!” Valaki felugrott a kocsira, ugrottunk utána vagy tízen − és egymás után akasztottuk le a katonák nyakából a géppisztolyt. A második hullámnak már csak a póttárak jutottak. A kiskatonák akkor sem nyikkantak, amikor a civilek már a dekorációt csupálták a ruhájukról. A rohamunk után úgy állt ott a teherautó, mint a januári karácsonyfa: kievett szaloncukorpapírok, elhullajtott angyalhaj. Vagy tíz perc után fogant meg a tiszt fejében a bölcs gondolat, hogy innen most már jobb lenne elsompolyogni − a teherautó óvatosan elgurult. Nem törődött vele senki.

A következő órákban és napokban ezekkel a géppisztolyokkal szerveződött meg a Körtér védelme, a budai oldal egyik legjobban működő felkelő góca. Jó fegyverek voltak, strapabírók és megbízhatók, győzni is tudtunk velük.

November 2-án felcsaptam nemzetőrnek, beálltam a Bölcsészkar különítményébe. Pufajkát kaptam és másik géppisztolyt − azt markoltam november negyedikén is, szorongattam egész hatodikáig. Nem sok babért arattam vele -ezek nem voltak éppen babértermő napok, hetedikén keveredtem vissza Budára, fegyvertelenül. Albérleti ágyam alól kihalásztam régebbi géppisztolyomat − és következett újra a Körtér. A végső felmorzsolódásig.

A körtéri harcok idején ez úgy ment: az ütközetek szüneteiben 8-10 éves gyerekek lábatlankodtak körülöttünk; gyűjtötték a töltényeket (hogy honnan, azt ők tudják − ha nem kellett, nemigen avatkoztunk egymás

dolgába); látták, kinek milyen fegyver van a vállán, aszerint hozták a muníciót:

− Bácsi, van töltényem!

− Ide csurgasd, a ballonom zsebébe!

Amikor aztán időm volt, betömködtem az utánpótlást a megürült tárba, de azért mindig volt valamennyi töltény a zsebemben is. Meg is szoktam a tapintását.

Már decemberben járhattunk, a harcok rég elültek, ellehetetlenülve abbamaradtak − egy napon kiötlöttem, hogy átmegyek Pestre, szétnézek az egyetemen. A Szabadság híd két végén orosz őrség állt − a magyar civilek sorba verődtek motozásra, akinél nem találtak fegyvert, átgyalogolhatott a hídon. Beálltam én is a hosszú sorba. (Igen, mai fiatalokból értsétek: volt idő, a legázolt forradalom utáni hetek, amikor én, a budapesti diák csak úgy mehettem át Budáról Pestre, ha előbb idegen katonák végigtapperoltak, benyúlkáltak a zsebeimbe − védték ellenem a hazámat, vagy miazisten; mert hogy egynémely szarházi hazámfia állítólag megkérte őket erre!) Beálltam a lassan lépegető sorba, és elgondolkoztam -volt miről. Már éppen sorra kerültem volna, az előttem állót motozták, amikor szórakozottan benyúltam a zsebembe −

ajaj, tele mind a kettő géppisztolytöltényekkel −

És már ott állok a kis kopasz ruszki előtt.

Rávigyorogtam a katonára, mutattam neki valamit, sarkon fordultam, néhány könnyed (?) lépéssel elértem az utcai vécé lejáratát, és eltűntem a föld alá. Letöröltem homlokomról a verítéket, és zsebeimet beleürítettem a vizelde kátránybűzzel szagtalanított árkába. És már pattantam is vissza, kettesével szedve a lépcsőt. A kis híján végzetes, mégis nyerőre fordított epizód még pofátlanná is tett:

− Elnézést, de én egyszer már végigálltam a sort, emlékeznek rám, nem?

És magasba tartott kézzel, derűs léptekkel álltam a motozást. Mehettem Pestre.

Jóval keservesebb volt a búcsú a géppisztolyomtól. Ez már január vége, vagy február eleje lehetett − a pontos dátumot elmosta az idő.

Amikor november 10-e körül a körtéri ellenállás végképp folytathatatlanná vált, fegyveremet ballonkabátom alá vettem, és hazamentem az albérletembe. A „48 mintájú” géppisztolyt (így nevezték a seregben, csakúgy, mint az összes többi „rendszeresített” fegyvert, utalva ezzel arra, hogy 1948-ban „kaptuk” a szovjetektől − katonáéknál 48

mintájúnak hívtak akkor minden kanalat és szeget, aláhúzandó, hogy a történelem mindenestül 1948-ban kezdődött) varrógépolajjal gondosan megtisztítottam, és a két póttárra] együtt elhelyeztem szobácskám fásládájának alján − rá egy vagon aprított tűzifa. Házinénim természetesen tudott a dologról. Nem örült neki, de nem is tiltakozott.

Hónapokig. De éreztem már előre, hogy türelme nem lesz végtelen, és láttam előre, hogy képtelen leszek vele vitatkozni. Januárra eléggé megértettük, hogy a forradalom végérvényesen elbukott. A falakon meg-megjelent a három betű: MUK, Márciusban Újra Kezdjük − az árulók vért hánytak tőle, mi hallgattunk, de tudtuk: nincs ennek már realitása. Másrészt meg: az albérletben nem vagyok a magam ura, nem sodorhatok bajba másokat. Ha azt mondanám, hogy a géppisztolyt már eltakarítottam a háztól, tudtam: K. néni nem túrna bele a fásládámba − de épp ezért: képtelenség becsapni. Három gyereke közül kettő még novemberben átjutott a határon, maradék fiával lakta a lakást, nem magát féltette, amikor az egyre sokasodó házkutatásokra hivatkozva szelíden kérlelni kezdett -

nem is hagytam, hogy végigmondja:

− Értem, igen, és nincs ellenvetésem. Este elviszem valahová.

Nem volt könnyű. Rohadtul megrendítő aktus: fegyverletétel. A vereség immár elodázhatatlan bevallása.

A Ménesi úton volt egy elvadult park, düledező kerítéssel − oda másztam be, és a hófoltok között elkapartam a géppisztolyt az avar alá, a humuszba.

Életem talán legnyomorultabb éjszakáját szenvedtem végig utána.

A következő években sokszor elmentem a park mellett − olyan érzéssel, mintha temető mellett járnék. Itt valahol fekszik az én második-világháborús, dobtáras, jó kis ruszki géppisztolyom; ahogy a hivatalos történelem becézte: „a győzelem fegyvere” − nekem is, meg úgyszintén a vereségé. Őrzi a tapintását a kezem. − Sok év múlva földgépek dúlták fel a parkot, felvonultak, alapoztak, felépítették a helyére az Államigazgatási Főiskolát. Összeszorult gyomorral értettem meg: most már ott sincs többé a géppisztolyom; marad most már a puszta történet az emlékezetemben, minden tárgyi fogódzó nélkül, tapinthatatlan, légnemű álom.

Nem mintha használni tudtam volna bármire is azután már azt a géppisztolyt − persze hogy nem, semmire. Még a fiaim is úgy nőttek fel, hogy semmiféle játékfegyvert nem tűrtem a kezükben − ugyan minek az? Nem mindegyik generációnak adatik meg, hogy arra az egyetlen célra

foghasson fegyvert, amire használni tényleg érdemes: a hazája szabadságáért; másképp meg csak bajnak van, baj arra is, akire a csöve szegeződik, meg arra is, aki fogja. Szegény csemetéim eleget morogtak és lázadoztak makacs apjuk ellen emiatt, mert a fiúgyerekekben van valami ostoba vonzalom a fegyverekhez; de én ebben a kérdésben − talán csak ebben az egyetlen dologban − nem tűrtem a vitát.

Két látogatás

Gáli Jóska emlékének

Az első: 1956. november 6-án.

Már harmadik napja tehetetlenkedtünk a Jogi Kar épületében, vártuk, hogy jöjjenek az oroszok − és nem jöttek. A Kossuth Lajos utcát, a Múzeum körutat, a Kálvin teret rendesen szétlőtték már, a belváros szűk kis háromszögéből kivergődni sem nagyon lehetett − ők viszont elfelejtettek bejönni, ottfelejtettek minket. Elég elviselhetetlen helyzet volt. Az ablakokban váltott őrség vigyázta a belátható utcákat − hason géppisztoly, lábtól benzines palackok −, végenincs, hasztalan ácsorgás a váltásig, utána pihenő, ugyanolyan kínzó tehetetlenségben. Csak hallgattuk a közeli csatazajt, számítgattuk, hol folyik a csetepaté − nélkülünk. Hogy mégis elfoglaljuk magunkat, röpcédulákat szövegeztünk és sokszorosítottunk az egyetem gyarló stencilgépén, meg híranyagot gyűjtöttünk. Telefonon, a város minden részéből, meg a környékről is, portyázó járőreink útján. A zsákmányt szöveggé gyúrtuk − és telefonon felajánlottuk az Igazság szerkesztőségének. -Nagyon jó, kell, hozzátok be! Siessetek!

Hárman indultunk, bölcsész nemzetőrök. Elemér: évfolyamtársam, másodéves történész; Karcsi: negyedéves levéltár szakos hallgató, őt korábban csak látásból ismertem a menzáról. Én már pufajkára cseréltem kopott lódenemet, a másik kettő civilben, ballonkabátban. Fegyvert nem vittünk, csak Elemér zsebében lapult egy pisztoly, Karcsiéban meg a papírköteg.

Az Igazságot a New York Palotában szerkesztették, meg a szomszédos épület egyik emeletén, az Atheneum nyomda fölött. Képtelen kerülőkkel bonyolított, cirkalmas utunk volt, végül mégis baj nélkül elértük a törmelékkel vastagon borított Körutat, a Bástya mozinál átkeltünk rajta − és a fegyveres őrök egyike felvezetett minket a szerkesztőség Körútra néző szobájába.

Ifjabb éveimben inkább az elvont témák vonzottak, nem lobogott bennem különösebb vonzalom a sajtó iránt − így történhetett, hogy életemben ekkor jártam először az újság-csinálás valamely műhelyében. Mit mondjak, nem volt ez egy igazán tipikus szerkesztőség: az ablakok üvegei végig kitörve, a padló folyamatosan üvegtörmelékkel borítva, a falhoz támasztva géppisztolyok, az üresen tátongó ablaknyílásoknál benzinespalackok; a romok közepén két-három idétlenül elmagányosodott

íróasztal, jól elhúzva az ablakok közeléből, az egyiken egy rakás géppisztolytár, a másikon írógép, valaki elszántan veri, csak jöttünkre hagyja abba az önfeledt alkotást − álomszerűén valószínűtlen az egész.

Azóta is mélyen bánt, hogy nem tudom az újságíró nevét. Lehet, hogy be sem mutatkoztunk − azokban a napokban nemigen vacakoltunk ilyesmivel.

− Á, ti vagytok! Foglaljatok helyet! Azaz hogy − mivel hát leülni nemigen volt hová. De azért nekiálltunk eszmét cserélni − úgy, a törmelékben, ahogy lehetett.

− Hamuzzatok nyugodtan a padlóra!

Emberünk vékony, fiatal − még hozzánk képest sem „középkorú” −, talán szemüveges, mindenképp értelmiségi küllemű férfi volt, a szerkesztők egyike. Nem Obersovszky és nem Gáli − ez nagyjából bizonyos, mert velük jóval később ismerkedtem meg, együtt is próbáltuk azonosítani egykori kollegájukat, sikertelenül. Átfutotta a kéziratainkat, láthatóan örült, kérte, hozzunk máskor is „anyagot”, maradjunk folyamatos, „állandó” kapcsolatban − mintha bizony örökké tartana ez a háború, mostantól már csak így élnénk −

És elővezette az ötletét − mit szólunk hozzá, tudnánk-e segíteni a megvalósításban? Holnap november 7-e lesz, a „nagy” forradalom évfordulója, „ünnep”. Munkásokat kellene verbuválni, meg diákokat, kivinni őket az utcára, tüntetnünk kellene, vörös zászlókkal − hogy lássa a világ: mi nem a szocializmus ellen lázadunk!

Hűha −

Előbb akadozva, jólnevelten udvariaskodva érvelgettünk az elképzelés ellen, aztán mind élénkebbé vált a vita. Hogy „mi nem a szocializmus ellen lázadunk”, az november 3-án nagyjából még igaz lehetett. De MOST, 4-e után?? MI maradt itt mostanra a szocializmus illúziójából? Ilyesfajta akcióhoz most már képtelenség lenne részvevőket fogni, sem a munkások, sem az egyetemisták nem mozdulnának, csak kiröhögnének, vagy leköpdösnének minket. De nekünk sem lenne semmi kedvünk vörös zászlókkal pojácáskodni − EZEKEN AZ UTCÁKON! Nem is szólva arról, hogy az orosz tankok arcrezdülés nélkül szétlőnék a felvonulásunkat − nyilvánvaló, hogy ők sem „szocializmusban” gondolkodnak már!

Huzakodásunknak az utcáról behallatszó, egyre erősödő morgás, a lánctalpak egyre bántóbb csattogása vetett véget -és a riadó: ITT VANNAK A RUSZKIK! ! A szerkesztőségi szobák egybenyitott sora pillanatok alatt benépesült munkaruhás emberekkel, futva jöttek, felkapkodták a

géppisztolyokat meg egy-egy benzinespalackot, elhelyezkedtek az ablakok mellett − a nyomdászok voltak, akik a harcok szüneteiben a lapot nyomták a földszinten, hogy aztán egy-egy ütközet erejéig felkelőkké lényegüljenek, majd vissza újra. Odalenn meg elkezdődött a fülsiketítő lárma: a tankok befutottak a „Lenin” körút alattunk tátongó szakadékába, veszekedetten géppuskáztak, amerre csak láttak, rémülten forgatták acéltornyaikat, sorra dördültek az iszonyú ágyúlövések, hogy belereszketett az agyvelő, nyomukban szakadtak a falak, füst, porfelhő, lángok, kerek lyukak a házakon, az ablakokból égő benzinesüvegek repülnek, komplett pokol −

Ott álltam én is a „szerkesztőség” egyik ablakában, két jófej melós között, minden igyekezetemmel próbálva féken tartani megvadult idegrendszeremet, megpróbálva utat engedni kíváncsiságomnak is: hogy is megy ez a dolog a benzinesüveggel? A Jogi Kar épületében én voltam a palackfelelős, én osztottam el a rongy-nyakravalóval ellátott üvegeket az ablakokhoz, de a technológiát nemigen ismertem, élesben nem láttam még soha a mókát.

− A kezemet figyeld! − üvölti az arcomba a nyomdász, próbálja túlharsogni az infernális hangzavart. − Kis benzint löttyintek a rongyra, meggyújtom, figyeled?! − meggyújtja. − És oda, ni, a torony mögé, a rácsra!! Figyelj!! − és eldobja a fáklyát. − Most LE!! − és magával ránt a padlóra. − Ne a szájadat tátsd, potyára ne mutasd a fejedet!!

A jó sok közül valamelyik palack célba talált. A rostélyon át a koktél lángolva csurgott be a tank lágy, élő belsejébe − aztán egy őrületes detonáció, még a visszhangja is alig elviselhető − és a tank meghalt. Társai a géppuskával még végigkorbácsolták a környező házakat − kushadtunk az üvegcserépben −, aztán csörömpölve-bőgve elmásztak, tovább. A mozdulatlan tanktetem ott füstöl a Körút közepén, ártalmatlanul − most már ki lehet állni rendesen az ablakba, szét lehet nézni szabadon.

− Na, jól vagy? − boxol belém a nyomdász, és átölel. „Ne légy már ilyen balfasz értelmiségi”, olvasom a nevető arcából, „nem kell félni: CSINÁLNI kell! Féljenek ők!”

„Nem félek”, mondanám, és ez talán igaz is; „csak az idegeim” − mert az tény, hogy tök kába és béna vagyok, úgy érzem magam, mint akit legalább kilencszer megrúgott a ló.

Csend van újra, csak elég messziről hallatszik a ratatata-ta − egy másik ütközet, vagy kettő, vagy több is egyszerre, de távolabb.

− Ami az előbbi témát illeti − kezdi újra a névtelen újságíró. De elakad. Csak nézzük egymást − aztán mindnyájunkból kitör a nevetés. A hasizmok tűrhetetlen merevgörcsét oldó, szabadító nevetés − megrakva a következő évtizedek sötét súlyával. „Ennyit a szocializmusról.” − Jó, persze, igazatok van. Majd gyertek el máskor is!

Persze, majd jövünk! „Máskor”. És köszönjük a vendéglátást −

„Haza”-felé: nem könnyű − mert november 6-án ez már tényleg nem volt egy rutin-diadalmenet. Eljutottunk a Rákóczi úton a Kiskörútig − de átkelni nem tudtunk rajta: a Nemzeti Múzeum felől épp javában csörömpölt egy vöröscsillagos tank az Astoria felé. Hoppá, vissza − de hová?? A sarkon, a TTK épülete mellett üres telek − valaha színház állt itt, most javában építkeznek−, a külső oldalon falakkal övezve; beszorulunk a falak szögletébe − és nincs tovább: a fal megmászhatatlanul magas, szaladni már nincs hová, a T 34-es befutott az Astoria-kereszteződésbe. És megáll, a Nagykörút felé fordulva. Elfogyott az időnk, gondolkodni már nem lehet: ahol épp állunk, hasra dobjuk magunkat. És várunk. Behunyt szemmel. Nem tudom, mennyit: két percet? ötöt? tizenötöt? − ilyenkor képtelenség mérni az időt. Ha most a szörnyeteg hasában reszkető katonák felfedeznek minket, ránkforgatják a géppuskát, és minden különösebb teketória nélkül szitává lyuggatnak mindhármunkat. Nem szabad moccanni, levegőt sem fontos most venni − talán nem vesznek észre. Hátha. Mert más nincs. Minden életjelenség felfüggesztve, lehetőleg a gondolkodás is. Ennél nagyobb csend nincs a világon. De nem állítanám, hogy unatkozom: az ember ilyenkor kíváncsian tanulmányozza magát, mintha csak tükörben nézném az arcomat, lesem, hogyan is élem meg az élet efféle végletes helyzetét. Idő, idő. Közben van egy olyanom is: én most felállók, és elindulok a kereszteződés felé − végtére is ÉN vagyok otthon ebben a városban, én itt lakom, nem úgy mint ti, haverjaim! − de a többiek nevében nem játszhatok. Nyugi. Fegyelem, csend. Idő, idő, idő. Egyszer majd csak elviszi az ördög innen ezt az őslényt!

Nyikorogva forog körbe a tank tornya, tájékozódik − látnivaló: fogalma sincs, hol van, és minek. Furcsa biztonság: ŐK félnek, NEM ÉN!

Aztán végre újra felcsörömpölnek a lánctalpak − és az acélkolosszus elüget a Körút felé.

Nagyon lassan, elég fáradtan tápászkodunk fel. Élünk.

Végignézünk egymáson −

Nekem mázlim volt. Nem kerestem, hogy hová hasaljak -véletlenül mégis tiszta gyepre vágódtam. Nem így a másik kettő. Az üres grundot előttünk természetes szerepében hasznosították: a falak védett szögletében a dolgukat végezték, akik épp arra jártak − felálltunk, és a fiúk világosszürke ballonkabátján ott virítottak a hatalmas, sárga plecsnik −

A szomszédban volt az ELTE lánykollégiuma, addig dörömböltünk a Rákóczi úti kapun, míg a rémült lakók beengedtek minket. Áldozatos honleányok mosták le a bűzlő foltokat − az én két társam összeszorított szájjal, némán szobrozott a folyosón, bénán a megalázottságtól. Azóta sem tudom megbocsájtani magamnak, hogy én meg, a szerencsés folttalan, röhögtem. Mint a fakutya, idétlen, idegbeteg hangon − ők csak álltak, tágrameredt szemmel, mint akiknek a tank után most még ezt is végig kell szenvedni.

Aztán indultunk újra. De a Kiskörúttal megint csak nem boldogultunk: a Kálvin tér felől tankágyú nézett az Astoria felé. Gyerünk akkor más irányba! Vissza a Rákóczi úton, és próbáljunk átkelni a túlsó oldalára! Bajos ügy: a Nagykör-útnál, a Nemzeti Színház táján is áll egy tank − talán épp a mi kedves ismerősünk? −, csövével az Astoria felé. A Szentkirályi utcánál kidőlt platánfa fekszik, takarja a Rákóczi út majd' felét − talán ez a megoldás. − Maradjatok, várjátok meg, mi lesz, ha átjutok, egyenként gyertek utánam! −

Szemben, a Kazinczy utca sarkán kíváncsiak kis csoportja drukkol a művelethez. A ledőlt fa fedezékében nekiiramodom, a fedetlen félutat már szinte repülve teszem meg −

de a rohadék rámereszt egy hosszú sorozatot. Keményen pengenék a lövedékek, a ronda hanggal tele a fülem, az áruház szétlőtt kirakatában kötök ki − másodpercekig eltart, míg megállapítom: ép vagyok.

Csak a bámészkodók egyikét kapta el a golyó − arasznyit kilógott a Rákóczi útra, combtövön érte a lövedék. Még a kirakatból nézem, mintha lassított filmet látnék: alig rezdül, az arcán valami csodálkozás-féle, fura, tétova mozdulatot tesz, aztán megcsavarodik, kezével a falat keresi, hogy megkapaszkodjon valamiben, elkezd ömleni a vér a nadrágja szárán

− aztán pördül egyet, elvágódik. Jót koppan a feje az aszfalton. Fiatal fiú, a szeme nyitva, az arca valószínűtlenül fehér.

Hárman esünk neki: le a nadrágot, elszorítani az ütőeret

− napokon belül ez már a második érszorítónak elhasznált nadrágszíjam. Még készen sem vagyunk, a Szenkirályi utcán megérkezik a mentő. A

sarkon lefékez. Elemérék magyarázzák a sofőrnek: nem lehet átjönni, ott sunyít a tank, épp most köpött egy sorozatot − rükverc, nekifutás a Szentkirályi utcából, és a kocsi a platán részleges védelme alatt átrepüli a Rákóczi utat. A történelmi hűség kedvéért: ezúttal nincs sorozat. Szakértő kezek látják el a sebet, hordágyat csúsztatnak az alélt test alá, be a kocsiba, spriccel az üvegtörmelék, ahogy kilőnek a Kazinczy utcán a Dob utca felé -

én meg szépen rosszul leszek. Napokon belül ez már a második eset − de miért pont most? Kiszalad a vér a fejemből, a falnak fordulok, nekidőlök, próbálok nem leülni a törmelékbe −

Aztán összeszedem magam, integetve elbúcsúzom Karcsiéktól, és elindulok én is a Dob utca felé.

Satöbbi.

Újabb kalandos utca-átkelések után a Szép utcában rekedtem, barátoknál, ott is éjszakáztam, jóformán ébren, csak másnap értem vissza az addigra kifüstölt, üres jogi Karhoz − Aztán új fegyverrel, másik csoporttal, a város egy másik szögletében −

Elemért valamikor februárban láttam viszont − együtt jártuk végig az egyetemet, meg elégszer találkoztunk az egyetem után is, de soha nem beszéltünk azokról a napokról. Nem volt mit. Ha találkoztunk, mindössze csak keményebben szorítottuk meg egymás kezét, mint általában szokás. Karcsit azóta sem láttam. Átjutott a határon. Jó két évtized múltán tudtam meg, hogy Párizsban él, a francia levéltárak országos főfelügyelője lett. Ezúton köszöntöm, szeretettel.

Meg a nyomdászokat is. Semmit nem tudok a sorsukról. Meg a nevesincs újságírót − decemberben vagy januárban nyilván ő is ment a sittre, mint az Igazság teljes gárdája. Amikor a Gáli-Obersovszky-perről olvastam, a halálos ítéletekről, nekem elég sokat mondott a kurta-ronda közlemény. Aztán, valamikor a 70-es évek elején megismerkedtem Jóskával, Gyuszival, meséltek a börtönökről, egyébről − hú de szerettem őket, és milyen meleg érzés volt, hogy mégis élnek −

Most pedig, 1990 nyarán: újra az Igazság szerkesztőségében vagyok − másodszor immár. Az új helyen: a Rákóczi úton, a Szentkirályi sarkán. Elég más, mint a régi volt: az ablakok üvegezve, függönnyel, sehol egy géppisztoly, apadión sincs törmelék, hamuzni a hamutartóba kell − de azért nagyon jó itt. Kihajolok az ablakon, úgy mutogatom: épp itt feküdt az a kilőtt platán, ott szemben, a Kazinczy torkolatában volt az a kirakat − most

a Gázművéké −, ahol landoltam, a túlsó oldalon meg a fal, amelynek majdnem nekiájultam −

Drága Gyuszi, sok szeretettel köszöntlek. És kívánom, hogy jó és fontos lapot csinálj, amilyen a régi is volt: Igazságot. Jóska emlékére is, meg mások, nagyon sokak emlékére. Meg a jövőnkért!

Budapest gyertyái

90. X. 15.

Keresek egy fiút.

Nem tudom a nevét, és az arca sincs már előttem. Adatai: *56* őszén gimnazista volt, a budapesti Arany János Gimnázium tanulója, október 24-én délelőtt a Roosevelt téren megsebesült. Egyebet nem tudok. Remélem, nem halt meg.

Én akkoriban már nagyobbacska voltam, egyetemista, sőt, „katonaviselt”: 56 nyarán a kecskeméti kínzótáborban átestem az alapkiképzésen. Megtanítottak egy csomó baromságra, mélységesen utáltam az egészet, meg sem fordult a fejemben, hogy használható tudnivalók is lehetnek a ronda bugyorban. Megtanultam például, hogy ha lőnek, a fejemet el kell dugnom valahová. Amikor október 24-én a Bródy Sándor utcai háztetőkön ránk köszöntött a pirkadat és körültekintettem, megértettem, milyen előnyös helyzetben vagyok ezzel a tudásommal. Én ösztönösen is fedezékből, legalább egy kémény tövéből lőttem − a nálam pár évvel zöldebbek csak úgy, a tető gerincéről, védtelen fejjel tüzeltek. Nem is sokan érték meg a reggelt. Akit eltaláltak, az testszélességű, síkos, piros csúszdán leszánkázott, és vagy fennakadt az ereszcsatornán, vagy lepuffant az öt-emeletnyi magasból a belső udvar kövezetére.

A reggeli órákban már inkább csak az utcáról lőttünk, üres tankok fedezéke mögül, aztán repült a kézigránátköteg, a robbanás után berohantunk a főkapun − szovjet filmekből tudtuk, hogy így kell −, és akkor már az épületen belül folyt tovább a harc, emeletről emeletre, felfelé, amíg a legfelső szintre szorult ávósok is megadták magukat −

és miénk volt a Rádió. Es ott álltunk a törmelékben, a halottak között, a győzelem fantasztikus nyugalmával, új emberekké varázsolódva − és egyben tökéletesen zavarodottan. Elfoglaltuk a Rádiót − és akkor most? Most mit csináljunk?

Egy óra is eltelt az ügyetlen téblábolásban, talán kettő is, míg valaki kitalálta: menjünk a Parlamenthez! „Mutassuk meg magunkat Nagy Imrének!” Mivel hogy állítólag már ő a miniszterelnök, és hogy a Parlament erkélyén láttuk utoljára, még az este. Vagy százan verődtünk össze a győztes felkelőkből, zárt oszlopba rendeződtünk, − fegyverek vállra, és elindultunk. Egy közénk állt katonatiszt vezetésével − elkelt a szakértelme: a város már tele volt orosz tankokkal, önfeledten sétafikálni nemigen

lehetett. Károlyi kert, Ferenczy István utca, Irányi utca, vigyázva, harci alakzatban, csak a rakparton rendeződtünk újra hármas sorba, és indultunk tovább az úttest közepén. Nem éppen énekszóval, hiszen fáradtan, kialvatlanul, nehéz élmények súlyával megrakva, és egy háborús városon át − de azért a győztesek öntudatával.

Egy gimnazista srác jött mellettem − róla beszélek. Vállán Levente-puska. Beszélgettünk, ismerkedtünk. Én: hogy bölcsész vagyok, másodéves, vidéki, így meg úgy. Ő: hogy ez és ez a neve, ide és ide jár, szülei, testvére, mi lesz ha nagy lesz, egyebek − nagyon-nagyon kedves fiú volt, az elmúlt éjszaka csodájától felszabadult, nyitott, majdnem bőbeszédű. Lekaptam, amiért azt a játékszert nem cserélte le valami rendes fegyverre, tanítgattam, hogyan kell viselkedni, ha tűzbe kerülünk −

A Lánchíd előtt megtorpant a csapat. Előttünk, a hídfőnél mozgolódás. Kivehető: magyar folyamőrök. A kettes villamos pályáját épp javítják, a kövezet felszedve, a katonák a kő-kupacok mögött keresnek lőállást. Most mi legyen? − Ugyan már, gyerünk tovább! Ha odaérünk, majd beszélünk velük, hát magyarok! − és lódulunk előre, zárt rendben.

És akkor jobbról, fentről: megszólaltak a gépfegyverek. A BM tetejéről.

Most a tömény poklot kellene leírnom. Túl nagy feladat.

Akiket az első sorozat le nem kaszált, hasra vetették magukat − ahol voltunk: az úttest közepén, szoros testközelben. Alig kevésbé nyitott célpont maradtunk így is. Fedezék sehol. Az úttesttől pár méterre betontalpas, pirosdeszkás padok sora, fektémben látom, hogy egyik társunk -ez is katonatiszt − felugrik, a padhoz szalad, aláfekszik− sikerült. Megpróbáljam? Túl messze van, reménytelen. De a tetőről folyamatosan kelepel a két, három, négy, vagy akárhány géppuska. A kövezet már csupa vér, vérben fekszünk − furcsa, de azt hiszem, én még ép vagyok. Ordítva megbeszéljük, hogy aki még tud, álljon fel, lengesse a zsebkendőjét − talán ha négyen állunk fel. A géppuskák tovább üvöltenek, a kövezeten pattognak a golyók. A padhoz ugrom, a tiszt mellé vágom magam. Fejünket a betontalp mögé nyomjuk, de alsótestünk védtelen − a tiszt megvonaglik, a hasához kap. Kiabálva hívom a gimnazista fiút − még tudom legalább a keresztnevét −, meghallja, feláll, őrjítő lassúsággal szédeleg a padig, lerántom, szinte egymáson fekszünk, ketten a haslövéses katonatiszten, bömbölöm a fiú fülébe, hogy nyomja a fejét a betonhoz, nyilván egyáltalán nem érti, mire jó ez, de engedelmeskedik, teljes erejével nyomja a fejét a pad talpához. A gépfegyverek bőgnek, nem bírja a dobhártya. Félrefordított

fejjel figyelem az úttesten szétdobált testeket, egyenruhás villamosvezető, egyenruhás kalauznő, összeölelkezve fekszenek, ahogy a golyó átüti őket, egymás után perdülnek oldalra, a dombhátú úttest gerincétől kis patakokban folyik a vér oldalt, a csatornarács felé. A gimnazistának ellövik a combját. Letépem a nadrágszíjamat, elkötözöm combtőnél, györcsösen markolja a karomat „Ne hagyj itt, ne hagyj itt! „Nem hagylak itt, szorítsd a fejedet a padhoz!” A géppuskák megvesztek, őrjöngve ratatáznak − a gyomorszaggató hangorkánon át is hallom alattam a tiszt nyögését. A fiú feje krétafehér. Az úttesten már senki nem mozdul, a patakocskák egybefolynak. Teljes erőmből szorítom a nadrágszíjat, ragad és csúszik a vértől, már mindenütt vér − megőrülök. Kitépem magamat a fiú szorításából, felállók. Feltartom a kezem. Kirohanok a gyepre − oda addig még nem lőttek −, állok feltartott kézzel. Előttem csenevész bokor − látom: tépi a golyó. Elveszítem az utolsó csepp eszemet: sarkon fordulok, irány a sarok, nekivágok a száz, kétszáz méteres fedezetlen útnak a sarokig. Ahogy a lábam bírja. Képtelenség, úgysem érem el − elérem.

Nem állok meg a saroknál sem, mögöttem ugatnak a géppuskák, megállás nélkül rohanok, a kapukban emberek állnak, falfehér arcok, kérdeznek, nem tudok válaszolni, futok tovább, valahol elkapnak, berángatnak egy házmesterlakásba, megitatnak, egy asszony lemossa rólam a vér nagyját, kitépem magam, futok tovább, a Szabadság hídnál senki, egy hulla fekszik az aszfalton, fiatal, melós külsejű férfi, megkerülöm, neki a hídnak, a Gellérthegyről lőnek, pengve pattognak a golyók a híd acéltestén, nem érdekel, futok tovább −

A nyitott ablakokban rádiók, a Diótörő keringője zeng végig a Bartók Béla úton, az undok zene néha megszakad, és a szpiker jólismert hangját hallom: „A Lánchídnál százhúsz főnyi ellenforradalmár csoport megadta magát. Belátták, hogy hiábavaló a további ellenállás, és letették a fegyvert...” Rohadjon el a nyelved. Futni már nem tudok, vánszorgok, a kapukból némán bámulják a véres ballonomat −

Sok minden volt azután még. Újra győzelmek. Meg újra futások, keserves, nyomorúságos, megalázó legyőzetések − igen. Aztán, már kő-fáradtan, száz évet öregedve körülnézek, és felfogom: csend van, nem lőnek már sehonnan. *Győzelem??* Buta szó: a tereken mindenütt sírok, rajtuk gyertyák égnek, gyertyák az ablakokban is, mindenütt, gyertyavilágban könnyezik a város −

31-én, már a csendben, elmentem a Lánchídhoz. Közben eső esett, az úttestet lemosta, az aszfaltot őszi levelekkel ragasztotta tele, csak a padunk alatt találom meg a barnás színű tócsát. Szétdobálva elázott kötszer, géz, vérmocskos vatta − eszerint egyszer mégis abbamaradt a géppuskatűz, ideértek a mentők, és találtak még élőket is −

Ez itt most nem „szépirodalom”. Egyszerűen üzenet. Kérem, válaszoljon rá, aki tud. Keresem azt a fiút. Meg kell neki mondanom, hogy nem akartam otthagyni. És szeretném megölelni.

Most nem sokkal múlt ötven éves − ha akkor élve vitték el onnan. De ha nem, azt is tudnom kell. Amikor 34 éve kergülten jártam a gyertyafénybe öltözött Budapestet, rohadtul kínzó érzés volt nem tudni, hogy érte is égnek-e a gyertyák. És azóta is, már harmincnégyszer, ugyanígy. Volt épp elég halottam ezekhez a gyertyákhoz − mániákusan reméltem, hogy legalább ő nincs köztük. Ha most meg kell tudnom, hogy mégis, telerakom a Hősök terét gyertyákkal. Azért a villamosvezetőért is, meg a kalauzlányért − szerelmesek lehettek, már az Irányi utcában úgy jöttek: összeölelkezve −, meg a katonatisztért, meg hát nem tudom felsorolni mindet. De a gimnazista fiúért külön is. Annyira hiányzik!

Nyolcvankilenc, kilencven/ kilencvenegy...

„Hirtelen a remény kopott és fantasztikus országai lettünk” (E. P.)

Önéletrajz

Apám, Dr. Csalog (korábban: Csalogovits) József eredetileg *Szymphoniát* szívott. Mellette a vendégek számára természetszerűleg tartott még más, jobb cigarettákat is, de azokat is fegyelmezett önmérséklettel válogatta. (6-8 éves koromban az én dolgom volt, hogy 10 pengő forgótőkével indult házi boltocskám útján a legszükségesebb árufélék otthoni készletezéséről gondoskodjam, némi felárral árusítva azokat, egyebek mellett a dohányárut is; egy alkalommal vendég-cigarettának egy azaz 1 darab aranyozott szopókájú *Corinitast* is vásároltam Fodor bácsi (első világháborús hadirokkant) trafikjában, 32 fillérért − ez három fagylalt árát is meghaladta. Könnyelmű költekezésemért kevés híján testi fenyítésben részesültem.) Gyermekkoromból emlékszem még a házi készítésű cigarettára is: anyám és én elmés kis szerkezettel *Modigliano* hüvelyekbe, „hűznikbe” töltöttük az olcsó vágott dohányt − valószínűleg már a háborús idők takarékossági törekvései jegyében. Emlékszem továbbá, hogy apám ugyanekkor *Levente* és *Honvéd* cigarettákkal is kísérletezett − ezek is olcsóbbak voltak a *Symphoniá*nál −, de nem tudta megszeretni egyiket sem, megmaradt a *Symphonia* mellett. Amelyet egyébként papírszipkából fogyasztott. − Anyám soha nem dohányzott.

Később, a háború utáni szűkös években („B-lista”) apám dohányszükségletét illegális házi termelés útján fedeztük. (Atyám a dohánylevelek teljes beérését és természetes kiszáradását kivárni nem tudván a sparhert platniján szárította azokat.) A későbbiekben *Kossuthot* szívott maga készítette meggyfaszipkából, majd rövid ideig filteres *Ezüst Kossuthot,* amikor pedig a népfelkelés vívmányaként újból megjelent a piacon a *Symphonia* (egy időre még az eredeti, háború előtti csomagolásban!), visszatért ifjúkora cigarettájára, s szívta annak filter nélküli változatát − egészen 1978-ban bekövetkezett haláláig. A választék időközben végbement fokozatos bővülése *(Fecske, Kék Daru, Piros Daru* stb.) rögzült fogyasztói szokásait már nem érintette.

Magam, mint szófogadó gyermek, csak viszonylag későn, egyetemista koromban kezdtem dohányozni, s − pénzem általában nem lévén − kezdetben inkább még alkalmi jelleggel (szüleim kifejezésével: Sonntagsraucher voltam): amikor módom adódott, a Móricz Zsigmond körtéri trafikban vásároltam tíz szál *Harmóniát,* vagy − ritkábban − egy doboz képtelenül rövid *Mátrát* (a korabeli humor szerint: „előregyártott csikket"). Csak 1956 nyarán állt be a fordulat, rövid katonáskodásom idején, amikor is az állománynak ingyen osztották a (név, felirat nélküli) honvédségi cigarettát, egyenlő mennyiségben, tekintet nélkül az egyéni igények eltérő voltára; az első héten fejadagom nagyobb részét elajándékozgattam társaimnak − rövidesen azonban már a teljes ellátmányt magam szívtam el. Amikor szeptemberben visszatérhettem az egyetemre, már többé-kevésbé folyamatosan dohányoztam.

Nyugati márkát először csak 56 októberének végén ízleltem. Amikor fegyveres csoportunk 24-én délelőtt a Rádiótól a Parlament felé vonult, a Duna szálló ablakaiból amerikai újságírók csomagszám dobálták le nekünk a cigarettát. Az ún. lánchídi ütközetből szerencsésen megmenekülve, albérleti szobámban még aznap délután elszívtam az egész csomag *Philip Morrist,* amely nekem jutott volt. Erősen rosszul lettem tőle − a kellemetlen asszociációk hatására azután nyugati gyártmányokkal hosszú ideig nem is kísérleteztem.

A következő hónapokban − osztozva mindnyájunk sorsában − főként bulgár cigarettát szívtam, lapos, kemény dobozkákban forgalmazott *Ardát* vagy *Rodopet.* Mindkettő roppant silány minőségű készítmény volt, kaparta a torkot, hasonlított a magyar *5 éves Tervhez,* amelyet soha nem tudtam megkedvelni. Amikor azután a tavasz folyamán a közellátási viszonyok normalizálódtak, beálltam a populáris *Kossuthra* („koporsószeg") − és igen hosszú időn át kitartottam mellette. A népfelkelést követő években 3 forintért árulták csomagját. Kossuthomat csak nagyritkán, alkalmilag cseréltem fel az akkor még valódi dohánylevélbe sodort *Corvinára,* pontosabban annak filter nélküli változatára. Ennek akkoriban 10 Ft volt doboza − viszont általában ajándékba kaptam, karácsonyra vagy születésnapomra, fiaimtól, később lányomtól is, vagy más hozzámtartozóktól. Néhányszor megpróbáltam áttérni a szivarszívásra is, de kitűnt, hogy valójában nincs hozzá hajlamom.

Első nyugati utamon, 1964-ben első feleségem belgiumi rokonai *Stuyvesant* cigarettával kínáltak − nem igazán ízlett. Én is megkínáltam őket

Kossuthtal − „antibolsevista propaganda”, mondták, és az első slukk után elnyomták.

A 70-es évek elején a *Kossnthot* felcseréltem *Munkásra.* Részben anyagi okokból: a *Munkás* akkor még 2 Ft volt, a legolcsóbb cigaretta − s átlagos fogyasztásom már elérte, sőt időszakonként meghaladta a napi két csomagot (25 darabos csomagok!). De kétségkívül szerephez jutottak e váltásban stiláris szempontok is.

A kádári konszolidáció előrehaladtával, a 70-es évek vége körül az erős, durva *Munkást* már úgyszólván csak a marginális művész-értelmiség bizonyos körei kultiválták, valamint cigányságunk legelesettebb rétegei. Tágabb környezetemben *Munkásomat* egyre inkább póznak, sőt politikai tüntetésnek minősítették − ebből enyhébb konfliktusaim is támadtak. Attitűdömön azonban nem változtattam. Legalább két okból: egyre bizonytalanabb anyagi helyzetem miatt, és mivel a *Munkásnál* gyengébb cigaretta már nem elégíthette ki igényeimet. Egyedül a lengyel *Ekstra Mocne,* valamint néhány francia caporal gyártmány felelt volna meg a célnak, a sansfiltre kék *Gauloise* és a *Gitanne* − ezekhez azonban Budapesten nem lehetett folyamatosan hozzájutni, nem is szólva itt a nyugati luxusáru ijesztő áráról. *Ekstra Mocne*-val időnként Lengyelországban portyázó ismerőseim leptek meg, a francia készítményekre vonatkozóan pedig hasonló ízlésű barátommal, R. L.-val alakítottunk ki csereviszonyt: ha valamelyikünk szert tett néhány csomag caporalra, egyet belőlük mindig átpasszolt a másiknak. (Utóbb tudtam csak meg, hogy nevezett márkák Franciaországban is az ellenzéki beállítódású, fiatal értelmiség cigarettái voltak.) Egy alkalommal B. J. barátom két doboz *Belomorka*val cigarettával („papiruski”) ajándékozott meg (ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet katonáktól szerezte), ez azonban inkább csak tréfás gesztus volt; elszívni sem tudtam őket, a másfél doboznyi maradékot nemrégiben egy lomtalanítás alkalmával távolítottam el budapesti lakásomból.

1982-ben hosszabb tanulmányútra az észak-amerikai Egyesült Államokba utaztam. Úti poggyászom számottevő részét tette ki a tartalék *Munkás.* Készletem a második hónapban mégis elfogyott (az utolsó M/í/z/cás-csikket Honolulu homokstrandján pöcköltem a Csendes óceánba) − így kénytelenítve voltam áttérni a megközelítően ugyanolyan erősségű *Camelre* (filter nélküli változat). Hazatérve Budapestre azonban újra csak *Munkást* szívtam. Évekkel később, már mint külföldön élő magyar

állampolgár, váltottam a (filteres) *Lark*-ra (ez anyósom cigarettája volt, először az övéből kóstoltam Miamiban). Ennek a márkának vitathatatlan hátránya, hogy csak belföldön (USA) forgalmazzák, így Európában beszerezhetetlen. (A hosszú, 100-as változat, amelyet legszívesebben szívok, még az Államokban sem minden elárusítóhelyen lelhető fel, gyakran vagyok kénytelen beérni a normál verzióval.) Ugyanakkor viszont könnyebb, gyengébb a *Camelnél,* nagyjából a *Marlboro* fekvésében mozog, de annál gazdagabb aromájú. (Miután az Egyesült Államokban a belföldi cigarettakészítményeket egységáron árusítják, financiális meggondolások ezúttal nem játszottak közre.) Döntésem idején már szembe kellett néznem a tényekkel: életkorom előrehaladt, fizikai teherbírásom csökkenőben − ezt a (feltehetőleg utolsó) váltást tehát már hanyatló periódusába lépett kondícióm motiválta.

Huzamosabb otthoni (Budapest) tartózkodásaim idején időnként megpróbálok még visszatérni a *Munkásra.,* ma már azonban élvezhetetlenül gorombának találom, a makacs kísérletezés csak heves reggeli köhögőrohamokhoz vezet (permanens *Lark-fogyasztás* esetén hasonló jelenséggel ritkán találkozom, s akkor is lényegesen enyhébb formában). Magyarországon így − a New Yorkból vitt egy kartonnyi 100-as *Lark* elfogyasztása után − inkább filteres *Symphoniát* szívok, vagy − újabban − *Sopianaet.* Amikor valamely okból elégedett vagyok magammal, „jutalmul" vásárolok egy csomag magyar („licenc") *Marlborot* (lehetőleg a hosszú változatot − miután azonban a budapesti trafikok és közértek ellátása ebből az árucikkből meglehetősen egyenetlen, kénytelenségből nemegyszer a rövidet). Az originál amerikai *Marlboro* számottevően jobb, Magyarországon azonban szemérmetlenül drága − ezért, mintegy elvi okokból, fogyasztását Budapesten mellőzöm.

A cigaretta az Államokban − de különösen New Yorkban − nem olcsó; a 100-as *Lark* csomagját pillanatnyilag 1,48 US dollárért szerzem be (vidéken valamivel kevesebbért). Mivel azonban más költséges fogyasztási igényem úgyszólván nincsen, ezt megengedem magamnak. Állandó beszerzőhelyem van: a Broadway-n, a 8. és 9. utca közötti szakaszon a Woolworth áruház kínai trafikosa ha meglát, csak elmosolyodik, „How are you?", és kérés nélkül kezembe nyomja a műanyag zacskóba csomagolt kartont. Fogyasztásom egyébként ez idő szerint napi két csomag, vagy megközelítően két csomag (20-as csomagok!), csak ritkán, speciális időszakokban, nagyobb munkacsúcsok, intenzív lelki élet vagy a politikai

élet tetőzései idején (Budapest) nagyobb − számottevően szerényebb tehát, mint nagy korszakaimban volt.

Kitérve családi körülményeimre is: feleségem ez év március 1-én abbahagyta a dohányzást. (Ezt megelőzően napi 25-40 darabot szívott, korábban − még előttem − *Marlborót,* majd *Meritet,* aztán − praktikus okokból is: beszerzés, otthoni készletezés, stb. -hozzám hasonlóan *Larkot,* végül ismét *Meritet.)* E számomra váratlan fordulat (melynek hátterében a ma Amerika-szerte oly heves dohányzásellenes hangulatkeltés is kitapintható) immár tartósnak minősíthető, és magától értetődően − minden kölcsönös tapintat ellenére -feszültségeket hozott kettőnk kapcsolatába. E sokrétű problematika egyik letagadhatatlan tényezője anyósom (Florida), aki, bár maga is dohányzik, már évek óta visszatérően kezdeményezi, hogy mi ketten szokjunk le a cigarettáról. Ebben az összefüggésben a jelen változás lényege, hogy most szövetséges nélkül maradtam. Szerencsére hatékonyan avatkozott a helyzetbe L. P. barátom (Budapest − ő egyébként nem dohányzik), aki kijelentette: „képtelen lennék elképzelni Zs.-t cigaretta nélkül”, és pozíciómat ezzel -legalább időlegesen − jelentékenyen megerősítette.

Itt említem meg, hogy komolyan soha nem akartam és próbáltam abbahagyni a dohányzást. Apróbb kényszerszünetek persze adódtak; 1968-ban például, mielőtt nyakamból eltávolították a rákos daganatot, egy széleskörű kivizsgálás kapcsán tíz napra szünetelnem kellett, pár évvel ezelőtt pedig anyósom egyhetes New York-i látogatása következtében kényszerültem − feleségemmel együtt − a W. C. zárt területére és korlátozott időtartamra redukálni a dohányzást (anyósom akkor úgy tudta, hogy mindketten régen leszoktunk már). Ezek azonban mindössze átmeneti zavarok voltak, és maradandó károsodás nélkül sikerült túltennem magam rajtuk.

Talán ide tartozik egy nemrégiben álmodott álmom. Egy meglehetősen nagy teremben gyülekeztünk (nem tudom, hogy kikkel), kultúrteremben, ez a találó kifejezés, mert a színpadon felállított asztalon vörös drapéria is volt, valamint az egyéb szükséges dekorációk (jelszavak, Lenin-kép stb.). A terem már tele volt, és a színpadon is egyre többen mozogtak, ünnepi öltözetű, nyakkendős férfiak − mint utóbb kiviláglott: angyalok vagy éppenséggel arkangyalok. Felváltva és folyamatosan szövegeltek, egyre hangosabban és sebesebben, de mivel hangjukat erősítők közvetítették, szövegükből semmit nem lehetett érteni. A zsúfolt terem mindazonáltal

fokozatosan megtelt kellemes izgalommal. A helyzet csak annyiból volt némileg mégis kellemetlen, hogy nem mertem rágyújtani: úgy véltem, az alkalom rendkívüli ünnepélyessége ezt kizárja. Végre kigyúltak a színpad közepére irányított reflektorok, és az asszisztensek eufóriáig menő reverendája közepette megjelent egy idős, őszhajú és őszszakállú úr. Méltóságot sugárzó léptekkel előre jött, és elfoglalta a főhelyet. Nagy csend lett − és azonnal tudhatóvá vált, hogy ő a Jóisten. Valaki egy papírlapot tett eléje, Ő futólag rátekintett, a hallgatóságra emelte tekintetét, és ünnepélyes hangon bejelentette, hogy most jutalmakat, kitüntetéseket fog kiosztani. „A legnagyobb dohányosoknak", így mondta. Ismét az előtte fekvő listára meredt, majd mindent betöltő mikrofonhangon bemondta − elsőnek az én nevemet.

Felugrottam a helyemről, utat kértem magamnak, hogy kiszaladjak a színpadhoz, a térdek sorban elhajoltak előttem, hogy kiférjek, éreztem, hogy verejték üt ki a homlokomon − és sajnos felébredtem.

New York, 1989. november

P. S.: Elmulasztottam említeni, hogy a puha csomagolású gyártmányokat (soft pack) határozottan előnyben részesítem a keménydobozos készítményekkel (box) szemben − ennek nyilvánvalóan az is oka lehet, hogy amikor a puha zacskós cigarettacsomag már hiányos, kevésbé feszíti és nyomja ki a zsebet, míg ezzel szemben a mindvégig azonos térfogatigényű kemény doboz tartósan kellemetlen teher. Úgy hiszem, a hosszú („100-as") készítményekre vonatkozó preferenciám nem igényel magyarázatot. Amennyiben a cigarettacsomag celofánnal van bevonva *(Lark, Marlboro,* a magyar *Marlboro* is, *Harmónia* stb.), használatbavétel előtt a csomagot mindig „meghámozom", a celofánburkolatot maradéktalanul lefejtem róla − egyszerűen azért, mert a celofán tapintását kellemetlennek találom, a sima papír érintését viszont szeretem. A cigaretta meggyújtására gyufa helyett legszívesebben öngyújtót használok, amely kis bőrtokban a nyakamban fityeg. E megoldási módozatot még MMM. barátnőmmel 1978-ban tett görögországi kirándulásunk alkalmával fedeztem fel, azóta magam készítem a tokokat, darabka puha bőrből és (Budapesten) készen kapható bakancsfűző szíjból. Ebben a megszokásban szerepe lehet annak is, hogy az amerikai gyufaipart nem sokra tartom, az itt általánosan használt, papírból készült levélgyufa fogpiszkálónak sem használható, cigaretta meggyújtására pedig csak végszükségben. A

bőrtokocskában a legolcsóbb, hengeres testű öngyújtókat hordom, ún. eldobható öngyújtókat *(Bic, Tokai* stb., egy dollárért kettőt, vidéken hármat kapok belőlük); ha kiürülnek, természetesen nem dobom el, hanem hazahozom, egy Andrássy (?) úti műhelyben szele-peltetem és újratöltetem őket. New Yorkban is általában ezeket a Pesten felújított példányokat használom.

Rudikám, ölellek!

KI a csuda csöngethet?! KI az ebben a városban, aki nem tudja, hogy az ajtóm mindig nyitva van?! Késő délután, postás, villanyszámlás, rendőr ilyenkor nem jár már − MEGYEEK! − Tusos üveget bekupakolni, tollat letörölni − a fene enné meg −

Rudi. Hahó, mi van, mért nem jössz be? Bejön. Mit torn én b. m., melyik csajoddal hancúrozol épp, aszondja, becammog − eléggé szétlazult állapotban van. Óvatosan megszagolom − de nem részeg. Gyere már, na! Mi van?? Nííncsen seemmi, húzza a szót − szóval megint égig ér a gáz. Tiszta merev, látnivaló, hogy nem fog egykönnyen beszélni.

− Figyelj, haver, ha én roma lennék, nem nyafognék, inkább jól berúgnék. Hm?

− Igazad van, haver. Milyen piád van?

Majdnem kiszalad a szájamon, hogy rumpuncs − de még idejében eszembe jut, hogy azt épp Rudi hozta, majd két hete már. Nem mintha rossz piaízlése lenne, csak sajnos valakik megtanították, hogy ha italt „viszünk valahová”, az csakis valami „jobb” ital legyen. Nem baj, majd elhasználom ragasztónak, gondoltam − úgyhogy még most is megvan majdnem az egész.

− No, hát itthon nincs semmi. Mit szólnál a Szopogatóhoz?

− Nekem nyóc −

− Ne csináljak start előtt egy kávét?

− Magadnak. Én ittam b. m. HATOT!

Keresem a jobbik cipőmet, kell egy másik pulóver is, ennek csupa tus a hasa − Rudi nem ül le, csak szemlélődik, forgatja a kialvatlan, vérvörös szemét, zordon ábrázattal vizslatja a beázott, nikotintól barna mennyezetet.

− Figyelj, haver, ha én neked vónék, szóval ha nem roma lennék, néha azér kimeszelném a lakásomat! Hogy tudsz b. m. itt ülni egész nap, ebbe az istállóba?

− Ebben meg neked van igazad, komám. Majd szólok, hogy mikor jöhetsz segíteni! − Próbálok vigyorogni a barna képébe, de nem vigyorog vissza − rendesen ki van akadva. − Na nyomás, csináljuk a dolgunkat!

Sötétedik már, és vadul havazik, valami sapkát hozhattam volna, Rudi is csak zakóban, -marhák vagyunk − kavarogva ömlik a hó, nem is lenne csúnya − csak hát egyből el is olvad az egész. A piaci bódék hullámpala tetején meg a kormos erkélyeken kicsit még megtart a fehér vatta, de az aszfalton vastag latyak, a „jobbik” cipőm azonnal kész, hideg vizet érzek a

hátamon. Baromság volt nekivágni. Ugye, nem kedd van ma? Mert akkor a Szopogató csukva! Nem, úgy látszik, szerda van vagy hétfő, mert a hófüggöny mögött ott világít és morajlik a kocsma, már csak néhány pocsétán és egy útbontáson kell átgázolni −

Most töröm a fejemet, hány éve is lehetett ez az este. A Szopogató régesrég nincsen már. Dobbantónak is becéztük annak idején, mivelhogy, mikor Viki dobbantott, itt búcsúztattuk, mikor Balázs dobbantott, ugyanitt ittuk magunkat seggrészegre, Bözsét is innen röpítettük utolsó útjára − mikor is? Balázst kábé 78-ban, vagy tán 77-ben, Bözsét alig később − eszerint úgy 80 körül alakíthatták át a Szopogatót valamilyen „sörbárrá”, hülyére csicsázták, hogy azóta se tettem be a lábamat. Addig viszont egy jó kis nekünk való hely volt: megfelelően büdös, balról pár asztal, meghitten mocskos abroszokkal, mögöttük a bádogborítású söntés, jobbról egy csapat állópult, a falnál zenegép, a sarokban öreg olajkályha, telente még fűtöttek is, habár valamelyik ittas állat mindig tárva hagyta az ajtót, és dőlt be a hideg, de legalább a füst egy része is kiment, és persze kegyetlen ricsaj, a saját szavát nem értette az ember, a másokét viszont egész jól, mert mindenki elkeseredetten üvöltött − rám mindig valamilyen megvilágosító hatással volt a Szopogató: itt lehetett legjobban utálni a világot. Ugyanakkor közel is esett, elég olcsó is volt, meg kilencig tartott nyitva, az se semmi, szóval − − Szóval mindent összetéve, legvalószínűbben úgy 79 vége felé lehetett ez, hogy így odaténferegtünk Rudival − TÍZ ÉVE már, egek −

Hoztam egyből négy rumot, és sietve hozzáfogtunk hallgatni. Csak *úgy állva* − úgy jobb, szabadabbnak érzi magát az ember.

Mellettünk az első asztal, söröskorsókkal és feles-poharakkal jól megrakva, oda a gorillaszerű pincér is kijár, négyes társaság üli körül, pirospozsgásak, kondicionáltak, egy kusza arcú, ötvenes hapsi kiabál:

Józsikám, de örülök neked, pajtás! De nagyon örülök teneked, Józsikám!

Figyelj! Január hat után bármelyik nap: bejössz hozzám, szavalja a másik, egy hirtelenkopasz, érted?! Nem probléma! Hát le van nekem kötelezve a csávó, érted?! Csak most már holnapután reggel én indulok el, Endéká, Lengyelország, Cseszkó, anyám tyúkja, január negyedikén jövök vissza, akkor még két nap nem megyékbe, de hatodikától: BÁRmikor, érted?, csak beszaladsz hozzám, érted?, és akkor − −

Azt nem úgy kell!, zengi a kisportolt basszus. Nem! Ide viggyázzatok. Behívom: „Gyere, igyál!” Megkínálom egy jobb konyakkal. Elé rakom:

„Igyál, pajtáskám!” Iszik. „Na MÉG igyál, na! Mi van, nem szereted?!” Iszik! Utána már mindegy neki −

Vagy tudod mit lehet még?, harsogja a nyakkendővel is ékesített tar. Bemész egyenesen a személyzeti osztályra. Ballá Sándor osztályvezetőt keresed. írjad föl: Ballá Sándor! Előtte én odaszólok. Hogy megy ez és ez az elvtárs -mondd meg a nevedet légy szíves, fölírom. Tudod, hogy ki az a Ballá?! Egyszer már ki akarták nyírni − már KI VOLT NYÍRVA! Akkor bejött énhozzám. Most meg övé az Eftéem, ő a személyzetis! írjad föl a számot is. Én előtte odaszólok neki. HOLNAP odaszólok. Ha bent van! Mer előfordulhat olyasmi is, hogy véletlenül nincs bent épp, én meg holnapután már utazok, Endéká, Cseszkó. írjál föl engem is: Ópéer, személyzeti főosztály −

Rudi halk hangját alig hallom, szép palóc mondatait alig értem a zsivajban: − Vasárnap meglátogattam a nagyanyámat − aki nevelt engemet − ott lakik ő is Túrán, csak kinn a telepen, a túlódalán a falunak − ászt rítt a nagyanyám. Hogy millyen sován vagyok. Hát hetvennyóc éves már − ászt tudod milyenek az öregek! Főzött nekem kaját is, hiába mondtam neki hogy ettem már − elém rakta, ászt rítt. Hogy „ne dógozz annyit, Rudi, kevesebbet dógozzál! hát meghalsz!” − hogy ilyen sován vagyok. Hogy NE DOGOZZAK − hát, lehet hogy igaza van neki − Csak viszont: muszáj melózni. A normát mindig emelik − az ember öregszik, megy össze, a terv meg csak nő −

Bízd ide, pajtás, bízd ide!, hadonászik a zűrösarcú. Sánta Pista, országgyűlési képviselő: az nekem jó haver! Az nekem LEGJOBB haver, érted?, az énnekem −

Ha én megalkuvó lettem volna, Béluskám, ordítja az izmosfejű, ha én megalkuvó lettem volna, engemet már SZÁZSZOR is kinyírtak volna! Nem szabad, Béluskám, nem szabad: az ember ne hagyja magát! Amikor a Kúti jött nekem evvel a mesével, tudod mit mondtam én neki? TUDOD mit mondtam?! Azt mondtam a Kutinak: „Bandikám”, mondom, „a faszomat!” De így, szorul szóra! „A faszomat, AZT!”, és rávág az asztalra, hogy ugrálnak a korsók. De azóta aztán jó haver, most már megin jó haver -hát tudja ő azt, hogy össze vagyunk mink kötve!

Õtet se először akarják mostan kinyírni!, óbégat a gyűröttfülű basszus. Amikor először akarták, ÉN álltam oda!

ÉN álltam akkor eléje: „Megálljunk, barátaim! ÉN is itt vagyok! Először engemet, majd azután őt!”

A Kúti, az még rendes volt, gurgulázza a negyedik, egy szürkehajú-szürkebajuszú, a Kúti, az húzott ki engemet is! „Ide figyeljél, Béluskám!”, azt mondja nekem a Kúti − szóval: rendes volt, nagyon! Régi gyerek még az is − na látjátok, az is egy régi gyerek még! Régi, BELEvaló, MOZgalmi MElósgyerek!

És mindjárt elsírják magukat a meghatottságtól.

Igaz-e, Józsikám, bődül fel a gyűröttarcú, igaz-e, hogy mink miken mentünk keresztül?! Hogy MIMINDENEN keresztülmentünk mink már! Negyvennyóc óta! Érted?, NEGYVENNYÓC óta!, és majdnem könnyezik.

Én tudjátok mit csináltam egyszer?, veszi át a sportos. Amikor az egyik srácot így ki akarták nyírni: „Várjál kicsit!”, mondom neki. „Van izé, van tantusz nálad? telefonérme?” Bemegy a fülkébe, az UTCÁN, érted?, és: „A miniszterhelyettest kérem!” „Ki kéri?” „Ez és ez!” „Egy pillanat türelmet!” − és kapcsolta! Hogy miniszterhelyettes?! Leszarom! ÉN javasoltam, hogy az legyen! Vagy MINISZTER?! ÉN javasoltam annak! Ha meg bukik, érted?, akkor azér bukik, mer − hát a Hádépén voltam én!

− Van kettesed? − kérdezi Rudi. Halászok a zsebemből öt darabot. Rudi elballag, benyomja mind az ötöt az automatába. Megnyom öt gombot, visszaőgyeleg −

Engemet különben, ha nem tudnátok, ismernek a szakmában, bugyborékolja a kopasz, pálmafával a nyakkendőjén, engemet úgy ismernek a szakmába, hogy −

és megszólal a gépből a cigánynóta: „Minden ablak alatt páros a diófa”, elnyomja a pálmafás hangját. A kopasz feláll, a géphez kacsázik, mögéje nyúl, kihúzza a konnektort. Majdnem csend lesz.

Engemet, ha nem tudnátok, úgy ismernek a szakmába, hogy − −

Józsikám!, ujjong fel a keszekusza, hát mi van?! Mi?! Mi van Józsikám teveled?! Azt valakitől hallottam, hogy a Gyé-embe lettél személyzetis, de hát mi van amúgy veled?!

Hát, pajtáskám, brummog a díjbirkózó, megvagyok. Megvagyok, pajtáskám! Hozzám tartozik mostan az egész személyzeti vonal a Gyéembe −

Figyelj, Bélus, lelkesedik az asszimmetrikus fejű, figyelj: mint a TESTVÉREK, olyanok voltunk mink ketten, mint a TESTVÉREK! Igaz-e, Józsikám, hogy mint a tesvérek?! Jó, hogy most másfelé vetődtünk, széjjelszakadtunk egy kis időre − de mint a TESTVÉREK! Igaz-e, így van-e, Józsikám? Mondjad! Mint két TESTVÉR, nem?!

ÉN, pajtáskám, mondja a sorvadtfülű, ÉN most úgy vagyok: osztályvezető, főosztályvezető, igazgató, miniszterhelyettes − ÉN, komám MINDET elkűdöm a picsába. Mindet, pajtáskám, énnekem mindegy hogy kicsoda − PICSÁBA!

Tudod te, haverom, búgja a kusza a kopasz fülébe, tudod te, ki ez az az ember itt előtted?! Hogy kivel koccintasz te, tudod?! A Hádépén volt ez az ember − micsoda is voltál te ott, Józsikám? − A Hádépén volt − de mint a TESTVÉREK, érted?, mint KÉT TESVÉR!

Jól van, jó van, hát együtt voltunk mi, méltatlankodik a csupaszürke, hát káderes voltam én is!

Figyelj: ez olyan fiú, érted?, ez olyan gyerek, két dolog létezik neki a világon: a munka, meg a nők. MUNKA -NŐK! Habár már ötvenegy éves! ÖTVEN EGY, érted?!

Erre isznak.

A szomszéd asztalnál egy pár ül: hatvanas férfi, mindenestül szalmaszínű, ügyetlenül ünnepélyes; egy közepesen kiszáradt, merev szájú nőnek nyomja:

Na, hogy folytassam: pecázgatáshoz nagyon jó hely. Nagyon jó! Mer azt a tíz kiló halat kiemelem minden nap, a két-három óra hossza alatt, de isten bizony, a tíz kiló simán megvan mindenkor! Maga most biztos azt hiszi, hogy dicsekedni akarok, pedig − Úgyhogy mondom, oda szoktam kijárogatni − aztán csak pecázgatok ott magamba. De MINDIG fogok! Csak − hát most mit csináljak vele? Magam vagyok − hát én megenni nem bírom! Tíz kiló hal, kivettem, itt van − most mit kezdjek vele? Dobjam vissza?! Úgyhogy − elajándékozgatom. Ennek is adok, annak is, amannak is -− Na, hát akkor: parancsoljon! Mit kérhetek? Én egy sört iszok. Magának mit szabad? Kóla, vagy esetleg − Milyen üdítőjük van?

Kóla, narancs, mondja a smasszer.

Helyes. Akkor kérek egy sört, és egy −

Egy narancsot, mondja a szárazszájú nő.

De kérjen NYUGODTAN! Esetleg valami töményét? Mer nem számít!

A spiné szája még szűkebbre rándul: „én tisztességes asszony vagyok!”

Na rendben, nem erőszakolom, mondja a szalmasárga, akkor egy sört hozzon, meg egy kólát.

Narancsot!, rémül meg a száraz, de a pincér már eltáncolt.

Jaj, narancsot! Ezer bocsánat! Figyelmetlen vagyok! Pincér!!

Nem, nem, mindegy, jó lesz a kóla is! − de látszik, hogy a buli máris el van cseszve.

Millió bocsánat − Na, hogy folytassam − Odakinn a kis házikóm mellett én minden évbe megtermelem azt a három-négy hektó boromat, van úgy, mikor még ötöt is − de én abból egy POHÁRRAL nem iszok! Ezt így higgye el, ahogyan mondom! Egy POHÁRRAL se! Nem, hát hiába, nem szeretem a bort, soha nem is szerettem, én meg nem iszom! Legföljebb a sört. A sört, azt nem mondom, azt megiszom, néha, hogyha jólesik − de egyebet, ÉN: soha! − Na egy szó mint száz: ki kell jönnie hozzám −

Itt jött a balettbetét. Egyszer csak azt vettem észre, hogy csönd lett, de tényleg CSÖND. Csak utána láttam meg a két rendőrt. Gyönyörű mozdulatokkal lejtették körbe a termet, egyenként néztek bele a zavaros arcokba − mintha poharakba néznének: maradt-e még bennük valami.

Jó estét kívánok, mondja a picibb közeg, megáll Rudi előtt, csigalassan megérinti a tányérsapkája ellenzőjét. A személyigazolványt legyen szíves −

Rudi farzsebéből előkerül az igazolvány, a málladozó nájlontokkal együtt átnyújtja. A rendőr átveszi, kinyitja. Kivesz belőle egy ötvenest, gondosan megnézi. Ennek nem a személyigazolványba van a helye!, és visszaadja Rudinak.

− Neve?

− Rácz Rudolf.

− Anyja neve?

− Rácz Mária.

− Született?

− Túra, ezerkilencszázötvenkettő december huszonnégy. Kitartó csönd. A kocsma minket néz. A közeg lapoz.

− Állandó bejelentett lakása?

− Túra, Szabadság utca hetvenkettő.

− Budapesten nincs is ideglenes bejelentett lakása?

− Nincsen. Hazajárok minden nap. Kilenc negyvenkettőkor van vonatom a Keletiből, avval elmegyek.

− Munkahelye?

− Tizenhetes Építő.

Kezemben az igazolványom, várok a soromra − a közeg int: köszöni, nem kíváncsi rám. Rudival is végzett, visszaadja az övét is − Jó lesz újat csináltatni, rongyos már! − Kéz nagyon-nagyon lassan a sapkaellenző felé, balett tovább, de már az ajtóhoz közelítve − a hangszint emelkedik, mintha

valaki a rádió gombját csavarná, a szoborcsoport felenged, megelevenedik −

Most Rudi megy újabb rumokért.

Na. Beszélgessünk!, mondja a szalmaszínű egyén. Szóval: ki kell jönnie, meg kell hogy nézze a kis telkemet meg a kis házamat, meg kell tekintenie rendesen, mer hát nem akarok zsákbamacskát kínálni! Kijön velem, megnézi − mikor ér rá? Kimegyünk holnap? Mehetünk, amikor akarja! Meg a kis lakásomat is meg fogja nézni! Nee, most ne gondoljon olyanra, hogy ott talán majd szemtelenkednénk egymással, vagy mittudomén − könyörgök, hát fölnőtt emberek vagyunk, inteligens emberek! Hát nem?! Viszont hát mindenhogyan meg kell hogy nézze, tudnia kell, hogy na hát szimpatikus-e magának, vagy pediglen hát nem szimpatikus! Hogy dönteni tudjon. Mer dönteni kell, és magának kell most már dönteni -én már döntöttem. Én úgy vagyok vele: észrevettem, hogy magába van valami! Hogyan mondjam, magába én valamit fölismertem! Valami olyan KOMOLYSÁGOT látok én magába! Ami pedig ritkaság máma, pláne a fiatalokba nagyon ritkaság! Na, hát egyszóval: döntsön. Mer én már döntöttem!

− Mennyibe kerül egy válás? − azt kérdezi Rudi. De nem hallom − megint mindenki bömböl!

− Válás! Te már váltál: mennyibe kerül?

− Nem emlékszem. Nem olyan nagyon sokba.

− Három-négy darab ezresbe biztos belekerül, mi?

− Miért, válni akarsz??

− Mit tudom én − Ha volna hová menni, otthagynám az egészet − Házat, mindent − ott egye a franc!

− Ne bolondulj már meg − mondom −, magad építetted a két kezeddel, most meg otthagynád −

− Magam építettem, magam építettem − de micsináljak vele?! így nem kell! Csak az, hogy − hát hova menjek? Öreganyám, aki fölnevelt, idó's már nagyon, beteges is, meg igen szűken lakik, kis putriba, egy lányonokája van vele, oda nem bírok menni − máshova meg nem hínak. Újrakezdeni meg én már nem tudom az életemet − hogy én MÉG EGYSZER összerakjak egy házat −

− Nem kellene pár hónapra bejönnöd egy munkásszállóra? Adnának helyet, nem?

− Nem bírnám. Főzni se bírnék magamnak, mer nemigen tudok főzni − egy ez, hogy a koszt: főzni nem tudok, a hideget meg nem bírja a gyomrom. A másik meg: hogy ugye hét végin mind utaznak, mennek mind haza, én meg ott egymagámba − áá −

− Rudikám, figyelj: nem kéne most jól becsajoznod? Fiatal vagy. kapj el egy belevaló lányt, és − nem ez segítene?

− De mikor csináljam, b. m. ?! Hát ha lerakóin este a melót, örülök hogy élek, örülök ha letehetem valahol a seggemet, nemhogy még akkor kurvák után szaladozzak! Hát én MINDIG melózok, nem érted?! Mondd má meg, hogy MIKOR csajozzak?! Meg HOVÁ menjek, a zsebembe egy ötvenessel, mit bírok avval csinálni, hol kapok azon nőt?! − Piálni nem akarok − mer annak sincsen értelme. Jó hogy egyszer-kétszer betintázik az ember, de − hát látom hogy hová vezet az is −

Egy tökrészeg hajózik felénk, megkapaszkodik Rudiban, úgy hajol az arcomba − ázottkutya-szaga van.

A seggibe a picsát, hörgi. Rudi fogja, hogy el ne vágódjon. A seggibe! A seggibe a picsát!

Bólogatok, mivel ezzel lényegileg én is egyetértek. Továbbsodorják.

Megint a négyes parti: Építésnél ami csak kell, komám, de művelődési vonalon nem tudok mit csinálni. Megmondom én őszintén! A művelődési vonal, az énnekem idegen. Építésügy, belker, még esetleg könnyűipar, az fekszik. Ez: nem. így van, kimondom őszintén, mer nekem az nem szokásom, hogy −

Nem tudtok valakit véletlenül, aki bepucolná az én kis bungalovomat?

Hol van?

Veresegyházán. Dohány nem számít −

Mutasd meg nekem! Semmi akadálya, pajtáskám! Holnap beülünk a kocsimba, és kiviszlek! Be lesz pucolva. De csak baráti alapon! Ha haveri alapon, akkor úgy veheted édes komám, hogy már be is van pucolva! De pénzér − úgy nem, Béluskám. Haveri alapon!

De mondom: dohány nem számít −

Egy szót se többet róla! Megígértem − meglesz! Ilyesmit az ember nem ígér csak úgy, nekem az nem kenyerem!

De örülök teneked Józsikám −

Megint a sárgás gavallér hallatszik, már az is kiabál:

Úgyhogy énnekem SOHA, az egy feleségemen kívül SENKI mással − na nem igaz, mer hazudok: volt *egy* második feleségem is. Tudja *meg* ezt is!

Mer ilyen őszinte vagyok magához! − Két hétig voltunk együtt a második feleségemmel! Tizenhat napig! Az meg úgy volt, hogy − volt neki egy nagy fia is, tizennyolc éves, azt is odahozta énhozzám. Jó van, hát éntőlem jöhet! De viszont én eléggé beteges voltam akkoriba, épp hogy fölkeltem a trombózisomból, kaptam egy tüdőgyulladást, meg satöbbi, úgyhogy dolgoztam már azér, de kicsikét le voltam fogyva, *meg* minden − na, elég az hozzá: megyek haza egy délután; csütörtöki nap volt, emlékszek; megyek be − ezek meg nem hallották, hogy nyitottam az ajtót. Benn voltak a fürdőszobába, csurgott a víz, beszélgettek − én nem lopakodtam, nem hallgatóztam, de ugyebár mégis hallottam, amit beszélnek. „Aá,” aszondja az asszony, a második feleségem, „nem húzza már soká az öreg! Meglásd, nem húzza soká!”, mondja a fiának. „Beteges, nagyon beteges! Meglásd: hamar földobja a talpát! Akkor *meg* tudod mi van! Akkor mi öröklünk itten! Úgyhogy,” aszondja, „kitartás!” − Hát én pontosan hallottam minden szót! És ugye ez nekem betette az ajtót. De TELJESEN betette! Nem szóltam semmit se. Majd csak másnap, pénteken reggel. „Ide hallgassál!”, mondom neki. „Majd ha meghalok, utána már nem érdekel semmi se. De addig: ami az enyim, az az enyim! Addig itten nem örököl senki! Na TAKARODJATOK ki a lakásomból! De MOST, azonnali hatállyal!” És elzavartam, a fiacskájával együtt. − Úgyhogy, mondom: tizenhat napig volt velem! Nem, hazudok: a pénteki nappal együtt TIZENHÉT napig!

Csak most látom a korsón a kezét: a jobb mutatóujja hiányzik. Balesetes típus.

Megint hozok egy fordulót.

− Legtöbbször az van, hogy haza se megyek − pöntyögi Rudi. − Csak a legutolsó vonattal. Mer minek? Van egy kis park a Keleti mögött, egy olyan kis fás rész, oda szokok kimenni, ászt leülök egy padra ríni. Tegnap is ott ríttam b. m. a tíz ötvenes vonatig −

Ugyebár, én tulajdonképpen műszaki előadó voltam, vallja a fakó, négyujjú, vagyis hát kilencujjú lovag. De most már művezető vagyok csak − ezt is elmondom magának! Habár nem érdekes, mer ami VOLT, az csak a múlt, az nem a jelen, avval nincs mit dicsekedni. Csak annyit erről, hogy ez is mind az idegeimből kifolyólag volt, a feleségem végett. Mer hogy a házasságomról is tájékoztassam magát: hat évig voltunk együtt a feleségemmel, az első feleségemmel. És akkor hat év után az lett, hogy egyszer − rosszkor mentem haza. Elindultam reggel a gyárba, de valahogy úgy szédültem, kóválygott a fejem, „ee”, mondom, „beteg vagyok én, vagy

mi van? bemegyek a rendelésre, háthogyha –” Úgy is lett: ahogy kiértem, át se öltöztem, mentem a rendelőbe. A Szádeczky doktor volt még akkor, adott rögtön egy hőmérőt, − „Hű, magának láza van! Menjen azonnal haza, feküdjön le!” Na így akkor hazamentem. De nagyon rosszkor mentem haza! Mer ott találtam a feleségemet egy illetővel. Valami cigányforma volt − az BIZTOS, hogy cigány volt, a nyakamat rá! De úgy, rendesen együtt voltak − hát nem részletezem, talán megérti. − Úgyhogy akkor én ott egyből megmondtam neki, hogy „Nézd fiam, elmész innen. Összeszeded szépen a holmijaidat, összecsomagolsz, majd ez az illető segít neked, én nem is zavarlak, mer elmegyek most moziba, estére jövök csak haza, de akkorra SEMMIDET itt ne találjam, meg tégedet se találjalak itten!” Avval otthagytam őket −

Rudi hozza az utánpótlást.

Csavarogtam egész nap az utcám, meg üldögéltem a Híradó moziba, presszókba, minden, megittam egy-két sört − sötét volt már, mikor este hazamentem. Na el is ment addigra a feleségem. De az tisztára, de TISZTARA kirámolta a lakásomat, amit csak MOZdítani tudott, az MINDENT elvitt! Elvitte a bútorjaimat, tévémet, szőnyegjeimet, szép képjeim voltak a falon, azokat is, elvitte hetvenezer forintomat − MINDENT a világon kitakarított! − Én meg: hagytam annyiba. Hát mit tudtam volna csinálni?! − Na hát ennyi volt az én házasságom, az első házasságom. Igen. − Pincér! Egy sört még! Meg egy kólát.

A szoborszájú nő idegesen rángatódzik, mutogat a poharára: színültig teli még a meglangyosodott kólával −

De nyugodtan! NYUGODTAN! Egészen nyugodt legyen!

A sánta vénlány köt ki a pultunknál, a nyakatlan bányarém, aki mindig a trafikban található, segít unatkozni a trafikos néninek − most fel van dúlva, a bal szemöldöke egészen a parókájáig szaladt:

Azt mondja rám, hogy kurva vagyok!, meséli döbbenten Rudinak. Aztán hirtelen elönti a még mélyebb sértettség: Magát nem ismerem!, ellöki Rudit, az én karomba kapaszkodik: Azt mondja, hogy kurva vagyok! ÉN, KURVA!, és a másik szemöldöke is fölmászik, most majdnem egyszinten van a kettő. ÉÉN! „KURVA”!!

Tényleg, ebbe a gondolatba én is beleborzadok.

Elsodorják.

Figyelj! Tudsz figyelni?!, hörgi a képembe a gégebajos szenesember. A seggibe a picsát! AZT!, suttogja nyomatékkal.

Igaz-e, Józsikám, hogy mink miken mentünk már keresztül! Negyvennyóctól mostanáig! Igaz, Józsikám?!

− én már teljesen KIvoltam, már annyi erőm nem volt, hogy a sorsomat lerendezzem −

− akkor én, mint aki ugye egy vezető a konzerviparba −

− hogy akkor engemet, mint aki ugye egy szemtanú, egyszerűen kinyírjanak −

Emberileg én tégedet NAGYON szeretlek, Józsikám!

− hozzám tartozik a szalagozó, a csomagolás, a fényező, a szállítási vonal, a csillám −

− és az egész MÉR?! az egész csak AZÉR, mer a Holcer fia ott volt főrendész, ahol nekem a másodállásom volt!

− amikor együtt voltunk iskolán a Holcerral, akkor ha ÉN nem állok ki a Holcer mellett, basszátok szájba, akkor most a Holcer −

Mint a testvérek! Mint KÉT TESTVÉR! Nem így igaz, Józsikám?! Mondjad, Józsikám: nem így van?!

− Még a tavaszon kezdődött − mondja Rudi. − Aztán kis szünet. Aztán most megin −

− De hát MI van?? Bökd már ki, az istenedet!

− NEM TUDOM, nem érted? − Szóval, csak gondolom. Már majnem száz százalékra tudom, hogy kicsoda az illető. De hiába, mer ha kérdezem az asszonyt, nem mondja meg! Mer elszúrtam a dogot. Még a tavaszon, még amikor ez elkezdődött, akkor kelletett vóna csendbe maradni, kifigyelni szépen − úgy akkor minden kiderült vóna. De így most már tagad. Ha kérdezem, hogy mi van, mindig csak annyit mond, hogy semmi, meg hogy fáj a feje, meg fáradt. Hát természetes, hogy tagad! Hát nincs a világon az az asszony, aki nem tagadná, egy se mondja meg ilyenkor, hogy mi a téma! Te láttál már olyat, aki megmondja?!

Mer máskülönben kapnék én annyi nőt, amennyit csak akarok!, nyilatkozza a volt műszaki előadó. Most nem dicsekvésből mondom! Amennyit AKAROK, annyit kapnék! Csak hát azok OLYANOK is. Volt egy eset a múltkor is -elmondom magának, mer nem titok! Most minek titkolnám maga előtt − tisztán kell hogy lásson! Mer én ilyen ember vagyok!: nincsen titkom! − Lehet hogy esetleg ismeri is az illetőt, a hármas portán szokott lenni, valószínű portás, a nevit nem tudom, csak hogy özvegyasszony, velem tán egykorú lehet már, de fiatalos nagyon, jóállású − ”Na, milyen csinos!”, párszor már úgy megnéztem magamnak, jól néz ki,

na! Ugyebár férfi vagyok, megnézem, minek tagadjam! Megérti? − No, és a múltkor, egy keddi napon: mennék kifele, haza − és megállít. Hogy jaj, álljak már meg egy szóra, ha nem sietek nagyon! Tessék, mondom, hát egy szóra éppen ráérek, habár sok időm nincsen. Hogy ő nagy bajba van! Mer nagyon kellene neki hirtelen pénz! Ezer forint kellene neki holnap, mer mindenhogyan meg kell adja valakinek! Hogy nekem biztosan van pénzem, adjak már neki ezer forintot! Hogy ő mindent megtesz nekem, ha én adok neki ezer forintot! − Tudja mit feleltem rá? Azt mondtam neki: „Tudja mit?", mondom. „Nem olyan messzi van ide a Rákóczi tér, oda menjen pénzér, ne énhozzám!", ezt feleltem rá. − Szóval, ez van: ilyenek! Hogy − figyeli? JÓL figyeli?!: „MINDENT megteszek magának, ha ad nekem ezer forintot!" − Csak hát ez így énnekem nem kell. Meg soha nem is kellett! Őszintén! Úgyhogy azt feleltem neki: „Asszonyom, a Rákóczi téren keresse meg így a pénzit, ne énnálam!"

− Szar az egész − mondja Rudi. − Mer van hogy két nap jó, kicsikét megnyugszik az ember − harmadik nap kezdődik megin ugyanaz. Nem bírom már, ideges vagyok! Szar, NAGYON szar − mer ugye mikor ideges az ember, akkor olyasmiket is csinál, amiket nem akar. Szerda este is: a gyerekkel. Mer ott izélt, hogy őneki nem jó a kaja, ez neki nem kell, mer ű ezt szeretne, meg azt szeretne, ott ette a fene már vagy fél órája − „A szerelmes édes anyádnak azt a jó istenit!!" − fölkaptam a poharat: már csattant is a falon! Hogy ha eltalálja a fejit a gyereknek − én nem is tudom! − széjjelhasította vóna, vagy a szemit kiverhette vóna! Hogy utánna egész éjjel nem bírtam alunni, egy szemhúnyást se!

Béluskám, figyelj, figyeljél rám Béluskám: ha mi nem tartunk össze, komám, ha mi nem fogjuk egymás kézit Béluskám, akkor −

− Pedig a fürdőszobát is MILLYEN örömmel csináltam! A vizet is magam vezettem, magam csempéztem, kád, bojler, metlaki, minden, mindig, mikor vöt fél órám, szaladtam a fürdőszobába, este meló után, meg reggel is, hogy na még korán van, fél óra telik még a vonatig, és milyen jó lesz majd: lesz fürdőszoba a gyereknek! − Most ászt kész van. Öröm meg nincsen benne. Most már csak unalmamba csi-nálgatom a kerítést, mikor ráérek. De ezt is: MINEK??

ÉN, Tózsikám, egy szabad ember vagyok! Van egy isteni jó háromszobás kéglim, egy kis vityillóm is van a Dunán, Zsigulim van, van egy tizenhét éves fiam is, elég jóba vagyunk az asszonypajtással is − szóval

semmi hézag! Engemet nem érdekel, érted?! Én komám egy szabad ember vagyok!

Én, pajtáskám, minden este részeg vagyok. Minden este. Tudod mér? Ötvenhatba engemet − ötvenhat októberba -engemet négyszer akartak agyonlőni. NÉGYSZER, érted?! -Hát ezer. De MINDEN este − −

Ez a kisebb, ez a lakáskulcs, a nagyobb nem érdekes, az a garázsé − habár ha szükséged van rá, nappal üres − na, így adom neked az egész csomót. Úgyhogy mondom, azt viszel oda, akit akarsz. Nyugodtan lehetsz, Tiborkám, ott tégedet senki az égvilágon nem fog zavarni, érted-e? Tessék, pajtás − hát haverok vagyunk! Vagy nem vagyunk haverok? MI?! Főúr! Főúr!

November negyedikén azután én már megin szabad voltam, −

Ezt, főúr, az enyimet! Nem, Józsikám, NEM, most ÉN hadd fizessek! A vendégeim voltatok Béluskám! Tedd el, ÉN fizetek! Majd legközelebb meg te!

− de képzeld el, Bélám, mint a testvérek! Érted?! Mint két testvér, mint két testvér − −

Az ajtót persze nyitva hagyják. Ömlik be a hideg. Rudi megy, becsukja.

Tudni illik az a helyzet: most ugye itt van a lakásom· meg ott van kinn a kis telkem a kis házammal. Nade mit csináljak vele? Ötvennyolc éves vagyok, magam vagyok − mire tartogassam? És a másik meg: hogy én magába egy NAGY komolyságot látok − isten bizony így van, akár hiszi, akar nem! Úgyhogy mondom, már én döntöttem. Most döntsön maga. Mer itten két ember életéről van szó! − A sálját is vegye föl, hideg van ám! − Na jó: magának nagy lánya van, fölnőtt lánya, hát megértem: nem maga dönt, annak a véleményét is meg kell hallgassa − rendbe. Ne is döntsön! − A kóláját már nem issza meg? Akkor mehetünk? − Ne most döntsön! Csak nézze meg a lakásomat, meg nézze meg a kis nyaralómat, gondoljon mindent végig, azután döntsön − −Kihozok még egy utolsó fordulót, lerakom a két rumot elénk a pultra − és megdermedek a jelenéstől:

Egy piciny, tiszta öregúr csoszog be, megcélozza az egyik megürült asztalt; felöltőben van, fején kalap, kezében szokatlan alakú, régimódi kézitáska; leveszi a felöltőjét, leveszi a kalapját, körbeforog, fogast keres; fogas nincs; a kalapot és a szokatlan alakú kézitáskát elhelyezi a széken, a felöltőt kifordítja, bélésével kifelé gondosan összehajtja, a szék támlájára helyezi, megsimítja; leül; elégedetten körültekint; a gorillaidomú pincértől finom udvariassággal rendel valamit −

KEDVES VENDÉGEK, ZÁRÓRA! − kukorékolja a pincer, de azért a kis öregnek kihozza még a kávét. Az emberke szertartásosan beleteszi a két kockacukrot, kevergeti; kinyitja a furcsa táskát, kivesz belőle egy evőkanalat, kiteszi az asztalra; tovább keresgél a táskában, kihalász belőle egy orvosságosüveget − Mixtúra Pectoralis −; felrázza az üveget, lecsavarja a kupakját, tölt belőle az evőkanálba, tát −

a cigaretta kialszik a szájamban, úgy bámulok −

lenyeli az orvosságot; kupak vissza; a táskából előkerül egy fehér kendő, azzal törölgeti el a kanalat; elteszi a kendőt; elteszi a kanalat; elteszi az orvosságosüveget; barátságosan körbetekint; aprózva kortyolgatja a kávét, vékony ujjacskáit a poháron melengeti −

KEDVES VENDÉGEINK, ZÁRÓ-RAA!

A beömlő hidegről veszem észre: visszajött a két rendőr. Kezdik újra a körtáncot − a kisebbiknek az orrán már látom: megint csak Rudi anyja nevére lesz kíváncsi. Úgyhogy inkább menjünk. Még Munkást kellett volna vennem, már Rudi Szimfóniáját szívom, de egye meg a fene −

Rendületlenül havazott, a tetők fehérek voltak már, de még a fák oldalán is megtapadt a hó, a járdán viszont bokáig ért a kásás trutymó. Troli nem jött, hát caplattunk gyalog. Egy lámpa alatt, egy terjedelmes tócsa közepén megálltunk, hosszan néztük, hogyan özönlenek a hógolyónyi, könnyű pelyhek az arcunk felé − na gyerünk, mert fáj már a nyakam, és lekésed az utolsó vonatodat − ha lekésem, lekésem, nem érdekel, nem mindegy, hogy hol van az ember? − a cipőmnek már mindegy, mondom, meg nem is csak a cipőmnek,

feladtam Rudit a Keletiben, elszedtem tőle még három szál elég nedves Szimfóniát, de aztán kaptam Munkást, nekiindultam megint, folytattam a csatangolást, végigcsászkáltam még a Hét-kerület fontosabb pocsolyáit és útfelbontásait, talán tapintatból is, hogy mindenki számára igazoljam, nem Rudi miatt áztam szarrá, valahol el is taknyoltam, sokkal vizesebb nem lettem tőle, csak jól megütöttem a farcsontomat, aztán váratlanul találtam még egy csehót is, mi a fene, úgy látszik, ez éjfélig üzemel, nem is tudtam róla, bementem, de nem volt kedvem maradni, kijöttem, csak álltam valamelyik utcában, a hó meg csak mint a hülye, szakadt − −

Kaptam is az egész mókából egy tavaszig tartó náthát, hónapokig csak zsebkendőt mostam.

Világos: legkésőbb 80-ban lehetett ez az este, kilenc éve, de úgy nem kerek, úgyhogy akkor mondjuk 79-ben volt, tíz éve. És tényleg nem később,

mert amikor 82-ben én startoltam, már nem a Dobbantóban búcsúztattak, RÉG nem volt akkor már Dobbantó, igaz hogy búcsúztatók se voltak, addigra mindenki elment már, Rudi meg épp kórházban, vagy az első, vagy a második gyomorműtétjével -

de látod, haverom, látod b. m.: azért CSAK kibírtuk ezt a tíz évet, az utolsó évtizedet is! Úgyszólván mind: az a szép öreg krampusz a Mixtúra Pectoralisszal biztos hogy kibírta, hát mért, ha akkor volt mondjuk hetven, akkor most nyolcvan, és áll még, majdnem ugyanúgy, vígan kukázgat, hát nem? A négy fiú is túlélte, ide a rozsdás bókot, hogy túl, nem az a veszendő fazon volt egyik sem, hogy elkallódjon menet közben, különben is fogják egymás kezét! A gorillaszerű pincért nyilván átképezték, most a csicsás sörbárból rugdalja ki a részegeket, a két zsaru most van épp átképzőn, és nagy eséllyel ők is kibírják. A halványsárga lovag meg az összeszorított szájú ara vagy egymáséi lettek, vagy nem, ha nem, akkor majdnem biztos, hogy a kilencujjút is a túlélők közé számolhatom − szóval maradtunk azért valahányan. És te is élsz, egykomám, igaz hogy négy vagy hány gyomorműtéttel, de a lényeg, hogy élsz, meg én is élek, igaz hogy Amerikában, éljen Kádár János − habár ő meghalt már.

Bözse, úgy tudom, Csikágóban van, a férje, akivel együtt dobbantottak, főbe lőtte magát − pisztolycső a szájba, durr, tisztára telefröcskölődött a lakásuk fala-plafonja agyvelővel −, de Bözse viszonylag rendben. Viki utoljára Hollandiából írt, magyar könyvesboltot akar nyitni Amszterdamban, meg más ilyen rá jellemző ökörségek, de amúgy egészséges. Balázs Ausztráliában; nemrég hírelte valaki, hogy haza akar telepedni. A hülye. Merthogy unatkozik. Hát bírja ki! Ha tudnám a címét, táviratoznék neki: „ezen azeert gondolkozz meeg stop” −

Rudikám, jó haverom, téged viszont ölellek b. m., és kívánok neked innen New Yorkból mielőbbi és minél teljesebb felgyógyulást!

New York-i levél

Édes Barátném,

nálunk most apállyá vagyon az újságnak.

Gyilkos forgószél s földrengés után ímhol annyi csak, hogy itten üdőzik s parolázik a Magyar Főminister. Kit is az itteni száműzött magyarok, azkiket a szóbeszéd szerént nem olly rég még épp ő is segített száműzetni, igen innepel-nek. Jut eszembe a tülekvés kevés üdővel ezelőtten, ahogy a pesti secretárius-főfőministert udvarolták ugyanők, tapodván buzgón egymás sarkát − míily délicates dolog eleveny Fejedelmet tapintani! Fillenteník, ha mondanám: örvendek a scénának. S ímé, most is: azt írja az itteni magyar újság, hogy O, kibe olly nagyra nyőtt bizodalmunk vagyon − ha nem is a múltra, de − a jövendőre tekéntve, s ki „nem olly sokára Magyar Fejedelemmé választva leszen" − így. Szóval hogy ők már megválasztották vala, passum perfectum. No: én még nem, Édes Barátném, távul legyen tollem! De hát majd meglátjuk végit a táncnak.

Magyar innep vagyon hát itt is − de már a bennszülöttje ezen nem olly nagyon izgul fel. Megyén itt permanente olly intensiv fejedelem járás, hogy egy talám leendő keleti feje-delmecske egy cseppecske vizet sem zavar igazán. S esze-rént élünk, mint közönségessen. Itteni újságba ténleg szűkösen, ahogy igazul írtam elébb -

ha csak azt nem veszem újságnak, hogy valamelly női cseléden immár újfent erőszakot tettek, deákul szólva rapina violentiát.

Na hiszen nevezetes újság, mondhatná Barátném; mert kicsoda is, kit meg nem erőszakoltak még azon híres Országba? − s igaza lenne, ha mondaná. Csak hogy ez a mostani nő ember Bírák elé vívé az esetet s az erőszak tevőjét.

Ennyi se lenne olly híres hír, mer van illyen is − hanem folytatása is vagyon a históriának. Kire most igen csak reáfigyel e nagy darab continens. Mivel a váddal fenyegetett férfiú tallérokat szerze, nem keveset, s vásárola vala prókátort. Azki is míves cirkálómmal perfomálá a Tekéntetes Bírák előtt, hogy az ő embere dehogy ha vóna bűnös! Hanem bizon bűnös az a nő ember, kin az erőszak tétetett. Kinek az ő miniszoknyája olly igen kurta vala, hogy már csak a rólla való gondolat is pirítja az orcát, alatta peniglen nem is vala bugyogó! De még csak tísörtje is alig vala a némbernek! Hanem majd' hogy nem született pucérságába mutogatá volt magát az utcán! Ki s kin teve hát erőszakot? Nemde hogy inkábban a nő ember a férfi emberen?!

− Melly szókon azután a Bírák erőssen elgondolkodának. S hozának sententi-át: bűntelen nőszte volt a férfiú azon női személyt, ne illesse hát büntetés.

Mire megin mondhatná Barátném: ugyan különös a Világ! Hogy vagyon szeglete, hol, még ha közös akarásbul esett is vón' a publicus nász, fejit vennék vagy zsigerit ontanák mind kettőnek, kötnének nyakokba kötelet nehéz kővel, hogy vonná le még tetemöket is tengernek fenekire, ne csúfítsák hűvő keresztyének kertjit-udvarát! − avagy igazhívő muzlimokét, mind egy. Amott meg szinte még dicsőséget szerez magának az erőszaktévő, s a női személy meg, ki szóval nem hítta amazt, törődik, szenved, s másodjára is csak puszta szégyent arat!

Hanem mind ezeken már mink is elgondolkodunk, erőssen, s sokfelé.

Mer vagyon e kimondott Bírói szónak egy ollyan setét árnyékú prófétiája is: hogy az kit eddig még elmulasztottak vón' megerőszakolni, ama néhány is készülhet most a spectaculus actusra, bízvást. Mivel ha kevés vala eleddig az erőszaktévő, leszen majd elegendő ennek utánna, kik még ingadoztak volt is, megkapták az ösztökét mostan. Tehetik nyugodalommal, mit rossz vérök tenni tanácsol, mivel hogy e csudás Országba a Tekéntetes Bírák gonddal s ügyekezettel védik a vélt vagy valós bűntevőt − azonba kicsoda védi a megsanyargatott ártatlant?

S keresheti majd Ked ezután a megerőszakoltak közt a bátrat, ki vakmerőn Bírák elé hurcolja szégyenít, s tévének látványosságára engedi magát, közgaudiumra − ha ótalmat úgyse remélhet! Bizon visszamegyen az óra egynéhány évtizedeket, olly üdőkbe, mikor már az erőszakot feltalálták volt, de az erőszak sújtotta esettek felemelésére szolgáló constitutiót még nem.

Hanem számos zege-zúga van ám az errül való gondolatnak. Mer mind ezen közbe a másik részbül meg csudáljuk szépségit a Jognak s bölcsességit a Bírának, ki a nem bizonyos bűnöst nem veti tömlecre. Gondoljon csak belé Édes Barátném: ugyan ha Szép Hazánk, Boldog Magyarország nyomorú cigányai is illy Jogot álmodhatnának magoknak, illy édes bizodalmat, hogy csak is kemény bizonysággal bizonyított vétköket kell keserülniük!

Jut eszembe a rég volt történet, még Kedves Hazámbul, hol is D. nagyközségbe utaztam egykor, országot járni, népeket látni, okulni, csekélly erőmbül mívelni a sociológus tudományt. Verő dél vala, hogy a pesti busz béhajóza a nagyközség főtérire − azaz hogy hajózott vóna csak: makacson

megtorpana a célnak előtte, tülkölt vala folytatólag, de megbéklyózva vesztegelt, mivel a megálló bódéhoz férkőzni sehogy nem tudott. Mi leié hirtelen? Lestük csak bentrül az ablakon átal, mi állana utunkat? Hát eleven barikád vala előttünk: egy emberi pár a porba, férfiú s női személy. Emlékeznem rá is égő fájdalom, Édes Barátném: mint kiknek a Világ megszűne, magokba merülten basztak. Bár a nap fennen sü-te! S bámészokkal telve a főtér! De nem: mintha kívülök nem létezne semmi − ám ők annál inkább! Nem *amore divino* vala ez, talián humanistákkal szólva, nem is a közbülső, földi pil-lanattya ez árnyékvilági létönknek, de *amore bestiale,* kit illy nyilvánossan ritkán is tapasztalni. Az oskolamesterné épp serdületlen gyermekek csapatát kormányozta volna átal a téren, „gyerünk, gyerünk, ne tekéntgessünk semerre, előre tekéntsünk csak, előre!", s futkosva-hessegetve óvta vón' neveltjeit a fertő látványtul − mindhiában: a tudatlan gyermeknép mindegyikje megannyi cöveknek válva meredt meg, s bámulta a csudát, hogy tán majd valaminő tanulságot meríthetne belőle. S mené a vad viadal: bugyogó letépve, szoknya megszaggatva, de még a férfi ember nadrágja-ünge is végighaséjtva, nyers emberbőr fénylett-villogott mindenütt, bikás hörgés s édes sikolyok vagdalák széllyel a vidéki csendet, szállá a por és hatalmassan zajla a boldog bajvívás... Kiszálltunk aztán a megállón kívül − nem várhatunk tán esteiig! S a bámészaktul megtudakolám a história hiánzó elejit. Régi, titkos szeretők valának a porban voltak, helybéli paprikamolnár s tejcsarnokosné; ittak volt a főtéri kocsmába, s agyokra szállá a jó törkelylé; nehézséggel kilépének még a kiszöbön s indultak volna el − hanem a heves gerjedelemtül már nem jutának el a szérűig, hogy kazalba rejtenék magokat, parázna vágyok egymásnak hajtá őket ah-helyt: nőt s ifijút azon mód földre tepert a természet. De több napokat üdőzvén D. nagyközségbe, hozzám juta a históriának folytatása is, a szépséges eset messzifénylő, fejedelmi koronája. Barátnék vevék elé a nyilvános parázna csarnokosnét, s adák értésire: főben járó skandalum esett, a baj nem semmiség: közszégyen, sőt közvád fenyeget. Kicsiny szó most már a gyarló emberi természetet citálni, s csekélység mondani, hogy a törkelynek míve vala minden. Egy kigázolás ha van mégis: vádat kell szegezni a paprikamesternek, állítván hittel, hogy az erőszakolá őtet, durva önkénnyel rontván szűzi szemérmébe. S a tejesné, józanodvan, eszihez nyúlott. Hajtván az okos tanácsra kikiáltá fennszóval, le is írá papírra, miszerént vérnősző állat volna a paprikamolnár, galádul támada őrá − neki hát sérelme vagyon, s orvoslatot kér!

Illyen bugyra is volna tehát a mostani amerikai gondunknak. Hogy egy férfi ember mit mondhat, még ha egyenlő akarat is szülte volt a közös fertelmet? Mondhatja-é, hogy ŐT erőszakolták? − mit még D. nagyközség tudatlan oskolás gyermekei is kacagnának, idomítva is úgy vannak. Összetevén a tanulságot: visszaélhet az erősb nem az ő erejivel − de visszaélhet szintúgy a gyengébbik is: az ő gyengeségivei! Mer hogy néki abba vagyon az ereje.

Meg lelhetni még egyéb féle szegleteket is Édes Barátném e szomorító tárgyba. Hó, monda a csűrő-csavaró fiskális ember az amerikai Bíráknak, zsebiben a tallérokkal, hohó! Viccelünk hát? Olly üdőket élünk tán, hogy ílly csekély ruházatba, ílly igen kihívólag defilírozhasson az utcán a tisztes szándékú nő ember?! − Mire én is bólinthatok: bizon, nem élünk olly üdőket. De félek: ha eképpen ítélnek a Tekéntetes Bírák, ezután még illyen üdőket se élhetünk. Bizonyra mondom Édes Barátném: ez Országba én már most szenvedek! Mer újmódi bujakórtul, s emez másiktul: a burjánzó erőszaktul való rettegés úgy öldösi kifele a fehérnép-bül a női kívánatosságot, hogy jaj! Idomait rejtve, szinte férfiúnak, s mi még kiáltóbb: nemtelen senki-lénynek álcázva jár-kél immár a női cseléd, porba sütött szemmel − hát élhet így a férfi, akár ha még a magam fajta jámbor is? S mi jövend még ezek után?! Hogy könnyezve gondolok Kedves Hazámra, Szép Kis Magyarországra, hol is a szép nemnek ódaián még nem a negyvennégyes, fekete, férfiúi félcipő a módi, vagy a pallér-bakancs, azhol még nem a válltöméssel megtetézett deszka-forma a minta, hanem élő, dobogó, vágyó húst érzek a gyócs alatt, a magam élő, dobogó, vágyó húsára felelőt! Cö-cö-cö, monda a fiskális, hinném én ennek az asszonyi állatnak a hajthatatlan erényit, Isten-félő nemakarását − ha akarnám hinni. S ha nem akarom?? − mire az egybe gyűltek igen tapsikolának. Kivált a női neműek − jaj! −, s legkivált az élemedettebbje. Melly tapsikulástul én igen félek Barátném, s históriailag. Én az esetrül a magam megkevert fejivei ennyit gondolok: céda vala az erőszakolt női cseléd − avagy nem vala céda: nem tudhatni. De ha céda vala: akkor már meg kell erőszakolni?! Vagy meg lehet?! Erővel kell meghágni, szép szó s közös egyezség helyett?! S ha céda vala is, sem olly igen nagy baj, gondolom, mint ha ennek utánna már senki ember lánya nem merhet egy picinyt sem céda lenni. Rettegek: szegényebbek leendünk! S örömtelenek! Köszönhetvén az erőszaknak. Melly itt mint tetű tenyész. S sivatagot terem. S teszi dolgát büntetlen! Mert a Jog ez mívelt világba már olly igen finom s körül tekéntő, hogy nem

annyira az erőszakkal szegül szemközt − el is szennyezné a kézit! −, hanem egyfolytába csak finoman körül teként. Mi lesz ebbül mivelünk, gyarló emberiséggel? -errül szól hát mind ez is.

Lám csak Édes Barátném, müly tetemes complicatiókat terem, hogy Magosságos Urunk kétfélének teremte az emberi fajt! Ennyi terhes confusióba belefáradván mondhatná valaki: nemde bölcsebb lett vóna Tőle, ha férfiú s női személy helyett egyszabású embert alkot? − Hanem én mégse káromlom Fölséges Alkotónkat, beletörődök szent akaratjába, alázattal. Mégse a Mű correctióját esedezem Tőle imáimban, ha nem hogy szabadétana meg a Gonosztul, s mentül tovább tartaná meg örömemet nyomorú kétféleségünkben.

Meg hogy óvná Kedves Barátném egészségit!

Jedzé a Ked szegén Deákja, Amerikába, az 1989. november hóba.

Levél, most Pestrül

Kulin Ferencnek

Jó Barátom,

bár Te tudod már, tudatom mégis: elégelvén az újságvárást amottan, jövék Pestre újfent. Mer jó dolog a tenger megül gyönyörködni, s örvendeni az újuló itteni életet, sokkalta szebb mégis közelbül látni. Erdélybül, mondjuk. Hol, igaz, toportyán férgek kerülgetik még az utakat, s a jámbor utasnak is egykönnyen farába marnak, mégis: hatalmassan megéri a kockázat. A szépséges arcok látása okán. Még ha könnyűvel áztatottak is azok. − De errül máskor majd (s másnak).

Hármas hasonlétásbul szólva mit mondjak, ha fényezni nem kévánom a valót? Kimondom hát: Amerika s Oláhország után édes-szép itthonunkba várt a legbúsabb világ. Kapkodom csak fáradt fejemet: kátyú, torlasz, mocsár; csikorog, zörög, s esik szét mindenünk. Bizon csalódni s keseredni jövék!

Lám csak, ma is mi ért? Majd hogy a szélcsapás! Maradtam vón bárhun inkább, semhogy jó Földemen kelljen így nyögnöm! − De mesélem:

Küldtem volt Tinéktek Ámerikábul levelet; azt kiben tanulságos mulatságul eléadám az egyszeri históriát: miképpen párzott olly meghitt nyilvánossan a gyarló emberpár az út porába, felejtkezve majd mezítelen paráznaságba, hörögve-túrva-sikoltva emelkedve poklokig − de hisz emlékszel tán. Ugyan azt, kiben említem az odaátani száműzött magyarokat is, s az ő balgaságokat, midőn épp száműzőik egyikének lengették volt a temjént s celebrálták a hűt s hót

− ezt a levelet küldtem volt. Azkire Kegyelmed megkérdeztette éntőlem: ugyan lehet lesz-é beleszúrni a mondatba, hogy „a szóbeszéd szerént” − már hogy tudni illik mind öszvessen csak a szóbeszéd szerént, s nem igazán a valóságba vala részes ama Nagyságos Főminister a számúzöt-teknek száműzésibe. Én mondám rögtön, hogy nem. Majd másodjára, hogy végigvettem újból mindent, változtattam a szavamon, s mondám: NEM! Mer mi énrajtam magamon történt, azt nem „szóbeszédből” tudom, de tulajdon értelmem szerént! Nem olly rég volt, hogy feledjem: vesztem majd éhen, tengődtem fenyegetve s alázva azon atyámfiának pispeksége alatt, hátha majd futnék tán inkább Világnak − ÉN emlékezem most, nem más! S felelém még Tinéketek, hogy igen, jó, hallgathatnék is éppen csendességgel tovább − ha puszta magamon esett vóna e galádság! De szavamhoz találok

mégis, mer generátióm ment el a semmibe azon keserves évek alatt, hagyván maga után puszta űrt a jövőre, hogy keserüljük-kínlódjuk még majd soká-soká! − s mi végre? s ki számlájára? Magyaráztam: tanú vagyok. S hogy ténleg nem vért kévánok − de hát rend se legyen? s érték?!

Végezénk a disputát eképpen, s parolázunk békébe − haragba mér vónánk ettül? Nem vívtuk végig a bajt, mer nem mondtátok, mint szokás, hogy emez communisták mivel jobbak amazoknál, kik amott az erdőn túl láda szám eregetik a halál ólmot, nem vittük végig: ha emezek szelídebbek, az mit teszen? szelídebb tömlecet szánnak nékünk, vagy szelídebben akarják reánk a dögvészt? vagy MIT, én Istenem?! − hagytuk, mer véltem: mi dolgunk vala, értelmes contractussal bevégeztetett.

S akkor erre máma: a levelem, sajtóval nyomtatva. S benne: hogy az amerikás számûzött magyarok, azkiket *a szóbeszéd szer ént* nem olly rég még épp ő segített számûzetni

− s a többi.

No ettül vagyok most ződ.

Jó Barátom, Feri. Reménylem még mindég: leszen itt egyszer democrátia, s mondhatod bízvást, mit gondolsz. Sőt, tegyed már mostan! Kévánom: mondhasd, ha hülyeség is. Határod ebbe csak annyi legyen, mennyit a köznevetségbül elbírni vélsz. Mondjad hát! De a magad neve alatt. S ne az enyimbe. írjad, s nyomasd ki sajtóval: hiszed, hogy ama nem olly régi Minister angyal vala, ki csak is a Jóra esküdött, Ministernek is csak azért álla, hogy tisztének épp ellen tételit tegye s készítse a pont másmíllyen jövőt, de még csak ministeri fizetésit is mindet a Szent Antal perselyibe potyogtatta vala, fillérig, angyal szárnyát csak én nem láttam, kábult világtalanságomba − mondhassad! De én meg mondhassam ugyan úgy, amit meg én hiszek. Magam nevibe hadd tehessem! S ne kelljen eltűrnöm szájamba a Te hitedet.

Bánom, hogy így lett. Reménylettem jobbat: meleget Veletek. Nem lett − hát nem lett. Ne gondold azt se, hogy olly könnyű elszánás: én mastan széthányom a berendezést -csak ha muszáj, teszi az ember. Csináljátok azér dogotok.

Jedzé a Ked vót New York-i deákja, Pesten, az 1989-edik év végin.

Milyenek a csehek?

Aszondja Karesz, rizlingszilvánival töltött söröskorsójával hadonászva: − Figyelsz? − aszondja. − Én csak annyit akarok neked mondani, hogy a csehek − hááát, szóval −

Megmondhatom neked az őszinteséget? Én nem tudom, hogy az micsoda egy nép! Jó, tudom: szláv nép, meg Prága a fővárosuk, meg csehül hablatyolnak, knédlit esznek − ezt tudom, mer tanultam, még mint gyerek, meg láttam is a két szememmel. De hogy AMÚGY! Rendbe, nem akarok én senkire rosszat mondani, mer nem is az az ember vagyok -de egy biztos: nem olyan emberek azok, mint mink! Hanem másmilyen emberek.

Például így szokásokba. Ugye: a magyar embernek megvannak a maga rendes, MAGYAR szokásai. Azoknak meg?! Most részletezzem?!

Én amúgy voltam Prágába is, megnéztem magamnak − most mit mondjak? Egy pici Budapest. Kimondhatom őszintén? Nem egy nagy szám! Ilyen üzemi jutalomútra vittek el − na oké, gyerünk akkor! De nem voltam túlságosan oda. Nagy csomó templom − de hát én templomos nem vagyok, mit kezdjek a templomaikkal? Budai oldal, pesti oldal, a kettő közt meg egy kis Duna-utánzat, de akkorka csak, hogy elfakadok sírva a honvágytól! Meg hidak. Károlyhíd − én Istenem! Egy öreg kis valami! Nincsen abba semmi modernség! Hogy minálunk az Ecserin lenne a helye, az ócskásnál! Ha odarakod az Erzsébet-híd mellé, hát rosszul leszel! És akkor hozzá: az egész három nap alatt egy ehető pörkölthöz nem lehetett hozzájutni. Ilyen kis mindenfélével leöntött szelet zsömle, kicsi káposztával, az volt a kaja − neem, gyerekek, hagyjuk ezt, gyerünk hamar haza! Ami meg már direkt idegtépő volt, hogy mindenütt csak uvága, uvága, blablablabla − na, és akkor értsél belőle valamit! Ezt aztán már végképp nem bírom fölfogni: mér nem lehet rendesen, MAGYARUL kimondani, hogy na ez szék, ez asztal, ez söröskorsó, minek kell helyette − óó, Teremtőm

− Mer oké: a németek is németül beszélnek, a franciák is franciául, nem magyarul, elég baj, most mit csináljak − de hát hogy CSEHÜL?!

Volt pár év, amikor a csehek is idejártak a Balatonra, itt áztatta a seggit az egész baráti Csehszlovákia. Énfelőlem jöjjenek, hát őnekik se tengerük, se Balatonjuk, szegények -ezt én megértem., és ezmiatt még nem vetem meg őket. Na-de már annyira ment ez a dolog, hogy akkoriba már nem is magyar tengernek, hanem csak magyar-csehszlovák tengernek hívtuk a Balatont! És pont akkor kellett kitalálni a feleségemnek, hogy na gyerünk

már le Aligára egy hétre. Rendbe, nem bánom − hát reméltem belőle egy kis kikapcsolódást magamnak is. De a vége az lett, hogy csak a fene evett egyfolytába − a csehek végett. Hát egy nagy húsleves, csehszlovákokból! Nem azt mondom, volt ott egy pár jóseggű csaj csehszlovákba is − de hát mi az Istent kezdjek vele: csehszlovákul beszél! Hogy akár hiszed, akár nem, én egész héten át minden éjjel a feleségemmel háltam! Ennyi vót nekem a Balaton − a csehek végett!

Nem innánk még valamit? Énnekem rizlingszilvánit − Vagy vegyük csak a kultúrájukat: háát, már megbocsáss

− Elhurcolt a feleségem moziba. Cseh film: valami sörgyári izé-mizé. Nagy szám! Jó, végigültem, fegyelmezetten. És akkor mi a poén? Hát az a poén, hogy az anyja a rendezőnek, vagy az írónak, vagy kinek: ünnepélyesen kiissza egy-hajtásra a korsó sört! De figyelj: Isten az anyám, nagyobb korsó volt, mint ez itt! Hát kérdem én: most ettől hatódjak meg?? Először is ugye: a magyar ember BORT iszik. A sört én soha nem tartottam semminek! De a másik meg: hát az ÉDES ANYJÁRÓL van szó! Figyelj már: énnekem az anyai nagynénim, az ivott. Alkoholista volt, na − előfordul az ilyen! Hozzá meg még: pálinkát ivott. De rendesen! Nincs ezen mit szépíteni, meg nem is él már az öreglány, elmondom én teneked őszintén: piált Böske néni, de keményen! De azér megbocsásson a Világ: hogy valaki evvel HENCEGJEN?! Én szerintem magyar ember az ilyet nem hogy kiteszi az ablakba, de TAGADJA, a vérpadig! Míí, hogy az ÉN ANYÁM, hogy IVOTT?! Te piszokházi szar, HAZUDSZ! A beledet lököm a kutyáknak, ha mégegyszer az én Édes Anyámat a mocskos szájadra veszed!

Vagy ott van például az irodalmuk. Mer ne nézzél már parasztnak, ismerem azér én a betűket! Vagy legtöbbet legalábbis. Szóval olvasgatok ókor, mer kíváncsi vagyok: na, nézzük, mi újság a szomszédba. És, hát ott van ugye ez a Svejk, vagy minek hívják a derék katonájukat. Aki végigkacsázik a világháborún, a két ballábával minden macskaszarba belelép − ennyi. Szép, szép, és nem állítom hogy nem röhögtem rajta − de hát azér, hogy ez legyen nekik a nagy nemzeti micsodájuk, amitől el kell ájulni?? Hát csak próbáljuk meg odarakni Petőfi mellé! „Egy gondolat bánt engemet, ágyba, párnák közt halni meg! Talpra magyar, hí a haza, rabok legyünk vagy szabadok!”, satöbbi − és mellette meg a Svejk. Uram Atyám!

Na, hát ezt magyarázom neked: más, MÁSfajta nép az, nem olyan, mint a miénk! Másfajta érzelem, másfajta erkölcs, más nívó!

Meg figyeld csak meg a törénelmüket − micsoda egy történelem az is! Ezeket mindig akkor ette a fene, amikor nem kellett volna! Amikor meg kellett volna: akkor meg kushadtak. Ugye, mikor mink idejöttünk, ők szépen megpucoltak az Árpád apánk elől − hát még szép. De utána meg csak egyfolytába keverték a szart, de végig! Kezdve már a Húsz Jánosukkal, akinek nem volt jó ez a római katolikus vallás − hát ha minekünk jó volt, őnekik mér nem volt jó? Most csak kérdezlek! No, a Mátyás király el is akarta foglalni őket is -és az kelletett volna, pontosan az: Magyarországhoz csatolni az egészet, kész, pász! Csak ugye közbejött a török − a csehek meg röhögtek a markukba. Haj, ha a Mohácsi Vészt mink nyertük volna meg, utána jaj de szépen megfingattuk volna a cseheket is, édes jó Istenem!

Lettek utána a Habsburgok, a német − na: hát a jó katonát ki adta a hazának akkor is, az életünket meg a vérünket, mink, vagy tán ők? A hős Hadik-huszárok csehek voltak talán?! Vagy hallottál te olyat egyáltalán, hogy „csehszlovák katona”? Mer én még nem! Negyvennyócba azután, amikor mink olyan szépen kiálltunk a szabadságér, küzdöttünk némettel, küzdöttünk orosszal, véreztünk − hol voltak a csehek? Kussoltak. Mer ők nem azt akarták, hogy Osztrák-Magyar Monarkia legyen, ők inkább Osztrák-Cse Monarkiát szerettek volna! Ahol a magyar csak olyan kis harmadik! Aztán a végin csak mink lettünk a dualizmusba a másodikak, nem ők, hehe −

Jött akkor az első háború, megin harcolni kellett − a csehek nem megin csak lapítottak? Igen, mer inkább el akarták veszíteni a háborút! Miér? Hát hogy megnyerjék! meg is nyerték −

De jó, mondjuk hát mindenkinek olyan történelme van, amilyen történik vele. Meg nem is azt emlegetem fel, hogy Trianonba elvették a hazámnak majd a felit, habár az az igazság, hogy ezen se egészen vagyok még túl − hanem hát figyelj : amikor mink megcsináltuk a forradalmat meg a Tanácsköztársaságot, mit csináltak azalatt a csehek? Hátbatámadták a magyart. Mer az egy olyan nép! A Szovjetunióba meg, amikor a Lenin alatt a sok tízezer magyar hadifogoly hősiesen harcolt a proletárdiktatúráér, kikkel találtuk szembe magunkat megin? A csehekkel, haverom, a csehekkel! Mer őnekik nem volt jó az internacionalista szocializmus!

Érted most már? Vagy soroljam még? Jött akkor emez a világháború, a második, amibe a magyar katona olyan bátran helytállva védte az ezeréves trianoni határainkat a Donnál, hogy még Kassát is visszakaptuk érte a

németektől − és a csehek megin sehol. Mer még hadseregük se volt! Mer inkább hagyták, hogy a németek leszereljék őket, csakhogy ne kelljen a frontra menni! Még mondjuk a szlovákok valamennyire, na azok igen, azok be is vezették a fasizmust egy időre − úgyhogy így akkor vissza is lett nekik csatolva Kassa. Jó, mondjuk utána már a szocializmust építették ők is, ugyanúgy ahogyan mink, ha olyan nagyon sokra ők se jutottak vele −

Hanem akkor jött az ötvenhat. Amikor ez a kicsi magyar nép olyan rettentő szépen kitett magáér, hogy az egész Világ összecsapta a tenyerit − és emlékszel haverom, hogy mit szóltak akkor a csehek? Hát azt szólták, hogy kűdtek a Kádárnak három vagon gumibotot, hogy avval verje a magyart! Ennyi volt a csehszlovákoknak a szavuk ötvenhatba. Három VAGON gumibot! − hát tudom nagyon, mer én is ott voltam Rákosrendezőn, amikor pakoltuk át a szerelvényből a teherautókba a tengersok príma csehszlovák gumibotot, evvel a két dolgos kezemmel hordtam én is a ládákat!

Na, jött akkor ugye hatvannyóc. Izgultunk, nem mondom, mégis, most mi jön ki ebből − hát aztán kijött ami kijött. Ahogy én már sejtettem is. Tartalékos honvéd voltam, augusztus 20-án berántottak, gyerünk hamar, fegyverbe, na, mondom, hát ennyi volt az egész, fújhatják a csehek is az emberarcú hogyishívjákjukat! Volt ott velünk egy kis csepeli fiú, egy vékonyka szerszámkészítő − ahogy beöltözünk, rájön a hoppáré. Hogy ő nem megy! Nem is az, hogy bemajrézott, nem: hanem hát hogy ő egy ilyen szemétládaságba nem vesz részt! De csak úgy rázta az ideg, szabályosan!

Okos kölök vagy pajtás − mondom neki −, szóval hát te nem jössz. Hanem inkább önként jelentkezel fobelövésre! Nézz már végig a ruhádon − mondom neki −, katona vagy, vagy micsoda vagy? Hát akkor?! Meg − mondom −, még egyet súgok neked kiskomám. Mer nem olyan egyszerű ám ez, ahogyan te a picike agyaddal gondolod! Figyelj énrám -mondom neki −, ha mink most ezt a hülyeséget szépen, rendbe végigcsináljuk, könnyen kijöhet belőle Kassa! Vagy legalább is Érsekújvár! Erre nem gondoltál, apám?

Tudod init szólt rá? Semmit se szólt. Csak odalépett éne-lém, ászt a szemembe köpött. Beleturházott az arcomba!

Nem érdekes: letöröltem, nem bántottam csórikámat, nem törtem össze érte. Hát egy idegbeteg ember, most mit csináljak vele? Meg különben is lefogtak a többiek − Eltűnt aztán ez a csepeli gyerek, nem maradt mivelünk, elvitték kórházba vagy hová −

Mentünk akkor. Uram Isten, látni azt a rengeteg eltaknyolt csehszlovákot! Már a határőr: *sírt!* Potyogott a könnye! Pííí, mondom, hát nem restelli ez magát?

− Kedves csehszlovák komám − mondom neki −, hát csak nem SÍRŐL?? Ki látott már ilyet − egy KATONA! Nézzed: ez van − kész, jónapot. Most minek ezen így bőgni?

Mer én olyan vagyok: utálom a sírást. Pláne ha férfi sír! De még nőbe is. Ha mondjuk a feleségem elkezdi valamién − Figyelj kisfiam, most vagy azonnal abbahagyod, vagy orbaverlek! Mer ezt NEM BÍROM! − Na erre abba is hagyja általába. De ha meg EMBER kezd el sírni − júúj, hát NEEM! Én szerintem MAGYAR EMBER NEM SÍR! Legföljebb a csehek. Na, hát ezek is: végig ott a falukon, ahol elhaladtunk, asszonyok, öregek, gyerekek, EMBEREK hosszú sorba − csuda tudja, énnekem valahogy jobban esett volna, ha inkább ránklőnek a padlásablakból − de nem: ezek csak bőgtek −

Nem lett aztán semmi se Kassából, de még Érsekújvárból se, mer amilyenek ugye a ruszkik is − mindegy, kár erre szót vesztegetni −

Figyelsz, haver? Jó vagyok nálad még egy menetre? Rizlingszilváni − nem szódával, Isten őrizz, tisztán!

Na − aszondja Karesz. − Szóval csak annyit akartam kihozni ebből az egészből, hogy − hát a fene tudja −

Mer közbe meg −

Azon a héten én minden áldott este ott ültem a tévé előtt, de minden áldott este. Meg egyfolytába csak kapkodtam a kis rádióról a nagy rádióra, nagyról kicsire, egyik adóról a másikra, hogy melyik mond már valamit − én e-gész héten szünet nélkül csak arra voltam kíváncsi, hogy no hát mit ügyetlenkednek össze a csehek. Már a feleségem is utált érte, − Most nem elég, ha holnap megtudod a Nemzetből? Muszáj ÖRÖKKÉ azt a hülye dobozt nézni?! Elege volt már − hát megértem. Úgyhogy péntekre aztán ki is szaladt már a tűrésből -jövök pénteken a melóból, avval fogad:

− Figyelj − aszondja −, moziba megyünk. Vettem két jegyet!

− Jó − mondom −, de énnekem más az elgondolásom, menjél moziba inkább a gyerekkel!

− Nem lehet − aszondja −, mer tizenhat éven felüli a film!

− Oké − mondom −, hát akkor vidd el anyádat! Mer nekem más dolgom van ma este!

Ugye: százezer ember az utcán, meg KÉTszázezer, meg már HÁROMSZÁZEZER, a gumibotokat már tövig koptatták, és akkor

aszondja a főkatona, hogy na ezt most már a fegyveres erők nem fogják tűrni, hanem − édes jó Istenem, hát mi lesz itt, Peking?! Jaj, akkor maradjanak otthon inkább, ne legyenek már hülyék, hát − Tisztára kiszárad az embernek a torka −

Ani persze vágta a pofákat, a feleségem − rendbe, édes szívem, csak menjél már! A gyerek persze nekem maradt, hamar megtömtem, ágyba dugtam, nyomás a tévéhez −

Figyelsz, haverom? Az Istennek szórakoztatlak itt téged − érdekel egyáltalán??

Jaj Istenem!! Már amikor megláttam, hogy pezsgősüvegek, hogy feszegetik a dugót, fut a pezsgő szanaszéjjel, a hajukba, le az aszfaltra, ott óbégat az egymillió ember végig a Vacláv téren, durrognak az üvegek -jaj, anyám! BÚÚÚ, hát győztek, GYŐZTÜNK?!! Énnekem olyan-de-olyan melegem lett, itt e, ITT, énnekem olyan forró lett a szívem!! Mint a pezsgő az üvegből ott Prágába, énnekem úgy szaladt ki a könny a szememből! Jaj, ha akkor ott hirtelen egy csehszlovák a kezembe kerül, hát én a seggit nyaltam volna ki! Én mint a dilinyós, estem neki a tévének, pusziltam a képernyőt, közbe a marha fejemmel még az üvegemet is föllöktem, nem is kaptam utána, itta a szőnyeg, ott egye a rossebb, igyon az is, a gyerek is előmászott, pucéran, hülyén, apu, mi van, semmi fiam, csak jujujujuj, ezt te még tényleg nem értheted, majd egyszer elmondom, eridj aludni, nem, gyere ide, meg akarlak csókolni − de énnekem úgy de úgy eleredt a könnyem, én úgy bőgtem, mint egy szaros kölyök! Nem szégyellem, mer jólesett, meg most se szégyellem, teelőtted, írj be a panaszkönyvbe, ha nem tetszik, hű basszátok meg, de szép volt, amíg élek nem felejtem el, drágajó gyerekek, csehszlovákok −

Haverom, jó vagyok nálad még egy eresztésre? Nehogy már megharagudj, amér egy kicsikét − állok én azér, meg mindjár rendbe leszek! Rizlingszilvánit, tisztán − − Na, prosztata, vagy hogy mondják a csehek!

Búcsú az NDK-tól

Közeledünk a repülőtérhez, alattunk a kétfelű város. A fekete téli estében is tisztán látható, hol válik ketté: egyik fele fényesen kivilágítva − másik fele pislákoló homályban. Berlin. Landolunk. Kezdődik a gyomortáji szorongás. Vajon csak a légi manővertől? A 20. század második felében járunk, rutinművelet az ilyesmi − honnan hát az állat-félelemnek ez az irracionális szférákba vesző többlete?

Betont ér a gép gumitalpa, lefékeződik a futás, a rozoga alumíniummadár megnyugszik, leáll. Kis várakozás, aztán kicsatolhatjuk az öveket, fel lehet tápászkodni, kabátok, táskák, sorakozó, néma tülekedés, lassú araszolás előre, kifelé, a szabadba − a *szabadba?* Lemászunk a géphez csatlakoztatott lépcsőn, falkába verődünk a placcon, vaksin, idegenül próbálunk tájékozódni, igen, ott a repülőtér kivilágított főépülete, alig egy hajításnyi út, ösztönösen elindulnánk feléje −

− Halt!

Egyenruhás légi alkalmazottak parancsolnak megálljt. A parancs elfogadása is ösztönös. Csak azután próbáljuk megfejteni, mi is lehet a parancs oka. De válasz nincsen. A parancsosztók arca hivatalos-merev, csak üzenetet közvetít, semmi többet. A német (kelet-német) utasok (ők voltak a gépen többségben) arcán: ugyanaz a semmi. Csak arról szól az arcuk, hogy márpedig az ő arcukon semmi sincs. Pár magyar, talán még egy-két lengyel, osztrák, jugó, hottentotta, miegymás (nem sok − ugyan ki őrült meg vállalni egy efféle kalandot?), szemükben az alig leplezhető pánik: mi történik itt?? A gépet, meg a zárt körré riadt utasnyájat már géppisztolyos egyenruhások állják körül. És csend, és sötétség. Fegyelembe dermedt élőkép, jelentés nélküli, megfejthetetlen emberárnyak. Várunk.

Meddig? Na hát ez a lényeg: *nem tudható,* hogy meddig. A válasz egy távoli, idegen fejben rejtőzik, egy reménytelenül kibogozhatatlan gondolatmenet láncszeme. Állunk a nedves, fekete betonon, kitéve akár annak is, hogy életünk hátralévő éveit fogjuk itt ácsorogva eltölteni.

Talán ha tíz percig tart a hajmeresztő jelenet, vagy addig se. Valahol felvillan egy fényjel, és őreink könnyed, naponta gyakorolt mozdulattal intenek: indulhatunk a főépülethez. Az ólomlábak megmoccannak, a repülőgépnyi csorda mozgásba lendül. És bebocsájtást nyerünk az NDK kapuján.

Rendkívül intelligens vagyok, nem kap el a gépszíj, nem keveredem pszichotikus állapotba, elég gyorsan felfogom: mindez pusztán azért történik, hogy felfogjam a teljes kiszolgáltatottságomat: szarjam össze magamat. Az effektust valakik higgadt gondossággal megtervezték, professzionális értelemben nem is rosszul. Kicsi segítség, hogy mindezt átértem (Úristen, akinek ennyi fórja sincs, azzal mi lesz?!). De persze így sem vagyok kint a vízből. Mert marad a kérdések további kútja: Kik agyalták ki és kik mozgatják ezt az ocsmány machinériát? És végtére is: mi végre? És, mondjuk, én nem ugrottam be, nem mondtam le ember-voltom igényéről − de vajon előbbre vagyok-e ettől, ha körülöttem mindenki más eltaknyol? A harmadik, huszonötödik vagy akárhányadik lórúgástól nem fogok-e én is elterülni? Hosszú távon marad-e egyáltalán értelme annak, hogy lábon maradjak? Átlátok a gonosz játékon, vagy nem látok át, végső soron egyre megy: így is, úgy is diabolikus erők játékszerévé leszek!

Berlin. Mármint a falig tartó, keleti része. Idejöttél, mert valami dolgod volna, és nem mérted fel, hogy mibe kerül ez a kiruccanás: tudatlan vagy és kíváncsi, és bízol, legalább magadban. A céduládon egy cím, egy tudományos intézeté, oda igyekeznél − de nem találod a térképen.

− Kérem, uram, ezt a címet keresem, valahol itt kell lennie −

Az utcai járókelő a papírdarabra mered − elfordul, és mozdulatlan arccal, egy hang nélkül tovább siet. Mi ez, nem tud németül?!

− Uram, megbocsásson, ezt a címet keresem, kérem, segítsen −

Mint egy rossz álomban: a megszólított − a második is! -megrándul, elkapja a tekintetét, fordul, elindul, nézem a hátát −

Fél óra is eltelik, mire valaki végre bevallja − mintha az édesanyja nemi életéről kellene nyilatkoznia! -: a szóban forgó utca *a falon túlra* esik. További fél óra: az intézet létezik, csak hát − bár szemérmesen megtartotta patinás régi címét − új bejárata egy *falon inneni* utcára nyílik. Semmi gond, természetesen bárki megmutathatja az utcácskát −

Hogy az ember, aki ragaszkodni szeretne az ép eszéhez, OSTORRAL tudna végigvágni rajtuk! Sok éve már, hogy mindez történt, de még most is felizzik bennem a harag, ha felidézem. És nem szégyellem, a gyűlöletemet sem! Végül is: a változtatás elszánt akarásának ez az indulat volt a rugója, nyilván azért sokakban. És itt jut eszembe: milyen nagyon fontos, hogy azért időről időre el-elkapott valakit a vak indulat, neki-nekirohant valaki a falnak, megőrülve, vállalva a holtbiztos géppisztolysorozatot − nélkülük mit kellene most gondolnom erről az országnyi emberről, fél népről?

De vissza még arra az egyszer volt, átkozott kirándulásra. Amelybe pedig oly naivan, jóhiszeműen csöppentem bele. Elvégre: rokon világba megyek, többféle értelemben is. Például genetice: szüleim jóformán kétnyelvűek voltak, magyar tudatukhoz számottevő adag német tudat is társult − elég tipikus kelet-európai képlet −, apám épp Berlinben végzett, az utolsó pillanatban, 1933-ban, majdnem hogy családias ismeretség fűz a berlini diákkocsmákhoz, a fülemben apámtól tudott berlini szleng-szavak, kiszólások duruzsolnak − szinte a magam nyomait is kereshetném itt, meghitt nosztalgiázással -

no, keresem. Például a kocsmákat. Akadnak még, itt-ott. Csak hát üresek. Egy-két elszánt alkoholista gubbaszt csak a sarokban, merev-magányosan, görcsösen szorítják a korsót, és szorítják össze a fogukat − nehogy valami kiszaladjon a szájukon abból, amit gondolnak. A kelet-berliniek nem járnak kocsmába. Nehogy lerészegedve kifecsegjenek valamit, amit nem szabad kimondani. Nem járnak sehová. Inkább ottthon ülnek. És nézik a nyugat-berlini tévét. A nyugat-német sörök, mosóporok és villanyborotvák hirdetéseit. Olyan áruk képeit, amelyekhez ők a büdös életben nem juthatnak hozzá. Beteg lélekkel kucorognak a tévé előtt, és utálják az egész világot, MINDENT, MINDENT.

A házinénink. Pár nap után enged a szájzár, mesélni kezd − ha nem is nekem, de a feleségemnek, négyszemközt. Ki van éhezve, kegyetlenül, és most végre minimális kockázattal fecseghet. Az életét meséli. Embertelen gyötörtetések és megaláztatások sivár láncolatát.

− És akkor, ez 43-ban volt, − és elakad.

− Nem, tévedtem, ez már 46! Vagy mégsem??

És végképp elvész az időben, üres tekintettel mered maga elé.

− Na, hát mindegy, vagy még a nácik alatt volt ez, vagy már a kommunizmusban, hogy a férjemet újra bevitték, benntartották másfél hónapig, nagyon megverték, szétrúgták a veséjét is −

„MINDEGY”. Mert nem talál semmilyen határpontot 45-nél. Előtte, utána: ugyanaz. Ennek az asszonynak az élete 1933-tól mostanáig *ugyanabban* az osztatlan, mert oszthatatlan, kettéválasztásra nem is érdemes pokolban telt.

Menekülök innen, haza. Szilveszter, ocsmány, örömtelen ünnep, a petárdák durrogtatásával kiélt beteg felrobbanhatnék − komplett infernum. Másnap: Újév, sivár nullpont, a latyakban az ünnep undorító szemete, − az őrültekháza szürke előszobája. És mellesleg, praktikusan annyi, hogy

nincsen jármű a repülőtérre, semmilyen. Végre aztán egy S-Bahn, de már későn. Már csak húsz perc az indulásig, már csak öt, már nulla, lekéstem a gépet, ittrekedtem − most azonnal sikítógörcsöt kapok, vagy nekiesek a kezem ügyébe eső első kelet-németnek, és kásává verem a fejét! Jó harminc perc késéssel érünk a repülőtérre − és kiderül, hogy a köd miatt nem indították el a járatot. Tessék befáradni a tranzit-váróterembe!

Megmenekültem?

Nem.

A járat továbbra sem indul, várni kell. Visszaút már nincs, a váróterem kelepcéjébe estem. És rákapcsolják a megafonra az államelnök (azért sem írom ide az utálatos nevét, én nem fogom örökíteni senkire!) újévi beszédét. Alig néhány óra. Jó hangosan, nem lehet nem hallgatni. Egy tömött váróteremnyi kelet-német hallgatja, rezzenéstelen fegyelemmel. Meg én, izzó szemmel. Az anyátok büdös úristenit. Ezt majd még egyszer megbeszéljük!

Fent: vihar. Telehányjuk a zacskókat. Budapest nem tud fogadni, visszafordulunk -

NEM! EZT NEM!!

Nem szállhatnánk le például Prágában?!

Jó, minden rendben: Ferihegy is tiszta már − Hűű −

Biztosan vannak, akiknek Moszkva volt a klasszikus szocializmus-élmény. Valószínű még többen, akik Ceauçes-cu Romániájához viszonyítanak. Kóstoltam mind a kettőt. Valahogy kibírtam. Mindkettő mélyrétegeiben ott pislákolt, mocorgott valami emberszabású, valami icipici fogódzó a jövőhöz. Nekem az NDK volt az a csücske szomorú földgolyónknak, ahol vonyítva kellett körberohangásznom, hogy csak egy csipetnyi akármit találjak, amibe kapaszkodva lecsillapodhatok, megnyugodhatok − mindhiába. Az abszolút mélypont. Tudom: kemény ítélet − de végiggondoltam, állom. És igazán nem valamiféle gőg diktálja ezeket a mondatokat, hiszen nyomorult magyarságomban nem túl sok dicsekednivalót találok − de hát azért mégis!

(Az újévi rémálom után megfogadtam, keményen: nem megyek többé oda. Fogadásomat csak egyszer szegtem meg, amikor a mesebeli, talpig civil Dániába utaztam. Huszonnégy órás vonatút, egy lidérces éjszaka végig az NDK-n, géppisztolyos egyenruhások ocsmány sorfala között, akik neurotikusán kapkodnak minden emberi moccanásra, gyerünk már, gyerünk már, mert ezt nézni is őrület! Visszafelé nagy ívben elkerültem ezt a földet,

nem igazán kedvemre való, de azért lényegesen jobban sikerült országokon átjöttem haza.)

Nos hát, most megszűnik az NDK. Kész, vége, ennyi volt. Kiradírozhatjuk a térképről („ausradieren”?).

Milyen érzés?

Hát, olyan vegyes. Reménykedő, örömteli, persze. Meg amellett aggodalmas. Nem, egyáltalán nem arra gondolok, amit annyian megfogalmaznak mostanában Oroszországtól Izraelig, hogy egy ilyen nagy Németország nyugtalanító dolog − nem. Pusztán csak az jár a fejemben, hogy vajon egy *annyira* tönkretett földtől mikorra várható emberi fogyasztásra alkalmas termés? Előttem vannak azok a görcsbe rándult arcok − miképpen és mikorra fognak kioldódni ezek a görcsök? Megszűnik az NDK − csak hát tudnunk kell (leginkább *magunkról* tudjuk!): mélységesen fertőzött talaj maradt utána. A lélek mélységes fertőzöttsége. Már majdnem ideírtam: senkinek nem fog hiányozni ez a rémálomország − aztán eszembe jutott a pár nappal ezelőtti hír: tízezren tüntettek a keleti oldalon − az egyesülés *ellen.* Meg hogy a kelet-német titkosrendőrségnek állítólag hatmillió besúgója volt. Szóval hát LESZNEK, akiknek hiányozni fog. Nyomasztó perspektíva −

De hát reménykedjünk. Németország nyugati felében a hitleráj után igazán mélyen fertőzött talajon is sikerült viszonylag gyorsan viszonylag lakható világot berendezni. Meg aztán hírlik, hogy a kanadaiaknak kiváló technológiáik vannak az elhagyott támaszpontok rehabilitálására − hajrá, Kanada! Reménykedjünk.

Herr Hoffmann valaha Hoffmann ür volt, tolnai sváb; most Németország keleti feléből „haza”-látogató rokon. Most is épp itt dekkol, egy hete már, pont abban a lerobbant pesti házban, amelyben én is lakom, pár napja futólag elbeszélgettünk. Ma − 1990. október 3-án − szokatlanul korán kellett kelnem, még hét óra sincs, hogy kifordulok a kapun az üres utcába − Hoffmann úr ott áll már a Trabantja mellett, fekete tréningruhában, kezében sárga műanyag vödröcske. Elnézem: bemártja a szivacsot az ultrás melegvízbe, és nekiesik a „DDR” matricának, dörgöli és kaparja. Felfogom, hogy egész éjjel ébren hánykolódott a vendégágyon, legszívesebben már 0 órakor lejött volna rendszert váltani, kitűzni szekerére az előkészített „D” felségjelet − tüchtig német ember: mindent pontosan a maga idején!

− Gute Morgen, Herr Hoffmann! Ilyen korán?! Na, hát hogy ezt is megértük! Gratulálok! És kívánom a legjobbakat! Reméljük, most minden

jóra fordul!

Biccentés, incifinci mosoly, csak amennyicske mindenképp illendő. − Ja! − aztán bezárul az arca, kifejezéstelenné fegyelmeződik. Mintha már láttam volna ezeket a vonásokat − a berlini repülőtéren. Riadtan elfordulok, nehogy a látvány kiölje belőlem nagy kínnal összekapart kevéske optimizmusomat. Lódulok a dolgom után. És próbálom feledni az egész rohadt történetet.

V!

Konvoj. December 23-án, a követség előtti tüntetésről indul az SZDSZ konvoja. Ha jól számolom, már a harmadik. Néhány komolyabb teherautó, jó pár komolytalanabb, meg valamennyi ilyen-olyan személykocsi, fülig pakolva a segélyszállítmány zsákjaival és dobozaival. A pestiekhez csatlakozik pár tatai teherautó is − MDF-esek −, most ez nem számít, ha hirtelen kell lépni, így fújja el a történelmi huzat a mi belső határainkat is. A pilóták meg: legtöbben címke nélkül − nem tartoznak ők sehová sem, csak a célt értik, azt viszont pontosan.

És ez is milyen jellemző: már a határ előtt megtudjuk a rádióból, hogy az előző, Magyar Bálint vezette konvoj egyik sofőrjét kilőtték (álljon itt a neve újra: Tóth Sándor Hódmezővásárhelyről, úgy mondják, MDF-es volt ő is) - mégsem mondja senki, hogy álljunk meg, forduljunk vissza. Meg a visszáját sem látom: sehol egy patetikus póz, semmi látványos fenegyerekeskedés. Látszik máris: jót tett nekünk is ez a szomszéd-földindulás. Jó érzés: eszünkön vagyunk.

Szóval tényleg nem öngyilkosságra készülünk. A magyar határőrök érvelését is elfogadjuk: ha ennyire nincs értelme, nem megyünk át este. (Megalszunk Berettyóújfalun − mellesleg: ezt is érdemes látni. A segélygyűjtő állomáson púpozott hamutartók előtt karikás szemű önkéntesek, borostás átutazó pilóták, krumpliszsák-hegyek és tornyok szaloncukordobozokból, fáradtság ülte, komolyan vett munka. Egy fiatalasszony elvisz minket a lakására, tizenegy embernek ágyaz a szőnyegpadlón, teát hoz, egy néni nagy tál pogácsát tesz elénk − jegyeztessék fel legalább a névtelen emlékük. Már itt kezdődik a furcsa láz, amelybe aztán odaát megmerülhetünk.) Még alig szürkül, amikor átlépjük a határt. Persze hogy elfogódottan − kinek nincsenek gyomorgörcsös emlékei már ettől a határtól is? De egyből látható: ez most egy más dolog. Innen is, túl is: EMBEREK, köztük szinte már értelmét vesztett határ.

Már a rádió útján is ígérték, hogy katonák fognak bekísérni minket legalább Váradig − csudákat kísérnek: nincsenek elegen, s a szervezés még gyerekcipőben jár. De mire való is lenne, ha előbb egy dzsipre való katonát puffogtatnának le a konvoj elején, és csak utánuk minket? Nem érdekes, megyünk, katonák nélkül. Lassan világosodik. Csak semmi hősködés és önfeledtség, nemcsak a hajnali tájban gyönyörködünk, hanem rendesen figyeljük, nem bújik-e a bokrok közt vadállat, s a horizontot, nem perdül-e

fölénk helikopter. Heveder nélkül utazunk, megbeszéltük: ha lövés dördül, ajtókat kilökni, bukfenc kétfelé az árokba − de végül nem kell ugrani egyszer sem. Veszélyes út ez, ismételgeti már az otthoni rádió is, ha nem fontos, ne kockáztassuk − ahogy aztán az élmények sűrű szövetéből fokozatosan kibomlik az összkép, enyhe szégyenérzet jön össze ebből is: Mi a mi játszi kalandvállalásunk az ő totális vállalásukhoz képest? Szinte megnyugvás aztán, hiszen némi önigazolást ad:

Kolozsváron alig az érkezésünk előtt lőttek le két szekus helikoptert, az egyiknek a roncsai még ott füstölnek feketén, olajosan − így hát helikopterek tényleg vannak, akár jöhettek is volna...

Hosszadalmas út, torlaszok, ismétlődő igazoltatások és motozások, ránk szegezett puskák; gumidefekt, az egyik kocsi hűtővize az emelkedőn felforr, várakozás hol ezért, hol azért, valaki bemajrézik, le kell állítani, aztán a katonákat várjuk, megint nem jönnek, gyerünk akkor, mert itt estellik ránk a hegyekben − de mindezzel együtt gyönyörű út. Mái-Nagyváradtól. Nem a táj! Hanem hogy minket ünneplő falukon haladunk végig. − Jön a magyarországi konvoj! − és integető, síró, boldog emberek állják végig a községeket. Magyarok, akik örülnek nekünk, mint magyaroknak. Meg románok, akik örülnek nekünk, mint magyaroknak. V betűt formáló ujjak lendülnek a levegőbe mindenütt, Victoria!. Romániában most ez a köszönés, így köszönünk vissza mi is -Jönnek Magyarországról! −, és a román falucska templomából kiszalad a pópa, színes ornátusában áll a lépcsőn hívei gyűrűjében, borzolja a szakállát a hideg tél − V! −, mutatja, és összefogott, magasba emelt két kezével, hogy barátok vagyunk és leszünk − engedjetek inkább a volánhoz, hadd vezessek, ha arra figyelek, talán nem bőgöm el magam. Hosszú az út, Szamosfalváig szinte már görcsbe merevedik a kezem, mindörökre V-t formálva, és nem tudom levenni az arcomról az idétlen-boldog vigyort. A hidakat őrző katonák is: V! Meg a sokszoknyás, öreg cigány asszony, aki nem érti pontosan ezt a hirtelen támadt szokást, V helyett úgy hadonászik, ahogy az iskolában jelentkeztünk, de látszik: azt azért érti, hogy miért. V! V! V! Két kezével is mutatja a V-t egy kolozsvári férfiú, nyilván román, mert azt ordítja hozzá: Áj láv júúúü

Segítség. Kötszer, gyógyszer, ruhanemű, friss kenyér, cukor, liszt, krumpli, konzerváru, csokoládé, szaloncukor − csak a mi konvojunkban közel 30 tonna. Kapkodva pakoltunk, nem is igen tudjuk, mi van a dobozokban, de nekünk igazán mindegy, a szervezők nyilván tudják a

dolgukat. Mi csak azt mondogatjuk: nem csak a magyaroknak hoztuk. Ez fontos most. De jó is mondani. A nagyváradi kórháznál azzal fogadnak: köszönik, de ők nagyjából mindennel el vannak látva, jó lenne, ha tovább vinnénk a rakományt, legalább Kolozsvárig, beljebb nagyobb a szükség. (Ettől Demszky annyira meghatódik, hogy kiszúr egy ott ácsorgó, teljességgel fogatlan, öreg embert, fogja az első dobozt, ami a keze ügyébe akad, és a bácsi kezébe nyomja − utóbb kiderül, hogy a konvoj teljes rágógumikészletét adta oda. Komoly, nagykereskedelmi tétel volt.) Irány tehát Kolozsvár. Gondolom, onnan is továbbviszik majd a dobozainkat, még beljebb − de ez már a román katonák dolga, nekünk benzinünk sincs a további úthoz.

Hallgatom aztán a magyar rádióban a magyarországi lakosság megnyugtatására szánt nyilatkozatokat: csak olyan áru megy át, ami itthon nélkülözhető, aminek hiánya itthon nem okoz közellátási zavarokat − és szégyellem magam. Miért, mi lenne, ha ezúttal még az itthoni „közellátási zavarokat" is megkockáztatnánk? Nem bírnánk ki pár hétig zsíros kenyéren, értük? Ok ott nem csak azt dobták be a forradalmukba, ami „nélkülözhető" volt nekik, hanem igazán mindent. Elég sokan még az életüket is −

Figyelj oda, figyelj NAGYON oda!, mondogatom magamnak. Történelmet látsz! Majd el kell mesélned! Az életünket meghatározóan fontos dolgok ezek!

Próbálok hát figyelni. Már fáradt vagyok, eléggé kialvatlan, meg ez a permanens boldogság is úgy elcsigázza az embert − de azért próbálom inni, ami csak belém fér. Púpozásig.

Románok és magyarok − ... Románia népei, románok, magyarok, németek, zsidók, szerbek, cigányok, ukránok... − mondja a szónok, és a tömeg még mindig nem elég fáradt hozzá, hogy ne bukjon ki belőle a boldog lelkesedés. Mindenki érti a gyönyörű gondolatot. Mintha mindig is sejtettünk volna valami effélét, csak nem hagyták, hogy végiggondoljuk − na akkor most, ezt is most! Éljen!!! V!!! − és hosszan hullámzik a téren a mámoros indulat.

Románul hangzik a szöveg, de ennyit persze megértek. És rendesen mellbe vág a dolog. Ilyet azért otthon még nem hallottam!

„Az egyenlőtlen fejlődés lenini törvénye", ha jól emlékszem. Hogy a később kezdők talán tovább juthatnak.

Hát jussanak. Ha egyszer érdemlik. Eb, aki rühelli, hogy az ilyenfajta teljes névsort nekünk talán már tőlük kell megtanulni.

Mondják, és tapasztalom: jó ma magyarnak lenni Romániában. De látom: jó románnak lenni is. Van aminek nem jó lenni: szekusnak, volt (román vagy magyar) kollaboránsnak. Ezért, ha pontos akarok lenni, inkább így mondom: jó most EMBERNEK lenni Romániában.

Ezért a mostani győzelemért közös kétségbeeséstől indítva románok, magyarok, németek és mind a felsorolt többiek harcoltak együtt, hibátlan testvériességben, önös hátsó gondolatok nélkül − így vált hatalmas KÖZÖS tőkévé ez a győzelem. Ha megkérdezünk egy puskás civil gyereket az úttorlasznál, akiről véletlenül kiderül, hogy magyar, ha megkérdezem, hogy mit akartok, miért harcoltok, megmondja: a szabadságért, szabad Romániáért. Ehhez tartsuk magunkat. Sokat lehet majd rontani ezen a tiszta helyzeten, mindkét részről. Milyen jó lenne pedig eszünknél maradni, és nem téveszteni szem elől, amit ma olyan világosan tudunk: hogy először, másodszor és harmadszor EMBEREK vagyunk, csak azután románok, magyarok vagy bármi egyebek. Milyen szép lenne nem felejteni, hogy a magyarságunknak is csak ez a makacs tudás adhat biztos támaszt!

Szent Este. Már lenyugvóban van a nap, mire a teherautók leürülnek. Az otthon töltött Szent Estének már lőttek, de legalább az ünnep maradék részét szeretnék a családdal tölteni a pilóták − mindenki tudja, hogy éjjel az országutak még veszélyesek, mégis lábra kap az elszánás: a konvoj fordul és megy haza. Hiába a féltés és a marasztalás, már indulnak is (később tudjuk meg, otthon már: nem volt egészen sima útjuk). Csak egy kisebb csoport marad, a Fekete Doboz és köre, Pity esz és Pesti Laci „stábja”. Laciék egy román rendszámú kocsival Bukarestig akarnak eljutni − vad ötlet, de lehetetlen hatni rájuk −, mi Kolozsváron szeretnénk szétnézni, emberekkel találkozni, reggel forgatni még, s ha olyanok lesznek a viszonyok, talán kicsivel tovább is merészkedni Székelyföld felé. A szamosfalvi raktártelepen megkapjuk a címet: az Astoria Szálló a segélyszállítmányok kísérőinek rendelkezésére áll, természetesen ingyen. Vissza a városba; egy vadidegen magyar családnál időzünk, családias melegben, kínálás, szép szó; próbálom Kányádit elérni, nem sikerül; a magyar fiatalokkal sem tudunk újra kapcsolatba kerülni, akikkel a raktárnál jöttünk össze − a telefon városon belül is alig működik. Késő is van már, aludni is kellene, gyerünk a szállodába −

de éppen nem lehet: pont az Astoriánál lőnek. Kivárjuk. A belvárosban csigalassan haladunk, ötvenméterenként igazoltatás, motozás. A tizenéves fegyveres gyerekek már kóvályognak a fáradtságtól. A motozás végén

mindig: − Ne haragudjatok, de értitek: muszáj, a szekusok miatt! − Értjük, tudjuk, és jól csináljátok! V! − V! V! V! − A szálloda kapuja keményen zárva, ott is fiatalok teljesítenek szolgálatot, csak résre nyitják a bejáratot, igazoltatás − a kapu mellett az aszfalton csonkig égett gyertyák és virág, jelzik, hogy itt is lelőttek valakit.

− Ez lenne a szobátok, megfelel?

Kelet-európaiasan lepusztult, hajdan jobb hotel, valószínűleg ez a legjobb szobák egyike, fürdőszobája is van − és a forradalom a fűtést is meghozta, meg a meleg vizet; hogyne felelne meg!

− Valami kajátok nem volna? Akármi, éhesek vagyunk.

− Nincs, de majd kerítünk!

Később derül ki: házaktól szedtek össze valamit, hozták, ami éppen akadt. Nem is a háborús hangulatú Astoriába, hanem a közeli „Fehér Ház”-ba egy, szinte luxusszínvonalú étterembe (ugyan kik járhattak ide a múlt héten még?). A konyha nem üzemel ott sem, de a tiszteletünkre csodálatos teríték kerül az asztalra, és csokornyakkendős pincér hozza a hideg ennivalót − kínos is lenne ez a hókuszpókusz, ha nem ilyen sugárzó szeretettel csinálnák. Az étterem személyzete, plusz önkéntes brigád itt is, történetesen mind románok, de kézen-közön összejön annyi magyar szó, amennyi a megértéshez szükséges. Ok nem esznek velünk (félek: azért, mert annyi azért nincsen), de pincérestül körülülik az asztalt, és legalább koccintunk. És mesélnek.

Aztán megosztjuk velük a bukaresti tévé karácsonyi műsorát. Emlékezet óta az elsőt − nekünk is megindító élmény az ő megindultságuk. Rögtönzött, gyarló kis összeállítás, de felvonul benne néhány eddig tiltott művész, és látható egy karácsonyfa is − hát ez hihetetlen! Mámoros szabadságérzet, a szeretet eufóriája, könnyes jövő-hit. Amikor a képernyőn magyarul is megjelenik a felirat, hogy „Boldog Karácsonyt!”, nekünk fel sem tűnne a természetes gesztus − ŐK boldogok: ők tudják, hogy ez mit jelent.

Megint nem könnyű visszajutni az Astoriába: újra csak lőnek. Az utolsó útszakaszt a falhoz lapulva tesszük meg -de ez már semmit nem ront az ünnep meleg érzésén. Most már a bizonyosság fokán érezzük és tudjuk: V!

Katonák. Igazán nem hittem, hogy tőlem egyszer még egy öreg román néni könnyezve fog bocsánatot kérni, amiért nem beszél jól magyarul, és zokogva kéri, hogy nagyon, nagyon vigyázzunk az úton! Mert a (román) szekusok állatok, nem emberek! Nehogy bajunk essen! − És amit tényleg

végképp nem hihettem: hogy én egyszer még román(!) katonákkal^) fogok ölelkezni, és a cigarettámat dugdosom a zsebükbe, veszekedetten erőlködve közben, hogy el ne taknyoljak a megindultságtól −

Katonák − vegyük először ezt. Kényszer nyomorította ősállatoknak tartottam őket mindig is (azzal az önmagammal együtt, aki egykor katona voltam), emberi létformánk szánalmas elfajzásának, ember alatti lényeknek, akik megkérdezésük nélkül és jó esetben akaratuk ellenére állíttattak ellentételül minden normális humán törekvéssel szembe.

Másrészt meg: hogy románok. Becsületemre mondom, hogy soha − mint románokról − rosszat nem gondoltam róluk. De annyit azért gondoltam, hogy korunkban, valami szörnyű átok okából, Európának épp az általuk lakott részén valósult meg az ember legszégyenteljesebb megkötözöttsége. Depressziós álmatlanságaimban jó ideje ők voltak már a példa, minden természetes optimizmus és túlélés-remény durva cáfolata.

És akkor most −

Hihetetlen horderejű történelmi találkozás és példátlan katarzis volt ez: egy nép és az ellene állított saját katonái egymásra ismerése, épp a tömegmészárló sortüzek perceiben − „a katonák velünk vannak!!” Percekig tartott? vagy néhány óráig? − nem tudjuk, de mindegy: mindenképp fantasztikus dráma volt ez. Nem voltam jelen − de karácsonykor még ott fénylett az arcokon ennek a csodának a friss emléke, mindkét oldalon. Elcsigázott, borostás katonaarcok, a szemek alatt a kialvatlanság fekete karikái − meg még *valami,* amit nem próbálok leírni, mert úgysem lehet. És az ÖVÉIKET csókolgató civilek. Boldogok mind.

Ne felejtsük el ezt a képet − azért sem, mert mai Kelet-Európánk nagyon fontos problémáihoz is kapcsolódik. Ezt az egész „átállás”-kérdést sokat fogjuk még majd vitatni − tegyük is, mert végére kell járni a dolognak. De soha ne felejtsük ki a csomagból ezeket a román katonákat, akiknek az átállása − *visszaállása* − vérrel hitelesített, gyönyörű vállalás volt.

Új Európánkban alapemlékmű lesz majd a román katonáé, akit megöltek, mert nem akart lőni az övéire. Ezt a „parancsra tettem”-ügyet még a hitleráj bukásával sem volt képes elintézni nyomorúságos századunk − lehet, hogy végső példázatul ehhez kellett most a román katona. Remélem, *végső* példázatul.

Ez, ez talán a legmaradandóbb kép, amelyet őrizni fogok ebből a karácsonyból: a népükhöz visszatért katonák, akik fegyverrel őrzik a népüket. Fáradtan kuporognak a tankon, kicsit fáznak, kicsit szoronganak a

közelgő éjszakától, − Fiúk, maradt ez a fél üveg kóla! Igyátok! − elveszik, körbeadják, kiürítik az üveget, és melegen mosolyognak ránk.

Lincselés. Merthogy történt néhol ilyesmi is. Állítólag a tévén is lehetett látni a bukaresti felvételt a vaskerítésre nyársalt szekusról, de még olyan szélárnyékos vidékekről is, mint például a Székelyföld, tud néhány hasonló esetről a szóbeszéd. És tény, hogy az alkalmi utcai csoportosulásokban és a spontán tömegmegmozdulásokon is gyakran elszabadulnak az elkeseredett indulatok, harsányan kikiáltják, vagy éppen ütemesen skandálva zengik, hogy X-et vagy Y-t hányféle kellene vágni, miféle válogatott kínzásokkal kellene kioltani az ocsmány életét. Elég érthetően: olyanokról van szó, akik a kifejezés kategorikus értelmében gyilkosok. Ezeknek az államilag kiképzett és szabadalmazott gengsztereknek a bűnlajst-roma iszonyú, áldozataik száma csak halottakban mérve is tízezrekre rúg, testben-lélekben megnyomorítottakban mérve milliókra. A sebek nagyobb része még egészen friss, s a veszett patkányok (a kifejezés a nép ajkáról) még most is tovább öldökölnek − sürgős ártalmatlanná tételük vagy *kiirtásuk* halaszthatatlan közügy.

Mindezzel együtt jól látható: a szavakban lépten-nyomon megnyilvánuló, nagyon is indokolt népharag a tettek síkján általában már nem realizálódik. Az elkapott gyilkosokat az esetek túlnyomó többségében letartóztatják, és példás fegyelemmel elkísérik − láthattuk a jelenetet, tőlünk pár méterre zajlott, Laci filmre is vette. A szó kemény, de szó marad. Ha majd egyszer országosan összesítik a forradalom napjainak-heteinek adatait, meg leszünk lepve, hogy a Securitate létszámához és rémtetteinek döbbenetes súlyáképest milyen elenyészően *kevés* volt a népítélet. Ez a vérében megtisztult nép lovagiasan tud bánni a gyilkosaival is.

Milyen szépen rímel ez is a mi '56-os forradalmunkra −

(Azóta olvastam az Amnesty Internationalnek a diktátor kivégzését elítélő nyilatkozatát − és elfutott a méreg. Melegházi értelmiségiek ostoba nyafogása − sürgősen el kellene küldeni őket Kelet-Európa forradalmának romániai frontjára, legalább pár napos tanulmányútra, hogy megértsenek valamit a világ dolgaiból. Úgy gondolom, hogy ha ezzel a rögtönzött és persze hogy gyarlón sikeredett tárgyalással és a kivégzéssel az új, forradalmi vezetők csak egy icipicit is remélhették a Securitate ellenállásának gyorsabb megtörését, ha ezzel csak egyetlen további áldozat életét is megmenteni remélhették, jól döntöttek a döntők. A magam részéről

magánemberként is gondolkodás nélkül beálltam volna abba a kivégzőosztagba, humanizmusom hiánytalan fenntartása mellett.

És nem értem, mi fogta le a magyar határőrség kezét, miért nem lőtték le a magyar légtérbe behatolt, a bemutatkozást is megtagadó szekus helikoptereket. Minden nemzetközi norma szerint jogszerű lett volna a lépés − amellett pedig igazi segítség a harcoló barátnak! Azok a mocskos gépek innen újra visszatértek „a hazájukba”, és gyilkoltak tovább!)

Tetszik, hogy a román forradalomban kevés a lincselés -az emberi méltóság jele ez is. De azért a pacif izmussal nem árt vigyázni. Mert néha bizony keresztezi a humanizmus útjait.

Arcok. '56-os veterán vagyok, erre jár a fejem: keresem ott is az '56-os színeket, szagokat. (Lehet, hogy épp ez a közösségkeresés vitt most oda.) De keresnem sem kell '56-ot: mindenhonnan rám köszön. Különbségek sora a részletekben, konkrétumokban − és megkapó azonosság a lényegben. Az érzelmek szintjén. És az arcok!

Jávor Pista vagy nyolc éve gazdag fotózsákmányt csempészett haza Romániából. Semmiféle látványos dráma nem volt a képeken − csak emberi figurák és arcok. Arcok: az ember megnyomorítottságának páratlanul döbbenetes dokumentációja.

Meg kellene ismételni ma is ezt a gyűjtést, az új képeket oda kellene tenni a régiek mellé. Senki nem hinné el, hogy a mostani portrék ugyanott készültek. Megemelt fejek, tiszta arcok. Fáradtak, sokszor könnyesek is − de gazdagon emberiek, és gyönyörűen szépek.

így ki lehet cserélni egy népet.

Mesélhetnék tovább az erdélyi karácsonyról, rajzolgathatnám tovább az emlékezetemben megőrzött képeket, de úgyis csak ez lenne a lényege: az arcok. A mai Románia legizgalmasabb „turisztikai attrakciója”.

Végig kellene csókolni valamennyit.

Meghatott tiszteletem ennek az önmagát kicserélni és felemelni tudó, nagyszerű népnek.

Nemzetté válás. Ez itt Kelet-Európa közös forradalma. Ami a területi részletezést illeti: nagyjából közös börtönünkben valószínűleg ők szenvedtek a legtöbbet, ők voltak a legmélyebbre taposva − és ennek megfelelően nekik került legtöbbe a mostanra kivívott szabadság. Ők voltak közülünk a legdurvábban megalázott nép, és mi többiek már-már el is hittük, hogy olyan is, amilyenné alázták, mert hiszen hitte ő is: olyannak érezte magát, amilyenné tenni akarták − a zsarnokság így működik.

Egyszer még majd megfejtődik, hogyan is volt megvalósítható ez a földbe taposás − de tény: szinte megvalósult. Csak hát itt EMBEREKRŐL van szó, akiktől EMBERI dolgok is várhatók − erre nem számítani nagy hiba. Korlátolt a diktátor, aki földig mer nyomni embereket, mert ott már végképp értékét veszti az élet − és akkor kezdődik egy új folyamat; egyetlen értékké válik a szabadság, az EMBERI LÉT álma. Ha irreális álomként is, ez ha már „csak" a mások vagy „csak" az utódok szabad, emberi létének álma is. És akkor aztán jöhet a MINDENT kockára dobó, gyönyörű felemelkedés. Az az emberi mozdulat, amelynek már nem állhat ellen a maga módján „tökéletesen" kitalált patkánycsorda sem.

Akik ezt vállalták és végigvitték − a maguk jövőjéért, a becsületükért, de ne feledjük: mindnyájunkért, a Világért is! −, megérdemlik mindnyájunk hódolatát. Mindent feláldozni készen a legmélyebbről a legmagasabbra léptek, a szemünket kápráztató fehér tisztaság fényességébe.

Persze hogy győztek. Minden idegszálammal reméltem, hogy győznek, próbáltam „tudni", hogy győzni fognak − és ugyanakkor: valószínűtlen csoda ez a győzelem. Azt hiszem, ezekben a napokban megtörtént a román nemzetté válás. „Mellesleg", mert amit véghezvittek, az rajtuk magukon is messze túlmutat. Lehet, hogy a maguk felegyenesedésén túl ők vették le véglegesen a világtörténelem napirendjéről a kommunizmust, mindnyájunkra érvényesen. Nem semmi.

Ami elvileg bármelyikünkkel megtörténhetett volna, és Pekingben simán meg is történt: az első emberi mozdulatra közéjük lőttek. És ezzel együtt, mi lett a történet vége? Bevégeztetett, visszavonhatatlanul. Megtisztult lélekkel álltak ki a sortűz elé − et resurrexit Europa.

Sose felejtsük el majd: velük, épp általuk.

Zászló. Trikolor, középen kerek lyukkal. Mint a miénk volt harminchárom éve. Mindenhová kitűzve és kézben lengetve látszik, hogy büszkék rá. Annyi üres humbug és jelkép után: ez most igazán az övék. Spontán nagygyűlés Nagyvárad egyik terén, tömeg, zászlók − már indulnánk a határnak, de olyan nehéz elszakadni, ezt muszáj még látni, hallani! És annyira szeretnék egy ilyen zászlót! Tizenéves fiatalok egy csoportja lenget egyet mellettem, nem tudom, románok? magyarok? − de mindegy is, odalépek, és mondom magyarul: Pestről jöttünk, már megyünk vissza, és nagyon szeretnék egy lyukas román zászlót. Értik. És a kezembe nyomják. Boldogok, és boldog vagyok.

Beteszem a zászlót a kocsiba. És állok még, várom a többieket, Évát, Pityeszt, akik elvesztek a kamerával, gyönyörködöm addig a tömegben. Valaki észreveszi a magyar rendszámot, bekukucskál a kocsiba, meglátja a kék-pirossárga zászlót − és elkezdi az ujjával írni a Zsiguli koszos oldalára, meg-megtorpanva, bizonytalanul, keresgélve a betűket, kétszer is javítva − úgy látszik, román −, de végül hibátlanul: ÉLJEN A NEMZETI MEGBÉKÉLÉS! Egy katona észreveszi, hogy a magyar kocsi mellett matat, odajön, szól neki, kiabál, lökdösi, vitatkoznak románul, aztán magyarok is jönnek, olvassák, lefordítják az írást, győzködik a katonát, a katona érti már, mindenkinek fülig ér már a szája − én is előlépek, megölelem a firkáló férfit:

− Éljen! Úgy legyen! Isten áldjon meg benneteket! És nagyon boldog új éveket!

Visszafelé jobbára csak hallgatunk már. Van miről. Csak Éva mondja néha:

− A legszebb karácsonyom volt, a legszebb karácsony életemben −

Igen, lehet, hogy nekem is.

Eltekeregtem az ünnepeket, karácsonyfám persze nincsen. (Megkönnyebbülés: nem szeretem ezt a fenyőgyilkolást, már előre is csak a januárra tudok gondolni, a pucérra vedlett hullákra, amelyek majd üres szaloncukorpapírral, fázva várják a kapualjban a szemetest.) Karácsonyfa helyett a lyukas román zászló díszíti szobámat. Sokkal szebb. Nem éppen az enyém: a MIÉNK. És nem fogom kirakni vízkeresztkor, marad. Aki jó lesz és méltó rá, jöhet és megtapinthatja a selymét.

Nemzeti gőg

Ha én patikus lennék,
Sümegen, vagy Jászkarajenőn, vagy Faddon, Nyírma-dán, Pestújhelyen, Zalaszentgróton, Mezőkovácsházán,
a GYÓGYSZERTÁR mellé kiírnám: FARMACIE.
Hogy ha esetleg Romániából jöttek járnak arra, román ajkúak,
vagy bárkik, bármilyen ajkúak:
tudják, hol járnak.

A kazánfűtő Guszti esete a rendszerváltással

Hogy én itt most mibe keveredtem! Tisztára a betege vagyok azóta is −

Pedig ez még valamikor a tél elejin történt. Avval kezdődött, hogy leüzentek az irodáról, a takarítónéni jött le az üzenettel, hogy másnap égetés lesz, jönni fognak, készüljek föl rá. Ez egy keddi nap vót.

Először én úgy nem is foglalkoztam evvel. Gondoltam, hogy esetleg majd valami selejt iskolai iratokat kell elégetni, vagy öreg bútorokat, a szertárból a kiszuperált madarakat, vagy mittudomén − jó, jöjjenek, majd bedobáljuk a kazánba! Minek kell nekem erre készülni?

Délután felszaladtam valamiér az irodára − akkor meg a KISZ-vezetőtanár kap el. Hogy majd álljak készenlétbe, mer holnap a pártbizottságról hoznak át teherautón anyagot, el kell égetni a kazánba − no, akkor már elkezdődött énbennem ez az idegesség.

De engemet ez egyből annyira fölkavart! Ugye, én amúgy is egy kicsikét ilyen labilis vagyok, megmondva az őszinteséget, három éve még kezelés alatt is vótam, így az idegeimmel, megvan nekem a magam baja − és akkor még ez is! Úgyhogy be is mentem akkor a Várinéhoz, az igazgató-helyettesnőhöz. Hogy hát mi közöm van énnekem ehhez a izéhez? Hát én koksszal szoktam fűteni, meg van is kokszunk bőven, hogyan értsem ekkor most ezt a dogot? − De hogy így meg úgy, ezeket a papírokat mostan mindenhogy el kell égetni, ennyivel igazán tartozunk a pártbizottságnak, minekünk ezt mindenképpen vállalni kell. − Jó, értem; de hát én ilyennel soha nem foglalkoztam, úgyhogy nem akarok most se ilyennel foglalkozni! Meg különben is, ez egy ilyen párt-dolog, én meg az ilyen pártdógokhoz buta vagyok! Azt se tudom, miről is van itten szó, úgyhogy tessék szíves engemet ebből kihagyni!

− Gusztikám − aszondja az igazgató-helyettesnő −, ne okoskodjon már itten! Magának majd időbe meg lesz mondva, hogy mi a dolga, menjen most vissza ahelyére, mer addig kár is itt hőbörögni!

Egy szerdai napra lett ez mondva, délelőtt tíz órára − de akkor nem jöttek. Reggel begyújtottam, jól megraktam a tüzet − fél tízkor meg leléptem. Mer megtehettem: én ugye karbantartó is vagyok, hol ide megyek, hol oda, ki a városba is, vásárolni, meg mittudomén − leléptem, mer mondom: én inkább ott se legyek, amikor ez a hogyishívják folyik! Hogy aztán ők közbe mit csinálnak a kazánoknál, mit nem, az már nem az én dogom! Habár mondjuk a kazánhoz énrajtam kívül más nemigen nyúlhat,

mer az tilos, ugye ha valami gáz van, akkor kié a felelősség? − de most mit bánom én! Majd délután valamikor szépen visszabattyogok, addigra csak befejezik − hát nincsen igazam? − De, mondom, aznap nem jöttek.

Hanem csak a következő napon, csütörtökön. Amikor sajnos ott voltam a helyemen.

Ilyen kis másfél tonnás teherautóval jöttek, Nízával, vagy minek hívják. De jól meg vót buggyantva az egész. Nézem: csupa papírholmi. Papírzsákokba, meg csak úgy kötegelve -jó kiadós rakomány! De az igazgató-helyettesnő meg a KISZ-vezetőtanár már jó tíz perccel előtte ott ugrabugrál a portán -ami addig még soha nem fordult elő! Ott pattog a Váriné:

− Guszti, vezesse majd le az elvtársakat, mutassa meg nekik a liftet meg a kazánokat − hát ugye idegenek, azt se tudták, mi hol, merre.

− Hát − mondom −, ne tessék haragudni, de van valami közöm énnekem ehhez?

Hű, akkor nagyon ideges lett. Hogy én nem azér vagyok itt, hogy őellene dógozzak, hogy szabotáljam az iskola munkáját, meg ilyenek − de kiabált!

Én meg valahogy nem bírom, ha énvelem kiabálnak! Rögtön kezdtem akkor remegni − de szabályosan, egész testembe!

Csak akkor úgy átfutott rajtam az is, hogy nem olyan sok kell hozzá: engemet innen szépen kibillentenek. Simán utcára kerülök, csórón, télvíz idejin!

Úgyhogy akkor én nem vitatkoztam tovább. Vezettem őket a lifthez, mutattam nekik a pincét, a kazánt −

Három ilyen illető jött. Kettő belőle egyszerűbb fazon, meg egy, aki inkább ilyen intézkedős típus. Az nem is a Nízával érkezett, hanem egy Zsigulin. Meg az nem is nyúlt semmihez, csak az utasításokat adta, utána meg fölment az igazgató-helyettesnővel kávézni az irodára. Jön ott, ászt kezet akar fogni velem − hát parolázzon vele az atyaisten!

− Elnézést − mondom neki −, de énnekem szenes a kezem −

A másiknak meg odaadtam a kulcsokat − tessék, csinálják!

Ugye, nagy, négyemeletes iskola a miénk, három jó kokszfűtéses kazánnal dogoztam − de akkor még csak december vót, elég meleg idő, nem fűtöttem be, csak egyet. Na, hogy akkor most gyújtsam be a másik kettőt is, de GYORSAN! Ajha − −

De jó, rendbe. Mer mit csináljak? Ezt még megtettem nekik: begyújtottam a többit is. Mer mit csináljon az ember, ha mondják neki?

De ezmiatt énnekem még azóta is egy OLYAN bűntudatom van! Hát így csak résztvettem én is ebbe a disznóságba! Isten bizony, rosszul vagyok tőle még most is!

Namost, ezek ugye kokszkazánok, a papír nem ég el bennük rendesen. Vót OLYAN füst két napig! Hogy majd kifolyt a szemem! Meg ha már látott fekete hóesést − hát az tiszta olyan vót! Mer a kémény persze mind kirántotta a kazánbul azt a pörnyét! A gyerekek is az udvaron, meg a tanárok is, mind: hát ez MI?? Hullott a korom, de annyi, hogy csak úgy söpörtük az iskola udvarán, de még az utcákba is! Meg az a széngáz! Ugye, hát egy tökéletlen égés: kimegy a pörnye, marad benn a széngáz − hogy nem csak én fuldokoltam lenn a pincébe, hanem még a tanárok is a negyediken!

Én mondtam is akkor a tanároknak, hogy hát mi ez. Hogy ez a titkos anyag! Ami odalenn ég! De nem érdekelte őket. Vagy úgy tettek, mint akiket nem is érdekel.

Akkornap én nem is nyúltam a kazánokhoz. De emezeknek meg valamiér nagyon sürgős vót a dolog − csak hamar, hamar! Lejött ez a jobban öltözött illető is a pincébe, ez mondta ott a másik kettőnek, hogy amelyik dosszién személyi szám van, azt vegyék előre, ászt NYOMÁS! Meg én azt hiszem, hogy közbe még máshol is égethettek. Mer a teherautó rögtön fordult, meg ez az intézkedős valaki is többször elment, visszajött, megin elment, visszajött, − Na mi van?? Még nem kész?! Hát a többi teherautóval mi lesz?! -emez a kettő meg csak nyomta egyf olytába, túrták befele az anyagot, kurkászták, hogy gyorsabban lobogjon − az egyik kazánom meg is repedt, azóta is szivárog ott a víz nekem, mer annyira túlfűtötté ez a két hülye paraszt −

De így se végeztek aznap. Úgy öt fele elmentek, de a rengeteg papírnak ottmaradt majd a fele. Este még le is vittem a gondnokot, Gézu bácsit − az egy elég rendes, vallásos ember −, megmutattam neki, hogy mi van itt, −

− Értem Gusztikám − aszóndj a a Gézu bácsi −, de maga inkább csak hallgasson, nehogy valami baja legyen!

Persze aludni sehogy nem bírtam. Reggel rögtön mentem is föl az irodára, egyenesen az igazgató-helyettesnőhöz

− én mindig is tudtam, hogy ő egy ilyen országos párt-valami, hát ez nem vót titok, mindenki tudta azt, meg különben is: csinálja, énnekem semmi közöm hozzá! −, mentem egyből a Várinéhoz, mondtam neki:

− Ne is tessék haragudni, de én ma nem gyújtok be. Mer

− mondom − én ehhez a szeméthez, amit ezek otthagytak, nem nyúlok. Meg ki se fogom takarítani utánuk a pincét. Mer ez nem az én dogom!

− Jól van Gusztikám − azt mondja az igazgató-helyettesnő −, ne aggódjon, átszólunk majd, hogy magának ezt külön fizessék meg! Végül is ez magának egy külön munka, úgyhogy − −

− Csókolom − mondom −, fére tetszik érteni. Én nem azt akarom, hogy énnekem fizessenek, hanem hát amíg ez a szar nem lesz onnan eltakarítva, addig én ott nem vagyok hajlandó dógozni! − De én csak úgy reszkettem a méregtől! Még hogy pénzt kínáljanak ezer nekem!!

De akkor ezután még délelőtt befutott négy új idegen ember, és azok szépen elégettek mindent. Meg még úgy nagyjából ki is takarítottak. De én aznap egyáltalán le se mentem a pincébe!

Rákövetkező hétfőn: fölhívat megin az igazgató-helyettesnő.

− Na Guszti − aszondja nekem −, most szépen mesélje el, hogy mi baja van magának!

− Hát − mondom −, nincsen semmi bajom −

− Akkor meg mit hőbörgött a múlt héten?! Tudja maga, hogy csütörtök este orvost kellett kihívnom, annyira fölidegesített?!

− Hát − mondom −, bocsánatot kérek, én nem tehetek róla! Jó, hát ugye csak fél az ember!

− Guszti − aszondja −, jut eszembe, hogy áll a maga lakásügye? Rendeződtek már a dogok?

Ugyanis az az igazság, hogy még tavaly tavasszal épp ő ígérte, hogy intézkedik a lakáskérvényem végett. Meg valószínűleg tényleg telefonált is a tanácsra akkor − de hát nem lett az egészből semmi. Mer egy deszka-sufnit akartak adni, kinn Erzsébeten, olyat hogy átfújt rajta a szél, tulajdonképpen egy istállót, még ott rohadt benne egy vagon nyúltrágya − úgyhogy azt én nem fogadtam el. Mondom: akkor inkább az albérlet − meg hát, hogy az őszinteséget mondjam, úgyis legtöbbször benn aludtam az iskolába, lenn a pincébe, a kazánok mellett.

− Hogyhogy még mindig semmi? − aszondja az igazgató-helyettesnő. − Volt maga egyáltalán a lakásosztályon? Hát mér nem csipkedi magát? Na jól van − aszondja −, majd akkor most intézkedünk megin!

És akkor tényleg: három vagy négy napra rá kijött egy értesítés, oda az iskolához, de az én nevemre, hogy lenne egy nekem megfelelő lakás a Déry Miksa utcába, mondjuk elég jó helyen, tekintsem meg, hogy tetszik-e − ez vót valamikor még decemberbe; január 26-a óta benne lakok. Hat év után

lett ez nekem, nem valami nagy, csak tizenöt négyzetméter, meg pince, kicsikét vizes is − de hát akkor is! Énnekem: príma! Szépen kiemeszeltem, fölsúroltam, beleköltöztem −

Csak közbe az van, hogy − valahogy úgy elundorodtam mindentől. Mer ez az égetés engemet annyira megrázott! Utána mint akit leöntöttek szarral, én úgy éreztem magamat! Hogy majdnem mint a hányinger, egy olyan érzés van bennem azóta is! Ugye, még tán egy hét se telt a teherautósok után, amikor véletlenül megláttam a tévébe ezt a Napzártát vagy minek hívják, amibe elmondták, hogy hát mindenütt égetik az iratokat, pedig az dokumentum, az történelem, és akkor most megsemmisítik − hú, hát én tisztára kész vótam! De annyira, hogy már azt hittem: na, mehetek megin a kórházba!

Ugye, én magányosan élek, énnekem nincsenek barátaim, még egy munkatársam sincsen, egy váltótársam se, nincs akivel megbeszélhetné az ember a dogokat − úgyhogy én akkor arra gondoltam, hogy elmegyek valahová, esetleg valamelyik párthoz, vagy valami, hogy legalább így utólag elmondhassam valakinek ezt az egészet. Aztán mégse mentem sehová. Mer egy kis nyúl vagyok, hát én azt se tudom, hol vannak ezek a pártok, meg hogyan lehet oda bemenni! Meg féltem − hát ez az őszinteség: FELTEM, na! −, hogy amilyen félnótás vagyok, talán épp olyan valakinek beszélek, aki aztán rossz felé adja tovább. Mer hallottam ilyet is, hogy mindenütt van beépített ember − ezt sose lehet biztosra tudni! És akkor csak annyi sül ki a dologból, hogy mehetek másik állást keresni. Meg akkor egyből jött ez a lakáshistória is, csomó izgalom, idegeskedés meg satöbbi, időm se nagyon vót szaladozni −

Énnekem a szüleim korán elhaltak, édesapámat alig ismertem, engemet édesanyám nevelt, meg hát az iskola. És én egy jótanuló vótam! Amit elémtettek, azt én megtanultam! De énnekem azt soha senki nem mondta el, hogy mi vót az az ötvenhat. Meg hogy kicsoda vót a Kádár, meg miket csinált. Meg hogy ez a rendszer mit tett mivelünk meg az országgal − nekem ezt senki el nem magyarázta, úgyhogy én ezt NEM TUDTAM. Én ugye abba társadalomba nőttem föl, és − megmondom őszintén! − én ebbe a rendszerbe úgy nagyjából hittem is! Nem vót az én szemem nyitva, áá, dehogy vót!

Csak most, mióta már a tévé meg a rádió beszél, meg amióta velem is megesett ez az irat-ügy, azóta látok én is valamit, csak azóta van bennem ez a fölfordulás, azóta gondolkozók. De hát sok hasznát nem veszem −

Most épp hallom a konyhasóktól, hogy talán ez az igazgató-helyettesnő elmegy majd mitőlünk, meg az igazgatónk is, át lesznek helyezve. Amér olyan nagy párt-hogyishívjákok vótak, most át lesznek rakva másik iskolába. Csak ám én meg úgy vagyok evvel, hogy − hát nem biztos hogy tudok neki örülni. Ugye, én egy kimondottan dógos, szorgalmas ember vótam. Úgyhogy engemet szerettek, megbecsültek, énnekem rendes fizetést adtak, meg április negyedikére jutalmat, meg minden! Nőtlen vagyok, nem is nagyon vót más dogom, hát dogoztam. Nemcsak a kazánok, hanem azmellett még állandóan mentem, szaglásztam: mit kell megcsinálni? Egy ekkora iskolába mindig akad valami, hol egy vízcsap csurgott, hol egy ablak tört be, hol egy vécéromlott el − de énnekem szólni se kellett: már ott is vótam, megjavítottam, gyönyörűen! Habár nekem ez nem kötelességem − de hát akkor is! A kazánba a tűz magától is ég, csináljunk már addig is valami hasznosat! Mer én szerettem ezt az iskolát, meg szerettem az igazgató-helyettesnőt is, meg MINDENKIT szerettem én! Hát arany életem vót nekem: föladatom csak annyi, hogyha valakivel találkozok a kapuba, rendesen köszönjek neki, meg mondjuk hogy fűtve legyen az iskola, az ajtók lehetőleg ne nyikorogjanak -annyi, kész! Meg minden olyan szépen, lazán ment, engemet soha senki nem ellenőrzött, az igazgató-helyettesnő tán életibe egyszer se járt lenn a kazánoknál, magam ura vótam mindenbe, se egy munkanapló, se egy blokkolóóra − arany életem vót énnekem! Egész eddig az irat-dologig nekem semmi bajom nem vót ővelük!

Azóta, hogy jött ez a teherautó − a kerülettől? a budapesti pártbizottságtól? még ezt se tudom, meg nem is érdekel! −, azóta minden olyan más. Most? Kiesik a szerszám a kezemből. Meg már látni se bírom a munkahelyemet. Meg van olyan nap, hogy szinte FULLADOK, annyira rajtam van az utálat! Hogy jóformán már csak azér akarok ott lenni, hogy ahol csak lehet, valami kellemetlenséget okozzak nekik − hát ha az ember ennyire tehetetlen, mi mást tehet?! Pedig udvarolnak ám most is! „Guszti, veszünk ám majd gázkazánt, nem soká kell már piszkolni a koksszal!” Meg hogy „Gusztikám, lesz ám majd fizetésemelés is!” Jó, igen, persze − −”Guszti, mi baja van magának??” „Énnekem?

Semmi. Megváltoztam!” Visszapofázok, szemtelenül −

Csak közbe meg úgy elgondolom: ha ezeket most elzavarják, ugyan jobbakat kapunk-e a helyükre? Ezeket már megszoktam, azelőtt szerettem is őket, de valahogy azér még most is megvagyok velük − ha most jönnének másikak, blokkolóórával, munkanaplóval, istenharagjával − Ugye, a

bizonytalantól mindig fél az ember! És ahogy elnézem itt a többit, akikből kijöhetne az új igazgató, igazgatóhelyettes, háát –

Amúgy a pincébe még most is van egy kevés abból a szállítmányból, ilyen széjjelszórt maradékok, pár csellengő papiros itt is, amott is – de én hozzá se nyúlok. Egyszer egy lapot véletlenül fölszedtem, nézem: ilyen meg olyan pártbizottság – pfűű, eldobtam, minthogyha lepra lenne rajta! De kiabálni tudtam volna az undortól!

Hát, nem tudom, nem tudom, hová vezet majd ez az e-gész –

A mi házunk

Engem úgy hívnak hogy Andrea, 11 éves vagyok, és itt lakom Apukámmal meg Anyukámmal ebben a nagyon szép házban. És mi egy nagyon elégedett és vidám család vagyunk. Ezt a házat az állam eddig még soha nem tatarozta, mert ez nem a Rózsadombon van, hanem csak a Hatodik kerületben, és itten nem káderek laknak, hanem csak mérnökök meg munkások meg öregek, meg egy író bácsi. Régebben lakott itt egy színész néni is, de elköltözött, mert csak neki volt a házban telefonja, és mindenki hozzá járt telefonálni. Úgyhogy most nincs is telefon. Csak az utcán, de az meg mindig rossz.

Apukám azt mondja, hogy a mi házunk műemlékház. Mert a falakon még ott vannak a háborús lövések nyomai 1944-ből, ami egy nagyon fontos történelmi emlék. A lépcsőházunk ablakait meg éppen 1945-ben üvegezték, amikor nem lehetett üveget kapni, és ezért egészen pici üvegcsíkokból rakták össze az ablakot. Az egyik ilyen üvegezés most is megvan még, de a többi ablakkeret sajnos lerohadt már. Ilyen értékes házban lakunk mi! És én nagyon szeretek itt lakni. Anyukám minden héten lottózik, hogy ha ötösünk lesz, elköltözhessünk innen másik házba, olyanba, amelyik nincsen szétlőve és szétrohadva. De én azért drukkolok, hogy ne legyen ötösünk, mert én itt születtem, és nekem nagyon jó itt lakni. Anyukám Budára szeretne költözni, mert ott kevesebb a Trabant, viszont több az oxigén, és azt mondja, hogy ott én sem köhögnék állandóan. De mindegy, mert úgysem lesz ötösünk. Az is nagyon jó, hogy egy hatalmas platánfa van az udvarunkon, és ez gyönyörű. Régebben, amikor még nálunk is volt oxigén, feketerigók is fészkeltek a platánfánkon, de sajnos ők már elköltöztek Budára.

A magyar állam most el akarja adni az alattunk lévő lakást, hétszáznegyvenezer forintért. Pedig az is csak akkora lakás, mint a miénk, szóval kicsi. Anyukám még ismerte azt a nénit, akitől a magyar állam elvette azt a lakást, és úgy emlékszik Anyukám, hogy annak a néninek nem fizetett hétszáznegyvenezer forintot a magyar állam. Apukám most attól fél, hogy majd nekünk is el akarja adni a magyar állam a lakásunkat hétszáznegyvenezer forintért, ami azért nem volna jó, mert momentán nincsen hétszáznegyvenezer forintunk. Meg azt mondja Apukám, hogy mi ezt a lakást különben is kifizettük már, mert adtunk érte százharmincezer forint lelépést, csak ezt persze a magyar állam nem tudja, mert ez illegális dolog, a magyar állam azt hiszi, hogy csak őneki fizettünk

lakáshasználatbavételi díjat, amikor Apukámék tizenhárom éve idejöttek lakni. Kiszámítottam, hogy ha Apukám fizetését mindig félretesszük, akkor ha addig nem eszünk, és Apukám nem lesz közben munkanélküli, akkor hét év alatt össze tudjuk gyűjteni a hétszáznegyvenezer forintot, és ha addig a magyar állam nem emeli a lakásunk árát, meg tudjuk venni a lakásunkat. Ez nagyon jó lesz, mert én pont akkorra leszek tizennyolc éves, érettségiző, nagykorú. Még szerencse, hogy Apukám nagyon jól keres, mert fejlesztő mérnök. Anyukám nem keres olyan jól, mert ő csak pedagógus, és az ő fizetése elmegy a lakbérre, a villanyra, a gázra, a hűtőszekrény részleteire meg a Trabantra, amit venni akarunk. Itt jegyzem meg, hogy Apukám nagyon szereti a hazáját, de a magyar államról néha nagyon csúnya szavakat szokott mondani. Pedig nem is különösebben iszik apukám.

Meg itt jegyzem meg azt is, hogy Anyukámék nemrég találkoztak a Fekete Gyula bácsival és a Fekete Gyula bácsi megkérdezte Anyukámat, hogy miért nincsen nekem kistestvérem. És akkor Apukám meghívta a Fekete Gyula bácsit, hogy jöjjön el hozzánk és nézzen szét a házunkban. De aztán mégsem jött el vendégségbe a Fekete Gyula bácsi, mert Apukám akkor is elég csúnya szavakkal hívta meg a Fekete Gyula bácsit.

A mi házunk nemcsak szép, hanem nagyon érdekes is. A Tikos Pali bácsi, aki művezető és pont mellettünk lakik, a múltkor fogott egy betörőt is a lakásában. Csak aztán elengedte, mert megijedt, hogy mit fognak szólni a többi betörők, ha nem engedi el a barátjukat. Úgyhogy akkor inkább a csöveseket hajkurászta a Tikos Pali bácsi, akik a lépcsőházunkban szerettek volna aludni.

A mi házunk lakói mindenféle pártokra szoktak szavazni. A Regina néni, aki a legöregebb a házban, a Fideszre. A Jakubovics Jenő bácsi meg, aki tanár volt és most nyugdíjas és gyomorbajos és mindig rosszkedvű, a szocdemekre szavaz. Azt mondja, hogy ő fociban is a Csepelnek drukkol, mert az úgyis biztos hogy kiesik a bajnokságból. A Tikos Pali bácsi azt mondja, hogy ő az Emdéefre szavazott, és hogy ő nagyon boldog amiért most rendszerváltás van, és ez irtó szép tőle, mert Apukám látta, amikor a szomszéd utcában éjjel emeszempés plakátot ragasztott a Tikos Pali bácsi. Van aki néppártos, meg van aki kisgazda, az író bácsi meg eszdeeszes, pedig Anyukám azt mondja, hogy szerinte nem is zsidó, és mégis eszdeeszes, csak a Tikos Pali bácsi mindig levakarja a postaládájáról a szabad madarakat. A Regina néni azt mondja, hogy ő mindenhogyan elmegy szavazni, mert ő ezzel a kormánnyal nincs megelégedve, és elege

van belőle, hogy mindig drágább lesz a hús, és egyre büdösebb az utca. Pedig nem mindenki megy el szavazni, például a földszinti Káposztás bácsi nem megy el, mert azt mondja, hogy ő ezzel a kormánnyal nincs megelégedve, és elege van belőle, hogy mindig drágább lesz a hús, és egyre büdösebb az utca. Apukámék elmentek szavazni, de nem tudom hogy kire szavaztak, mert hiába kérdeztem őket, azt felelték, hogy ez magánügy. Na ilyen érdekes a mi házunk! Ha majd egyszer öreg leszek, én is fideszes leszek.

Szép ház ez és érdekes, csak közben eléggé zajos. Mert a Regina néni mindig varrógépel. Az író bácsi meg mindig írógépel, éjjel is. Reggel meg rémesen köhög, mert egyfolytában cigizik. A Vágnerék macskái meg van úgy hogy fél éjszakán át is kornyikálnak az udvaron. De különösen azóta nagyon zajos a házunk, hogy a Lakatosék ide költöztek, mert a Lakatosék cigányok, és ezért a Tikos Pali bácsi mindig ordít velük, hogy micsoda zajos népség, de ő ezt nem fogja tűrni, majd megmutatja ő ezeknek!

A Jakubovics Jenő bácsiéknak van egy macskájuk, úgy hívják hogy Savanyú Jóska, és valamikor nagy betyár volt, csak most már elég rozoga. Olyan öreg, hogy már alig tud menni, és mindig odapiszkol a gangra, úgyhogy a lakók már össze is adtak háromszáz forintot, és a Jakubovics Jenő bácsi el is vitte a Savanyú Jóskát az állatorvoshoz hogy altassa el. Akkor Anyukámmal meg a Regina nénivel meg a Lakatos Arankával meg a Lakatos Gizuval meg a Lakatos Szilvivel meg a Lakatos Tímeával nagyon sírtunk. Az állatorvos bácsi adott is injekciót a Savanyú Jóskának, és a Jakubovics Jenő bácsi egy cipődobozban hozta haza szegényt és letette a platánfa alá, de akkor a Savanyú Jóska felébredt, és elkezdett nyávogni, hogy ő tejet kér mert éhes. Másnap a Jakubovics Jenő bácsi megint elment az állatorvoshoz a macskával, és mondta, hogy baj van, mert a Savanyú Jóska felébredt, de akkor az állatorvos bácsi dühös lett és kiabált, hogy ő nem altatónővér, hanem ő azért van hogy gyógyítson, és hagyja őt békén a Jakubovics Jenő bácsi. Úgyhogy akkor Savanyú Jóska megmt haza lett hozva. Ez még tavasszal volt, és azóta sokkal jobban van a Savanyú Jóska, és már kevesebbszer piszkít a gangra. Meg a Jakubovics Jenő bácsi is sokkal vidámabb azóta, és mindig mondja, hogy majd meglátjuk, a szocdemek is ugyanígy magukhoz fognak még térni, és akkor minden rendben lesz.

Elfelejtettem mondani, hogy a Vágnerék egyik macskája fekete, és úgy hívják hogy Trisztán, a másik meg vörös, csak a tappancsai fehérek, és azt

meg úgy hívják hogy Izolda. Nagyon szépek, és mindig a platánfát nézik, hogy hátha mégis visszajöttek a feketerigók. Az író bácsinak meg elég fehér már a szakálla, és őt meg úgy hívják hogy

Csalog Zsolt

Mi újság falun?

Interjú Cilivel

Rég jártam falun. Jó lenne tudni, ott mi újság − gondoltam, s egy kézenfekvő ötlettel lepolszkifiatoztam V.-re. Megkeresem Sipka Feri bácsit, elkoccintgatunk, elbeszélgetünk, bekapcsolom a magnót is − de Sipkáéknak hűlt helyüket leltem. A harmadik szomszéd, Fülöp Imre bácsi tájékoztatott: Sipkáék bementek Bicskére, már jó egy hete. A disznótartás még az őszön befuccsolt, elkótyavetyélték már az anyadisznót is, aztán, mivel tüzelőjük sem nagyon volt, bepakoltak a lányuk Trabantjába, és elporzottak. „Legalább az ünnepekre”, mondták, de gyanús a dolog: a fiuk már régóta csalogatja őket, költözzenek végleg hozzájuk − lehet, hogy végre kötélnek álltak, csak még nem akarják nagydobra verni a dolgot.

− Csak a galambokat hagyták itt, meg a macskákat − meséli Imre bácsi. − Hogy aztán majd hogy lesz tovább, ők tudják!

− Szóval, csak a macskák vannak − mondom csalódottan (a galambokhoz sosem vonzódtam). És visszabattyogok az elárvult Sipka-portához.

Cili jóképű, vörös fiatalasszony. Háromévesnek ha látszik, sokkal több semmiképp nem lehet. Évekkel ezelőtt futólag már találkoztunk. Míg Fülöpéknél időztem, előkerült a szilvásból, kedvesen betessékel az udvarra. Kellemesen süt a nap, a nyitott tornácon telepszünk le. Előszedem a magnót is.

Jaj, istenem − *azt mondja* −, az uram sincs itthon, fogalmam sincs merre csavarog. Hirtelen nem is tudom, mivel kínáljam! Egy kis tejünk van, ha meg nem sértem vele −

− Ne fáradjon vele, tényleg nem vagyok éhes!

− Volt madártejünk is, Gazsóné hozta reggel, de Elemér mindet megette. Az Elemér, az borzasztó édesszájú, a fagylaltot is imádja − hallott már ilyet, macskába?!

Elősompolyog a két gyermek is − vörösek mint, az anyjuk, a hasuk hófehér, a nyakukban is fehér partedli, fehér a cipőjük is, mintha tejfölbe léptek volna − egyszerűen gyönyörűek. Két kis kíváncsi, nagyfülű, tátott szemű jószág, minden érdekli őket, épp abban a korban vannak, amikor egyfolytában: „anyuit! ez mű??” „anyúú, miért??” Elemért roppantul izgatja a magnó piros villogója, azonnal felmászik az ölembe, onnan kapkod a géphez, de közben is harsányan dorombol.

− Hagyod azt?! Elemér, te! Még képes és elrontja a magnóját! Jaaj, de rosszak vagytok, Teremtőm! Tessék azonnal lemenni az elvtársnak, vagyis az úrnak az öléből! Nézzenek oda!

− *Semmi baj − mondom −, nem tudja elrontani. Hadd maradjon! Helyes lurkó nagyon! Hű de szépek vagytok mind a ketten! Tisztára az anyjuk!*

− Úgy találja? Én nem gondolnám! Még Elemér, az inkább: én is ilyen eleven voltam, szegény anyám kínlódott is velem eleget. De Szilvi, az már inkább a Bercihez húz, az apjához, pofára is, meg így természetbe még jobban, ő már az a lassúbb, meggondoltabb típus. Jaj, Szűz Máriám, van ám velük gond elég! Amennyit ezek MEGESZNEK, Krisztus a pusztában! Hogy egy egész állatkertnek is elég volna!

Most persze szégyellem magam: semmit nem hoztam a kicsiknek, de hát azt sem tudtam, hogy a világon vannak!

− *No, Cecília, kérem: meséljen! Hogy vannak, hogy élnek?*

− Szólítson csak nyugodtan Cilinek, mindenki így hív. Köszönöm, megvagyunk! Csendesen, szerényen, falusiasán. De azért nem panaszkodhatok: az egészség hála Isten megvan, koplalni éppen nem koplalunk, hogy lekopogjam − hogy aztán majd hogy lesz ezután, háát −

− *Magukat hogyan érintik a mostani változások?*

− Már hogy értve, a politika? *(Nevet.)* Magos az minekünk! Hogyan is mondjam. Az én uram, a Berci, az sose politizált. Párt, meg ilyenek − ez őtet soha nem érdekelte. Én meg − na nem azt mondom, hogy nem nézem meg ókor-ókor a tévét, mer megnézem! Habár jobban a filmeket szeretem abba is, legjobban a kosztümösét. Szilvi, az a tévémacit szereti, Elemér meg a természeti filmeket imádja, az ilyen állatossakat *(nevet)* − na, hát ilyen nagy politikusok vagyunk mink! Az uram, a Berci, az meg már ha meglássa csak a tévét, az RÖGTÖN elalszik! De most viccen kívül: habár estére eléggé elfárad az ember, a sok dologba ki is merül, azér persze, hogy megnézem néha a Híradót is, meg más ilyen hogyishívjákokat, néha még a Kettest is megnézem − de olyan jaj de nagy szakértő nem vagyok azér. Ugye ez, ami itt a Sipkáéknak van, nem is színes tévé, csak emilyen, egyszerű falusi tévé − na hát ilyenek vagyunk mink is: egyszerűek, falusiak.

− *De hát véleménye azért nyilván mégis van a helyzet alakulásáról, nem?*

− Véleményem? Hogyan is magyarázzam. Nézze csak: mink sose voltunk ellene ennek a szocializmusnak! Mer nem volt azér az se rossz! Ugye például a téesz: én helyeslem a termelőszövetkezetet! Mer elsősorba

is azér: ugye az a kis paraszt, aki azon a csöppecske háztájin vacakol: az összeszedi ősszel a kukoricáját az utolsó szemig. Úgyhogy ott már az egérnek semmi nem marad! Viszont a téesz? Ott egye meg a fene! − és kinnmarad annak a terménynek majd a fele! A téesz fődjin, na ott aztán terem az egér, ott igen! Hát akkor most én melyiket pártoljam? Meg azután jó, szép, hogy most már „köztársaság” van, nem „népköztársaság” − csak hát az én meglátásom szerint ettől se lesz több egér! − Szóval, mondom: mink nem olyan nagyon támogassuk azt a másikat, na hogy is hívják, hirtelen ki akartam mondani − kapitalizmust. Nem mondhatnám, hogy olyan nagyon lelkesednénk érte! Meg áztat se felejtsük el, hogy azér mégiscsak a szocializmus biztosított nekünk tisztességes megélhetőséget, emberi életet, hát nem? − Csak közbe meg van ennek a dolognak másik oldala is. A párttitkár. Mer a mi itteni párttikárunk, az bizony egy olyan ember, hogy − hááát − Van neki egy AKKORA kutyája, mint egy borjú! Hogy én rosszul vagyok, ha csak meglátom! És akkor ez az állat még uszítsa is azt a hülye nagy bivalyt, a kicsikre! „Néró! Nézd e: OTT a macska!” Az meg akkor NEKI − a múltkor is: már jóformán a szájába volt az Elemér, ha ott nem vagyok, hát megeszi a kis cseppemet! De kapott is egy olyan körmös pofont, hogy megemlegeti! − Na, hát ilyen emberek vannak itt − párttitkárnak! Hogy akkor már azt kell mondjam: ennél a rendszernél tényleg csak jobb jöhet! − Jaaj, miket hordok én itt össze magának, az uram ha hallaná!

− *Ó, nagyon is találóan rávilágított a lényegre, érdeklődéssel hallgatom!*

− De ugye, ez nem lesz benne a tévébe? Olyat már ne csináljon mivelünk!

− *Dehogyis, dehogyis! Legyen egészen nyugodt!*

Szóval, hogy politika − tudja csuda, hogy van ez. Én valahogy úgy emlékszek: gyerekkoromba tán az egerek is kövérebbek voltak! − Elemér!! Jössz te le azonnal a tetőről?! Te átok, te anyakeserítő! Hányszor megmondtam már neked, hogy semmi helyed ott?! − Most nézze meg: csak egy percig ha nem nézek a körmire, már ott eszi a fene! Hogy egyszer még a nyakát szegi!

− *Hát, gyerek: pákosztos, pajkos* −

− Nehogy már védje! Rossz kutya! Engedetlen! Sajnos, hát mint a többi is: a mostani gyerekek mind ilyenek. Énnekem szegény anyám a derekamat törte az ilyenér. De én is azt teszem majd ővele! Mer úgy vagyok vele:

rendbe van, ügyesedjen, erősödjön, nem akarom én MINDENTŐL visszafogni, mer nem mimózának nevelem én őtet − csak hát ami túlzás, az túlzás! − Na, visszatérve a politikára: van ám itt gond éppen elég. Például ugye a vizünk: nitrátos. Hogy a kicsiknek nem is merem adni! Hát mérgezzem meg őket?! Isten őrizz, jaaj! Csak viszont hát nem itathatom őket egyfolytába kólával! Szép kis helyzet, mondhatom. Azt mondják, a bauxittól van. Bányásszák eztet a bauxitot, aztán ugye −

− *Ezt ki mondja?*

− Beszélik. Meg van egy barátnőm, itt az utca végin, az Eleonóra − most ne nevessen, tényleg így hívják! Mer pesti. Úgyhogy őtet csak hétvégin hozzák le Pestről, egy sárga Skodába, amúgy Pesten lakik − tán ismeri is véletlenül: a Münnich Ferenc utcába lakik! Perzsa az Eleonóra, szóval félig perzsa, félig meg rendes, eléggé hosszú szőrű − de gyönyörű! Ha azt látná! Na, és szóval az Eleonóra mondja, hogy bizony a bauxittól van − hát ő tudja pozitív. Én nem értek hozzá, engem ne is kérdezzen, az Eleonóra jobban el tudná magyarázni magának hogy hogy van ez − hát ő pesti, na. − Jaj, Istenem, Elemér, hagyjál már békin! Még szopna! Hallottak már ilyet? Lassan már egyetemista lesz, de még mindig az anyja csécsin lógna! Már megbocsásson −

− *Gyönyörű, erős gyerek, öröm ránézni* −

− Az, hála Istennek az. De mind a kettő. Pedig úgy szültem őket egyedül −

− *Állatorvos nélkül?I*

− Állatorvos? Itt?! Falun vagyunk, elvtársam! Vagyis uram, bocsánat. Egyedül szültem − ezt így higgye el, ahogy mondom! Itt az ól mellett, a szalmán! Az uram is nem tudom hol kujtorgott épp, úgyhogy magam voltam, mint az ujjam! Féltem is, nem mondom, be voltam ijedve, mer a Hektor ott sürgölődött végig, a Sipkáék farkaskutyája, rettentő érdekelte a dolog − amúgy rendes a Hektor, nem vitatom, csak azér Isten tudja, úgyhogy megszültem, aztán a szájamba fogtam, úgy vittem föl őket az ól padlására, ott mégis biztonságosabb. Drága kicsi gombóckáim, EKKORKÁK voltak, ni! Most meg már: mint két TIGRIS! Nézze csak Szilvit, mekkora a bajusza! HATALMAS, nem? Látott már ekkora bajuszt? Mint egy huszárőrmesternek! *(Sóhajt.)* Csak közbe meg: gond is. Nem tudom, városon hogy van ez, de itt falun nagy gond a lánygyerek. Pláne, hogy ilyen szép − jaj, Szűz Máriám, hová dugom majd?

− *Ó, meglátja: jó partit csinál, hamar elkel!*

− Igen, igen − csak ám ez is: hogy itt az egész környéken nincsen senki olyan, aki korba hozzávaló lenne, és akire azt mondhatnám, hogy na, hát mégis: megjárós! A negyedik szomszédba, Óváriéknál van legközelebb egy fiatalember, a Karcsi, az jár is ide − de hát, hallja − Fekete-fehér foltos, de olyan összevissza, olyan furán rendezve − pont mint egy tehén! Úgy is hívjuk az urammal: „na, jön mámeg a Tehén!” De nem is csak hogy velekorú fiú, hanem SEMMILYEN kandúr nincs a környéken! Na, hát nézze meg: a Misa, a Fülöpék macskája, az van! Aki már százéves, mankóval jár, hallókészüléke van, de már avval se hall, csak örökké hogy „Me? Me?”, meg maga alá vizel − hát így állunk itt kandúrokkal! *(Hosszan nevet.)* Édes jó Máriám, nevetek, nevetek − pedig nagy probléma ám ez! Az uram nem sokat törődik az ilyennel − de én sokszor ALUDNI se tudok a gondtól! A kisfiú jövőjiér nem annyira fáj a fejem, a fiúgyerek csak feltalálja magát -igaz, Elemér? egyem a szíved! −, de a kislány −

− *Kérem, meséljen még a faluról!*

− A faluról? Hát, csendes kis falu ez, nem történik benne semmi érdekes, unalmas itt az élet − nem úgy mint Pesten! Kétszázötven macska, legalább kétszázötven kutya, meg még akkor nyócszáz ember is, meg állítólag olyan ötven cigány − −

− *Igen, néztem a népszámlálásban: 828 lakója van V-nek* -

− Nyócszázhuszonnyóc? Hogyhogy? Ja, értem! Szóval, hogy csak ember, cigányostul, párttitkárral, minden − viszont hát a macskák NÉLKÜL! Persze, ja, úgy lehet, úgy kijön!

A szomszédban felcsattan a kutyák éles csaholása − Cili megdermed, felborzolja hátán a szőrt, a kicsik is felugrálnak.

− Na. Hallja? Kezdik. Ez fog engem a sírba vinni!

− *Ne vegye komolyan! Ugatnak kicsit, aztán elunják, abbahagyják* −

− „Elunják”? Ne legyen már naiv! *(Idegesen sétál fel s alá.)* Nézze: én nem azt mondom, hogy EGYÁLTALÁN ne legyenek a világon kutyák! Mer tessék: legyenek! De nincsen ez már TÚLZÁSBA vive? Hogy már ebbe a községbe is jóformán több a kutya, mint a macska! Mondjuk én megértem ezt a közbiztonsági szempontot is, hogy hát betörők, meg cigányok, meg ilyesmik ellen kell a kutya is − habár énszerintem ez a sok mostani ilyen-olyan díszes kutya nem sok vizet zavar a betörők ellen! Ugye, a macskának haszna van, ez nem vitás: összefogdossa az egereket, nem engedi, hogy elszaporodjon a svábbogár, legtöbb macska még a patkányt is megöli, meg még akkor azmellett szép is, meg dorombol, öröm a gyerekeknek -de hát

EGY KUTYA?? Most kérdezem én: miféle szépség van egy kutyába?! Na de hát rendbe van, legyenek kutyák is, végeredménybe őket is Isten teremtette, és énbennem tényleg nincsen semmiféle faji előítélet, meg az uramba se volt soha, a Bercibe − csak hát azér mégis van valami különbség, hát nem? Például a tisztaságba! Hát egy napon se lehet említeni a macskát meg a kutyát! *(Buzgón mosakszik.)* Ugye egy macska tisztán tartsa magát, meg még a másikát is, meg a macskánál nincs az, hogy bepiszkol, meg egyebek -nézze csak meg ezeket, milyen kényesek, jó szagúak, egy porszem sincs a bundájukon! Pedig még csak gyerekek! De így vannak kezdettől nevelve, sőt már így születtek, hogy − Szilvi!! Te! Az apád jódógát, mit csinálsz?! Pont itt a vendég bácsi előtt nyalod az Elemér fenekét?! Nem tudtok hátramenni az ólhoz?! Jaj, Szűz Máriám! Kölykök! *(Nevetünk.)*

− Említette a cigányokat. Vannak ővelük is problémák? Már úgy értem: általában, itt a községben −

− A cigányokkal?! Isten őrizz! Még csak az kéne, hogy cigányok! Nekem ugyan semmi dolgom velük, mer akkor lássam őket, mikor a hátam közepit − csak hát ugye sok mindent hall az ember. Szóval hát a macska. Jaaj, Teremtőm! Képzelje csak: a mostani postásunk, az új: az cigány! Mer Guszti bácsi, a régi postásunk nyugdíjba ment − és akkor lett helyette emez: egy cigány! Jön egyszer az utcán, csak nézem: mi a csuda, csak nem CIGÁNY az új postás?? Mondom a Bercinek is, az uramnak: − Nézzed már, nem cigány véletlenül az új postásunk? − Nézi ő is, aszondja: − De bizony, hogy az lehet! − Aztán meg kérdezgettem a szomszédokat is, meg a barátnőmet, az Eleonórát − hát mondják, hogy AZ. Mer hogy ők tudják, mer ismerik még a családját is: cigányok mind. Jaj, Szűz Mária, Szent József! De mondom: énnekem semmi dolgom vele se, meg különben is: egy rendes, tiszta ember meg minden, meg azon kívül is énszerintem eggyik ember olyan mint a másik, úgyhogy én még a gyerekek előtt se mondom rá soha, hogy „na, A CIGÁNY”! Hanem hát a becsületes foglalkozása után említem, hogy „jön a postás”. Sőt még inkább sajnálom is szegényt, mer nem lehet könnyű neki, ugye végig az utcába az a sok hülye kutya, parasztok, hogy így mondjam, mer semmi kultúrájuk nincsen nekik, és akkor ugyancsak megérzik rajta azok is, hogy cigány, és akkor aztán nincs kegyelem, mer azok aztán nem udvariaskodnak! No hát Sipkáék nem szeretik az új postást, mer eléggé utálják, „mámég jön az a tetves cigány!”, aszondja az öreg, meg még csúnyábbakat is mond rá, csak nem akarom

utána mondani a gyerekek előtt − na de közbe ők se azér basztatják, amér cigány! Ezt hangsúlyozni kell! Hanem mer ő hordja ki a villanyszámlát is. Annak meg ki örül? − Szóval, énnekem az a véleményem, hogy a modern gondolkodás, meg az előítélet, az kettő. Úgyhogy nem helyes sértenünk ilyesmik miatt senkit se. Meg mon-

194

dorn: énnekem nincs bajom vele. Kihozza a postát, rendessen köszön, megy tovább − kész, pász.

− *Értem, igen. − Mondja, most, hogy Sipkáék elmentek, nincsenek megélhetési gondjaik?*

− Hát, azt azér nem mondanám. Mer mink mindig is eléggé önellátók voltunk. Meg aztán Fülöpék is hordanak át valamennyi ennyivalót, Sipkáék hagytak nekik pénzt rá -elég rendes volt tőlük. Azon felül meg a Sipkának a kisebbik fia is átjön minden másodnap a mopedjén, hoz egy kis tejet, ezt-azt, megeteti a galambokat − jaaj, képzelje már: az Elemér meg majdnem elkapta a Sipka egyik galambját! Még meg pont a bóbitás fehéret! Jézus-Szűz Máriám, ha az öreg Sipka látta volna, én nem tudom mit csinált volna Elemérrel! Megőrülök evvel a két rossz kölökkel! Hogy ezeknek a mindenük a tetőmászás, a vadászat, örökké csak a rosszalkodás! De már olyan, hogy leülnének egy társasjátékhoz, Ne nevess korán, vagy van itten Sipkáéknak Kapitali, az unokáik felejtették itt egyszer − na, ezeket ugyan eggyáltalán nem érdekli! Én csak azért imádkozok nekik, hogy legalább mikor esik az eső − de hát falra hányt borsó az én szavam. Sokszor ügy keverednek haza, hogy ki lehetne facsarni őket! Hogy fél éjszaka nyalhatom a fülükből a vályogot − Uram Istenem! Két bunkó falusi macska − azok vagytok drágáim, igen, azok vagytok! Ez van, én is tudom. Egyikből se lesz atomfizikus vagy zenetörténész!

− *Sipkáékhoz egyébként nagyon kötődnek?*

− Kötődünk?? Már hogy értve mondja? Nem, nem „kötődünk” mink őhozzájuk − ők is egy család, meg mink is egy család vagyunk, csinálják ők is a dolgukat, meg csináljuk mink is a magunkét. De azér ne értsen félre, mer én nem azt mondom, hogy nem rendes népek a Sipkáék, mer tényleg elég rendes népek! Az öreg Sipka, az még a párttitkár kutyáját is eltángálta egyszer, amikor a hülye víziló le akarta szedni Elemért a szilvafáról − húú, aszittem lenyeli Feri bácsit az a büdös szájú barom! Iluska néni, a Sipkáné, az meg olyan: az nem tud kimozdulni itthonról anélkül, hogy ne szólna nekem, hova megy, meddig marad. „Csak a lottót dobom be, jövök!”

„Elszaladok Cilikém a közértbe, hozok sót, meg hozok nektek tejet!” Vagy hogy „ide megyek csak Kántorokhoz”, mer mindig Kantoméval szokták megpletykálni a világot, „fél óra múlva itt vagyok!” Soha nem jön két-három óra hosszánál hamarább, mer mindenütt ottragad − de nem érdekes, akkor is szép tőle, hogy mondja, hát nem? Szóval, vannak ilyen nagyon kedves dolgaik − csak közbe meg: valahogy úgy ÉREZTETIK, hogy na ez CSAK egy macska. Éreztetik, na!

− *Biztos ebben? Van valami konkrét jele, hogy tényleg éreztetnék?*

− No, hát például: ha egyszerre jövünk ki a házból, akkor olyan, hogy az öreg Sipka engem engedne előre, maga elé − áá! Hogy hát mégis, egy NO, vagy valami − csudákat! Olyan nincs. Igaz, hogy közbe a saját feleségit se engedi előre − Szóval, nem tudom. Mondjuk azt megértem, hogy mikor esznek, akkor mi nem mehetünk föl az asztalra − jó, rendbe: zavarná őket; és mondjuk ők se ütik az orrukat a tányérunkba, amikor mink eszünk, hát hogy is nézne az ki? De már amikor nem esznek?! Ugye, az ember kíváncsi, vagyis a macska, fölugrik néha arra az asztalra, széjjelnézni kicsit − de nem: azt nem lehet! Mer „a macskának a földön a helye!” Azt föl se hánytorgatom, hogy nem alhatunk ővelük az ágyba − habár mondjuk a barátnőm, az Eleonóra meséli, hogy ő CSAKIS ágyba alszik! De már ugye a Sipkáékba benne van az a régimódi, falusi fölfogás, hogy az ember az ember, a macska meg macska, szóval hogy a macska az nem ember, ne keverjük össze a kettőt − hát buta parasztok, na! De ennyibe még kiegyeznék. Hanem azér az már csak bántsa az embert, szóval a macskát, hogy ha az öreg Sipkának olyanja van, akkor még a házba se tűr minket! Olyankor mink csak férjünk el az udvaron! Ha szakad is az eső, ha dörög-villámlik! Hát jó Istenem, kérdezem én: mennyivel van őneki több joga ebbe a házba, mint minekünk? Sipka Ferenc tulajdonképpen egy vasutas volt, úgy jöttek ők elő valahonnan az Alföldről, tán húsz éve vagy mikor − énnekem meg már a DÉDapámnak a DÉDapjának a DÉDapja is ennél a háznál született, itt élt, itt egerészett, talán mái-háromszáz évvel ezelőtt is! És akkor az van, hogy minekünk itt csak Sicc a nevünk! Mer Sipkánénak is csak ez a kedvenc szava: Sicc! − Vagy egy másik dolog. Hogy most bementek két hétre Bicskére vagy tán örökre is, Isten tudja: a Hektort vitték magukkal, begyömöszölték őt is a Trabantba − a KUTYAt, hát azt persze! De hogy esetleg talán mink is mennénk, az szóba se jött! Én nem azt mondom, hogy olyan veszekedetten vágynék abba a panelházba, az ötödik emeletre, kell a fenének − de nem jellemző, hogy ez a kérdés egyszerűen

szóba se került?! De meg is mondta egyszer az öreg Sipka: őtet a macska nem érdekli! Mer a macska, az „fogyóanyag”, ha elüti az autó vagy megeszi a kutya, kerül helyette másik − így kimondta, kerek-perec! Na. − Egyszer Szilvikém − jaj, Istenem − rápisilt a dunyhájukra − Nem szép dolog volt, és nem is mentegetem én a gyereket, egy szóval se! Csak viszont ahogy akkor Iluska néni elverte az én kis pöttyömet, hát az már csakugyan túlzás volt. És én − szerintem ebbe is csak az a korlátolt falusi hogyishívják volt − én mondom hogy az volt! Mer amúgy ezek a születésük napjától szobatiszták, olyanok ezek, hogy vitrinbe lehetne őket tartani! Csak ez a dolog viszont pont akkor történt, amikor én kezdtem volna elválasztani a kis életemet az anyatejtől, és ugye ilyenkor a kiscicáknak mindenféle szikológiai problémáik lesznek − ez törvényszerű! Hát bocsánatot kérek, de manapság azér már legyen az emberbe annyi modernség, hogy ezt fölfogja! Gyere édesem, gyere anyádhoz − És ha már itt tartunk: az öreg Sipkával is megesett, hogy bevizelt az ágyba! Még hozzá karácsonykor: ugye jól beseggelt, ászt belevizelt az ágyba! Én ezt a két szememmel láttam! Na?! Hát akkor most a férje helyett is gyilkolta Sip-káné ezt a szerencsétlen kismacskát?!

Én kimondom az őszintét: én amikor szültem, utána inkább egy HÉTIG dugdostam a kicsiket − mer nem voltam biztos a Sipkáékba. Gondoltam: talán majd ha már nagyobbacskák, formásabbak, háthogyha nem lesz már szívük Sipkáéknak, hogy − De megóvta aztán a jó Isten a két kis ártatlanomat − *(Szeretettel mosdatja Szilvi nyakát, mindketten dorombolnak.)*

− De nem szidom én Sipkáékat, tényleg nem akarom én piszkolni őket. Mer az az igazság, hogy ha például a Marcsit veszem, a Kántorék macskáját, akkor azt kell mondjam: mink nagyon is jól jártunk Sipkáékkal. A tavaszon szült Marcsi is, HÉT kicsit − de azokat bizony hiába rejtegette, Kántorék rájuk leltek és elsúvasztották mindet. Jó, én megértem: mit kezdjenek HÉT kismacskával? Na de hát hogy MIND A HETET?! De CSUDASZÉPEK voltak, úgy képzelje el! Hát EKKORA lelki durvaságot! Meg ugye: annyit beszélnek mostanába emberi jogokról − kérdem én: ez nem „emberi jog”, hogy az embernek − szóval hát a macskának − gyerekei lehessenek?! Ez az egész énnekem olyan volt, hogy utána még hetekig tisztára a betege voltam! De még most is, ha így rágondolok − *(könnycseppet töröl ki a szeméből.)*

Már mozdul a kezem, hogy megsimogassam a szép fejecskét -de hoppá: jön a férj.

Nagydarab, lomha mozgású, bunkófejű cirmos. − Bertalan -*mutatkozik be, de nem mutat túl nagy érdeklődést irántam, elfekszik a napsütötte betonon.*

− No? Mizujs? − *kérdezi az asszony.*

− Semmi. A verebeket próbáltam a bodzánál − −És?

− Egy sikerült −

Jut eszembe: egy szocilógus barátom, aki most éppen „A nemek közötti munkamegosztás jelenkori alakulása" című kutatáson dolgozik, megkért, hogy jártomban-keltemben próbáljak rákérdezni az ő témájára is.

− Megkérdezném még − mondom Cilinek -: hogyan *alakult a nemek közötti munkamegosztás a maga generációjában? Egyáltalán: hogyan látja a nők helyzetét?*

− A nemek közötti munkamegosztást? − *Tűnődik. − A* nők helyzete én szerintem nem olyan rettentő rossz −

Hülyén tettem fel a kérdést, ezt így nyilván nem is értheti -szamár vagyok.

− *Mindegy, nem fontos. Viszont, ha megengedi, visszakanyarodnék még egyszer a politikához. Azt nyilván nem illene megkérdeznem, hogy melyik pártra fognak szavazni − végül is ez mindenkinek magánügye. De azért mégis: hogyan látja itt V.-n a különféle pártok esélyeit?*

− Isten tudja. Nyomják most ez a Fórumot, reklámozzák nagyon, a tévébe is, meg az itteni fatelepnek a vezetője is csudára nyüzsög vele − Én nem azt mondom: a nemzeti érzés egy nagyon szép dolog, mi sose voltunk ellene, se a férjem, se én − csak közbe meg: a fatelepnek a vezetője egy elég nagy disznó. Szóval: alkoholista. Meg azon kívül még a szoknyát se veti meg. Tudja, itt falun így van ez: egyik kutya, másik eb! Úgyhogy szóval − Megvan akkor ez az Eszdéesz is − na, hát a barátnőm, az Eleonóra, az az Eszdéeszre esküszik! *Hát* ő pesti. Azt hiszem különben *(közelebb hajol, lehalkítja a hangját),* hogy az Eleonórának a gazdái zsidók. Nem biztos, de valószínű azok! Az Eleonóra nem − hát ő ugye perzsa. De a gazdái: több mint valószínű! Amúgy rendessek, énnekem nincs bajom velük −

Berci feltápászkodik, látom: mehetnékje van megint.

− Lemegyek a patakhoz, megnézem a békákat -és *elballag.*

− Szóval, nézze *-folytatja Cili −,* valahogy úgy van ez: ahol teli a kamra, ott van egér is. Ez egy nagy igazság, higgye el nekem! Úgyhogy akkor ez

mellett minket már nem nagyon érdekel, hogy arra a teli kamrára a kereszténydemokraták zászlója van-e kitűzve, vagy a szociáldemokratáké, vagy hogy a Fórum megy elöl vagy az Emeszpé vagy minek hívják, szóval a kommunisták − legyen mit enni, ez a lényeg! Mink ugye egyszerű falusi emberek vagyunk, vagyis hát egyszerű falusi macskák, mink a buta fejünkkel csak így lássuk eztet. Amelyik megtölti a kamrát, én azt pártolom. Hát nem igazam van? Na ebből is jön, hogy az uram, már ha csak meghallja ezt a politikát, dühös lesz −

− Értem − mondom. − No, nem is tartom fel tovább, megyekén is. Köszönöm a kellemes beszélgetést!

− Szívesen. Ráértem, nem tartott fel!

Most megint zavarban vagyok: itt hagyjam nekik az üveg vörösbort, amit az öreg Sipkának hoztam? Az a verébügy nem volt különösebben meggyőző, bizony nem kizárt, hogy Berci a kocsmában lopta a délutánt. De nem szeretném zavarba hozni őket is − a bor marad a táskámban.

Cili kikísér a kapuig.

− Az uramról kérdezett, ugye? Csak nem akartam már őelőtte − Rendes a Berci, nem azt mondom, rendes, mer nem is igen iszik, meg a gyerekekkel is jól bánik, nem aprítja őket, mint egyik-másik bunkó paraszt − de már aztán hogy törődjön is velük, hogy eszibe jusson, hogy az a kicsi most fázik vagy hogy evett-e már: áá − Úgyhogy ez mind csak az én gondom. „Nemek közötti munkamegosztás”! *(Nevet.)* Na, menjen, nem tartom föl, mer soká ér még Pestre! Csak aztán tényleg: nehogy a tévébe találjuk magunkat!

Megnyugtatom − és búcsúzóul mégiscsak megsimogatom.

− Eljöhetek máskor is?

− Szívesen látom! − *Aztán még utánam kiáltja:* − Meg az uram is!

Kampánynapló, kilencven április

Két megsértett magyarság

Választási gyűlés Gyulán. Nemcsak a város részben román lakói kedvéért, hanem mert ezekben a napokban mindnyájunkat a marosvárásheIyi őrület foglalkoztat, bőven beszélek Erdélyről is, elmondom: mi nem csupán az erdélyi magyarokért, hanem a románokért és Romániáért is aggódunk.

Taps, az arcokon megrendültség és rokonszenv. Nincs több kérdés, megköszönjük a figyelmet − és a népes gyülekezet elindul haza.

Még a pódiumon állok, a cigarettámat tapogatom a zsebemben − az egész kampányból ez a majd mindennapi sokórás füsttilalom a legnehezebb! −, még meg kell beszélni valamit a szervezőkkel − amikor egy szikár, katonás, büszke tartású úriember lép mellém. Beszélgetésünkbe vágva bemutatkozik − reszket a hangja az indulattól.

− Ön NAGYON megsértett engem!! − mondja, csaknem izgatottan.

Meglepődöm. − Kérem, igazán nem volt szándékomban. Mivel sértettem meg??

− Azt mondotta: nem csak a magyarokért aggódik, hanem a ROMÁNOKÉRT is! A magyar érzelmeimben sértett meg! De rendben van: megértettem, hogy önben nincsen magyar érzelem!

Elnézem a haragvó arcot. Ennyi gyűlölettel akár le is zsidózhatott volna.

− Sajnálom − mondom −, hogy nem a nyilvánosság előtt reklamált. De azért így is kész vagyok megvitatni a kérdést!

− Nincs szükségem a magyarázkodásra! − és délcegen távozik.

A helybeliek nyugtatnak: nem a mi emberünk, egy másik párté. És hogy ne hagyjam magam felhúzni, tényleg nincs jelentősége a dolognak.

De most már én vagyok megsértve. De rendesen! A MAGYARSÁGOMBAN!

Már a mozi előtt állunk, az utcát kémlelem, hátha itt van még a közelben − most már szándékomban lenne megsérteni! De már elnyelte a fekete vidéki este.

Maceszgombóc-leves

Kampánygyűlésből jövök, zakómon a jelvény a három szabad madárral. Torkom kiszáradt, gyomrom korog -irány hamar egy étterem. Mohóságomban végig sem olvasom az étlapot, leblokkolok mindjárt az elején: hurrá, van maceszgombóc-levesük! Kérek egy maceszgombóc-levest!

Kiszaladt a szájamon, visszaszívni már késő. A pincér finoman bólint, sarkon fordul, el. Én meg már érteni vélem a bólintását: „Igen, eszerint tehát TÉNYLEG a zsidók pártja az SZDSZ!"

Hiszen még a fülemben cseng, miképpen oktatta ki kampányszervezőnket egy jószándékú „barátja": „Mondd, te csakugyan nem veszed észre, hogy a zsidók szállásmestere lettél?"

Itt ugyan közel s távol történetesen senki nem zsidó, sem a kampányfőnök srác, sem a jelöltje, sem a városka lakói, a szimpatizánsaink − de hát számítanak ilyenkor a tények? És kezdjek most ijedten esküdözni a pincérnek, hogy én tényleg és igazán egyszerűen csak *szeretem* a maceszgombóc-levest?

Hülye voltam. Értem volna be karfiollevessel! Az ember előbb gondolkodjon, aztán rendeljen!

Megjön a levesem. Es a pincér kedvesen mosolyog: -Ajánlhatok utána egy hortobágyi palacsintát? Igazi finom lesz!

Megnyugszom. Sőt, már szégyelem magamat a rosszhiszeműségemért. És tényleg igazi finom a leves is, a palacsinta is.

− Megsúgom, uram − mondja a pincér −, én is SZDSZ-es vagyok. Csak hát az ember így munka közben nem teszi fel a jelvényt, valahogy nem lenne illő. − Közelebb hajol:

−Győzünk?

− Hát, nem tudom. Talán fontos lenne −

Elhívják egy másik asztalhoz, már nem tudom hozzátenni, amit még gondolok: ha jó eredménnyel zárunk, magas százalékkal, ez „mellesleg" valami nagyon szépet fog mondani a magyar társadalomról. Amelynek elég nyomatékosan megmagyarázták, hogy miféle banda ez, szóval hogy nem egy kimondottan antiszemita gyülde az SZDSZ -de őt ez sem igazán zavarja.

Amerikai csúcstechnológia − Kelet-Európáért

„Alulírott büntetőjogi felelősségem tudatában bejelentem, hogy Sz. P. magyar állampolgárral a közeles jövőben le fogok feküdni. Egyben, az

esetleges félreértéseket elkerülendő hangsúlyozom: nevezettel semmilyen vonatkozásban nem értek egyet, sőt, undorodom tőle és közönséges vérnősző baromnak tartom. Ennek megfelelően kérem a tervbe vett eseményt egyszerű üzleti aktusnak tekinteni. Tisztelettel: H. K. úrhölgy, USA.”

A fenti szöveg nem pontos idézet, csak valami hasonlót hallottam a tévében: a Hill and Knowlton amerikai reklámcég vállalja a MSZP választási kampányának menedzselését, stb.

Tüntettem én már Budapesten vadonat új nyugat-német vízágyúk előtt, és a pártállam erőszakszervezetének uniformisát is a francia Pierre Chardin cég tervezte − így ez a hír sem igazán lepett meg. Csak elgondolkoztatott. Nem, egyáltalán nem a jónevű ügynökség üzleti hitelét próbálnám megkérdőjelezni, ellenkezőleg: bizonyos vagyok benne, hogy Hill és Knowlton az MSZP pénzéért szakmai értelemben förszt klász munkát fog végezni. Olyannyira, hogy ügyködése számottevően is megnehezítheti és elnyújthatja azt a küzdelmet, amely ma a kommunizmus szorításából való szabadulásért folyik Magyarországon. Csak aggaszt a kínos botrány veszélye: mi lesz, ha ezt a patinás és professzionálisan igazán korrekt céget meggondolatlan magyarországi elemek netán nyilvánosan lekurvázzák? Meg mi lesz, ha az ügylet kapcsán feltámadó − hangsúlyozom: a cég szakmai erényeit távolról sem érintő − érzelmi vihar még az Egyesült Államok kelet-európai imidzsét is befolyásoló tényezővé válik?

Volna amúgy egy ötletem. Drága hölgyem, ugyan vállalja már el a román Securitate kampányát is! Tuti vésztőről van bár szó, ahhoz viszont kétség sem férhet, hogy pénzügyileg hitelképes a kliens, bőven van még félretett pénze. Ha pedig Magácskát ezért az üzletért is leköpdösnék az utcán, rá se rántson, egy komoly ügyletbe ez igazán belefér! − A közvetítést sajnos nem tudom vállalni, de ha összejönne a bót, az ötletért járó szokásos jutalékra igényt tartok. Mert nagyon kell most a pénz − az SZDSZ választási kampányához.

Gondolatok a sajtról

Van egy darab sajtunk. Mondjuk Ementáli. Csak sajnos ehetetlen. Attól persze még esszük − mi mást tehetnénk: ez van. Már friss korától, negyven éve sejtjük, hogy ehetetlen, de az utóbbi időkben egyre jobban tudjuk, mert VÉGKÉPP ehetetlen már! Rémesen büdös, meg mit tudom én! − Mit tegyünk hát?

Elvileg volna ugyebár egy olyan lehetőség, hogy *átalakítjuk* ezt a sajtot: a lyukakat gondosan betömködjük, és minden részletre kiterjedő tervezés alapján újrafúratjuk az egészet. − Csak hát ez nem olyan sima ügy, mint első pillantásra hinnők. A nehézségeket három főbb csoportba sorolnám: 1. Az eljárás roppantul költségigényes (tömítőanyag, tervdokumentáció, fúrástechnológia, energia stb.); 2. technológiai kivitelezhetősége erősen problematikus (a tömítőanyag kiválasztása előzetes kísérleteket igényel, de a döntés még így is magában hord egy el nem hanyagolható bizonytalansági faktort; a rendelkezésünkre álló, rubelelszámolású importból származó fúrófejek sorra beletörnek a csontkemény anyagba stb.); 3. végül pedig fennállnak elméleti problémák is (például nem is teljesen bizonyos, hogy sajtunk ehetetlensége pusztán a hibás nyomvezetésű lyukrendszer eredménye − és így tovább).

Mindezen meggondolások alapján sokkal inkább javasolnám, hogy sajtunkat *hajítsuk el.* (Jó messzire. Nehogy valami marha megtalálja, fölszedje és elkezdje tovább rágni!) És vegyünk egy másikat. Vagy több kis darabot, különféléket − ez még jobb.

Tudom persze, hogy pénzünk nemigen van. (Honnan lenne? Ezt az ehetetlen sajtot ettük negyven éven át − anyagi erőnlétünk is ennek megfelelő.) De hát akkor is! Inkább majd elleszünk egy darab ideig gyökereken, fakérgen! De ezen a dolgon egyszer így is, úgy is át kell esni! Vigyázat, emberek, a sajtmérgezés nem semmi!

Ez az én választási programom.

Naplólap, kilencven május

Azt hiszem, valamelyik gyalogos aluljáró. Valaki erdélyi cuccokat kínál, nagy halom mindenféle textil meg tányérok, közelebb megyek, nézegetem, ez a ködmön talán érdekes − és közben az a kellemetlen érzésem támad, hogy az árust ismerem. Felnézek, csakugyan: Kiss Gy. Csaba. Nemcsak felismerem, el is helyezem: az MDF szóvivője. Beszél hozzám, kínálgatja a holmiját, további darabokat ás elő a kupacból. Hirtelen egészen közel hajol hozzám, egy obszcén mozdulattal félrehúz egy leplet, és elém tárja a titkos árut: női bugyikat. Vegyek bugyikat! Riadtan hátrálok egy lépést. Mégis elér a látvány: egészen piciny alig-bugyik − a zajtól is árnyékolt félhomályban elképedve konstatálom: hímzés az egész, bugyi nincs is, CSAK hímzés − Nem, mostanában nincs szándékomban női bugyikat vásárolni. Elfordulok.

Kicsit távolabb Kenedi Jancsit látom, felém fordulva áll, valakivel beszélget. Nem megyek oda, fordulok tovább.

Nem sokkal arrébb Vági Gábor, ő is diskurál valakivel. Ahogy megpillantom, átfut rajtam az érzés: valamiért neheztelek rá. Próbálok emlékezni, hogy miért − nem ugrik be. Indulnék utamra, de Gábor jelez: ne menjek, várjak picit, valamit mondani akar. Visszaintek: sietek, majd legközelebb -majdnem barátságtalan vagyok. Gábor felém fordul, és a zajfüggönyön át mondja − vagy ez is csak jelbeszéd? -: ne vegyem olyan nagyon komolyan ezt az egészet, nem kell úgy berágni, ő sem gondolta igazán komolyan − és mosolyog. Oké, persze. Szia, mennem kell! − és megyek.

Reggel: Ferihegy. Búcsúzás. Rossz.

Délben: Vági Gábor temetése. Sokan vagyunk. Kardos Andris, Könczöl, mind a Hiányosok, Csákó Misiék, Pityeszék, a Fekete Doboz, Ottilia, a koszorúnkat Rajk Laci hozza Magyar Bálinttal (bizottsági ülések vannak, hogyan szabadultak a Parlamentből?), Schiffer Pali, Vera, Juli, Gábor édesapja tolókocsiban, Szálai Juli szétsírva − „katalógusköltészet” −, Bence Gyuri, Berényi Gáborék − „mindenki”, vagy legalábbis a régi házibulik teljes arcképcsarnoka −, kicsit távolabb Kenedi Jancsit látom, valakivel beszélget, nem megyek oda, Iványi Gábort látom, Radnóti Sanyi beszél, szépen, a lényeget keresve, nem önmagát, Krokovay, György Péter, kicsit homályos az egész, pedig nem is ittam, meleg van, jól jönne egy zivatar, ezekhez a májusi temetésekhez kell egy kis zuhé, Bibó óta hagyomány, volt

is szó róla, mégis elmarad, gondolkodom, voltam-e Gáborral májusi temetésen, vagy egyáltalán temetésen, egészen biztos hogy voltam, de nem jön be, a gyászhuszárok fehér ingben dolgoznak, a fekete nyakkendőjük rém hülyén megkötve, négy a kötelek végét fogja, az ötödik kihúzgálja a stoflikat és pallókat a koporsó alól, aztán zumm, le, elmés technológia, csak épp Vági Gáborhoz vajmi kevés köze van e vidékiesen szegényes szcénának, stoflik és pallók el, a fehéringes alkoholisták nekiállnak rákaparni a sárga földet a koporsóra. Forgács Péter bedobja a virágját is, a göröngyök harsányan dübögnek a koporsón, erre egy férfi (ki ez? honnan nem ismerem?) sírvafakad, ez nekem olyan érdekes, hogy ettől a hangtól valahogy úgy *szokás* megrémülni, rám tök hatástalan (miért? ez még majd tisztázandó). Oszlás. Kí-gyócska, szegényke, tíz kilót vékonyodva, zavartan kapkodja a fejét, kivel kell még összepuszilkodni −

Eggyel kevesebben lettünk. Ennyi.

A temetőkapuban tábla: „Temetések rendje:” − meg kell majd néznem, melyikünk jön Gábor után − de aztán Pető Katiékkal találkozom, elfelejtem megnézni. Ugye, most már rágyújthatunk? Gábor is kérdezhetné − −Minden részvétem az élőké. A halállal viszont valami illetlen viszonyom van, nemigen találom a kötelező elidegenedés támpontjait.

Bognár Éva hazavisz. Otthon előkeresem azt a sokéves régi felvétel-töredéket, amelyen egy orosz kórus énekli a Josquin-misét (már soha nem fogom megtudni, hogy kik, kazetta-takarékossági okokból nem vettem fel a konferansziét), *Miserere nobis,* fantasztikus, elemi erővel csap ki belőle a halálfélelem, mint rémült gyerekek vagy állatkák (ezért is szeretem annyira az oroszokat), meghallgatom, kíváncsiságból, magam miatti kíváncsiságból -

hát igen, amit már előre sejtettem: eltaknyolok a *műélvezettől,* a kifejezés tökéletességétől − anélkül, hogy ezt a halálrettegést magamévá tudnám tenni. Valamim hiányzik? Vagy egyszerűen csak annyira igaz, amit Sanyi mondott? Hogy a lehetséges, sőt bizonyosan ránk váró halál nem a legnagyobb bajunk. Hanem a szeretteink halálától ments meg Uram minket. Mert az közel elviselhetetlen földbetipratás − nekünk.

Remélem, Gáborral sokszor fogok még álmodni, legalább, kiadósan és tartalmasán.

Szo, do

Begördül a szürke szerelvény, kinyílnak az ajtók, beszállok, mind beszállunk − és felhangzik a lágy, behízelgő hangjel: Szo, do. „Fel, fel”: az ajtók becsukódnak. Felvidulok: ó, boldog istenek, hát ezt is megértük! íme, a gonosz korszak elmúlt, elszállt, ENNYICSKE maradt csak az Internacionáléból! A metrószerelvény puhán elindul, és én fülig érő szájjal lógok a lógantyún −

Csak aztán −

Ahogy elnézem a fáradt, gondette, elgyötört, zárt arcokat −

Meg ahogy egymás után hagyjuk el az állomásokat, és minden áldott állomáson felcsendül az egyetlen kvart-közből álló, sunyi kis dallam, rámfagy a vigyor.

Igen, nagyot léptünk előre: az utált nóta jócskán megkurtult − ez jó. De ez a randa farkinca ittfelejtődött, ITT VAN, életünk minden állomásán a fülünkbe dorombol most is! Emberek, vigyázzunk! Nehogy ez az alattomos ízecske Hydra módjára mégegyszer egésszé nőjön! Mert akkor a szerelvény végérvényesen leáll! Nagyon kell vigyázni!

Novellette

(mások nyomán)

− Ádám, hol vagy?

− Az asszony adott nekem, és én ettem belőle!

− Oké. Figyelj! Arcod verejtékével, érted?! Arcod verejtékével! Baszdmeg. Hülye.

Naplólap, kilencven október

Horváth Balázs vízágyúja Fel van virágozva… (A saját ajkamról.)

sétálóváros, sétálóország

Sokáig fogok majd emlékezni ezekre a napokra, amikor a kormány egy rossz lépése nyomán − „varázsütésre” − sétálóvárossá változott Budapest.

Meg Magyarország is: sétálóországgá.

Eleinte még ment az izgatott trabantozás torlasztól torlaszig − de hát ennek semmi értelme, abbamaradt ez is, és akkor csütörtök estétől péntek reggelig kiszellőzött a városból és az országból a már-már öröknek hitt Trabant-bűz -fantasztikus! −, és a napfényes, tiszta, jószagú, csupaszín, gyönyörű őszben nekiálltunk gyalogolni.

Nyilván majdnem mindenkinek lett volna valamilyen elképzelése erről a hétvégéről, nekem például vidéken lett volna dolgom, már péntek reggel útra kellett volna kelnem − de hát mit lehet tenni, ha semmit nem lehet tenni? És különben is: egészen különös látvány a Margit híd közúti forgalom nélkül, teljes szélességében megrakva gyalogosokkal, a villamossíneken fociznak a srácok − jaj de szép ez az egész! Csupa vidám, mosolygós arc jön szembe, minden csupa kedves integetés −

A derűs kép mögött persze ott lappang a feszült dráma is, amelyről még nem tudjuk, hogy mekkora és miféle drámává fejlik − de hát ez egy kíváncsi város és egy kíváncsi ország, és most szabad a séta, gyerünk hát az utcára, és nézzük meg, mi következik! És addig is: nevessünk egymásra! Szép napok. Unokáimnak is fogom mesélni őket.

elég volt a hazugságból!

Olyan világból jövünk, ahol a meteorológus május elseje előtt nem mondhatott igazat a várható időjárásról, ha jött is a front, napsütést kellett hazudnia. Olyan világból, ahol évről évre úgy értesültünk az influenzajárvány érkezéséről, hogy az egészségügyminiszter bejelentette: *nincs* járvány. Persze, nem ugrottunk be, a cáfolatból elég jól tudtuk: nyakunkon a járvány; mondhatnám: informálva voltunk − csak éppen undorodtunk, feneketlenül utáltuk, hogy ilyen hazug világban kell élnünk.

És *most* milyenben élünk? A miniszterelnök elmondja ünnepi beszédét, utána épp hogy hazaérünk a Sportcsarnokból, és megtudjuk, hogy a miniszterelnököt kórházba vitték. De sebaj, mondja a szóvivő, mindössze kivizsgálásra ment, rutinműveletről van csak szó. *Utólag* halljuk: műtéten esett át, rögtön másnap.

Azt mondják, a nyirokmirigyét vették ki. Elhiggyem? *Miért?*

Ez az információsor a miniszterelnök egészségi állapotáról *nem* tájékoztat, hiszen a nyilatkozatok mögött lehet *bármi* − arról viszont van egy eléggé döbbenetes információnk, hogy *ugyanolyan országban élünk, mint eddig.* Ahol ha történik valami, azt úgy tudjuk meg, hogy közlik velünk az ellenkezőjét.

Igen, rebesgették, hogy a benzin árát fel „kell” emelni, de ugyanígy cáfolták is, a célegyenesben pedig kerek perec leírták: NEM lesz áremelés − hogy aztán másnap bejelentsék minden idők legdrasztikusabb benzináremelését.

Hogy ennek a kormányintézkedésnek volt-e valaminő tényleges közgazdasági indokoltsága, stratégiai racionalitása (avagy egyszerűen csak onnan próbálta tömködni a költségvetési lyukakat a kormány, ahonnan hirtelenjében eszébe jutott), az egy dolog. A másik viszont: hogy a pofájába nyomott *hazugságot* kiköpte ez az ország. EZT NEM, tovább most már NEM! − és ki-ki földhözvágta, ami éppen a kezében volt.

Szép mozdulat volt. Nekem legalábbis kimondottan tetszett.

ki az erősebb?

De egyéb is történt, messze túl a tehetetlen düh gesztusain.

A kormány ugyebár úgy gondolta, hogy feltöltendő a százlyukú állami bugyellárist, megemelinti a benzin árát − nem is gondolta végig, hogy ezzel súlyosan vét a deklarált inflációellenes stratégia ellen, és taccsra teszi a gazdaság nem egy szektorát, emberek sokaságát. Gazdaságilag okszerűtlenül, a módszerek tekintetében pedig lényegében diktatórikusán viselkedett −

a súlyosan, sőt tragikusan érintett társadalmi csoportok egyike viszont az eszéhez nyúlt, és arra jutott, hogy azért ő sem egészen tehetetlen a diktátummal szemben: nemcsak erkölcsi jogalapja, de technikai lehetősége is van a szembeszegülésre. A személy− és árufuvarozók ragyogó szervezéssel és a szolidaritás szépséges példáit mutatva órák alatt tökéletesen megbénították a teljes ország közúti közlekedését. Tehették ezt annál is elegánsabban, mert az ország közvéleményének döntő többsége (mindazok, akik hasonlóan szenvedői voltak a puccsszerű kormányintézkedésnek, csak épp módjuk nem volt egy ilyenfajta ellenállás kezdeményezésére) érzelmileg, sőt tettekkel is a fuvarozók mellé állt.

No, lássuk akkor: ki az erősebb? Ki itt az úr?

És, ha már egyszer egy ilyen kérdés egyáltalán felvetődik, nekem, az istenek ne vegyék bűnömül, de piszkosul tetszik, ha hazám polgárai az erősebbek, nem pedig a velük szembekerült vezetőik!

Péntek délelőtt, dolgozunk az Erzsébet hídnál, forgatunk a Fekete Doboznak. Taxik, teherautók, még egy lengyel turistabusz is beáll a torlaszba (szolidarizál, hát nem gyönyörű?), és jó sok ember, szimpatizánsok és kíváncsiak (még az arab valutaüzérek is kijönnek a Váci utcából, csak úgy, munkaruhában). A taxik körül kis csoportok hallgatják a rádiót − ők adják tovább a hírt: a belügyminiszter nyilatkozott. „Bűncselekményről" beszélt, a „törvénytelen és tűrhetetlen" akció ellen kilátásba helyezte a rendőri beavatkozást: „minden törvényes eszközt igénybe véve" biztosítani fogja a rendet az utakon. Ultimátum. Határidő: déli 12 óra.

Tyuhaj, ennek fele se tréfa: itt ma még előszedik az irattárból a 34 évvel ezelőtti Gerő-beszédet, és újra beolvassák a rádióba!

Szóval: bunyó lesz.

Mert hogy beszarásnak semmi jele, nem úgy néz ki, hogy az akció elszántsága megtörne a fenyegetődzéstől.

Inkább kellemes izgalom fűti fel a tömeget. És megindul a szorosabb szerveződés. A helyzet megteremti a vezetőket, létrejön a hídfő „parancsnoki hadállása", előkerül a kézi megafon − most már hangosítva kapjuk az akció központi vezérkarának közleményeit és a rokonszenv-üzeneteket. A torlaszba betolat egy újonnan érkezett nehézgép − megtapsolják, zászlókat tűznek rá, ellepik a fotósok. Rendőr sehol − annál gyanúsabb a dolog: lehet hogy valamelyik közeli mellékutcában rendezik már a rohamosztagos falanxot? Nézzük meg? Nem kell, maradjunk együtt! Próbáljuk elképzelni, hogyan is lesz ez − ha szembe kapjuk a rohamot, hátrálni nincs is hová, legfeljebb a hídra, a híd közpén torlódnánk össze a budaiakkal − a Dunába akarják nyomni a torlasz kocsijait?! Oké, majd meglátjuk. A gyerekek menjenek haza, aki gyerekkel jött, azonnal lépjen le! És a vezénylő fiatal sofőr kihirdeti a haditervet: a gyalogos tömeg a kocsitorlasz előtt álljon élő láncba, és ha a rendőrök támadnak, elkezdjük énekelni a Himnuszt!

Pergő negyedórák. Lázasan dolgozunk. Senki nem rejti az arcát a kamera elől, mindenki szívesen beszél − és milyen okosan, milyen bátran! A tartalék akunkat közben az édességbolt konnektoráról töltjük. Kezemben a ló-nagy mikrofon, a munkaeszközöm − de tudom: ha jön a rohamrendőrség,

zsebre nyomom, és beállok én is a láncba, mert azért nem csak dolgozom itt − hurrá, milyen fiatal vagyok megint!

A rohamrendőrség nem jön. Dél elmúlt már − és semmi. Aztán a hír: „nem fognak erőszakot alkalmazni”.

A Felszab téri aluljárónál sikerül két rendőrt fognunk. Nehezen szólalnak meg a kamera előtt − látni: nem érzik jól magukat a bőrükben.

− Megkérdezem: mi lesz, ha parancsot kapnak a beavatkozásra? Mit fognak tenni?

Nyomott csend. Körülöttünk jókora embergyűrű várja a választ − de a hangulat nem ellenséges: kíváncsi.

− Ha tűzparancsot kapnak, teljesíteni fogják?

− Reméljük, nem fogunk tűzparancsot kapni −

Ez az ember fél. Ismerős arc; lehet, hogy pár éve találkoztunk már a Batthyány-örökmécsesnél? Már akkor is félt, már akkor elkezdett félni, most csak folytatja −

Egyszóval, nem lesz rendőrroham. A feszültség szemlátomást oldódik. De az árintézkedést sem vonják vissza, a kanóc változatlanul a puskaporos hordóhoz erősítve, csak az öngyújtó került vissza a zsebbe. A torlasz és a tömeg marad. Rendőrroham nem lesz − hanem akkor mi lesz? Nyilvánvaló: következik a kifárasztás. Na, lássuk!

noteszke

A Szabadság hídnál a tömeg lefülel egy figurát. Az ötvenes férfi a torlaszba állt kocsik − taxik, teherautók, magánautók − rendszámait jegyezgette egy diszkrét kis füzetbe.

− Hé, maga mit csinál??

− Mér? Azt csinálok, amit akarok! *Demokrácia van, nem?* A tömeg fenyegetően körülfogja. A hapsi már menne, de

nem tud: zárt embergyűrűbe ütközik. Körben izzó szempárok − a beszart tekintet segítséget keresve kapkod ide-oda. Egy pillanatra felrémlik: lines lesz? vagy jól megruházzák? De csak egy pillanat az egész − a közhangulat átfordul sima undorba, megvetésbe.

− Hagyjátok, menjen az anyjába! Kiengedik, hapsikám iszkol.

− Féreg. Ezt csinálta egy munkás életen át, nem tud már leszokni róla!

− De hát KINEK csinálja?!

− Senkinek, nem érted? Már csak magának. Patkány − Jesszus, hogy mik vannak −

koronák a hídon

Szabadság híd, pesti hídfő, péntek délután. Hatvanas, munkás-külsejű férfi beszél. Egyre dinamikusabban, hangosabban. Hogy egy kemény élet munkája után milyen nagyon kicsi a nyugdíja, maholnap már kajára sem telik belőle; hogy tudja: a benzin ára most majd a hús, a tej, a kenyér árát is magával rántja, indul a szélsebes infláció, és a kormány nem lép, és hiába ígérte, nem tesz semmit ellene, és a jó ég tudja, mire megy már megint az ország pénze -

és akkor megakad a szeme a híd frissen felszerelt, csillogó-villogóra aranyozott koronáin, és végképp elönti a harag.

− Arra, ott! Arra megy a pénzünk! Koronákra!! − és tovább nem reprodukálom a szavait.

Mibe jöhettek azok a koronák? Nem értek hozzá, csak durva sacc: felszereléssel együtt kábé egy millióba. „Nem egy összeg”, nem oldaná meg az ország baját. Ha elosztom, 10 fillér terhel egy-egy magyar állampolgárt.

De létezik egy másik számítás is. Egy millió: az előteremthetetlen tőke egy értelmes kisvállalkozónak. Vagy tíz kisembernek egy-egy átlag-magyar használt kocsi. Vagy szükséglakás egy hajléktalanná vált családnak. Vagy dupla nyugdíj egy esztendőre tíz nyomorgó öregnek! Szóval nem semmi! Nem kidobni való pénz!

És még valami. Hogy ennek az embernek − meg azoknak is mind, akik most itt körülállják − elegük van belőle, hogy kegyes lózungokra és csicsás jelképekre, nagybüdös ideológiára költsék az adógarasaikat, a megkérdezésük nélkül. *Fanem et circenses* − de már a régi rómaiak is tudták, hogy a cirkuszt nem lehet kenyér *helyett* alkalmazni. Óriási hiba volt időben észre nem venni, hogy ebből a rossz receptből az embereknek elegük van.

kétféle nép

Sejtem: nem mindenki csípi ezt a szöveget. De hát most már ez így van: polarizálódtunk, egyre idétlenebb kísérlet középen lavírozgatni. Valahová állni kell − hát állok.

Állok a sorban, az Oktogonon (nekem nem új név ez: én mindig így hívtam), az éjjel-nappal zöldségesnél. Szép szőlője van − kérek két kiló szőlőt.

− Szépet válogasson, a taxisoknak viszem! − mondom gyanútlan naivitással.

− A taxisoknak?? Akik tönkreteszik az országot?! Akkor nem válogatok szépet! Még hogy a taxisok!! Akik mindig is a legnagyobbat arattták!!

Mondja a maszek zöldséges.

Mert hogy neki a kurva taxisok miatt nem futott be időre a karfiolszállítmánya!

Szóval igen, ez így működik.

− Gondolkodjon majd ezen még, barátom!

− Nem gondolkodom! Végiggondoltam!

− Oké, ha biztos a dolgában, ne gondolkodjon. Meg is árthat! Válogasson akkor akármilyet, még ez egyszer, utoljára. Legközelebb majd máshol veszem!

De persze nem csak ez az egy szál zöldséges, legyünk reálisak: a Kossuth téren egész csinos kis tömeg tüntet, a Kormány *mellett.* Vagy legalábbis „a taxisok” ellen. Szombaton: háromszáz ember. (Horváth Balázst kilógatják közéjük a parlament ablakán − ha látná magát kívülről, egyből lemondana.) Vasárnap még több. A CBS riportereivel találkozom, azt mondják, ez ötezer ember (ők tudhatják: Fokföldtől Nicaraguáig gyakorolják a mesterségüket). Zöld MDF-zászlócskákat lengetve kiabálnak („Éljen a kormány!”, „Taxisok haza!”), a rendőrkordon túloldaláról, a taxisok mellől nézem őket − a taxisok vicsorognak, de jópofák, helyesek. Vigyáznak ők is, nehogy összeszaladjon a kétféle nép. (Ki a „jópofább”? − ez is egy népi vetélkedő. Az MDF transzparensei elég laposak, de azért: „Hungary no Taxiland” − ebben mégis van némi szellem. „Magyar Dilettáns Fórum”, replikázik a túloldal − egál.) Ötezer ember -ennyi azért mindenképp jóval többet reprezentál; ne becsüljük le, és értsük meg: ha ma nem lesz megegyezés, ez a küszöbön álló polgárháború próbafelállása is lehet. A zöldzászlós tömeg elindul aztán a MÜM-höz, hogy „nyomást gyakoroljon” az egyeztető tárgyalásra, aztán meg a Margit hídhoz − jó, a torlasz taxisait nem féltem tőlük: ezek itt „keresztény középosztály”, ott muszklisabb kölkök állnak.

Mégsem szeretem a dolgot. „Kétféle nép”? A holnapi polgárháború makettje? Én elég jól tudom, hol állok, és elég jól állok − de azért nem vágyom megvívni ezt a polgárháborút. Egy picit persze hogy magamba is vágnám a baltát -kell a fenének. (Újra s újra kísért a gondolat: herén rúgni inkább azt a néhányat, akikben megfogant a „talán lesz polgárháború” szemét ötlete − ez már kicsit jobb. De azért ez sem az igazi.)

Nem, nagyon nem szeretem a dolgot, azért sem, mert ahogy múlik az idő, az akció melletti lakossági szimpátia nyilvánvalóan fogy, fogyogat. (A zöldzászlós tömeg nő? Ezt nem pontosan tudom.) Mert ez így működik.

(56: egy idő után a lakók már egyre kevésbé örültek, hogy az ő ablakaikból lövöldözünk − ki a csuda szereti a hullát a lakásában, vagy a szép nagy kerek lyukakat a lakása falán, meg egyáltalán a végenincs balhét? Ezt végül is akceptálni kellett; és ez a belátás nem is egyszerűen csak „politika”.) Egyszóval: jó lenne minél előbb megegyezni.

(A CBS-es kollegák elköszönnek: átrendelték őket Moszkvába, holnap utaznak. Oroszország érdekesebb, mondják a központjukban. Most sértődjek meg? Vagy erőlködjek, hogy legyünk mi is legalább olyan érdekesek? Hülyeség. Have a nice trip, good luck!)

erőszak, forradalom

Hallom: amit a taxisok csinálnak, az nem sztrájk; hiszen elállják az utakat mások előtt, akadályozzák, hogy polgártársaik azt tegyék, amit tenni törvényes joguk − ez *erőszak!*

Bizony, az. Vitathatjuk éppen, hogy a „sztrájk”, amely „csupán” a megígért munkám felfüggesztését jelenti, lényegét tekintve nem ugyanígy az élet normális rendjének megbénításával „zsarolja”-e a kormányzatot − de nem érdemes vitatni, mert valóban megkülönbözteti a kettőt a formális különbség: a sztrájkoló nem közvetlen módon avatkozik mások életébe. Nem is szólva arról, hogy szép hazánkban ma már létezik törvényes *sztrájkjog*. Habár amikor még nem létezett, sem tudtam „jogtalannak” érezni akármely sztrájkot − de jó, ne csűrjük-csavarjuk: „torlaszépítési joga” csakugyan nincsen senkinek („a nyugati demokráciákban sem!”, hallottuk az elmúlt napokban unásig), nem is lesz soha, és szerintem se legyen. Következésképp e taxisok és fuvarozók igenis *erőszakot* követtek el: kimerítették a szabálytalan parkolás „bűncselekményének” kritériumait, ráadásul előre megfontolt szándékkal, sőt, „bűnszövetkezetbe” tömörülve. Cselekményüket néhány éve bizonyosan „a rendszer megdöntésére irányuló kísérletnek” minősítette volna a bíróság, utánalapozhatunk a nem oly régi BTK-ban, hogy az hány évtől a kötélig terjedhetően szankcionáltatott.

Erőszak volt ez, igen, más néven: forradalmi gesztus. Ha akaratunkat a törvényes eszközöket meghaladó módon próbáljuk érvényesíteni, az ERŐSZAK, tömeges fellépés esetén FORRADALMI akció.

És itt válik igen-igen kényessé a történtek értelmezése. Itt érzem kínosan pitinek ezt az egész „jogi” okoskodást. Micsoda elképesztően hasadtlelkű és képmutató világban élünk (legalábbis ami társadalmunk egyik felét − „felét”? -illeti)! Ahol is nemzeti tudatunk, történelmi értékrendünk, egész hivatalos és félhivatalos kultuszkonstrukciónk díszlete és alapzata dicső

múltunk gyönyörű forradalmai − szöges ellentétben a jelenről való gondolkodással! Ahol az egyes számú nemzeti piedesztálon a máig legkoszorúsabb múltszázadi költőnk áll. Λ *FORRADALMÁR* („Lamberg szívében kés, Latour nyakán kötél, s utánok több is jön talán, hatalmas kezdesz lenni végre, nép!”) − hogy aztán a gőzöslelkű petőfisták felhorkanjanak és felnyüszítsenek a forradalmi cselekvés legelső *(jelenkori)* moccanásától!

Jó egy éve megy már az elég általános nyafizás, hogy milyen furcsa, de tulajdonképp még ciki is: néptömegeink passzívan nézik Közép-Európa meglódult történelmét, nálunk nincs forradalmi hangulat, forradalmi tett meg pláne egy darab se, annyira sem, mint volt egy éve Prágában, Berlinben. Nos, tessék: talán mégis *van.* Vagy legalább: mostantól *lehet.* Tetszik? Nem tetszik? Úgy gondolom: ki-ki döntse el ízlése szerint, hogy szereti-e a forradalmat, avagy nem utána legyen konzekvens. És ha nem szereti, szűnjön meg 48-ról meg 56-ról papolni − de komolyan! (Gyengébbek kedvéért: 56-ban valahányan szembehelyezkedtünk a fennállott törvényes renddel, és − törvényes eszközeink nem lévén − *erőszakkal* döntöttük meg azt. Jól tettük.)

Egy röplap van a kezemben, vasárnap kaptam az utcán. „Tiltakozás 1990 október eseményei ellen.” Szerzője korrektül aláírta: Cellmayer Ferenc építész, c. egyetemi tanár, a Magyar Építőművész Szövetség elnöke − feltehetően saját költségén nyomatta ki az ívnyi szöveget (olyan fontos volt neki). Végig a szabvány közhelyek: „a taxisok szűk rétege”, „új fehér Mercedes taxik”, „mérhetetlen anyagi és erkölcsi károkozás”, egyebek, „mélységesen elítélem... ennek a nyilvánvaló bűnténynek laza kezelését” (mármint azt, hogy a belügyminiszter végül mégsem lövetett?!), egészen odáig, hogy épp az évfordulón *meggyalázva* érzi 1956 emlékét. -Uram! Vegye elő most újra a fogalmazványát, olvassa el mégegyszer ezt a zagyvalékot − és szálljon magába!

Én a magam részéről immáron 34 éve tisztelem és szeretem a forradalmat. És nemcsak a történelmi képeskönyvekben. Felnőtt ember vagyok, jól tudom: nem lehet felelőtlenül forszírozni (Petri György: „a forradalom nem fogmosás”, nem élhetünk vele napjában kétszer), ha egy mód van rá, jobb elkerülni, hiszen a helyes eszmény valóban a törvényes út, azon kívül pedig nem lopjuk a vért. De ha elakadnak a dolgok és másképp már nem megy, nincs kifogásom a forradalmi megoldások ellen. Különösen *morális* kifogásaim nincsenek.

És mennyi kultúrával „teszik az erőszakot” itt ezek az emberek! Mennyi humánummal! Mennyi kreativitással! Derűvel, humorral! Csendes, de izmos öntudattal! Étosszal! Örömmel ismerek rájuk: láttam már ezeket az arcokat − 56 barikádjain. Büszke vagyok rájuk.

sajtó, média

Nem állítható, hogy az újságírók töretlen eltökéltséggel álltak volna hivatásuk bástyáin ezekben a napokban. Objektív alapközeg, néhol emlékezetesen szép fegyvertényekkel − és emlékezetes mélypontokkal szintúgy: olcsó, rosszízű demagógiával. A nyomtatott sajtó is − igen, kedves Kurír! −, de főként a tévé. („Beszélgetés” a téren négy fiatallal − a riporter úgy manipulál, hogy azonmód, ott helyben kéne elvenni tőle a jogosítványát!) Persze, a t. kollegák leginkább csak a kormányoldal frázisait szajkózzák − de milyen riasztó buzgalommal! És ez különben sem mentség! A valós arányok így súlyosan torzulnak. Elképzelem, hogy valaki például törött lábbal *csak* a tévé előtt ülve próbál tájékozódni, vagy netán vidékről figyelne Budapestre − reális képhez juthat a történetről? Aligha.

Hogy a taxisok „csak a maguk érdekében” léptek fel. És ha tényleg csak a maguk érdekében tették volna? Hát nem arra várunk már jó ideje, hogy a magyar társadalomban elkezdődjön végre a réteg− és csoportérdekek megformálódása?! „Törpe kisebbség”, vagy odacsempészve még egy grammnyi alamuszi minősítés is: „szűk elit” − makacs ragaszkodás a fikcióhoz, miszerint ez az egész „anarchia” kizárólag a taxisok ügye, mi többiek mindnyájan csak áldozatok vagyunk; apellálva arra az igencsak ódon közhitre, hogy a taxisok kedvezményezettek, „gazdagok” − lám, dúskálnak, mégis milyen hálátlanok, és pofátlanul követelik a maguk még nagyobb lekvároskenyerét! Régről ismert tánclépés ez: építs a legaljasabb indulatokra, az önzésre, irigységre, hátha így le tudod szalámizni a bajkeverőket!

Csak azért vigyázzunk ám. Mert egy valamennyire is érett közvélemény az ilyesfajta operációt súlyosan bünteti! És okosabb lenne nem végképp összezavarni az amúgy is nehezen formálódó új értékrendet. Ha egyszer privatizálni akarunk (akarunk?), és a vállalkozók kezdeményezésétől reméljük az ország gazdasági lábraállítását (vagy ez csak sóder?), hogy lehet visszakapcsolni ebben is a bolsi frazeológiára és módszerekre? Mi lesz ebből, hogy fogják ezt megbocsájtani a vállalkozók? − Meg a többiek!

„Terrorizmus”... Meg hogy „előkészített puccskísérlet”, a háttérben „felbujtókkal”. Nem kisebb melléfogás ez sem, mint Mercedesnek nézni a

tízéves pesti Dacia-taxit. Kedves uraim, akik ezeket a badarságokat kimondták vagy leírták, politikusok, újságírók, magánemberek: nem jutott eszükbe, hogy *ecsripta manent,* de manapság még a videoszalag is archívumba kerülhet? Hogy tehát egyszer még szembesülhetnek a tisztátalan szavaikkal, és szégyenkezniük kell?

fegyverbe!, nincs kenyér!!

Hogy a mentők a torlaszok miatt képtelen eljutni a rászorulókhoz − jó párszor elhangzott ez is. Ez a HAZUGSÁG. A torlaszok szervezői mindenütt skrupulózus pontossággal gondoskodtak a mentők szabad útjáról − nem egyszer videóra is vettük a jelenetet. Később már úgy módosult a dalszöveg: „a mentőautó csak kényszerű manőverezéssel tudott átjutni a torlaszon, veszélyeztetve az orvosi segítségre szoruló beteget” − hogy oda ne rohanjak! Érdemes lenne megkérdezni a mentősöket: átlagosan mennyivel *gyorsabban* jutottak célba ezekben a napokban, mint normál körülmények között?

És hogy nincs kenyér! Mert a szállítmányok képtelenek eljutni az árusítóhelyekre! − verik félre a harangokat. Amiről kapásból az jut eszembe: Kedves Kispolgár! Leszakadna az égbolt, ha most néhány napig − súlyos, országos érdekek okából − kenyér helyett krumplit meg sülttököt zabálnál?! -De aztán kiderül: kenyér van, el is jut a boltokba − ha ott mégsincs, annak csak az az oka, hogy szédült tyúkok portyacsapatai rohanják meg a pultokat, és négyesével mentik haza a vekniket − mások elől. Kenyér még ennek ellenére is VAN, mert a pékek tovább sütnek, és a szállítók tovább szállítanak − érdekes lenne látni az összesített adatokat arról, hogy a szokásos mennyiségnél mennyivel *több* kenyér fogyott el ezekben a napokban Budapesten és az országban. Kár érte. Mert a következő héten megkeményedve, penészesen szemétbe ment. Erről is a felelőtlen taxisok tehetnek?

Fontos tanulság: A kispolgár rózsaszín álma a szent RENDről elég randa bajokat keverhet.

közelebb a demokráciához

„Itt most már nem egyszerűen abenzinről van szó!” − erre sem a politikusok jöttek rá: az utcán hallhatták, már péntek délelőtt. Egyáltalán: az a legszebb az egészben, hogy itt most nem „a politikusok” találják ki a dolgokat, hanem az utca. A politikusok csak felfogják, hogy miről is van szó, és követik az utcán történő történelmet. Már aki felfogja, már aki követi. Van, aki szoros testközelben. Van, aki egyáltalán. „A kormány

mondjon le!” − ezt sem a Mérleg utcában hallottam először, hanem az Erzsébet hídnál. Részletes indokolással, logikus okfejtéssel. Ezzel szemben: a kormánynak esze ágában sincs lemondani. A vasárnapi „érdekegyeztető” tárgyalás jó része is csak erről szól: értelmes érvek már nincsenek, mégis: inkább nyelik a szégyent, de nem és nem. A lényeg: az egyszer megszerzett hatalomhoz a végsőkig ragaszkodunk! Hogy ettől a szégyen csak annál nyilvánvalóbb és égetőbb? Sebaj, legfeljebb időnként lesütjük a szemünket. Emlékezetes pillanatok és pillantások.

− Megértem: nem tetszik, hogy drágább lett a benzin; én se örülök neki; de most mondja már: attól jobb lesz, ha itt hőbörögnek? Ettől csak még szegényebb lesz az ország! Maguk miatt én se jussak kenyérhez?

− Apuskám, maga vegyen szemüveget! Mer nagyon közelre lát csak! Nézzen már messzibb is! Ha mi most hagyjuk, hogy így megemeljék a benzint, mit gondol: januárra mennyibe kerül majd a maga kenyere? Meg fogja tudni venni? Szóljon csak, ha nem világos, majd elmagyarázzuk! Amúgy megkérdezhetem, hogy kire szavazott?

− Hát, mondjuk én az Emdéefre −

− Na látja: lehet, hogy ez volt a baj. Ezen majd még gondolkozzon, hogy jól tette-e!

És bár fel-felvillan néhol egy-egy pártjelvény, Fidesz, SZDSZ, egészében mégis úgy tűnik: itt most nem a pártok fociznak. Hanem a pártokhoz csak nagyon halványan kapcsolódó polgári öntevékenység születésének tanúi lehetünk. Végre! Ami eddig oly fájdalmasan hiányzott: óráról órára formálódnak az érdekképviselet szervei és fórumai − olyan értékek, amelyekre hatalmas szükségünk lesz a továbbiakban is.

Vasárnap este a pizsamás miniszterelnök azt mondta a tévében: ennek a háromnapos ütközetnek nincsenek győztesei. Nekem nagyon más a véleményem. Akik most porondra léptek a maguk és mindnyájunk érdekeiért, megtapasztalhatták az erejüket − ez óriási nyereség, nekik és mindnyájunknak. A kormány (marad, lemond, csereberél: ebből a nézőpontból majdnem mindegy) megtapasztalhatta a maga gyengeségét, meg kellett tanulnia, hogy csakis kontroll mellett cselekedhet − gyönyörű nyereség az országnak ez is! „Ez már nem az az ország, mint ami volt a múlt héten.” Úgy érzem, hatalmasat léptünk a felnőttéválás útján. A csúsztatások valószínűleg legdurvábbika, hogy ez a három torlaszos, sétálós nap „a fiatal magyar demokráciát veszélyeztette”, „a taxisok az Európába vezető utat torlaszolták el!” − hazugság! (Na ez az”: Emdéefék notóriusan

összetévesztik magukat az országgal, a nemzettel!) HAZUGSÁG! Kontrollált hatalom, formálódó érdekartikuláció, egyensúlyosabb hatalmi viszonyok: KÖZELEBB kerültünk a demokráciához! Éljen!

államférfiak

Vasárnap, tévé: érdekegyeztető tárgyalás. (Háttér: a torlaszok, de most már esőben, karikás szemű sofőrökkel, fogyatkozó teaellátással, egyre csökkenő lakossági támogatással − a „lakosság" leült a tévé elé, vagy kezdi már elunni az egészet.) Igazi tét, a hozzá való feszültséggel.

A háromszög két oldalán: államférfiak. Szavaikban és arcukon felelősség. Ahogy telnek a nehéz órák, a szemünk láttára nőnek fel a feladathoz − a történelem meleg óráiban ez talán a legszebb látvány: bámulva gyönyörködöm, hogyan alkotja a szerep az embert, az EMBERT. (Most mái-nem az aktuális történésbe próbálok beleszólni, ahhoz különben is túlságosan lassú vagyok, inkább csak krónikát írok − de hát ezt az élményt tényleg érdemes feljegyezni.) A mondatok persze hogy nem hibátlanok, ólmos fáradtság nyomja már a termet (ugyanaz, mint az úttorlaszoknál), de a gondolatok épek. És az indulatok majd átütik a képernyő üvegét: „Megdöbbenéssel tapasztalom, hogy a kormánydelegáció nem fogta fel..."

Nem fogta fel. Csak vergődik. Rémülettel látom (igen: nem kárörömmel: RÉMÜLETTEL): ezek az urak nem urai önmaguknak, nem önmaguk urai. Talány: vajon nincs is érdemi véleményük? Vagy csak nem engedhetik meg magunknak, hogy *azt* mondják? Miért?! (De mi a különbség? Érdemes ebben egyáltalán disztingválni?) Az öszvér makacsságával vetik meg lábukat egy valahonnan súgott álláspontnál − na ez is egy élmény, ezt látni, a fene egy meg. Mi az ördögöt védenek, most már, még mindig? Egy már rég elveszett presztízst? Felfogták, hogy mivel szemben? Vagy ez már egyáltalán nem szempont nekik?! Húú −

Valahára csak vége lesz. „Megegyezéssel." Valami fura, disszonáns érzés marad utána. Eltart egy darabig, míg letisztul bennem a dolog.

tényleg nem én csináltam

Ezt a balhét tényleg nem én kezdtem. Csak amikor meglett, adtam hozzá a rokonszenvemet.

(Spekulálhatok tovább: elkezdhettem volna én is? vagy engem visszatartott volna a törvénytisztelet? vissza kellett volna hogy tartson? − Hülyeség: ami nem kérdés, azt nemigen érdemes megkérdezni.)

LM-mel találkozom az utcán − ez már hétfő, béke van, közlekedés és munka. LM a barátom, régről, és egyazon párthoz tartozunk. Elmondom neki, miért vagyok derűs, sőt jókedvű. LM nem egészen ért egyet, elősorolja az aggályait. Például: hogy nehogy precedens legyen már ebből a torlasz-dologból! Ebben bizony van valami (megint: a Petri-mondat).

− Azonkívül pedig: majd meglátod, hogy az egész disznóságot tulajdonképpen „mi csináltuk”.

− Na de hát nem mi csináltuk!

− Ugyan már, mit számít az! Jobb, ha sürgősen alibi után nézünk. Ha legalább egy mozijegyem lenne, amivel igazolhatom, hogy csütörtök este épp egy kétrészes horrorfilmet néztem −

LM örök pesszimista, lehetetlen alak. De azért ebben is lehet valami. Már hallom is a lelki füleimmel, ahogy például CSD szavalja a vádbeszédet.

Aztán este hallgatom a testi füleimmel is.

Ej, Dénes, Dénes −

Na de ez már tényleg nem túl érdekes. Persze hogy az lenne a szerencsés, ha a kormányoldalon is le tudnák vonni a történtek tanulságait − de hát ha nem, akkor nem. Hétfőn este végre elég korán fekszem, és békés, „erkölcsiekben gazdagodott” lélekkel, prímán alszom, majdnem eleget −

A gyilkos édesanyja

− avagy: milyen legyen a történelmi tudatunk?

Sok minden elhangzik és történik manapság, ami eszembe juttatja a réges-régi anekdotát. Legalább két évtizede hurcolom már a fejemben − nem bírom tovább.

Az eset még valamikor a hatvanas években esett − *ha* megesett egyáltalán. Az anekdoták nem feltétlen „igaz” történetek − annál többek: jellemzők. Nem betű szerinti, hanem annál jóval mélyebb igazságukért szeretjük őket. Tehát:

Tizenkilences emlékünnepély valamelyik kerek vagy kevésbé kerek évfordulón, valamelyik vidéki városkánkban. „Spontánokkal”[{1}] degeszre vattázott nagyterem, vörös drapéria fölös mennyiségben, kultúrház-szag. Még él Szamuely elvtárs édesanyja, de már éppen csak hogy mozgatható: felültethető a díszelnökségbe, de már meg nem szólaltatható − azért a puszta látványa is roppant felemelő. Iksz elvtárs, a főszónok: „... és akkor Szamuely elvtárs, a magyar nép hűséges fia, a proletár nemzetköziség rettenthetetlen harcosa, akinek édesanyját jelen pillanatban is körünkben köszönthetjük,” − hódoló meghajlás, viharos taps; és Ipszilon elvtárs, a másodszónok is: „... Szamuely elvtárs pedig, a dicső Tanácsköztársaságnak ez a legendás alakja, a lenini eszmék felejthetetlen bajnoka, akinek édesanyja itt időzik most is velünk...” − pukedli, tapsorkán −

Elül a fergeteg, elhal az Internacionálé utolsó, hamiskás akkordja is − oszlás. És akkor egy fejkendős, öreg-öreg anyóka − tágranyílt szemét a szertartás alatt le sem vette az ünnepelt díszvendégről −, egy hajlotthátú, ráncosarcú nénike tipeg elő. A zsivajgó vattával[{2}] kisodródik a javában parolázó, már Bambit[{3}] szopogató főelvtársak tiszteletre méltó csoportjához, lecövekel az agg Szamuelyné előtt, reszkető kezével megérinti az asszony ruháját, és azt rebegi − hangjában révült borzongás:

− Szabad megkérdeznem?: csakugyan a gyilkos édesanyja tetszik lenni??

Ennyi.

Bájos, nem?

Nem, talán nem is igazán bájos. Persze könnyű nekem: sok-sok menetben és kiadósan kiröhögtem már magam ezen a történeten − talán itt az ideje, hogy arcomra fagyjon a vigyor. Ami ugyebár onnan jött, hogy *valami* váratlanul és gyönyörű-frappánsán lelepleződött. Hogy aztán ott

maradjon az az undorító VALAMI, ahol volt, leleplezve bár, de annál taszítóbban, teljes ocsmányságában. És persze zökkenőmentesen működve tovább. Mi is? Hát a dermesztő tény, hogy hajbókolva ünneplünk valakit, miközben tudva köztudjuk: gyilkos volt. Egyszóval: történelmi kettőstudatunk. És az az elképesztő össztársadalmi szervilizmus, ahogy olyan magától értetődően és elszántan viselte az ország ezt a szörnyű betegséget, lábon.

Ez a „bűbájos" kis sztori: *A walesi bárdok.* Amelyet oly hibátlanul megtanultunk az iskolában, valamennyien: „ötszáz bizony dalolva ment, lángsírba walesi bárd − de egy se tudta mondani, hogy éljen Eduárd!" Ugyanaz − csak megfordítva. Ahogy a tényleges életünkben *éltük.* − Aztán előtotyog egy gügye néni, akinek a mészlerakódástól már szalajt az esze, és tévetegen kimondja, amit mindenki gondol; biztonságos fedezékben hatalmasat mulatunk a „bakin", majd megy minden tovább, ugyanúgy − nem kínos inkább ez az egész?

Felrakom a szemüvegemet, hogy teljes mivoltában szemügyre vehessem ezt a kis epikai gyöngyszemet. Meg az érzéseimet. Nézzük csak:

Én voltaképpen nem is igazán tudom, hogy gyilkos volt-e Szamuely Tibor − egyszerűen csak így, hogy GYILKOS. Hajlok rá, hogy igen. Egyszer véletlenül belefutottam az emlékezetébe, Dunapatajon, ahová 19-ben a Lenin-fiúkat vezette, hogy legázolja a fellángolt antibolsevista ellenállást, és ripsz-ropsz felaggatott mindenkit, akit éppen ért -mert tanítójától megtanulta, hogy a terror lényege annyi, hogy terror, a feladvány merő félreértése lenne mérlegelni, szelektálni, lacafacázni − úgy tűnik, igen, nincs rá jobb szó: Szamuely gyilkos volt. De azért én nem tudok erről eleget. És el tudok képzelni a magaméitól különböző tapasztalatokat, ismereteket, az enyémmel ellenkező értelmezést. Ráadásul: fontosnak tartom, hogy helyet hagyjunk ezeknek is.

Igazából engem nem is annyira Szamuely minősítése érdekel. Hanem a jelenet valódi szereplői. Az a teremnyi (és országnyi!) ember. Akik ott drapériaszínűre tapsolták a tenyerüket, ünnepelve valakit, aki szerintük egy gyilkos édesanyja.

Szamuelyné, „a gyilkos édesanyja" nem érdekel, ő valahogy egyáltalán. Kulisszává sorvadt, ember-alatti lény − nekem tök közömbös. Az anyai fájdalma, a megsértett kegyelete − teszek rá. Ha valaki belekeveredik a történelembe, akár csak egy gyermekszülés erejéig, majd utóbb helyet foglal a dísztribünön, számítson az ilyenfajta malőrökre, ez a legkevesebb!

Vagy a tapsot vezénylő főelvtársak? Mi gondom velük! Azóta príma helyük van valamelyik önkormányzatban vagy egyebütt, hiszen megvan a magukhoz való eszük, és ugyan miféle büntetőjogi passzus alapján lehetne kikezdeni őket? Lehányom valamennyit, pász. Nem, engem az eltévedt, süket kis parasztasszony érdekel. Aki *minket* reprezentál ezen a színpadon. A *mi* karikatúránk.

Édes istenem, hogy gyilkos volt-e Sz. elvtárs, avagy nem − Ennél engem sokkal aktuálisabban izgat a veszélyérzetem: elkövethetünk most egy szarvashibát. Nevezetesen: hogy előkapjuk a húszas évek fehér propaganda-brosúráit, kőbe véssük őket, felállítjuk a ledöntött kőtáblák helyére, és egyenruhás, netán fegyveres díszőrséggel őriztetjük és tiszteltetjük őket − ettől félek. Ha a volt főelvtársakat akarjuk megleckéztetni, ha a tegnap oly galádul kifordított „igazság" ügyében akarunk elégtételt venni, arra persze ez a húzás is megfelel. De talán van ennél előbbre való dolgunk is. A magunk szellemi-lelki épségének helyreállítása és féltő vigyázása. A jövőnk − amelynek meg kellene szabadulni végre az ordas ideológiák barbár váltógazdálkodásától.

Azt hiszem, tegnapunkban nem az volt a legnagyobb baj, hogy AZ IGAZSÁG csorbát szenvedett, hogy a gyilkost hősnek hívták, az áldozatot csirkefogónak − az ilyesmit tán túlélné a mi halhatatlan lelkünk. Sokkal nagyobb tragédia, hogy a tűzzel-vassal ránkoktrojált hamis értékrend olyan hamis világot teremtett *bennünk,* amilyet teremtett − nem kell részleteznem, hát látjuk, itt van körülöttünk: ilyet, ni.

Ha igaz az, hogy egészséges jövő csak realisztikus történelmi tudatra épülhet, gyorsan tegyük hozzá azt is: *szabad jövő* csak *szabadon formálódó* múlt-tudatból nőhet. Ha azt kutatom magamban, milyen eljövendő történelmi tudatot szeretnék magunknak, csak azt felelhetem: legyen a történelmi tudatunk *szabad.* Hogy soha többé ne legyen a história aktuális politikai szándékok szolgálólánya − nehogy még egyszer kettős, skizofrén legyen a történelmi tudatmik. Igen, olyan jövőt szeretnék, amelyben nem is értjük majd: hogy lehetett valamikor olyan hülyén röhögni azon a szegény kis parasztnénin.

Kompromisszum

Kemping az Adria partján, meleg augusztusi este. Béke. Benne: furcsa zaj, ütemes nyivákolás. Jó hosszan.

Nem baj, egye fene: valamilyen zaj − kész.

Második este: ugyanez. Nye − Nye − Nye − Éjszakába nyúlóan. Most már muszáj értelmezni.

Szerintem ez *egy madár* hangja lehet. Leginkább valamilyen bagolyé, vagy mittudomén.

A kedvesem viszont azt mondja, hogy nem, hanem ez *egy hinta.*

Nyilvánvaló: valamikor, még zsenge gyermekkorában, volt az életében egy kenetlen hinta, amely hozzávetőlegesen ilyen hangot adott.

Csak viszont: még ha csakugyan így valahogy nyekkeghetett az a valamikori hinta, szinte bizonyos, hogy szabályos ütemre szólt. Ez meg: Nye − (szünet) − Nye − (picurkát hosszabb szünet) − Nye − (szünet, valamekkora) − Nye −

És: az éjszakába is bele!

Úgyhogy szerintem ez csakis egy különös madár lehet, és most már úgyszólván bizonyos, hogy egy bagolyféleség!

Ámde én egy kultúrlény vagyok. És ami még súlyosabb, egy valóságos demokrata: nem hihetem, hogy a kedvesem csacskaságánál többet nyomna a mérlegen az én hülyeségem, így hát:

Amikor a harmadik későestén is − üldögélve a sátor előtt, szürcsölgetve az olcsó fehérbort − észlelem a hangot, csendesen azt mondom:

− Hallod? *Már megint hintázik a madarunk!*

Ami ugyan bizonyos értelemben ugyancsak egy marhaság, sőt meglehet: a három közül a legnagyobbik − ugyanakkor azonban *egy kompromisszum.* S mint ilyenre, roppant büszke vagyok rá. Tök elegánsan, a félúton − hát nem szép? Gyönyörű képességünk −!

Nye − Nye − Nye − Egy talány, hogy mi lehet ez a hang −

Magyar Napló, kilencvenegy

Néha − ez minden rendszer nélkül, bármikor rámtörhet − elemi szomjúsággal igénylem a rendet. Tegnap du. ½ 5 körül elnyomtam végigégett cigarettámat, felálltam az írógéptől, kiléptem a konyhába, megkerestem a kávéscsészémet, kiadagoltam a neszkafét, a cukrot, friss vizet engedtem a vízforraló kannába, gyufát gyújtottam, belobbantottam a gázt, rátettem a kannát, közben nyomtan a gombot, jó hosszan kell, másképp elalszik a láng, ez állítólag biztonsági okokból jó − ezalatt lehet nézelődni. Hű, itt rendetlenség van. Míg felforrt a kávévíz, összeszedtem öt koszos poharat, hét elbitangolt sajtóterméket, beágyaztam, kihoztam az íróasztali hamutartót, ráléptem nemrég vásárolt Hygona szeméttárolóm pedáljára, fedele megemelkedett („ÚJDONSÁG EZ A HYGONA hulladék bádog fedélnyitvamaradási biztosító lehetőséggel felszerelve. E biztosítás a taposó letaposásával és balra irányuló leszorításával úgy végzendő, hogy ez a kivágásba essen bele. A fedél meglazítását a taposó jobbra irányuló eltolásával kell végrehajtani” − világos, nem?), megállapítottam, hogy a bádog tartályba helyezett szemetes zacskó (50x50 cm, 10 db ára 70, − Ft, a gyártó cég ismeretlen) megtelt, a hamutartót az asztalra tettem, a teli szemeteszsákot kiemeltem az elmés szerkezetből, kissé összetömködtem, beleerőltettem a hamutartó tartalmát, ismét megrázogattam, majd a küblibe új nylonzsákot tettem, a gázt elzártam, a tele zsákkal pedig elindultam a kapualjban álló kukához, ki a lakásból a lépcsőházba, le a lépcsőn -

és csak a felülről számított nyolcadik lépcsőfokon nyilait belém a felismerés. Az áttetsző műanyagbugyorban pótolhatatlan dokumentum rejlik: elmúlt napjaim üledéke, kivonata, mondhatnám: NAPLÓJA. Személyes jelentésén túl: KORDOKUMENTUM.

Rövid merengés és tétovázás után visszafordultam, fel a lépcsőn, be a lakásba, magamra zártam az ajtót, és a plasztikzsák tartalmát óvatosan a konyha kövezetére borítottam. És hozzáláttam a szállítmány módszeres számbavételéhez.

A következő napra is átnyúlt vizsgálódásaim eredményét az alábbiakban összegzem.

1. *Tejfölös pohár,* fehér műanyag, rajta felszakított alufólia. Dunatej, Solt; 2 dl, ára 13, − Ft − átragasztva: 22,50. (A tejfölt gombakrémleveshez használtam, a maradékot pedig a gombakrémlevest követő nap délutánján kanállal kiettem a pohárból.)

2. *Nescafé-üveg,* ráragasztott papírcímkével, barna műanyagból készült fedele rácsavarva. A nagyobbik, 100 grammos változat. (Újabban nem veszik vissza, muszáj kidobni − miközben néha hetekig nem lehet Nescafét kapni: nincs üveg, amibe csomagolják.) A felirat szerint a svájci Nestlé magyarországi licence, csomagolta a Compack, Budapest. A kupakon árcédula: 255, − Ft − tyuhaj. Mintegy 4-5 napi kávészükségletemet fedezte.

3. *Sport-szelet papírburkolata,* eltépve. Zöld-sárga alapon „elet Sport szelet Sport *szelet”,* „Gyártja: Borsodcsoki Kft. Borsodszirák, Edelényi üzeme”, és „ÚJ!”, „ÚJ!”, „ÚJ!” (− holott nagyon is régi: már kölyökkoromban ezt rágtuk, az 50-es évek elején − akkor ez volt az egyetlen létező „csokoládé”-féleség; 1 Ft volt az ára − nagy pénz! Most olcsóbb: 10, − Ft. Azóta legfeljebb a csomagolása változott picit, anyagban és technikában, de a pufók diszkoszvető most is az eredeti − ezért is vásárolok néha egyet-egyet: nosztalgiából. Különben néha most is kapni pontosan az originál csomagolásban.)

4. Kiürült literes *almaital-doboz;* műanyag bélelésű papír, „Apple Drink − Appel-drick − Almaital − Bibita alla mêla”,szűrt, BB-gyártmány, Balatonboglár. (Gyakorta vásárolom, váltogatva a rokon cégek gyártotta őszibarackkal, fekete vagy fehér szőlőitallal − attól függően, hogy éppen melyiket kapni. A BB-alma különlegesen jóízű, a cég nem hiába „official supplier of the Hungarian Olympic Team”, így, angolul, mert így még imponálóbb.)

5. Kiürült, gombóccá gyúrt *cigaretta-csomagolás: Sopianae 100.* Barna-rózsaszín, grafikus díszítésű külső papírburkolat és arany színű bélés; „Enyhén aromásított GYÁRTMÁNYKÜLÖNLEGESSÉG A dohányzás káros az egészségre!” „C-vitamin tartalmú füstszűrő − Magas élvezeti érték, csökkentett káros hatás.” Pécsi Dohánygyár. (Tavaly óta ezt szívom. Jelenleg 53, − Ft-ért vásárolom csomagját, vagy a Hunyadi téren 51-ért, ritkán, utcai árustól 48-ért. Ezen is látszik: nem a csomag sarkát csípem ki, hanem a pakli felső végét teljes szélességében megnyitom.)

6. *Nylonzacskó,* egyik füle leszakadt, oldala kb. 12 cm hosszan behasadt (így már szemeteszacskónak sem használható, ezért kellett kidobnom); sárga alapon nagy, piros betűkkel: TOWER RECORDS (ez a világ állítólag legnagyobb zeneműboltja, a Broadway-n a 4. utcánál, szóval tőlünk egy háztömbnyire; ezt a nagyalakú változatot lemezekhez használják, már nem emlékszem, mit vittem − vagy vittünk Á-val − haza benne; utóbb itthon bevásárláshoz használtam; sajnálom, mert ez volt az utolsó New York-i

zacskóm, most majd rossz Röltex− és írók Boltja-bugyrokkal megyek közértezni).

7. *Spirálfüzet spiráldrótja,* benne perforált papírfoszlányok, a letépett lapok maradványai. (A bejárati ajtón függött mint üzenőfüzet − „Zs! Megint itt voltam, a francban kujtorogsz! Telefonálj! P.”, „Kerestelek, péntek 19 ^{l}, holnap újra próbálkozom − e.”, stb. stb. −, elfogyott; már kiraktam az újat, a mellette lógó ceruzát is kihegyeztem.)

8. Elhasznált *másolópapír,* Delta márkájú, fekete. A mintegy huszonötszöri használattól festékanyagát szinte teljesen elveszítette, több helyen át is lyukadt. (Az elmúlt napokban Sz. I. tavaly készült magnóinterjújának legépelésén dolgoztam, két példányban gépeltem, ehhez használtam. Krimikben olvasható, hogy valamely gépelt szöveget a gépelésekor használt indigó segítségével rekonstruálnak -nos, erről egyetlen betűt sem lehetne megfejteni.)

9. *Konzervdoboz,* megnyitott tetővel: SZÉKELY GULYÁS (sic, külön írva) vegyes pörkölttel, a Budapesti Konzervgyár terméke. (Most látom: a szavatossági ideje még januárban lejárt − ezzel együtt kitűnő volt, még most is a szájamban az íze.) A dobozra nyomtatva: „fogyasztói ár: 33, − Ft” -ragasztott cédulán az új ár: 56, − Ft.

10. *Kiürült fogkrém-tubus,* „Blendax Anti-Belag”, árjelzés és a gyártás adatai sehol (ezek nyilván a dobozon voltak, de az már vagy egy hónapja a szemétbe ment), grafika: egy szép, egészséges zápfog − és különféle izgalmas tudnivalók német nyelven. (Jól kivehető, hogy a tubust mindig csakis hátul nyomtam, és a szájrész sincs elszennyeződve-pempősödve, a kupak még az üres tubusra is gondosan rá van csavarva − ezek fontos dolgok, sok házasság ment már szét azért, mert a házastársak nem tudtak megegyezni a fogkrém helyes használatát illetően. Persze ha egyedül él az ember, akkor nincs döntő jelentősége a dolognak.)

11. Fél pár világoskék színű *pamutzokni,* az utolsó viselés okozta deformáció szerint balos, sarokrészén csaknem zsemle nagyságú lyukkal. (Párja nincs a szemétben. Ebből a fajtából két páram volt − az Oktogonon vettem, utcai árustól, kb. egy éve −, a fél pár leselejtezése után maradt másfél pár -ezek jelenleg a szennyeskosárban −, a további váltogatott használat idővel várhatóan újabb fél pár selejtezését fogja szükségessé tenni, de még akkor is marad egy teljes pár.)

12. *Vodkásüveg* (nem veszik vissza − elég nagy hülyeség.) PyCCKAzii BOttKA, genuine Russian vodka − destilled and bottled in the USSR, cool

before drinking (ezt be is tartom: többnyire mélyhűtve iszom). (Most 250-ért árulják, „amíg a készlet tart” − iszogatom is szorgalmasan, hiszen ez palackonként vagy 40 forint nyereség! És eltöprengek: korszakváltás perceit éljük. Ez már a vodka-éra végét jelentené? Fenét − csak áttérünk a silányabb hazai gyártmányok vedelésére.)

13. Újabb üres *Sopianae-csomag* (vö.: Nr. 5.), hurkává gyúrva.

14. A4-es méretú ívpapír, rajta fekete rosttollal írott szöveg, saját kézírásom, közepes mennyiségű áthúzással, sok betoldással: „hangjában tisztelet és borzongás: − Csakugyan a gyilkos édesanyja tetszik lenni?” stb; *„A gyilkos édesanyja -avagy: milyen legyen a történelmi tudatunk?” című publicisztikám kéziratának egyik lapja.* (Azóta legépelve, leadás előtt.) A hátoldalon: a Raoul Wallenberg Egyesület xeroxozott felhívása, hogy vegyek részt egy kiránduláson, 1991. IV. 10. (A fogalmazványokat általában erre a célre gyűjtögetett használt papírra írom.) (Néhány évvel ezelőtt, ha szemetem ilyesfajta kéziratlapokat is tartalmazott, a szállítmányt a kukába ürítés előtt mindig leöntöttem híg ételmaradékkal, avas zsiradékkal, vagy konyhakredenc-festés évadján festékmaradékkal; az irodalmi tevékenységem ügyében tájékozódó III/III-as munkáját egészen megakadályozni természetesen így sem tudtam, de legalább felbosszantottam a hivatalos guberátort. Erről a szokássá rögzült eljárásmódról részint hosszabb amerikai tartózkodásaim, részint pedig a zsiradékok jelentős drágulásának hatására mondtam le.)

15. Keménypapír-henger, *vécépapírtekercs alapzata* volt. Anyaga barnás tónusú, rossz minőségű karton, márkajelzés nincs.

16. Világoskék színű *műanyag-spárga* kb. 20-25 cm hosszú darabja, több kibonthatatlan csomóval ill. csomórendszerrel. (Talán könyvküldemény átkötésére szolgált, de konkrétumra nem emlékszem, és a csomók sűrűsége, elhelyezése, illogikus rendje másodlagos felhasználásáról is árulkodik. Kenderspárga esetében vállalnám a csomók kibontását és megmenteném a darabot − de műanyagról lévén szó, lemondtam róla.)

17. Kiürült, egyik sarkán ollóval lecsípett *nylonzacskó: „étkezési ÍRÓ −* 0,5 l”. Feliratozása teljességgel biankó, önki-töltős: „Tejipar − Tejüzem − Ft − Fogyasztható: -” (Mindemellett a termék igazán kiváló. Csak sajnos nem mindenütt kapható, a VI. kerületben soha nincs. Általában pénteken szoktam beszerezni, egyetemi órámról hazafelé jövet, a Váci utcai Csemegében.)

18. Beszáradt *golyóstollbetét,* műanyag, kék színű. Márkajelzése nincs, de feltehetően hazai gyártmány. (Ha tehetem, feketét használok, de általában csak kéket kapni.)

19. Lakatos Antalné *ószeres fénymásolt szórólapja;* „magas összegért vásárol antik és stílbútort, festményeket, régi használati eszközöket”, „készpénzzel fizet, hívásra házhoz jön” stb. (A postaládámban találtam; eladható ószerem nincsen, várhatóan nem is lesz, a címet őrizgetni így nem érdemes.)

20. Elhasznált *másolópapír* − nagyjából azonos a 8. tétel alattival.

21. *Levélboríték,* kézírással nekem címezve, feladója M. Lajos Tiszafüredről. Fehér színű papír, a régebbi, egy darabból szabott típus. (A benne volt levél eltéve az elintézendő ügyek kazlába.) A postabélyeg kitépve (én magam nem „gyűjtöm” a bélyeget, csak kitépem és elteszem: hátha egyszer találok valakit, aki gyűjti).

22. *Maggi-leves zacskója,* belül fémes színű, kívül papírhatású, sárga műanyag, étvágygerjesztő fotóval − feltépve, kiürítve. A felirat szerint a svájci Maggi cég licence alapján Debrecenben készült. Közelebbről gombakrémleves. (Elvileg vagy tízfélét forgalmaznak, de a Király utcai Közértben ügyelnek rá, hogy egyszerre legfeljebb kettőből választhassak. Nem éri el az amerikai konzerves Campbell-levesek élvezeti értékének szintjét, de panaszra valóban nincs okom: ha beleütök egy tojást, teljes ebéd vagy vacsora. Legkivált a daragaluskalevest kedvelem, de az ritkán kapható.) Ragasztott árcédulán: 32,50 − tűrhető.

23. *Törött üvegpohár;* egydecis, vastagfalú, felfelé enyhén öblösödő, külső felületén függőlegesen bordázott forma, fenekén öntött felirat: VITROSAX − made in Italy. Kávéhoz, borhoz, rumhoz, vodkához, üdítőhöz egyaránt használtam. Szájrészén féloldalasan mintegy egynegyednyi része hiányzik. (Átlagosan usque 4-5 évenként fordul elő, hogy poharat − vagy tányért, palackot, egyebet − török; tegnapelőtt mosogatásnál a mosogatószertől síkos kezemből kicsúszott, másik kezemmel utána kaptam, de a hirtelen mozdulat mellé ment, messzire elütöttem a poharat, s az a konyha kövezetén csattant. A szokatlan eset kellemetlenül felizgatott, a mosogatást is abbahagytam. − A törések ritka volta elgondolkoztat. Azt kell látnom, hogy a tárgyakkal való interakcióim során a tárgyak meglepően *nem* sérülnek − következésképpen nyilván én magam sérülök aránytalan mértékben. Lehetséges, hogy ez a modell érvényes emberi kapcsolataimra is? A jelenség mindenképpen

egészségtelen, mondhatni: baljós.) (A pohár hiányzó darabja vagy darabjai a hűtőszekrény alá csúsztak, hanyagságból mindmostanig nem kotortam elő őket.)

24. *Banánhéj,* egy késsel elvágott fél banán héja. Márkajelzés: BANACOL, h. n. (Amerikában kaptam rá, hogy reggeli gyanánt a kávé előtt fél banánt egyek; mióta itthon is folyamatosan lehet banánt kapni, visszaálltam amerikai étrendemre.)

25. *Fogpiszkáló,* többszörösen használt példány, kettőbe törve. Hengeres, mindkét végén szabályosan hegyezett, igényesen megmunkált, jó anyagból (hársfa?) készült példány − kínai gyártmány. (1989. szeptemberében vásároltam A.-val Olaszországban, valószínűleg Cortonában vagy valamely más toszkanai városban − a dobozban még mindig van néhány szál.)

26. Ablakos, fehér alapon zöld mintás *távirati boríték* -”MAGYAR POSTA + TÁVIRAT + MAGYAR POSTA + TÁVIRAT + MAGYAR POSTA +...” (A Szerzői Jogvédő távirata volt benne − eltéve az elintézendők kazlába. Mivel nincs telefonom, gyakran kapok táviratokat, hogy ekkor és ekkor menjek ide és ide, keressem ezt és ezt. Többnyire a borítékot is megőrzöm másodlagos felhasználás céljára -ezt kivételesen kidobtam, valószínűleg hirtelen indulat okából.) Összegyűrve.

27. Penészes *kenyér szelet;* félbarna. (Ha a kenyerem csak megszárad, de nem lesz penészes, nem a szemétbe teszem, hanem papírzacskóban a kuka mellé − valaki mindig elviszi.)

28. A4-es méretű ívpapír, rajta kék golyóstollal írt szöveg, saját kézírásom: „Kedves Feri!”, *levélfogalmazvány* T. F. pályatársamnak. (Letisztázása végül nem történt meg, az „eredjél te a picsába”, „lófasz ám teneked a seggedbe” és hasonszerű kitételek a levél postázása ellen szóltak, meg egyáltalán. Néhány napi fektetés után még a fogalmazvány archiválásáról is lemondtam.) A hátoldalon: az Ady Endre Társaság meghívója egy előadásra. 1991. V. 6. -Összegyűrve.

29. *Disznósajt-szelet bőre* − tulajdonképpen egy darabka sertésgyomor.

30. *Távirat fele része* „pénteken 13,00 órakor...” kezdetű szöveggel; D. F. barátom küldte. Hátoldalára egy budapesti (? − hétjegyű) telefonszámot írtam fel (majd elfelejtettem, hogy kinek a telefonszáma, így 3 napi türelmi idő után a papírdarabot kidobtam). Gombóccá gyűrve.

31. Használt budapesti *villamosvonaljegy;* sárga színű papírszelet, 12, − Ft, a kilences osztat 4-es, 5-ös és 6-os mezőjében lyukasztva. (Majdnem

bizonyosan a kisföldalattin utaztam vele. A használt jegyektől általában igyekszem már a szerelvény elhagyásakor szabadulni − ezt a példányt feledékenységből elmulasztottam kidobni, csak az itthoni időszakos zsebtakarításkor került elő.)

32. *Banánhéj,* egy újabb fél banán héja. (Ez az előbbinél régebbi, már barnás színűre rohadozott.)

33. *Nagyalakú postai boríték,* cégjelzéses − Magyar Napló −, nevemre szóló, ragasztott, gépelt címzéssel, díjelőleges. Erősen gyűrött, nyitáskor is sérült (ezért dobtam ki − a jobb állapotú nagyalakú borítékokat másodszori felhasználás céljára általában elteszem). (A Magyar Napló újabb folyamának első száma érkezett benne.)

34. Újfent: üres *Sopianae 100-csomag.* (vö.: Nr. 5.)

35. Kiégett *villanykörte,* Tungsram, átlátszó üvegű, 75 Watt. (Jó hogy látom, már kétszer is elfelejtettem újat venni helyette. Az íróasztali lámpámban használtam, de mivel ott nem nélkülözhetem, az ágy melletti olvasólámpa égőjét csavartam át az íróasztali lámpába − most az olvasólámpában nincs körte.)

36. *Konzervdoboz,* felnyitott fedéllel, többszínnyomatú, étvágycsináló grafikával, ráragasztva a magyar szöveg: „Tőkehal-májkrém (szovjet)”, stb. és az árcédula: 38, − Ft. (Ajándék! 240 g! Napokig éltem rajta, és roppantul élveztem: a csukamájolaj ízét idézte, háborús korosztályom rémét, amelyet én annyira szerettem! Minden bizonnyal leértékelték, mert márciusban lejárt a szavatossága·)

37. Nyomtatvány: *az írószövetség május havi tájékozatója.* (Átfutottam, nincs benne semmi érdekes, megőrzésre érdemtelen.)

38. Barna színű *műanyag tasak,* felnyitva, üres − sampon volt benne; „Moriah Hotel Jerusalem − shampoo”, a további részletek héber betűkkel, ezt sem olvasni, sem reprodukálni nem tudom. (Február végén leginkább ebből a szállodából nézegettem az öbölháborút − így használódnak el az emlékei.)

39. A4-es méretű ívpapír, rajta kék golyóstollal írt szöveg, saját kézírásom: „Tisztelt Szerkesztőség!”, stb.; *levélfogalmazvány* az És szerkesztőségének. (Letisztázása elmaradt. − vö.: Nr. 28.) A hátoldalon: fénymásolt meghívó izraeli útibeszámolómra a Terézvárosi Polgári Körbe, 1991. V. 2. − Összegyűrve.

40. *Zöldhagyma-csomag zöld része,* a hagymás, fehér részről késsel leválasztva, zöld színű műanyag spárgával átkötve. (Tulajdonképpen kár

érte, valami salátába elhasználhattam volna, csak nálunk ez valahogy nem szokás.)

41. Tönkrement *magnókazetta,* kilóg belőle a szalag-gubanc. (Többszöri ragasztgatás után végképp menthetetlennek bizonyult, állandóan bekapta a fej − nagy bánatomra ki kellett dobni. Ha pontosan emlékszem, a következők voltak rajta: néhány részlet a Hair-ből; egy szép amerikai sláger, „... and symphathy, what we need my friend...”; egy nagyon kedves Koncz Zsuzsa-nóta, „... még most is itt vagyok, a hangom hallgatod...”; „örökké a szerelemben, mondd te is: igen”; rádió-hírek 1987 júniusából, 1989-ben, 90-ben jókat lehetett rajta röhögni, telente meg a meteorológiai prognózis kedvéért is szívesen meg-meghallgattam; Schumann Dichterliebe-je, Peter Pears-szel, Britten kísérte, szerettem; a másik oldalon Thomas Tallis: Jeremiás siralmai, egy egészen csodálatos angol előadásban − főleg emiatt hallgattam ronggyá a kazettát; végül pedig egy csonka Csajkovszkij vonósnégyes, eleje is, vége is hiányzott − mind alkalmi átvétel volt a rádióból. Hú de ciki. De úgy kell nekem, mindig a legolcsóbb kazettákat vásárolom:) Broadway Cassette, 90 min., made in Hong Kong. (New Yorkban vettem, utcai árustól, hármat adott egy dollárért.)

42. Tépett nylonfólia, rajta piros és aranyszín nyomat: kínai szöveg, egy pillangó, valamint: „Butterfly Brand”, „made in the People's Republic of China”, „Piért” − az új *vécépapír-tekercs csomagolása* volt. Árjelzés nincs rajta.

43. *Fél tojáshéj.* Barnás színárnyalatú változat. (A tojást a maggi-májgombóclevesbe ütöttem. Hol a másik fele? Biztos, hogy egész tojást használtam!)

44. Használt, kiázott *teatasak,* kissé penészes. Cérnán lógó karton fityegője szerint Compack csomagolású, tehát ún. Garzon tea, amelyből 40,− Ft-ért adnak egy 30 tasakot tartalmazó dobozzal (a doboz egyébként ott van a polcon, még van benne 8 tasak. Ezt ugyan ki használhatta? Én legalább március vége óta nem teáztam. A tavaszi-nyári teázás leginkább G.-ra vallana, csakhogy ő két tasakot lógat egy csésze vízbe, itt viszont csak egy tasak van. ???)

45. *Levélboríték,* kézírással nekem címezve, feladója NA (ifjú költő) Nagybörzsönyből. (A benne volt levél archiválva, válasz elment.) A postabélyeg kitépve (vö.: Nr. 21.).

46. Tavalyi *platánlevél.* Fakó barnára színeződött, összekunkorodott. (A nyitott ablakon repült be − hogy miért most, májusban: rejtély.)

47. Üres *gyufásdoboz,* papírból, „Streich 38 St. Hölzer”, hátul: „KM Zündholz International 6922 Meckesheim” stb. (Gyufát csak a gázhoz használok, a cigarettát öngyújtóval gyújtom meg, így egy-egy doboz két-három hétig is kitart; mmdig van itthon tartalék, már ezt a dobozt is pótoltam újjal.)

48. Nullatalálatos, 18. heti *lottószelvény* fele része, indulatos tépés nyomaival. (Hol a másik fele?)

49. Kiürült *Algopyrin-fólia;* cellás préselésű műanyaglemez, alufóliás hátoldalán a tíz kerek áttörettől alig olvasható a felirat: „Gyógyszergyár Lvov − Chinoin Budapest”. Árjelzés nélkül. (Fogfájásra, fejfájásra, reumatikus nyavalyákra egyaránt ezt szedem, influenza esetén lázcsillapítónak is megteszi; Amerikába is mindig ebből vittem nagyobb szállítmányt − lehet, hogy ez is megjárta Amerikát.)

50. Kimerült *elem,* 1,5 Voltos, size AA, Duracell, made in USA. (A walkmanemben használtam − az elmúlt napokban Palestrinát hallgattam vele, meg a fantasztikus Allegri Mi-serere-t, Choir of Wesminster Abbey, Simon Preston. Az elemet még New Yorkból hoztam. Á.-tól kaptam a walkmannel együtt − de épp a napokban láttam, hogy már Pesten is árulnak Duracellt. − Valahol lenni kell egy másiknak is, a walkman kettővel működik.)

51. Használt *papírzsebkendő,* összegyűrve. Márkája megállapíthatatlan. (Vendégé, feltehetően hölgyvendégé volt -én kizárólag hagyományos textilzsebkendőket használok.)

52. *Zsírpapír-darab,* gombóccá gyűrve. Magyar gyártmány, nem zsírálló minőség. Élénkpiros, zsíros elszíneződései jelzik, hogy csécsi szalonna csomagolására szolgált (Hunyadi téri csarnok).

53. A4-es méretű ívpapír, rajta fekete rosttollal írott szöveg, saját kézírásom, közepes mennyiségű áthúzással és betoldással: *„A gyilkos édesanyja − avagy: milyen legyen a történelmi tudatunk?” − az azonos című publicisztika fogalmazványának első oldala* (vö.: Nr. 14.). A hátoldalon: „Tisztelt Művésznő, Művész Úr!” stb., a Rátkai Klub felszólítása, hogy látogassam őket; számítógép-print, 1991. II.

54. Na, a *tojáshéj* másik fele (vö.: Nr. 43.).

55. *Gemkapocs* maradványa, agyongyötört drótdarab. (Gemkapcsot kidobni nem szokásom; ezzel S. barátom játszott, miközben szerelmi válságának legújabb fejezetét mesélte. S. távozása után megpróbáltam a

drótot visszagörbítgetni gemkapoccsá, fáradozásom azonban nem járt sikerrel.)

56. Egy találatos, 17. heti *lottószelvény,* összegyűrve.

57. Vadgesztenye, kb. a 80-as évek elejéről, beráncosodott, porlepte példány. (Valamilyen emlék volt − de hogy kire vagy mire kell emlékeztessen, az feledésbe merült. S mivel íróasztali tolltartómban kényelmetlenséget okozott, néhány évi habozás után kidobása mellett döntöttem.)

58. Barna-rőt, sávos mintázatú papiros, szétszaggatva: a *Sopianae 100 tízcsomagos „kartonja”* volt. (A cigarettabeszerzést általában karton-tételben eszközlöm − bár árengedményt így sem kapok. Egy karton átlagosan 4, 4 és fél napi szükségletemet fedezi.

59. Összegyűrt *papírdarab:* szokatlanul jó minőségű, kb.

A/4 méretű lap, rajta vadidegen írással két 1-gyel kezdődő, hétjegyű szám (feltehetően budapesti telefonszámok). (Halvány elképzelésem sincsen, hogy került ez a soha nem látott, rejtélyes fragmentum a szemetembe! Ezen majd érdemes lesz gondolkozni. Vendégek végiggondolandók és ellenőrizendők!)

60. *Ludiomil drazsé kartondoboza;* 50 db-os, 10 mg-os csomagolás, CIBA − Chinoin Budapest. „Adagolás kizárólag az orvos utasítása szerint. Csak állandó orovosi felügyelet mellett alkalmazható” − és más pusztába kiáltott szavak. „Térítés: 8, − Ft” (régi ár, most ezt is nyilván négyszeresére emelték). (A depressziómra szedem, esténként 4 szemet − ez patikus-írással rá is van krikszkrakszolva a dobozra −, S. doktor írta fel, áldja meg az isten. Gond, hogy „a mellékelt tájékoztató szerint” „alkalmazásának ideje alatt szeszes italt fogyasztani tilos” − így aztán 2-3 napig szedem a Ludiomilt, 4-5 napig iszom, 2-3 napig szedem a Ludiomilt − stb.)

61. *Sopianae 100 üres csomagja* (vö.: Nr. 5.).

62. Megint: *fél banán héja.* (vö.: Nr. 24.)

63. Gombóccá gyúrt *alufólia-foszlányok,* papír emblémával, *sajt csomagolására* szolgált: „Sonkás 33 g”. Hajói emlékszem, Répcelakon gyártják, de ez nincs a címkén. (Általában ezt a sajtot veszem, egész dobozzal − most 55, − Ft egy doboz −, Mackó sajttal váltogatva, ha éppen egyik sincs, akkor mindegy: nagyjából úgyis egyformák.)

64. *Virágos meggyág,* erősen hervadt, elbarnult. (Vértesacsai „birtokomról” származik, mintegy két hete hoztam. A február eleji gyümölcsfametszésből egy elvadult meggy-fácska véletlenül kimaradt,

rendbetételét kínos érzéssel árpilis végén pótoltam − arról való volt ez a gally.)

65. *Ludiomil drazsé* üres *műanyag tubusa,* az eredeti műanyag-kupakkal lezárva. (Lásd még: Nr. 60.)

66. A 18. heti nullatalálatos *lottószelvény* másik fele (vö.: Nr. 48.).

67. Fém *palackkupak* („Hungarocup"), valószínűleg rumosüvegről (származhatna narancsléről, citromléről, tonik-ról stb. is − ezekkel azonban nem élek). Erősen rongált példány, késsel történt elkeseredett feszegetés nyomait viseli.

68. Újabb elhasznált *másolópapír,* (vö.: Nr. 8.)

69. Nullatalálatos, 16. heti *lottószelvény,* összegyűrve.

70. Újabb *teatasak* − eszerint mégis G. használhatta, vö.: Nr. 44.

71. *Sopianae 100 üres csomagja* (vö.: Nr. 5.), gombóccá gyúrva.

72. Piros színű ún. *befőttes gumi;* elszakadt. (Valószínűleg R. barátnőmé volt, ő szokta közepes hosszúságú haját zuhanyozáskor − néha egyébkor is − gumigyűrűvel összefogni.)

73. Itt a másik *Duracell elem* (vö.: Nr. 50.).

74. Kb. 18x18 cm méretű *csomagolópapír-darab,* étolajjal átitatva, még most is fokhagymaszagú − a Hunyadi téri lángossütő ezzel adta a lángost, amelyet az utcán (Hunyadi tér, Szófia u., Izabella u.) ettem meg, az utolsó falatot már a lépcsőházban, így a papírt csak itthon dobtam szemétbe.

75. Fogpiszkáló, többszörösen használt, elszíneződött példány; elnagyolt formálású, lapos fazonú, silány anyagú (nyárfa?) − magyar gyártmány. (Valamelyik pesti vendéglőben − Ádám? Barátság söröző? − vágtam zsebre, majd itthon tovább használtam, míg hegye el nem puhult.)

76. A *maradék:* tételesen alig felsorolható üledék a szemeteszacskó alján. Masszájának alapanyaga cigarettahamu, benne: 69 db fehér, filteres cigarettacsikk (hosszú Sopianae, állítólag C-vitamint tartalmaznak − vö.: Nr. 5., stb.), 17 db barna színű cigarettacsikk, vendégektől, főként hölgy vendégektől: Senator (esetleg néhány Marlboro), mintegy 60 db spenótlevél-szár (a tegnapi spenótsaláta készítésénél keletkezett hulladék), 32 db használt gyufaszál (a gázláng meggyújtásához szolgáltak), 11 db ragtapaszos Patyolat-címke, nyomtatott számokkal (kedden hoztam haza a mosott fehérneműt, s a szekrénybe szortírozás előtt a munkadarabokról a címkéket lekapartam), kolbászbél foszlányai (un. parasztkolbász, Hunyadi téri csarnok), vegyes formátumú, tépett celofán-hulladék (a cigarettacsomagokat használatbavétel előtt mindig meghámozom, mivel

utálom a celofán tapintását − lásd másutt), fokhagyma gerezdek hártyahéjának maradványai (fokhagymát a spenótsalátához használtam), gyümölcslés papírdobozok ollóval levágott csücskei, 4 db (mindkét oldalon le szoktam csípni a csücsköket).

Ennyi.

Pályámat régészként kezdtem. Őskori lakótelepek feltárását vezettem, néhányezer éves szemetesgödrök ránk maradt tartalmát rendszereztem és leltároztam. Utóbb egy nem kevésbé izgalmas korszak, jelenünk dokumentátorává szegődtem − hogy nevezzem ezt másképp?: könyökig turkálok napjaink szemetjében. Például így is, ennyire a szó legszorosabb értelmében. De nem akarok magyarázkodni, még kevésbé mentegetődzni; szabad ember vagyok, azzal ütöm el az időmet, amire pillanatnyi indíttatást érzek.

Hallottam róla: profi szemetesek a nagy gyűjtőtelepen tévedhetetlenül meg tudják különböztetni a főváros különféle körzeteiből érkező szállítmányokat: ez itt Csepel, ez Nyóc kerület, ez Úri Buda, Pasarét − s így tovább. (Micsoda veszteség, hogy szociológiai értékű ismereteik kincses tárházát nem regisztrálják, nem teszik köztudássá!) Ez tehát egy ilyen csodálatosan differenciált világ! − Erre gondolva ide jegyzem, vastagon aláhúzva, a késő utókor számára: Ez itten Budapest-terézvárosi szemét. Közelebbről az Izabella utcából.

És egy magyar író szemete. Még közelebbről: az ENYÉM. Az életművem dimenzionálja. (És hitelesíti − de ez más kérdés.) (Különben is: és viszont.)

A dokumentum csak úgy dokumentum, ha precízen adatoljuk, rögzítjük, hogy *minek* a dokumentuma. A lokalitás tisztázása után tehát a dátumok. *Az* elkészült lajstrom egyszemélyes háztartásom mintegy 3, vagy pontosabban 3 és /2 napi szemetjét tárja elénk. Lezárva (nem a kézirat!: a szemeteszsák) 1991. V. 10. du. ½ 5 − a kezdés napjára és órájára viszont nem emlékszem pontosan, csak találgatni tudok. Támpontjaim a következők: a) 3x fél banánhéjat találtunk, = 3 reggeli, b) A vizsgált kvantum 5 cigarettacsomagot tartalmaz; figyelembe véve, hogy az érintett napokat nem folyamatosan töltöttem itthon, vélhetőleg legalább 2, de inkább 3 cigarettazacskót házon kívül hullajthattam el, = összesen *7-8* csomag; ez a mennyiség nagyjából megfelel 3 és /2 napi fogyasztásomnak, c) Úgyszintén 69 db itthon elfogyasztott Sopianae 100 cigaretta − melyek közül legfeljebb 3 vagy 4 írható S. barátom számlájára (kb. 3 órát töltött nálam, és nem

igazán komoly dohányos), d) Ezt a számítási eredményt erősíti a 32 db használt gyufaszál is: átlagosan napi hatszori kávézás, plusz vendégeknek mondjuk napi 2 plusz főzőcske (a gázt gyakran kétszer kell meggyújtani, mert nincs türelmem elegendő ideig nyomni a gombot), e) És − végül − semmiféle ellentmondást nem jelentenek a háromheti lottózást dokumentáló lottószelvény-maradványok sem, mivel hogy a lakásban kallódó, inaktuálissá vált szelvényeket ötletszerű időközökben szoktam eltakarítani, indulati impulzusok eredményeként (lényegében olyankor, amikor belátom, hogy már nem lesz kedvem és kitartásom utánanézni a tárgy nyeremény sorsolásnak). − Mindezek szerint a biztonsággal valószínűsíthető datálás: 1991. május 7. (kedd) de − május 10. (péntek) du.. Igen, tisztán emlékszem, hogy a Patyolatot *egy* délelőttön hoztam haza, közvetlenül a 10-es hírek meghallgatása után indultam (ekkor vihettem le az *előző* szemetet is!), és semmiképp nem hétfőn (mert hétfőn 9-kor már a Városházán voltam, egészen kb. „ $^{1}/_{4}$ 12-ig!), hanem csakis kedden.

Jól tudom: mocskos kis firka kerekedett a játszi ötletből, szemét egy írás. Elsőül magammal szemben az. Mert hogy nagyon is személyes szemét ez. Munkám végére érve elfog a bizonytalanság, hatalmába kerít a szeméremérzet. Elég nyilvánvaló, hogy rendkívüli erejű lírai műfajt sikerült teremtenem − ugyanakkor viszolyogva érzem: intim szférám gátlástalan kiteregetésével, végletes kitárulkozásommal most szinte mezítelenül állok a publikum előtt. Elképzelem: ha más valaki személyes szemetjét teregettem volna így ki, mily vadul tiltakozna az illető, egészen a sajtóperig elmenően! Ezért aztán megfékezem pironkodásomat, és kiállók a szemetemmel: tessék, itt vagyok, ez vagyok!

Mégis, magamban eltöprengek: ugyan gazdagabb-e a szemetem másokénál? Vagy netán szegényesebb napjaink fővárosi átlagánál? Nem tudom. Mint ahogy még azt sem tudom, miképpen viszonyul EZ az adagom az előzőhöz. Vagy a következőhöz. Nyilvánvaló: árnyaltabb képet csak úgy remélhetünk, ha én is, mások is, máshol is és máskor is készítünk efféle leltárakat. (Engem vonz is ez a dolog, úgy elképzelem: most zofort folytatom ezt a munkát, megírom azt a szemetet is, amely ennek a szövegnek a megírása alatt képződött körlöttem, épp egy bőséges adag − hű de szép, egyebek mellett benne lesznek ENNEK a dolgozatnak a kéziratlapjai is! meg így tovább −)

Addig is: ennyi.

És kommentálni sem kívánom közzétett szemetemet -meggyőződésem, hogy ez nem az én feladatom, csakis az eljövendő történészeké. Csupán néhány megkerülhetetlen dolgot még:

Kutatásom egyik tagadhatatlan tanulsága, hogy a szelektált szemétkezelés terén a nemzetközi mezőnyben ugyancsak hátul kullogunk még. (Itt jegyzem meg: szemetem a visszaváltható palackokat természetesen nem tartalmazza, azokat visszaváltom − pontosabban: várom, hogy a környékbeli közértek feloldják a visszaváltás ideiglenes szüneteltetését, addig próbálom itthon tárolni az üvegeket. Ugyanígy nem tartalmazza a sajtó-makulatúrát sem: az elolvasott újságokat részben archiválom, részben külön összegyűjtöm, kötegelem, és a csomagokat a kapualjba helyezem el, ahonnan kiskorúak és nyugdíjasok időről időre elviszik őket − habár a papírhulladék felvásárlási ára nemrégiben számottevően csökkent. Hozzáteszem: eljárásmódom korántsem törvényes szabályozáson vagy társadalmi normákon alapszik, ezzel inkább csak jó példát szeretnék mutatni, úttörőleg.) Ami talán a legfeltűnőbb: hol vagyunk még a műanyag-szemét oly égetően aktuális elkülönítésétől!

Mindazonáltal a másik szemem nevet. Mert ezen a szemétten mérve lemaradásunk a művelt Nyugattól (éltem ott, tudom!) mégsem olyan végzetes ma már. Ez a szemét ugyanis (egyszemélyes háztartás, mindössze 3 /2 nap!) *nem kevés.* Az életünkből lecsapódó értékek és az életünkből lecsapódó szemét arányát tekintve bizony immár a fejlett fogyasztói társadalmak modelljét hajazzuk. És ez nem semmi.

Dubrovnik az enyém!

Leégett a Csingilingi csárda.
Benne égett Bíró Éva ágya,
Benne égett cipője, kapcája,
Számadónak sallangos subája.

Szeretem Prágát. Jól érzem magamat benne. Tisztelem is. Hrabalért; Kafkáért; Hasekért; meg mindazért, ami ott kézzelfoghatóan jelen van − millió dologért. Szubjektív élmények sora is köt hozzá: a 70-es években, amikor még nagyon nem utazhattunk, sokan voltunk, akik Prágát használtuk Nyugat-Európa-pótléknak. Hálás is vagyok ennek a városnak, amiért ilyen derekasan betöltötte ezt a szerepet: erőt kaptunk tőle, hitet, feltöltődhettünk, nagyon nehéz időkben − köszönet érte.

Legutóbb tavaly jártam ott. A feleségemnek mutattam meg Prágát − ő Pesten, magyarnak született amerikai. Végigmutogattam neki a gyönyörű várost − és valami nagyon furcsa érzést fedeztem fel magamban. (Olyasmi volt ez, mint mikor új, más nézőtéren ülve nézünk végig egy már látott filmet: a körülöttünk ülők szemével is, meg a hozzájuk való viszonyunk összefüggésében is látjuk, éljük át: másképp.) *Büszke* voltam Prágára. − Nézd! A MI Kelet-Európánk!

Mi nekem Prága? Ne tessék félreérteni: kelet-európai vagyok, sokfajta ősöm volt − magyar, német, délszláv, „tót", albán, olasz −, cseh azonban véletlenül egy szál sem. Senkim nem élt ott, még csak egy közeli barátom sem. Mégis elkap a magamra ismerés Prágában. Ráadásul egy *jobbfajta inagamm-ismerés.* Ettől jó ott lennem. Könnyeden és boldogan be tudom lakni. Enyém.

Szeretem Krakkót. (Ott történetesen élt egy oldalági ősöm, habár az illető alighanem inkább volt német, mint lengyel − mindegy: úgysem miatta szeretem Krakkót.) Szeretem Dubrovnikot, Zágrábot; Szebent, a szász, román, nagyon picit magyar várost; Szarajevót. Vagy ezt a rémes Budapestet; Lipótszentmiklóst, Kőszeget, Pápát. Etcetera. Kelet-európai patriotizmussal szeretem őket. Büszke gazdaságérzéssel, magaméként.

Ha végigkanyargunk a kettévágott Baranyán, eljutunk a folyóparti füzesekig, és ott a Csingilingi csárda. Amelyről a magyar népdal szól. (És ha csak horvát népdal szólna róla? Vagy szerb? Biztosan szól horvát is, szerb is.) A *Csingilingi csárda* − ha áll még.

A csárdát − vagy a romjait − elhagyva átlépünk a Dráván. (Ha van még híd − nem tudom.) Ez már Eszék. Vagy Osijek. Nekem: mind a kettő.

Nagyon kedves hely, olyan dunántúli-zsánerű kisváros, csak derűsebb, talán picit szlávosabb, kicsivel több mediterrán színnel. Eszék, Osijek − mármint: ha van még belőle valami.

Elgondokoztat, hogy mi is az én közöm Eszékhez. Gubancos dolog ez. Valaha szűkebb hazámhoz, Magyarországhoz tartozott ez a város − ez is egy eleme a viszonyomnak, hát persze. Ettől is olyan ismerősek az eszéki házak, az arcok, a gesztusok (nem úgy, mint például Malmőben, Korinthosban, Philadelphiában, Zürichben: ott inkább a másságot élvezem). Magyarok *is* lakják, ez is számít, de mennyire. Meg horvátok. Ez is. (Véletlenül: horvát őseim is voltak − miért pont horvát őseim ne lettek volna?) Meg szerbek. (Szerb őseim is voltak!) Meg ismerem, többször is megfordultam benne, jó érzésekkel emlékszem rá. Eszék is: az enyém. Irredenta aspirációk nélkül gondolok rá. Újabban elég sokat. És fizikailag fáj, amikor naponta hallom a hírekben, hogy hány akna, hány légibomba hullott rá megint, hogy hány halottját gyászolja már, amikor elképzelem, hogy micsoda romhalmaz lehet...

Attól tartok, minden olyan iskolai földrajzi, történelmi stb. stb. oktatás csonka, torz, hamis, amely nem veszi figyelembe ezt a fajta érzelmünket: kelet-európai patriotizmusunkat. Amely érzület − akartuk, nem akartuk − mostanra felnőtt, gyökeret vert bennünk. (A magyar oktatásra gondolok; meg a nem-magyarra, a szomszédokéra is, persze − de söpörjünk először a magunk háza előtt.) Azt hiszem, minden magyar külpolitika bűnös, amely nem gondol érzelmeink tágabb keretrendszerével, amelynek éntudata leáll Magyarország „szent” határainál, s onnan kezdve így veszi: „ők”. Észre kell vennünk valahára: közösen belakott térségünk mostanra kialakított egy „mi”-tudatot is. Ma már ez is egy köztudati realitás. (Sőt, nagyon remélem: egy a jövőbe vezető nyomvonal.) Korunkra a közlekedés és a távközlés technikai fejlődésének köszönhetően némileg kinőttük szűkebb pátriánkat. Piciny hazánkon túl kézzelfoghatóbb, valósabb fogalommá vált a kontinens, a (túl) sokat emlegetett, frázissá is csépelt Európa, de valamennyire még a Nagy Világ is. És fokozottan: a szomszédság. A régiónk. Hogy nevezzük: Kelet-Európa? Közép-Európa? Közép-Kelet-Európa? Elég mindegy. Úgyis inkább érezzük ezt a közösséget, mintsem tudjuk. De érezzük, nem?

Szeretem Eszéket. Nem a „vér” teszi ezt. De még csak az sem, hogy „jártam ott”. Vilniusban, Tallinban, Rigában nem is jártam − nem járhattam. (Ahogy tallini fordítóm, aki a fél magyar irodalmat lefordította már észtre, soha nem járhatott még Budapesten − beleborzongok.) Honnan hát a

rokonérzés? Múltunk párhuzamaiból. Jelenünk sorsközösségéből. Jövőnk egymásrautaltságából. Meg sok minden egyébből. Megfejteni, racionalizálni egészen soha nem lehet az ilyesmit. A lényeg, hogy VAN, hogy MŰKÖDIK.

Omladoznak a birodalmi rendszerek, a népek börtönei, recsegve-ropogva hullanak a földre. (Hogy miért pont most? Mostanra korhadt el a gerendázatuk. G. Bush, mélyen átélve Sárkányölő Szent György szerepét, másképp magyarázza ezt − én így.) A gyilkos szorításából egymás után szabadulnak a kicsinyek, és indulnak az önálló lét útján. Lettek, litvánok, észtek, szlovének, örmények, moldovánok − hosszú sor. Láthatjuk: nem könnyű játszma ez még most sem. Másrészről: fantasztikus ajándéka a történelemnek, hogy legalább itt tartunk már. Öröm − közös öröm.

Vagy inkább úgy kellene mondanom: közös örömünk kellene legyen. Mert ijesztően sok minden fojtja még belénk a közös ünneplésben is kifejezhető szolidaritást.

Ott vannak például a litvánok. Kicsiny, szerencsétlen, meggyötört nép, mennyire rokon a sorsuk a miénkkel! Rosszul esik, hogy drámájuk napjaiban, meg később, az ünnepek évadján oly keveset tudtunk artikulálni a rokonérzéseinkből. (Meg bosszant is: rokonérzéseink realizálása politikai tőkét jelenthetne a jövőre − milyen jellemző, hogy ezt a lehetőséget is kihagyjuk!) Nekem, privátim, mégis ünnepem az ünnepük − hogy aztán jöjjön a macskajajos másnap. Hogy még félúton sincs a vágyott mű, a szabadság, a függetlenség, az önálló állami lét, és máris: a litvánoknak is első dolguk, hogy a szovjet rendszer ottfelejtette kancsukával végigvágjanak a kisebbségükön. Mert ezt a logikát tanulták. Ahogy itt körben mindenki: horvátok, grúzok, románok, szlovákok s a többi. Úgy tűnik, a ránk szakadt szabadság első áldozatai a kisebbségek: a horvátországi szerbek, az oszétek, a litvániai lengyelek, a lengyelországi németek, az erdélyi, a vajdasági, a szlovákiai magyarok, a magyarországi cigányok, a moldáviai, a balti oroszok − végigsorolhatatlan lista. Talán pontosabb, ha nem „ránkszakadt szabadság”-ról beszélek, hanem inkább így summázom a körképet: a lerázott elnyomásból nem a szabadságra ébredtünk, hanem csak egy új lehetőségre: elnyomottakból most elnyomókká válhatunk − minő fényes perspektíva!

Reméljük, hogy mindez csak az első, még félálomban töltött napok múló zavara? Remélhetjük? − a szomszédból áthallatszó fegyverropogás zenéje

mellett? Vagy reménykedjünk inkább akképpen, hogy hátha majd épp ennek az ocsmány háborúnak a csömörletes élményétől jön meg a közös eszünk?

Naponta hallom az aggódó fohászt: jaj-jaj, csak át ne terjedjen hozzánk a szomszédék háborúja! No, ilyesmitől nem félek: nem fog átterjedni. (Ahogy például Luxemburgra sem fog átterjedni − pedig Luxemburgnak még kisebb „nemzeti” hadserege van, mint nekünk. Vagy talán annál inkább nem.) A polgárháború nem isten büntetéseként ránk szakadt pestisjárvány, hogy határokon keresztülgázolva oda terjedjen, ahová úri kedve viszi, nem is energiaválság, hogy „végiggyűrűzzön” a világ gazdaságán. Csak oda „terjed”, ahol valami oka van: bűnök, (rosszul) elföldelt történelmi bűnök (mer t hogy történelmi bűnöket elföldelni leginkább csak rosz-szul lehet), s a belőlük fakadó eleven konfliktusok. A jugoszláv polgárháborúból adódhat persze egy sor közvetlen gondunk: kihathat az idegenforgalmi bevételeinkre, elvághatja az olaj köldökünket, megzavarhatja tágabban is a külgazdasági kapcsolatrenszerünket, gondokat okozhat a menekültek ellátása, és így tovább − de hogy „átterjedjen” hozzánk? A spanyol polgárháborúnak esze ágában sem volt átterjedni Franciaországra, sem Portugáliára. Az ilyesfajta félelemkeltés csak dilettantizmusból fakadhat − vagy szándékos manipulációból. Hacsak valami kapitális baromságot nem követünk el, a jugók háborúja ide nem jön.

No, és nem követünk el? Jó lenne szilárdan hinni. Milyen jól jönne most, ha minden gyanún felülállóan szavahihetőnek tudhatnám a kormányunkat, ha biztos lehetnék benne, hogy a mostani magyar-horvát katonai kapcsolatok és fegyverszállítások híre pusztán csak szerb provokáció! Szeretném kétely nélkül *tudni:* ha egyszer a magyar kormány azt mondja, hogy nem voltak ilyen ügyletek, akkor nem voltak. Hát ezért volt hosszú távra kiható bűn letagadni a korábbi fegyverszállításokat. (Még nagyobb bűn, mint fegyvert szállítani.) Mert így most már csak *remélhetem,* hogy ezúttal a magyar kormány igazat mond: azóta nem volt újabb fegyverszállítás.

Remélem. Mert a kelet-európai határokat egyáltalán nem a katonák és a fegyverszállítmányok számára álmodom átjárhatóknak.

Nem az a bajom a jugoszláviai polgárháborúval, hogy átterjedhet hozzánk. Hanem, hogy SAJÁT Kelet-Európám testén érzem a sebeket, amelyeket ennek a háborúnak a fegyverei ütnek. Közös kelet-európai kultúránk pusztul tőle. Meg életek. Magyarok, akiknek semmi igazi közük

nincsen a polgárháborút kiváltó konfliktushoz. Meg horvátok. Meg szerbek. Akiknek úgyszintén semmilyen valódi közük nincsen hozzá.

Jaj nekünk, ha lesipuskás szerepet könyökölünk ki magunknak ebben a háborúban! A Jugoszláviában élő, súlyosan veszélyeztetett magyar kisebbség ügye bizony ügy, kell hogy az legyen számunkra is − épp ezért: van mit vigyáznunk, nehogy még mi is rontsunk véreink veszendő sorsán. Ügy legyen ez nekünk, ne ürügy. Senki nem bocsátaná meg, de én magam sem, ha dögkeselyűként jelennénk meg a mások vérétől lucskos csatatér fölött. Ragaszkodnunk kell a tényhez a körmünk szakadtáig: nekünk *nincs közünk* ehhez a konfliktushoz! − hogy a mi állhatatos semlegességünk is védje a jugoszláviai magyarokat.

Meg a horvátokat. Meg a szerbeket. Etcetera.

Nincs közünk − miközben persze nagyőri is *közünk van* hozzá. Csak egészen másképp. Úgy, hogy a jugoszláviai pusztítás közös Kelet-Európánk testét tépi.

Szép hazánk (szépnek mondom, hisz szeretett anyánkat szépnek látjuk, bármilyen is), szépséges hazánk, Kelet-Európa mostanság eléggé puskapor szagú. Sok minden kavarog itt most, egybefolyt füstfelhőben: veszett birodalmak továbbéltetésének makacs ábrándja, új birodalomábrándok délibábja, nacionális gyökérzetű kisebbrendűségi érzések és féltékenységek, miegymás. Lakjunk bár a hetedhét ország legkonszolidáltabb szigetén, Magyarországon, minduntalan orrunkba csap ez a lőporbűz − és felkorbácsolja a militáns ösztönöket. Ezzel a jelenséggel is meg kell birkóznunk. Szörnyű idők: még a tágabb térség legpolgáribb Ausztriája is fegyverért kapkod (vagy legalábbis a békés kis ország náci katonatisztből lett államfője). Logikus, nem?: a puskaporszag leghathatósabb ellenszere csak a fegyverkezés lehet!

Higgye, aki hiszi. Meg aki kedvét leli az ilyen jugoszláv-stílű vérfürdőkben. Bizonyos, hogy a polgárháborúk mostani kelet-európai divatja felbirizgálja a katonai lobbyk önérdek szülte ambícióit. De ugyanolyan bizonyos, hogy mozgást támaszt a másik póluson is: felébreszti az antimilitarizmus erőit. Ha délszláv vagyok (mint ahogy az vagyok!: lelkem valamekkora részével), jól tudom már, hogy országom lakóinak reményt, örömöt nem terem a dicsőséges tény, hogy erős hadseregünk van. Lenne bár gyengébb -vagy még inkább: semmilyen! Ha meg a magyar lelkemet veszem elő, világosan látom: a magyar katona akkor tehet a legtöbbet szűkebben magyar és távolabbról kelet-európai ügyünkért, ha

fegyelmezetten vigyáz: nehogy már véletlenül elsüljön a puskája! És innen már elég egyszerű logikai lépés eljutni odáig: igazi hasznunkra az válna, ha nem is lenne fegyverünk, sem katonánk. Ha van: baj esetén úgysem tehet semmit. Baj híján viszont megcsinálhatja a bajt. Hát akkor ne legyen!

Szeretem a „jugoszlávokat” (szerbeket, horvátokat, bosnyákokat, albánokat, macedónokat, szlovéneket), és bízom bennük. Nemcsak azért, mert véreim, honfitársaim Kelet-Európában. Hanem mert mostanában leginkább ők szülhetik meg − sok minden egyéb mellett − a közös jövőnk számára oly fontos gondolatot: pusztítsunk el minden fegyvert, lefelé egészen a kisdedek vízipisztolyáig!

Bamba tábornokok tűzparancsokat osztogatnak, ágyúik torka előtt emberi életeket, anyagi értékeket, kultúrát jelentő falvak, városok − lőjünk porrá mindent! Mintha az övék lenne. Meghűl bennem a vér: hát ezeknek az idiótáknak tényleg korlátlan módjuk van rá, hogy porrá lövessék Dubrovnikot, Splitet, Kórógyot, Zágrábot, Eszéket, Mostart?!

„Mintha az övék lenne”? − hiszen talán épp ez az attitűd leplezi le őket a legvilágosabban: senki nem őrült meg, hogy szétlövesse a *magáét!* NEM AZ ÖVEK! Hanem az ENYÉM! És én majd még meg akarom mutatni az unokáimnak is Mostart, Dubrovnikot, Kórógyot, Zágrábot, ahogy Krakkót, Prágát, Lőcsét, Nagyszebeni, a belgrádi kocsmákat, Sopront, Rigát, Ó-Szerbia kolostorait, büszkén, mint a hazámat, hogy továbbadjam nekik is: a hazájukat! El a mocskos katonakezekkel a hazámtól, kuss az undorító fegyvereknek!

Katonák. Akik természetesen csakis „a vérontás megelőzése céljából” szállnak be a tankokba, bombázókba, ahogy ez már megrögzött szokásuk. Mi másért tették volna a világháborúk idején, 56-ban, 68-ban, bármikor? Hogy az ördög vinné el valamennyit.

A szabadság első napja emlékezetesen gyönyörű volt. A szabadság második napja, ez a mostani: mit mondjak, elég ronda. Látnivaló, hogy nem is a szabadságról szól: sokkal inkább régi és új nyomorúságaink gusztustalan kotyvaléka.

Közös, keresztül-kasul átjárható Kelet-Európát álmodtunk. Most, a szabadság második napján úgy tűnhet: messzebb vagyunk tőle, mint akár öt éve is voltunk. Én egyelőre mégsem tudok más álmot álmodni, maradok hát a réginél, legfeljebb megszerényedve. Tudva már, hogy nemigen vághatjuk le a kanyarokat, nem felejthetjük ki a közbülső fázisokat, előbb még kín-

keservvel le kell bontanunk a lakhatatlanná vált régi épületeket, hogy aztán a még használható téglákból összerakjuk az újat. Az álmaink szerint valót.

Csak hát közben leég a Csingilingi csárda.

Jó, mondhatjuk: nem először ég le. Majd felépítjük!

De Dubrovnikot? Hogyan?

És a halottakkal hogyan számolunk el, uraim? Miképpen reméljük, hogy ezeken a sírokon egyszer még majd a megbékélés virágai fognak illatozni?

238 kérdőjel

Láttál már szétlőtt autóbuszt? Szétlőtt cipőgyárat? Szétlőtt elmekórházat? Szétlőtt nagymamát, unokával? Láttál már égő sétahajót? Égő lakótelepet? Égő olajfinomítót? Égő szociális otthont égő lakóival? Még csak tévében? De még úgy is eléggé lenyűgöző látvány, nem?

Megnéztél már egy katonát, úgy komolyabban, közelről, tüzetesen? Tetszett, mi? Daliás, férfias? Szeretnél te is olyan férfias lenni, olyan daliás?

Szeretnél katona lenni?

Láttál már főkatonát, közvetlen élőben? Irtó szép, nem? Snájdig? Fess? Délceg? Lehengerlő? El kell ájulni tőle? Már a tekintete is állati okos, nemde?

Láttál már békemenetet? Lehangoló látvány, ugye?

Láttál már szétlőtt békemenetet?

Szeretnél egy jó kis háborút? Melyik országgal? Vagy többel is? Megtámadjuk őket? No? Vagy ügyeskedjünk, mígnem majd ők támadnak meg minket?

Vagy polgárháborút szeretnél inkább?

Vagy nem igazán szeretnél egyiket sem? Reméled, hogy nem lesz, se háború, se polgárháború? De miért ne lenne? Mi véd meg tőle? A katonák? A fegyverek, a minél több és minél korszerűbb hadiszerszám? Ha elegendő lesz majd belőlük, katonából meg fegyverből, akkor majd biztos, hogy nem lesz háború, se polgárháború? Véggigondoltad már ezt, szabad óráidban?

Ha Kamerunnak vannak katonái, ha sok-sok katonája van Kamerunnak, akkor kameruninak lenni jó? Vagy csak csádinak lenni rosszabb? Viszont ha Csádnak is vannak katonái ha sok-sok katonája van Csádnak is? Akkor mégis jobb csádinak lenni? Vagy csak akkor jobb csádinak lenni, ha Csádnak több katonája van, mint Kamerunnak? Hogyan lehetne megcsinálni, hogy csádinak lenni is jó legyen, meg kameruninak lenni is jó legyen? Vajon úgy, hogy legyen rengeteg katonája Csádnak is, meg legyen ugyanolyan rengeteg katonája Kamerunnak is? Vagy esetleg úgy, hogy Csádnak se, meg Kamerunnak se legyen egy se?

Ha Spanyolországban annak idején nem lett volna egyetlen puska se, vajon lett-e volna olyan, hogy spanyol polgárháború? Ha Németországnak anno nem lett volna katonája, de egyáltalán egy szál se, gondolod, hogy akkor is megüzente volna a világnak a második világháborút? Ha katonák hiányában nem üzente volna meg, az rosszabb lett volna a világnak? Vagy

jobb? Vagy mindegy lett volna neki? És Németországnak, a németeknek? Rosszabb? Jobb? Nyóc? Ha most Jugoszláviának nem lenne se katonája, se fegyvere, szegénynek, akkor − stb. ?

Jó dolog az, hogy Kamerunnak tankjai vannak? Meg hogy Csádnak is vannak? Hogy Romániának? Jugoszláviának? Iraknak, Iránnak, Pakisztánnak, Indiának, Venezuelának és Bolíviának? Ugye eléggé úgy tűnik, hogy rossz dolog? Badarság ezektől az országoktól, hogy tankokat tartanak? Meg még hozzá veszélyes is? Netán önveszélyes?

A mi helyzetünk viszont egészen más, kivételes, ugyebár?

Mitől is?

Szerinted miért nincs most itt háború? Mert vannak tankjaink? Ha nem lennének tankjaink, háború lenne? Ki háborúzna kivel?

Szerinted elemi jogunk, hogy tankjaink lehessenek? Vagy egyenesen kötelességünk, hogy tankokat tartsunk? Kivel szemben kötelességünk? Önmagunkkal? Gyermekeinkkel, unokáinkkal szemben? Netán szomszédainkkal szemben? Szerinted racionális alapzaton megfogalmazható igényünk, hogy tankokat vásároljunk és tenyésszünk?

A honvéd a hont védi? Ha nem védené, a hon védtelen lenne? Mi jobb egy honnak, ha védik, vagy ha nem védik? Melyik hon polgárai boldogabbak, a védett vagy a védtelen honé? A védett hon védett? A védtelen hon védtelen?

Szereted-e, ha a szorgos munkád gyümölcsét − a szalámit, a kukoricát, az úszódarut, az uborkát, az olajszivattyút, a rokkantkocsit, a fotóalbumot, a fájdalomcsillapítót, a szoftvert -eléggé drága külhoni piacokon fegyverekre cserélik, rakétára, rohamkocsira, lopakodó bombázóra, nehézágyúra, harcigázra, hogy legyen erős hadseregünk a te két dolgos kezed tiszteletre méltó munkájából? Hogy úgy aztán már nyugodtan folytathasd békés tevékenységedet, csinálhasd a szalámit, az úszódarut, a kukoricát, az olajszivattyút, az uborkát, a fotóalbumot, a rokkantkocsit, a szoftvert, az aranyér elleni kenőcsöt tovább, hogy aztán második menetben legyen még erősebb hadseregünk, még több rakétánk, nehézágyúnk, rohamkocsink, lopakodó bombázónk?

Örülsz, hogy − amúgy: szeretett − hazád az iskolai kréta megspórolt árán ágyúkat fog vásárolni? (Vagy minek a megspórolt árán akarja vásárolni az ágyúkat?) Ha most ágyúkat veszünk, és nem iskolai krétát, milyen ország leszünk tíz év múlva? Húsz év múlva? Ötven év múlva? És ha száz év múlva kicsit azért már másmilyen ország leszünk, azért leszünk kicsit már

másmilyen ország, mert még ötven év múlva is ágyúkat fogunk vásárolni kréta helyett? Vagy attól leszünk másmilyen ország száz év múlva, hogy ötven év múlva már krétát fogunk venni az iskoláinknak, nem pedig ágyúkat a katonáinknak? Mi lenne, ha malmost is inkább krétát vásárolnánk és nem ágyúkat?

Ugyebár te paradicsompürét gyártasz a paradicsompürégyárban, ez a szakmád? Szép szakma; szereted a szakmádat? És kiszámoltad már, hogy mennyi paradicsompürét kell csináljál ahhoz, hogy az árából vásárolhasson a hazád egy szép, új tankot? Kiszámítottad, hány év alatt tudsz ennyi paradicsompürét csinálni?

Ha tizennégy évi szakadatlan és megfeszített munkád gyümölcseként meglesz a szép, új tank, minek drukkolsz majd? Hogy ne csináljon semmit az a tank, csak álljon szépen a laktanyaudvaron és csendesen amortizálódjon? Akkor minek dolgoztál? Vagy hogy háborúba menjen az a tank, és kilőjék? Akkor minek dolgoztál? Vagy hogy a tankunk, a te tankod kilőjön egy másik tankot? Ezért dolgoztál?

Ha meglesz majd az a szép, új tank, te szépen tovább melózol, csinálod tovább lankadatlanul a paradicsompürét − miért? Hogy mire elavul a szép, új tankunk, vagy esetleg kilövik, lehessen venni helyette még szebb, még újabb tankot? Ezért fogsz újabb tizennégy évig paradicsompürét csinálni? Vagy akár tizenkilenc évig is, ha addigra már modernebb, még drágább tankok lesznek divatban?

Nagyon szeretsz paradicsompürét csinálni?

Téged megkérdeztek, hogy amikor eladják a paradicsompürét, amit csináltál, mit vegyenek a befolyt pénzen, iskolai krétát-e, avagy tankot? És te azt mondtad, hogy tankot? Vagy meg se kérdeztek? És te ezt tűrted?

Megfigyelted már, ahogy piciny ovisok, aprócska leánykák és fiúcskák szexuális játékokat játszanak, próbálgatják a nemiségüket? Hánytatóan undorító, nem? És láttad már, ahogy a kicsinyek, pöttömnyi férfipalánták, de nem egyszer szöszke leányok is, háborúsdit játszanak? Ahogyan játékfegyverekkel − mintegy − öldösik egymást, készülve a felnőtt-létre, kóstolgatva gyönyörű nembeliségüket? Meg kell őket zabáim, olyan bájosak, nemdebár?

Van a kisfiádnak szikrázó-kelepelő, fröccsöntött műanyag géppisztolya? Fantasztikus találmány, hát nem? Vissza tudsz emlékezni, mikor, kitől, hogyan kaptad az első játékpuskádat? Boldog érzés volt, ugye? Utat

mutatott neked a felnőtt-lét felé? Máig tartó örömöd, hogy akkor kaptad? Hogy utat mutatott, máig tartót? Jó utat mutatott?

A szikrázó-kelepelő, fröccsöntött műanyag géppisztollyal, amit a kisfiádnak vettél, te is utat mutattál neki a felnőtt-lét férfias világa felé? Öröm volt neked is, hogy vetted neki azt a fröccsöntött izét? Hogy mutattál? A következő karácsonyra megint veszel neki? Még modernebbet? Vagy csak a haragosod idióta kölykének veszel, aki bedobálta az ablakod üvegét? Vagy épp ezért: annak se? Vagy mind a kettőnek? Hogy ha majd apányivá cseperednek, tudjanak vele bánni? A felnőtt puskájukkal, amellyel immár fognak tudni bánni, kit fognak majd lelőni? Egymást? Mást? Örülsz majd neki?

Voltál már úgy, hogy szívesen megöltél volna valakit -például egy rácot, egy mócot, egy zsidót, egy niggert, egy kurdot, egy ruszkit, egy indiánt, egy palesztint, egy tirpákot, egy oláhcigányt, egy luxemburgit vagy egy magyart? Hogy miután kinyomtad a szemét, elontottad beleit, még ronggyá is lyuggattad volna, spenóttá is tapostad volna az illető egyént valamely lánctalpas járművel? Ismerős érzés? Meg is tetted volna, csak épp nem volt nálad lyuggató, meg lánctalpas jármű? így utólag: nagy baj, hogy nem volt?

Volt úgy, hogy volt? Úgy értem: öltél már embert? Finom volt? Kurvára élvezted? Még?

Előfordult már, hogy szerettél volna feltámasztani valakit, akit megöltek? Sikerült?

Akart már valaki téged megölni? Klassz volt, ügyi?

Mit gondolsz, jó katonának lenni? Tapasztaltad? Láttad? Olvastad? Elképzelted? Gyöngyélet? Dicsőség? Kibaszott nagy kielégülés?

És katona-anyának jó lenni? Katona-feleségnek? Katona testvérének? Katona gyerekének? Dicsőség? Gyöngyélet? Kibaszott nagy kielégülés?

Magamat is kérdezem: ugyan oda lennék-e a megtiszteltetéstől, vajon lobogna-e bennem az egeket nyaldosó lelkesedés, ha teszem azt a jövő héten berántanának hazát védeni? Vagy motoszkál-e, formálódik-e bennem a szándék, hogy önként jelentkezzek a seregbe? És te? Benned motoszkál? Lobog? Avagy fakadnál-e harsány hejehujára, ha a fiadat vinnék? Vagy már megszoktad az effélét, belefásultál, mindössze ásításra ingerelne a csömörig ismétlődő aktus? Vagy már beszerezted szerettednek a protekciós felmentést, a hamis orvosi papírt, a diliflepnit, hogy megússza? És akkor így már ragaszkodsz hozzá, hogy a szomszédod fiát, apját, tesóját, férjét, szeretőjét vigyék, és tanítsák egyszerre lépni, laposkúszni, géppuskát

szétszedni-összerakni, kaszárnyafolyosót felmosni, gázálarcot viselni és lőni, lőni, lőni? Mert te csak így érzed magadat biztonságban? Hm?

Mire való a katona? Hogy megvédjen téged? Mitől? A másik katonától? Akkor mire való a másik katona? És mindösszesen: mire valók a katonák?

Vagy arra való a katona, hogy megvédje magát? Kitől? A másik katonától? Amely „másik” katona mire való akkor?

Vagy arra való, hogy előre nyomuljon? Hová? Meg a „másik” katona is arra való? Az meg hová kell hogy előre nyomuljon? (Nem lehetne ezt valamelyest egyeztetni?)

Vagy arra való a katona, hogy hátra nyomuljon, szóval hogy visszavonuljon? Ezért veszel neki fegyvert, a pénzeden? Vagy hát akkor miért veszel neki fegyvert?

Arra való-e a katona, hogy megakadályozza a vérontást? És ha nem lenne katona, mitől lenne vérontás?

Vagy egyszerűen csak arra való a katona, hogy kifolyassa a hordóból a borodat, hogy belehugyozzon a levesestálba, hogy rászarjon az ablakpárkányra, hogy kapcát tépjen a függönyödből, hogy véresre bassza és megfertőzze a lányokat, és csodaszépen masírozzon a főtéren? De ehhez minek neki puska? Csak hogy mindnyájunk örömére szitává lője vele a szélkakast a tetőn? Hogy lepuffantsa a rizspintyedet a kalickában? Na meg hogy kellőleg féljél tőle, hogy belerottyants a nadrágodba?

Szeretsz belerottyantani a nadrágodba?

Durva vagyok? Én??

Kedves, akárki nőnemű, mondjuk polgártársnőm: gyalázott már meg téged katona? Vagy, más kérdés: szültél már katonának valót? Biztosan örültél, hogy szülted, tök oké − de annak is örültél, hogy katonának való? Vagy csak bosszúból örültél, amiért hogy úgyis az a valag-részeg katona csinálta? Vagy: még így sem tudtál örülni neki? Netán: még annak se, hogy megszülted?

Vagy ne izélgesselek, hiszen már rég belenyugodtál, hogy a világ ilyennek van kitalálva? Miért nyugodtál bele? Biztos, hogy egészen belenyugodtál? Perújrafelvétel?

Figyelj, embertársam, neked is feltűnt már, hogy legharsányabban röhögni a katonák tudnak, a legrémisztőbben, szóval a legférfiasabban ordítani is éppen ők, meg a leghangosabbat fingani is pont a katonák tudnak? De akkorát ám, hogy a fülemüle holtan pottyan le az ágról − és azért ez nem semmi, azért ez egy eléggé tiszteletre méltó dolog, vagy nem?

Meg azután észrevetted már azt is, hogy a történelem hadvezérei és honvédelmi miniszterei, akikről az iskolában tanultunk, úgyszólván egytől egyig seggfejek voltak, szerencsétlen ütődöttek, avagy éppenséggel sötét kalandorok? Tíz közül ha háromra érdemes tisztelettel emlékeznünk -vagy csak kettőre? Vagy egyre maximum? És mért gondolod, hogy a mostaniak mások?

Hiszed az Istent? És azt mért hiszed, hogy az ötödik parancsolatnak nincsen köze ezekhez a dolgoklioz? Vagy csak annyi köze lenne, hogy drukkolsz: sikerüljön végre már felszerelnünk a hadseregünket elégséges számú és megfelelően képzett tábori lelkésszel? Mért, hát mire alapozod a nézetet, miszerint a fegyvereket megáldó pap különb lenne a köztéri faszmutogató szatírnál, avagy hogy nem szimplán egy szarházi huncut?

Nem hiszel Istenben? Akarsz majd az óvóhelyen, a lövészárokban, a tank hasában megtanulni vonyítva imádkozni?

Azonnal abbahagyom, csak még egyet: észnél vagyunk mi? Én, te, ők? Nem kéne egy jókorát újítanunk?

Kérdeztelek − válaszolsz?

Naplólapok, kilencvenkettő július

Galambokról, varjakról, vadkacsákról, egyéb madarakról

Andrássy út. Az autók széttaposta sétányon megjelenik egy kopott, szikkadt, görbehátú nénike. Nájlonszatyrát leteszi a rokkant padra. Az elnyűtt Röltex-zacskóban nem kuka-zsákmány van, ahogy hihetném, hanem vízben áztatott kenyérmaradék − a galamboknak. A szürke légipatkányok már jól ismerhetik az öregasszonyt: egymást lökdösve-marva sereglenek köré. És kezdetét veszi az etetés.

− Gyertek, édeskéim, gyertek, gyertek! − és hinti a papit. El tudom képzelni, hogy ő is ugyanezt reggelizte. − Egyetek, drágáim! Látjátok, hoztam nektek! Látjátok, nem etet titeket senki más, csak én! CSAK ÉN szeretlek benneteket! Mert GYŰLÖLET van itt, meg BŰN! AZOK nem adnak nektek, szegénykéim, mert gonoszok! Mind, MIND gonoszok!! Csak ÉN −!! De majd a Jóisten −!! − A hangja felcsap és elcsuklik, eszelős indulattal szórja a kaját.

Szemében a gyűlölet hideg lángja. Ha lenne egy kis megtakarított pénze, piskótára költené és sztrichninre, és végigmérgezné az egész Sugárutat, megétetne mindenkit, mindenkit! Amiért rosszak vagyunk: nem szeretjük eléggé a galambokat.

Komoly ingerenciát érzek, hogy apróra leírjam, mivel tölti manapság az idejét, akármelyik két hetét „egy magyar író”. Pontosabban: én. De hát itt nincs annyi hely. Meg az pont ugyanaz lenne, mint amikor kommentárt csináltam a három és fél napi szemetemből − „Magyar Napló”.

Szóval, mivel is tölti? Hát nem írással, annyi szent. írással a legkevésbé. Hanem leginkább valami megnevezhetetlen „ezzel-azzal”. Felelős (?) döntés útján vállalt ilyen-olyan közérdekű (?) tennivalókkal − amelyek jó részéről utólag, vagy már menet közben is kiderül, hogy marhaságok. A kisebbik kupac: háát, zo, zo − Önkormányzat. Wallenberg. Eszdéesz. Szabadelvű Klub, lehetőleg valahol vidéken. Roma Parlament. Csak a betűket el ne felejtsem, legalább a fontosabbakat! Most ugyan éppen filmet csinálunk, D-vel és P-vel („Doku: M. Lajos” − munkacím), de épp itt a kiváló alkalom, hogy megdöbbenjek: milyen kevéssé foglalkoztat! Az élet napi masszája sokkal inkább: az „egyebek”. Ez az e-gész megfoghatatlan

őrjöngés. De hát minek? Néha picinyke sikerélmény; annyicska csak, hogy ne szökjek meg az egészből. De jobbára: kemény frusztráció.

A teljesség helyett csemegézek. Hogy mégis dokumentáljak valamit.

„Negyedik Világ", nemzetközi ifjúsági konferencia. A szegényekért, a csövesekért. A főváros legpompásabb termében, miniszteriális segédlettel, velőtrázóan drágán elszámolt szinkrontolmácsokkal. És közben: mintha a Hetedik 13é szervezte volna, vagy a Mókus Őrs, olyan szint. Órákig tartó frázis-eső, kegyes bárgyúságok zuhataga − kong az e-gész az ürességtől. „Magyar fiúk, magyar lányok, idióták, trotlik" − internacionális perspektívákig tágítva. − Drága Nick! Tudom, mert tapasztaltam, hogy jó ember vagy, próbállak nem gyanúsítani szélhámmal. Mégis, óhatatlanul felötlik bennem a kérdés: meddig nem bűn a naivitás, hol az a pont, ahonnan már rendőrért kellene kiabálni? Ami nektek ott a békés Hollandiában gyermekded jószándék, ártalmatlan szabadidőprogram, az itt, keményebb égtájon könnyen válhat ám sötét manipulációk eszközévé: értelmes szociálpolitikai koncepciók *helyett* kijátszott porhintéssé! − És kedvesjó Botond, barátom, magyar fiatal, aki a hazámat is képviseled ezen a parádén: meglehetősen röhögtető voltál ám, ahogyan ott feszítettél azzal a térképpel, „hazánk" „szent" alakzatával dekorálva, meg ahogy hiteltelen vergődéssel reprodukáltad azt a másoktól szájadba fogalmazott sódert! Vigyázz majd a későbbiekben: remélem, hogy a tehetséged ennél érdemesebb dolgokra való!

(A budapesti találkozó alkalmából a Mozgalom 6 oldalas, magyar (?) nyelvű újságot adott ki. Ebből megtudhatjuk, hogy a Mozgalom alapítója, József Atya 1988-ban elhunyt − majd 1989-ben világtalálkozót rendezett. Már innen is kitetszik, hogy nem akárki lehetett. Magvas gondolatainak hosszú sorából ezúttal csak egyet idéznék, a lapból, szó szerint: „Minél elhagyatottabb, letiportabb egy ember, annál érdekesebb. Minél mezítelenebb, annál jobban megmutatja az emberiség lényegét." Isten bizony *sic.)*

(Magánéleti vetület: Hát ezért a merő blődségért nem mehettem én ma Délegyházára! Meg ezért nem gyújthattam rá órákon át! És egyáltalán: micsoda egy világ! Eszembe jut Sir Winston Churchill, aki mostanság már be sem léphetne az általa kitalált „Európa Ház"-ba, hacsak le nem adná a ruhatárban a szivarjait. Amelyek nélkül viszont már egyáltalán nem lenne Sir Winston Churchill.)

Azért ami engem illet, velem talán (TALÁN) még nincs igazi NAGY baj. Azért még nem CSAK ott vagyok található, ahol lennem „kell”: elég gyakran olyan helyeken is, ahol semmi keresnivalóm. Például: nemrég Ukrajnában (erről majd máskor − hosszú). Vagy: egy másik „Mozgalom” összejövetelén. Keveset akkor most erről.

Amikor Krisztina hívott, teli voltam sanda gyanúval. Az a chilei „próféta” nem hangzott valami bíztatóan. Oké, hogy fiatalok, meg hogy „lázadás”, de végül nem egy újabb vallásos szekta csak ez is? K. eskü alatt vallotta, hogy nem, hogy ők szigorúan profán alapon lázadnak. Jó, akkor elmentem.

És kellemes volt, direkt üdítő! Hogy itt bedugult a kommunikáció, hogy át kell törnünk a válaszfalakat − hát persze, de mennyire! Hogy mostanra szépen elfuseráltuk az egész életmódunkat, hogy hatalmasat kellene újítanunk, hogy ennél sokkal nyitottabban kellene élnünk − világos! Meg az egész hangulat! Meg a kedves meglepetés, hogy ilyen is van, hogy vagytok!

A második szint viszont már egy sor problémát hozott.

Hogy azt mondja: lázadunk a köz-értékrend anyagi orientációja ellen. Na vigyázzunk egy csipetnyit. Rendben: lázadjunk az üres fogyasztói pózok, az újgazdag-stílus ellen. De nehogy már az anyagi gyarapodás igényét is feladjuk vele! Ez a társadalom most kegyetlenül ki van éhezve az anyagi gyarapodásra − jogos igénye, élje ki! Azért is, mert az ilyesmi tényleg előre visz! A polgárosodás: érték (nekem: az). És a polgárosodás mindmostanig, mindenkor csakis az anyagi felhalmozás alapján volt képes megteremni − nehogy már elrágjuk a mostani zsenge gyökereit! Csak amiért a vadhajtásokat nem szívleljük! Vigyázattal, óvatosan, körültekintően, gyerekek!

Meg hogy a szex. Hogy a szex a mai kommersz értékrend egyik favoritja − tehát akkor lázadjunk ellene. Hohó, tiltakozom! A szex: végtelenül fontos dolog! Első osztályú örömforrás, kell, mint egy falat kenyér, különösen manapság, beszorított létünkben a megmentőnk lehet! Egyik első dolgunk lenne, hogy jogaiba helyezzük! Én úgy gondolom, hogy a szex − mint érték és mint eszmény − két oldalról is fenyegetett helyzetbe került. Lehetetleníti ez a kibaszott újkonzervatív prüdéria, ami most itt dühöng − másfelől meg a vulgarizáló, akulturáló hatású üzletiesedés. A szexet bántjátok, csak amiért most olyan gusztustalanul burjánzik az utcán? Ezért álltok a másik emberevő sárkány mellé?! − Drága Krisztina, ezúton is csókoltatlak, és

kérlek, komolyan kérlek: jól gondoljátok meg ezt a dolgot, és *vigyázzatok π szexre!* Ha veszni hagyjátok, veszni segítitek, *minden* elveszhet!

Nem akar végetérni ez a megbolondult félév, nem akar végetérni, már július közepe van, és még egyre csak történnek a dolgok, mintha fosást kapott volna az Idő, rettenetes jó lenne már pihenni egy kicsit, görcsöket oldani, legalább a kurta hétvégeket ellopni − de hát NEM: minden istenverte hétvégére kitalálódik egy konferencia, egy ilyen-olyan ünnep, egy kongresszus, valami, amire valós vagy vélt „kötelességek" rakódnak, és csak megy tovább a non stop dili − csak nagyritkán adódik másfél napnyi Délegyháza.

Szeretem azt a helyet. Még most is. Persze hogy a hőskorban volt az igazi, tíz-egynéhány évvel ezelőtt, amikor még nem intézményesült (az intéményesülés mindent elunalmasít) − de azért még most sem kutya. Gyönyörű tóvidék, tiszta, jószagú vizek, napsütés, valamennyi még ebben a medárdos évben is − és a meztelenség nagy varázslat: tényleg nem pusztán illúziója a természetességnek és szabadságnak, de jól működő ráolvasás is: a levetkőzéssel valóban levetkőzzük az egymástól különbözés fondorlatos igyekezetét. Délegyházán általános a tegeződés − magyar világunk néhány eldugott szögletében található csak ilyesmi! −, amelybe, lám, gyönyörűen belefér a kor, a másik nem, vagy az akármi iránti tisztelet hiánytalan kifejezése; pucér nagymama sétáltatja kézenfogva pucér unokáit, pici fiút, pici lányt, szombat esténként töttyedt hatvanasok, szép huszonévesek, tinik meg még kisebbek diszkóznak együtt a betonon − bolond régiónkban sehol nem láttam ilyen normális harmóniában együtt mozogni a tragikusan különválasztott generációkat! Pecások, sörbarátok, nagy doktorok, kamionsofőrök és óvónők, holland turisták és honi szeszcsempészek pompásan megvannak itt egymással vagy egymás mellett, ha kedvünk van, beszélgetünk egymással, ha nincs kedvünk, csak rámosolygunk a másikra.

Egy kis ember-rezervátum − de jut a békéjéből még rajtunk túli lényeknek is: pontban hatkor beúszik az öblöcskébe a vadkacsa-család, kacsa-anyuka és kilenc kamasz gyereke, öntudatosakés derűsek, kérik a vacsorájukat. Szóval, egy darabka Paradicsom, csakugyan minimális megjátszottsággal, tényleg egész jó hely! Évával minden tavasszal felverjük a sátrunkat, az ott áll őszig, és ha adódik egy piciny lyuk a kerge ámokfutásban, kimegyünk LÉTEZNI. Fájdalom, nem elég gyakran.

Volt egy sátorszomszédunk, ott sütkérezett a családjával minden nyáron, rokonszenves fickó, kimondottan barátságos fazon, még humora is volt,

amikor 89-ben nekiláttunk planírozni, rögtön pattant és mondta, hogy örömmel segítene, csak ne lenne olyan lusta, viszont a lapátját szívesen kölcsönadja − szép gesztus volt. 90 kora nyarán eltűnt a szomszéd, felszívódott, családostul, nyomtalanul. Hová lett? − Hát nem tudjátok?! Képviselő lett, emdéefes képviselő, megválasztották! − Jó − mondom −, de hát ezzel még *nem halt megl* Miért nem jön ki?? − Tudod, hogy van ez! Mi van, ha egy újságíró a bokorból lefényképezi a fütyijét? Ha megjelenik pucéran a Hócipőben, fuccs a karriernek!

Sajnálom a sátorszomszédunkat, szívből sajnálom. Meg magamat is, mert jó szomszéd volt K..

És imádkozom: adjanak nekem az istenek annyi józan észt és önmérsékletet, hogy soha a büdös életben ne engedjek semmiféle olyan „pozíció” csábításának, amely mellett nem lehetek többé délegyházi meztelenségemben is vállalható önmagam.

Egy körúti telefonfülke üvegén házilagos gyártmányú, de azért elég csinos kivitelű ragasz: „GÖNCZ = DIKTATÚRA!”

Próbálom elképzelni magamnak az alkotót és terjesztőt (egyazon személy??) − nem boldogulok. Vajon valóban így gondolja ezt a dolgot? Vagy csak „hiszi”? Vagy simán csak cinikus bérmunka esete forog fenn?

Hát itt már a legnagyobb marhák is nyíltan ki mernek állni a baromságaikkal? Illetve: a vakhit már bármi képtelenséget elvisz a hátán? Idáig inflálódtak már a tények és a logika? Vagy: egyszerűen már csak vadszamarak, őrültek és repedtsarkú kurvák közt találgathatok és téblábolhatok?

Van most ebben az országban egy jó adag látens, meg nem is csak látens antiszemitizmus, meg van mellé egy fel-felrémlő fenyegetés, hogy lesz majd még ennél nagyobb antiszemitizmus is − ez sok mindenért baj. Egyebek mellett azért is, mert ebben a helyzetben zsidóságra és nem-zsidóságra lehet hivatkozni. Hamisan is, persze: a valódi mozgatók helyett. Pro és kontra.

Már megint politikába keveredtem, még ha csak kerületi szinten is. Kénytelennek éreztem magamat − már megint! −, egyszerűen csak ilyen „ami sok, az sok!” alapon. A Terézvárosban (is) áll a bál, az önkormányzat (SZDSZ-többségű testület, csak ez nemigen látszik rajta) úgyszólván működésképtelen már, terméketlenné lett hadszíntér − itt az ideje legalább elhatárolódni, mert már bőségesen van mitől.

Már ringbeszállásom másnapján jött a füles: egy párttársam röpke summázata szerint „nyomulnak a zsidók”. Ami ugye abból is kitetszik, hogy „a wallenberges Csalog” ott ül a fegyelmi bizottságban. (Gyengébbeknek: „Wallenberg” = Raoul Wallenberg Egyesület = a kisebbségek védelmére összállt civil szerveződés − amelyben négyzázad-magammal én is vitézkedem.) Majd pár nappal később egy önkormányzati képviselő, egyike azoknak, akiket a fegyelmi bizottság felelősségre akar vonni, a szemembe mondja-meséli: számára teljesen világos, hogy azért pécéztük ki, mert hogy ő szabad préda: zsidó.

Reszkettet az indulat. Eggyel több ok, hogy végigcsináljam ezt a bulit. Ha csak egy picikét is módom lesz leleplezni és megbélyegezni ezt a fajta − pro és kontra előjelű − szarkeverést, máris megérte. Persze ha veszítek: zsidóbérencként ÉS antiszemitaként mászhatok ki a cső végén. De egye fene. Mutatós történet lesz ez még úgy is.

Álom. Pesti utca, egy árkádos csarnok (jogi egyetem? Vigadó?), az aszfalton halott madár fekszik, nagyobbacska, fekete, varjú vagy csóka, egy széttaposott hulla. Egy férfi lép oda, lehajol, aggódva látom: puszta kézzel hozzányúl a piszkos tollakhoz, felszedi a dögöt, elindul vele − nyilván egy kukába akarja dobni. A tollcsomó alatt, ahogy már előre undorodva vártam: nyüzsgő nyüvek gomolya. Iszonyodva nézem, premier plan, szinte kinagyítva: egymáson tekergő, hatalmas, fehér kukacok, óriási rakás −

Nem bírom, erővel felébredek. Felkapcsolom a villanyt, ébren fekszem, hogy a fény kimossa szememből a képet. Hasztalan.

Amúgy jól vagyok.

Azért is, mert a kormányfőnk épp a minap mondotta: nem az ám a jani, aki rosszul van itt ettől az okádéktól − úgy könnyű! −, hanem aki jól van tőle. (Emlékezetből idézem, de valahogy így hangzott.) Minekutána pedig én törik-szakad jani akarok lenni, hát fogom magam és jól vagyok. Na!

Meg különben is, miért ne lennék jól, amikor ilyen megállíthatatlanul menetelünk Eurázsiába?! Amikor nagyszerű vezetőink ebben az állhatatos nyomulásban mind-mind válogatott euráziánerek, kiválóbbnál kiválóbb eurázsiai koponyák! Hogyne lelkesülnék, amikor immár karnyújtásnyi közelségbe került hozzánk az Eurázsia Ház, amelyben rezervált hely vár ránk! Ésígytovább!!!

(Erre az Eurázsia-formulára most eléggé büszke vagyok. Mármint íróilag. Azt hiszem, feltaláltam a helybenjárás legmutatósabb színpadi formáját! Pontosabban: ez lényegében ugyanaz a helybenjárás, amelyet a

mindmostanig közhasználatú modell („Európa”) jelentett − és mégis: mennyi de mennyi szemléleti nóvumot hozhat! Ebben az újszerű megvilágításban ugyanis mi itt *nyugaï-eur ázsiaiak* vagyunk, vagy mi a manó! Ezzel például egyből igen szerencsés megalapozást nyerhet a közép-eurázsiaiakkal szembeni finom tartózkodásunk, pláne a kelet-eurázsiaiakkal szembeni heves elutasításunk − und zo vájter, hirtelenjében még magam sem tudom áttekinteni az új rendszer mélységes dimenzióit!)

A szavak: mágia. Nagy hiba a terminológiai vitákat lebecsülni − sok szép munkanapot lehet eltölteni velük! Nemrég éppen Henry Kissinger lett rendreutasítva, de rendesen, amiért *kelet-európaiaknak* nézett minket − ejnye már, ha vendég is, tanuljon meg viselkedni és adja meg a titulust: mi kérem KÖZEP-európaiak vagyunk! Meg is szeppent az agg ex-politikacsináló, meg is ígérte kapásból, hogy majd megnézi a térképet, és megtanulja az amerikai angolban eleddig ismeretlen, új szót, a hoppmesterét meg kirúgja, amiért hibásan tájékoztatta atekintetben, hogy hová is utazott.

Eurázsia!

Agyamra megy ez az idétlen európázás, hőbörgök, persze hogy hőbörgök, mi mást tehetnék (habár még az is lehet, hogy jól teszem). Csak közben − −Ahogy most így

gyűjtögetem az „Európa”-lókuszokat és −asszociációkat, előötlik bennem J.A. szép címzése: „fehérek között egy európai”. És megbicsaklik a golyóstollam. Mert az azért úgy igaz volt − és *van. Elég* pontosan úgy. − Ezért is haragszom és majrézok, amiért mostanában ilyen hülyén kifolyik a kezünkből egy valós − és fontos − fogalom.

Sort sztori

Egyeseknek

− Oszd meg! − monda az Úr. Megosztotta.

− Uralkodj! − monda az Úr. Uralkodott.

− Sokasodj!

Sokasodott. Habár eléggé ímmel-ámmal.

− Jó. Akkor most építsed! Megosztotta.

− Hoppá − monda az úr. − Süket vagy? Mondom: ÉPÍTSED!

De hogy így meg úgy. És különben is, még nem volt rendesen megosztva, úgyhogy −

− Oké, ha jobban tudod, hát csináljad. Csinálta.

Rosszabbul tudta.

Magyar vagyok

Hogy történt ez?

Hát, nem úgy, hogy fogtam magam, és Vereckénél bejöttem. Ennél jóval bonyolultabban.

Kezemben megszalad a körömvágó olló, bele az ujjamba, magyarosan káromkodom, piros cseppek potyognak a fehér kéziratpapírra. Megkeresem a szemüvegemet (nem nagy kunszt, a homlokomon van), a pacnira hajolok, kíváncsian vizsgálgatom. Elképesztő elegy! Csak amit így szabad szemmel (plusz két és feles okuláré, persze) ki tudok venni: német vér; szerb vér vagy horvát? − nem látom tisztán; albán; tót, szóval szlovák vér; olasz vér; francia; talán egy pici lengyel is; meg valamennyi közelebbről meghatározhatatlan, már agyonkevert kelet-európai vér. Ja, meg magyar, az is van benne. Felröhögök: voltaképpen milyen nyelven − vagy nyelveken − kellene nekem káromkodni, ha elszabadult „vérem parancsát” követném? Ha létezne egy közép-európai eszperantó (miért nem csinál már valaki?!), nyilván azon!

De hát, az igazat megvallva: tök jó nekem a magyar is.

Õseim között csak a nagyon messzi távolban találok nyers földön is járkáló, kezükkel is dolgozó lényeket: Valamelyik apai elődöm − ükapám? szépapám? vagy még messzebb? -vízimolnár volt. (A családi emlékezet szerint tizenkét gyerek apja. Azt viszont már nem tudom, melyik folyón úszott a malma.) Az anyai ágon meg ott ködlik egy asztalosmester, dátumhoz is köthetően: a múlt század közepén működött -habár lehet, hogy ez csak egy oldalág. Mindenesetre tőlük kezdve már mindenki honorácior: protestáns papok, kántortanítók, tanárok, vármegyei hivatalnokok vagy banktisztviselők. A családi fényképtárban keménygalléros, mellényes-nyakravalós „úri” emberek sorakoznak, általában hosszú, fésült szakállal, nőik fidres-fodros ruhákban, nagy kontyokkal vagy csipkés főkötőkkel − vidéki paplakok és tisztes polgári otthonok verbénával fűszerezett levegőjét árasztják. Szépek, de némák; nem tudom, milyen nyelven szólnának, ha szólhatnának, és nincs már kit faggassak erről. Úgy hívták őket, hogy Csalogovits (eléggé változatos írásmóddal, cs-vel, meg egészen szerbesen is), Gaskó (ők a Felvidékről jött − vagy a Bánátból a Felvidékre részben visszakerült? − evangélikusok). Enyedy (tehát erdélyi nemesek, dzsentrik), Hoffmann, Scháffer (szászok? svábok? osztrák-németek?), Orsini (vagy

valami hasonló, nem vagyok bizonyos), meg ilyesmik. A kemény-táblás fényképek hátulján cirádás betűkkel a műtermek címe, Temesvár, Pancsova, Kikinda, Pazova, Kassa, Krakkó, Brassó, Nagybecskerek, Pécs, németül vagy magyarul − ez nem sokat mond. Furcsamód maradtak mégis használható adatok a nyelvről, de még az érzelmekről is. Ama bizonyos asztalosról például azt tartja a szájhagyomány, hogy sült német volt, pocsékul beszélt magyarul, de „nagy magyar” volt: 1848-ban is piros-fehér-zöldbe borult a lelke, és hazafias indulatában fabrikált a honvédseregnek egy ágyút -fából. Modern, „eldobhatós” csinálmány volt ez a hadijószág, egyszer sütötték el, és szét is ment − de ha egyszer is, akkor is!: rendesen odapörkölt a kutya németnek! Apám is, anyám is kétnyelvű családban nevelkedett, anyanyelvként beszélték a magyart is, a németet is − a leginkább már akkor is szerbek lakta Pancsován. Apám egész jól tudott szerbül is -de ezt már nem otthon tanulta, hanem az iskolában az osztálytársaktól, meg az utcán. Úgy tűnik, nem volt ez a kétnyelvűség arányosan szimmetrikus, időnként és helyenként szépen felbillent az egyensúly − a német javára.

Maya néni, anyám egyik nagynénje, gyerekkorom fontos főszereplője (Szekszárdon) nehézsúlyú személyiség volt, keménykezű mater familias, kormányzati szerepe mellett költő, szobrász, egyebek; írt egy vaskos családregényt is; mondják, igazán jó mű; én nem olvastam, mert németül van, és nem tudok annyira németül, de belenéztem − hát az bizony egy karakteresen német − bánáti német − világról tudósít. Maya nénit inkább németül, csak alig-alig magyarul hallom szólni az emlékezetemben, verseit is németül írta, talán csak a kedvemért költött egyszer egy magyar gyermekversikét is − a fejemet harapom le, hogy nem emlékszem már rá. Famíliámban én vagyok az első generáció, amely már nem beszél németül (csak a német kiejtésem kitűnő, egyebem: közel zéró). Nyilván azért is, mert anyámék szintjén afféle „nicht vor dem Kind” nyelvvé lett a német: ha nem akarták, hogy a gyerekek értsék, akkor fordították németre a szót. És én voltam az első lépcsőfok, ahol az arrafelé mutató szálak is végképp elszakadtak: az én háborús nemzedékemben persze hogy nem volt túl nagy becsülete a németségnek. Amikor egyszer hangot is adtam ellenérzéseimnek, anyám szépen kibukott: kettős identitását sértette durva kamaszszövegem. Komolyan elővett, szelíd-okos szóval figyelmeztetett bonyolult gyökérzetemre. Magamba szálltam, és azóta jobban ügyelek − legalább a szájamra, de lehetőleg a gondolkodásomra is. Maradtak így is

merevgörcseim, számon tartok egyfajta eszázadi német mentalitást, amely nekem gyűlöletesen idegen (hol a „vérem”?), és nem eszem Wagnert, mert nagyon nem nekem való − de egyebekben alkuképes vagyok, legalább szándékaim szerint. Hiszen tényleg nem így, nem a többi irányban elhatárolódva próbálok „magyar” lenni. Egyáltalán: sehogy sem „próbálok”. Csak *vagyok.*

Valamikor az első világháború vége felé − elő lehetne ásni a pontos dátumot − Pancsova kiürítési parancsot kapott: jönnek a szerbek! Utóbb kiderült: ez tévedés volt, a szerbek *Pazovát* támadták, csak elírta a távírda a hírt. Egyszóval *tévedésből* történt, mintegy véletlenül − merthogy ezekben a történetekben bizony a véletlennek is meglehetős szerep jut! −, hogy Csalogovitsék is, Gaskóék is összakapták a cókmókjukat, és elfutottak. Magyar földre: Pécsre, Szekszárdra. Elképzelem a kapkodás drámai óráját: ugyan milyen nyelven vitatták meg, hogy mit tegyenek? Ide a rozsdás bökőt, hogy *német* nyelven döntöttek: ők leginkább *magyarok,* tehát akkor futni kell, és Magyarország felé kell futni. „Kiürítési parancs”, ez is egy vicc: attól még Pancsova persze hogy maradt ott, ahol addig volt (azzal együtt, hogy nemsokára csakugyan jöttek a szerbek, és Pancsova is „elesett”), csak az ment el, aki akart. Ez a két család valamiért akart. Élénken érdekelne őseim motivációja, de már nincs forrásom a kutatáshoz. Ha nem lett volna kedvük menekülni, avagy ha valamilyen véletlen gyakorlati akadály állta volna útjukat, könnyen lehet, hogy most szerbül töprenkedném és firkálnék az én sokfajta ősömről és az identitásomról: „miképpen történt, hogy én *szerb* lettem?” (ÉN, *ugyanén?!* − Hát, igen, persze. Illetve: nem, dehogy! − mind a két válasznak van tartalma, valósága. De erről majd alább.)

Az ősök, az ősök, az ősök − és az utódok? Gondolkodom róluk is. Volt egy olyan, hogy „kassai nagyapa” (nem az enyém: anyámé, bár lehet, hogy már neki is dédapja volt), sokat emlegették, mert neki volt a legszebb szakálla. Kassán székelt, de nem tudom, hogy *ottmaradt* szlovák(?) volt-e, vagy csak valahogy épp oda *telepedett.* A rokoni szálak már rég megszakadtak, csak a képzeletem kutathatja az utódait: szlovákiai magyarok? szlovákiai németek? szlovákok? netán a fajtisztaságukra büszke szlovák nacionalisták? Beleborzongok...

Meg volt egy olyan is, hogy „Kasky Onkel”, ő Krakkóban élt. Nem tudom pontosan, kim volt. *Onkel,* ez németre vall, *Kasky* (jól írom? mindig csak hallottam a nevét!) viszont lengyelesen hangzik, egyszóval... Arról

nevezetes, hogy kancsal volt. Mert látta egyszer Prágában (hát oda hogy került?

Ott is élt egy ág?! vagy csak csavargott a bácsikám?) a toronyjátékot, elnézte, ahogy az ajtócskán kitipeg a tizenkét apostol, utolsónak a kancsal Júdás. Kasky Onkel megpróbálta utánozni a fancsali pofáját − és úgy maradt. (Miatta nem volt szabad gyerekkoromban kancsal grimaszt vágnom − ennyi a szerepe az életemben.) Nem tudom, Kasky Onkel lengyel volt-e valamennyire, vagy csak azzá lett. De eléggé valószínű, hogy ivadékai, ha vannak, már lengyelek. Töpreng-e valamelyikük (persze *lengyelül),* hogy honnan jött? Vagy meg se fordul a fejében ez a hülyeség, csak éli lezseren a maga természetes lengyelségét? Vagy kellemetlen bizonytalanságérzet gyötri, amitől aztán egyfolytában csak bizonyítani akar, és már el is szegődött harcos pápistának, profi németfalónak, oroszfalónak, litvánfalónak?

A mai eszemmel úgy sejtem, hogy szegény apám (jól voltam vele, szerettem, tisztelem) vacakolt azért valamennyit a nacionális identitásával. Pécsett kezdett, aztán Berlinben végzett, épp '33-ban, a hitleráj belobbanásának pillanatában, vonzotta egy akkor még létezett és tartalmas, rokonszenves polgári németség, meg viszolyogtatta a nácizmus, picikét meg volt zavarodva, hazajött, szekszárdi múzeumizgazgatónak, megismerkedett a másik pancsovai menekült család lányával, aki éppen Stuttgartból landolt, ott tanult énekelni, de összekülönbözött az operaénekesnő nagynénjével − mindegy, bonyodalmas történet. Apám nemigen lelkesedett a szláv gyökereiért, történelmi zavarában engedett valamennyit a korszak turáni dilijének − így lettem én Zsolt. (Nem minden zűr nélkül, mert Gábor atya szerint ez pogány név − végül azonban találtatott egy Zoti-cus nevezetű szent, aki megoldotta a helyzetet.) A húgom meg − addigra „haladt” az idő, terebélyesedett a téboly: hajrá, mindent bele! − Emőke, Dalma és Emese, egyetlen személyben a teljes ősmagyar mitológia, cuzammen. És hozzá még: leamputáltuk az *-ovits-ot,* merthogy az szláv. (Nekem ugyan semmi felelősségem benne, négyéves ha lehettem akkoriban, pályám hajnalán még Csalotitics Joltika néven mutatkozgattam be, egyem a lelkemet, de rühelleni ezt az egészet!) Tök új névre nem vágyott apám, mert addigra már publikált a régivel − úgy újított és ideologizált, hogy közben azért a kontinuitásra is vigyázott. Ekképpen: az *-ovits* ugyan szláv, de a *Csalog* semmiképp, az alighanem oszmán-török (ezt kiszótározta: törökül *cselog=kő,* ha igaz − aztán hogy abból miképpen lett családnév, azt már senki nem firtatta), ez

így már nem ciki: rokon, „majdnem magyar”. Mindemellett szerencsére extrovertált lény volt az apám, eléggé szakbarbár is (régész), leginkább a munkája kötötte le, úgyhogy azért nem hajtotta túl ezt a divatos kergekórt.

A családi dicsfényen kívül rekesztett szláv ősöket vastag köd burkolja. Belgrádban is, Zágrábban is találtam Csalogovicsokat a telefonkönyvben (az unokatesóm, aki persze máig is Csalogovits − pontosabban Csakzgovits, mert elírták a nevét, és úgy maradt, mint Kasky Onkel a kancsiságával − szóba is elegyedett az egyikkel, jól eldiskuráltak, „szerbhorvátul”; ennyi, a szálak nem jöttek összébb), egyszóval azt sem tudom, hogy a szláv ősök horvátok voltak-e vagy vadrácok − ha van egyáltalán valami mélyebb értelme ennek a distinkciónak. Hanem viszont adódott egy elég érdekes nyomozati adat − persze csak úgy, mindennemű nyomozás nélkül. Egyszer, New Yorkban, már szépecskén fehéredő szakállal, egy partyn: amerikai albánokkal jöttem össze − ami nem éppen különös véletlen: albánok többen élnek ott, mint Albániában. Bemutatkoztam. Mire − amilyen ugye az amerikai: hogy nem nyugszik bele a vakvilágba mormolt, kriksz-kraksz aláírásba, hanem kihegyezett füllel rákérdez:

− Hogy mondtad a nevedet? − megismétlem. − *Albán vagy?!*

− *Izé,* én nem tudok róla, habár...

És beúszott egy erősen töredékes, már-már gyanúsan is hangsúlytalan családi legenda. Miszerint a húszféle ilyenolyan ős közt létezett egy albán is: egy szkipetár hegyirabló. Csak úgy, humornak, részlet semmi.

És akkor ott, Amerikában, negyvennyolc éves fejjel megtudom, hogy az én, atyám dolgos kezétől visszametszett nevem bizony siftár, albán, és annyit teszen, hogy *sánta* − szóval hogy én „albán vagyok”.

Eszerint a siftár hegyirabló nem egyszerűen „egy” volt tiszteletre méltó elődeim sorában, hanem AZ ősapám. Egyik balul végződött hegyirablása alkalmából vélhetően jól beleseréteztek a hátsó felébe, lesántult, nem is tudott már hazamászni a hegyen át, ottrekedt a szlávok közt, megjuhászodott, letelepült; a gyereke már *sántafi* lett, délszlávosan Csalogovics − és így tovább. Nem is múlt el egészen az emlékezete, csak egy kicsikét a háttérbe seprődött, tudunk róla, csakhogy nem lobogtatjuk...

Töprengek: vajon mi tette szükségessé a finom retust? Ősapám albánsága vagy a hegyirablás? Tartok tőle, hogy az előbbi...

És elmerengek: ettől a véletlenül jött tudástól most „albánabb” lettem én? Vagy akármiképpen *más,* mint voltam? Vagy netán: módosult ettől az én magyarságom? − Nem hinném. Lehetnék albánabb, módosulhatnék

éppen − ha érzékenyebb fülem lenne a vérmitológiához. De hát nincsen. Másfelé hord a fülem, más irányba növesztették a szüleim, a környezetem, de magam is másfelé neveltem, még tudatosan is.

Azokkal a kedves (albán) amerikaiakkal vidáman összenevettünk, váltottunk egy kör cuppanós közép-amerikai puszit − és kész. Szép esténk volt!

Éveket éltem Amerikában; biztosan nem is egészen feleslegesen: eltanultam valamennyit az ottaniak naiv realizmusából. Megtanultam, hogy ha valaki a közelemben addig ügyetlenkedik a körömollóval, míg felsérti vele az ujját, nem érdemes mikroszkóp után kapkodnom, hogy embertársam kicsordult vérét vizslassam. Okosabb, ha odafigyelek: ugyan milyen nyelven szólja el magát? Hitelesebb támponthoz juthatok így. − Jé, b. m., hát te *magyar* vagy?! Mért nem szóltál előbb? Komám!!

No, hát csak azt akartam ezzel az egésszel, hogy *nem igazán tudom, miképpen lettem magyar.* Egy öntudatlanul megélt családtörténet esetleges végpontja ez, jó adag véletlenbe ágyazva, a kanyarokban habókos rögeszmékkel is megtűzdelve − mittudomén. Egy *helyzet,* amely *van.* Amely lehet élvezetes. Vagy nyomorú. Vagy mindkettő, együtt, vagy váltogatva. De mindegy. Fontosabb, hogy a szándékos erőlködésnek − ha támadna ilyen erőlködés − ellene áll, mert annál azért keményebben meghatározott. Nem tudom, mitől. De azért az én nemtudásom nem emelheti a mitológia szférájába ezt a dolgot. Mert annál azért valamivel mégis megfejthetőbbek a történet − a történetek − lépései.

És jelentkezzen nálam, aki másképpen van ezzel a dologgal. De csalni nem ér!

Szégyen? Büszkeség?

Magyar vagyok − na nézzük akkor: milyen érzés magyarnak lennem?

Folytonos élvezet, amelyben feredve fülig érő szájjal járom a világot? Vagy egy keserves nyomorúság permanens tudatának levethetetlen nyűge? Átkot cipelve görnyedezek magyarságom eldobhatatlan súlya alatt? Vagy az istenek ajándékaként viselem, messzefénylő homlokkal?

Már ahogy így magamat kérdezem, célzatosan fogalmazok, majdnem gúnyosan − ilyen kérdésekre aligha lehet másképpen felelnem: természetesen egyik érzület sem az enyém, mások arcáról ismerem csak őket. És valahányszor meghallom a kesergő vagy megdicsőült szöveget, vagy ráismerek a jellegzetes mozdulatra, mimikára: bosszankodom, röhögök vagy elkeseredek.

Vallathatom magamat persze komolyabb hangon is, például így: Szégyelltem-e már életemben, hogy magyar vagyok? És akkor ki kell mondanom: bizony már előfordult. Mondjuk: Bécsben, a Mariahilfer Strassen. Amikor magyar bevásárlóturisták vad hordájával szembesültem − hát ezekkel kell nekem közösséget vállalnom? („Kell”? De hát miért is kellene? Ok *olyanok,* én meg ilyen vagyok, és kész; ahogy senki más babérkoszorújába se csupálok bele, úgy ezeknek a magyarságáért sem felelek, még ha egy nyelvet beszélek is velük. − Csak hát azért ez az önfelmentő gondolat is távolít valamennyire a magyarságomtól, érzem.) Vagy amikor a skinheadek gondosan megtervezett túlerőből meggyapálnak egy fekete bőrű diákot a világ egyik legszebb városának valamelyik utcáján. (Na ez már élesebb helyzet: ezek a „konzervatív ifjak” nem lezser csellengők, hanem éppen hogy hangsúlyozottan „magyarok” − miképpen kerüljem el a természetes reflexet: ha ők azok, akkor én ugyan nem vagyok magyar!) És még sorolhatnám a próbatétel keserves alkalmait.

Meg az ellenkező értelmű példákat is. Amikor akárhol egy ember − akárki, „egy magyar” − valami szépet mozdult, és ettől én átmelegedtem, jól éreztem magamat a magyar bőrömben. És a mérlegem talán nem is rossz, kaptam annyi jó élményt, mint keserűt. Ez az egyik; a másik meg: hogy nem vagyok éppen tehetetlen! Szabadságomban áll, hogy másképpen viselkedjek, akár épp a Mariahilfer Strassen, mint undorító honfitársaim. Vagy ha a „magyar” skinheadek cigányt, feketét, zsidót vernek, oda is állhatok az áldozat mellé, és akkor már egyből nem olyan egyértelmű a nemzeti szégyenem!

„Magyar történelem”. Sok mindent nem szeretek benne. Ha csak a közeles időket nézem: Amikor bizonyos idióták (már megvoltam, tehát kvázi az én nevemben is) hadat üzentek az Egyesült Államoknak. Vagy ott van az újvidéki vérengzés − azt kimondottan utálom. Vagy ahogy „a magyar gondolat” jegyében német megsemmisítő táborokba hurcolják magyar zsidók százezreit, vagy a Dunába lövöldözik őket, „magyar emberek”. Hosszan folytatható lista lenne ez is. Más történt dolgok viszont kedvemre vannak. Sorjáztat-hatnám ezeket is − de nem érdemes ezzel dekázni, hogy ennyi ide, annyi oda. Mert ennél sokkal fontosabb, hogy próbáljak vigyázni: nehogy összekeveredjen a fejemben a két kupac. Hogy ami tetszésre érdemes, azt szeressem, amit meg szégyellni kell, azt lankadatlanul szégyelljem − nehogy már büszke legyek arra is, csak mivelhogy az is „magyar”!

És fontosnak tűnik az is, hogy ami jó volt, ami tényleg hasfájás nélkül vállalható, abból ne csináljak *túl* nagy ügyet. Ez már a jó ízlés kategóriájába tartozik.

Kevés dolog tud oly keserű kacajra fakasztani, mint itt ez a körkörös büszkeségből épült kelet-közép-európai körjáték. Ahogyan itt büszkék vagyunk a magyarságunkra; azután autókázunk vagy hatvan kilométert, és ott már olyan emberek laknak, akik a szlovákságukra büszkék; vagy a másik irányba, kurta kettőszázat, és ott már a szerbségükre büszke embertársaink nyüzsögnek − és így tovább. Érzelmi viharok egy lavór vízben. Nem tudnánk ezt végre abbahagyni? Lenni egyszerűen magyarok, szlovákok, szerbek, románok, ruténék, osztrákok, szlovének, horvátok, vagy ami akarunk, vagy ami adatott − de hát hogy „büszkeség”??

Azt mondja a rádió egyik riportere: Minő szép dolog, hogy a kárpátaljai magyarok ily szépen megőrizték magyarságukat; és milyen nagyon sajnálatos, hogy ehhez a szépen megőrzött magyarsághoz nem társul egy keményebb magyar *öntudat,* az a fajta, amelyet például Erdélyből ismerünk − és jól lebarmolja a kárpátaljai magyarokat, amiért ilyen gyalázatosan puhák. Amitől én kapásból beleszeretek a kárpátaljai magyarokba: normális lények! Hát nem így kell ezt csinálni? Lehet egyáltalán másképp?! Magyar vagyok, mert így alakult a dolog, viselem hát becsülettel, olykor még jól is érzem magamat ebben a fajta szép gazdagságban, még ha gyötörnek is érte, mert bizony nem keveset gyötörnek − de hogy akkor még azt is elviseljem, hogy előjöjjön a jól fűtött pesti kéglijéből egy kerge liba, és rám sziszegjen, merthogy az istenadta, természetes magyarságomban neki nem vagyok elegendően „öntudatos”, és még csak orrba se vágjam érte a pimasz pofátlant − hűha, ez igen, ez teljesítmény!

Én persze egy elég naiv lélek vagyok, a bárgyúságig nyitott és elfogulatlan. Rendesen el tud varázsolni egy jó román folklórmuzsika, eltaknyolok egy aszimmetrikus ritmusú bolgár dallamtól, egy cigány pergetőtől, egy lágy szlovák daltól, és türelmem is van, ki tudom várni, amíg mások is rácsudálkoznak az apám gyűjtötte pentaton sárközi énekre − egészen gyagya lennék, amiért hiszek ebben a másik fajta körjátékban?

Nagy áldás, hogy volt Balassi, Csokonai, Bartók, Bibó. Biztonság nekem, a magyarságomban is, fontos tőke. De ha azt kérdezem magamtól, hogy mire vagyok „büszke”? Hát leginkább olyan dolgokra, amelyeket magam műveltem. Ezzel a két kezemmel csinált dolgokra, amelyek akár túl is tudnak élni engem, jelentenek majd valamit rajtam kívül másoknak is,

építik, gazdagítják ezt a − nevezzük így − magyar világot, utat egyengetve a hozzám hasonlóknak -”magyaroknak” −, előre. És életemnek azokra a napjaira vagyok büszke, amikor helyesen döntve azok sorában lehettem, akik csapatban kiállva becsületet szereztek ennek a kis glóbuszdarabnak. Arra például, hogy '56 forradalmában fegyverrel harcoltam a hazám szabadságáért, az első éjszakától a végső vereségig. (Habár erre természetesen akkor is ugyanilyen büszke lennék, ha ugyanezt úgy tettem volna, hogy közben izlandinak, szlováknak vagy bantu négernek tudom magamat.)

És akik a kortársaim közül elbliccelték azokat a bazaltkockákból összekapkodott barikádokat, most ne hetyegjenek itt, ne szájaljanak nekem az ő genetikus, sujtásos-árvalányhajas meg ilyen-olyan magyarságukkal! Ha taszít valami a nációmban, az éppen ezeknek a hol sunyin kushadó, hol felfuvalkodottan tündöklő hólyagoknak a (történelmi tradíciókban is tenyésző) handabandázása − hogy mindjárt szégyellnivalót is találjak a magyarságomban...

Egy európai tradíciójú, ám annál sajnálatosabban csak közepesen fejlett országban élek, amelyet most éppen a harmadik világhoz való végzetes bezárkózás réme fenyeget, a társadalom riasztó lezüllése, és nem csak gazdasági értelemben, kulturálisan és morálisan csakúgy. Van egy kormányunk, amellyel rendesen alulmúltuk a történelmi lehetőségeinket, van egy közép-ázsiai színvonalú telefonhálózatunk, amelytől naponta megőrülök, meg van néhány dobogós helyünk is a világversenyben, öngyilkos-statisztikában, alkoholfogyasztásban, a fővárosunk légszennyezettségét, az átlagéletkor csökkenését tekintve és hasonlókban − ha reálisan akarom látni a hazámat, ezeket a dolgokat is tudnom kell. Márpedig *reálisan akarom látni a hazámat is,* ebből a határozott igényemből mentálhigiénés meggondolások miatt sem engedhetek. − És akkor olvasom az újságban (Népszabadság, '93. III. 20., Vásárhelyi Mária) a legújabb közvéleménykutatás eredményeit, melyek szerint honfitársaim *többsége* „büszke arra, hogy magyar”. Hát, én nem tudom. Úgy érzem, nemigen tudok büszke lenni rájuk, erre a többségre. Akik ilyen képtelen módon próbálják védelmezni a maguk nyilván labilis, elmosódó valamilyenségét − a *mástól.*

Zsidó vagyok. Cigány vagyok.

Történetesen nem vagyon zsidó.

Történetesen cigány sem vagyok.

Azaz hogy... − Úgy tűnik, ez sem ilyen egyszerű azért.

Nem tudok róla, hogy zsidó vér, cigány vér is csörgedezne ereimben − csak ennyit állíthatok. De azért gyakorta elméláztam már: ha őseim közt lett volna zsidó, vajon tudnék-e róla? Valószínűleg: nem. Undorító szokás régiónkban, hogy a történelmet folyamatosan hozzácsiszoljuk a „jó társaság" mindenkori elvárásaihoz, és hogy ezt a szégyentelen játékot már a családtörténetek gyurmázásánál kezdjük (naná, hát hol is kezdenénk? a nagy-történelem folytonos tekergetésének nyilvánvalóan ez az előiskolája!) − volt vagy nem volt zsidó ősömet így minden bizonnyal kiradírozta volna az illemtudó emlékezet (lásd a szkipetár hegyirabló sajnálatos esetét). Következésképpen: simán elképzelhető, hogy *volt* zsidó ősöm is. Vagy ugyanígy cigány − na, őt pláne eltüntették volna. Tehát: lehetett. A helyzetbe beleférnek.

De ugyanennyi erővel az is lehet, hogy nem voltak, hogy tényleg egyik se létezett. És akkor most hozzáfoghatnék bosszankodni, hogy lám, családom emlékezete egyszerűen szavahihetetlen, és akkor én emiatt kizárattam a tisztánlátás lehetőségéből egy ennyire fontos kérdésben −

ha nem tudnám, hogy ez a kérdés egyáltalán nem fontos. Hogy tökéletesen mindegy, voltak-e vagy nem voltak. Ha voltak: attól én nem vagyok más, mint ami vagyok. *Nem attól* vagyok olyan, amilyen vagyok („más"). És ha nem voltak: dettó.

Hogy folytassam családom csepülését: közvetlen őseim még slendriánok is voltak, elmulasztották a ker. középosztályban szinte kötelező tananyag oktatását, nem tanították meg nekem, hogyan kell felismerni a zsidókat. Márpedig amit a gyermek meg nem tanult, nem tudja azt a felnőtt: máig is harmat-gyenge vagyok ebben a nemzeti tudományban. Sőt, igazából nem is tud érdekelni ez a dolog. Szüleim társadalmi környezetében szép számmal voltak zsidók, ügyvédek, orvosok, kereskedők, mások − nem hinném, hogy „szándékosan", pont a zsidóságuk okán választott nexusok, egyszerűen csak a békebeli k-európai kisváros életének természetes rendje szerint alakult ez így. Kicsiny volt ez a társadalom ahhoz, hogy kettő darab középosztálya legyen, ha csak valaki nagyon nem vigyázott, véletlenül is összejött a másikkal − így is mondhatom. Az én aurámba már tökmag koromban bekerültek zsidók: az első doktor bácsim (csak a keresztnevét tudom, annyira közeli barátságban volt apámmal), öreg hegedűtanárom (arcát is, nevét is őrzöm). Jellemzően nem tudtam róluk, hogy valaminő különleges élőlények lennének − mígnem aztán a napi életünkbe nyomuló történelem

durván a tudomásomra hozta (Gráber tanár úr is, Marci doktor bácsi is Auschwitzban maradt).

Sokat törtem már a fejemet, vajon nem bujkált-e az én kereszténynek skatulyázott famíliámban valamennyicske tradicionális vonzalom a zsidóság iránt. Tehát − túl az élet normális rendjéből adódó egymás mellé sodródáson − egy kicsikét határozottabb hangütés. Mely esetben szüleim feltűnő mulasztása tán nem is volt egyszerű „slendriánság". De képtelen vagyok dűlőre jutni. Volt egy anyai nagynéném, kórházi asszisztens; kórházi pinceszobácskája falán jókora Európa-térkép lógott, piciny horogkeresztes gombostű-zászlócskákkal azon jelölte, hol tartanak épp a győzedelmes német csapatok − miközben nagyjából ugyanekkor: ahogy nagy hirtelen kántor nélkül maradt a szekszárdi zsinagóga, Vica néném addig könyörgött az egyházközségnél, amíg oda nem engedték a harmóniumhoz, és attól kezdve „ideiglenesen" ő kántorkodott a zsidóknak. Egészen záróráig. Merthogy civilben muzsikus zseni volt, és élt-halt a zsinagóga-zenéért. 43-ban, 44-ben! Egy goj, ráadásul nő! − gondolom, a rabbi haja égnek állt. De nem ellenkezett, nem olyan időket éltünk. És Vica néném tudta a dolgát, szép alt hangján gyönyörűen zengtek a héber szövegű énekek − hogy honnan ismerte őket, rejtély. − De hát Vica néni semmit nem jelent, annyira egyedi jelenség volt − apám szerint buggyant liba (még reprodukálnom is fáj apám szavait, annyira szerettem Vica nénit). A mi házunkban már szó se lehetett ilyesféle gyerekes őrültségekről, hogy zsinagóga, vagy horogkeresztes zászlócskák, na nem: az utakat középvonalon kell járni.

Később azután lett egy csomó − különböző mértékben és különböző módon − zsidó barátom. De tényleg elég sok, és egyre több − és a sorrend mindig ez volt: összebarátkoztunk, majd − általában jó sokára − megtudtam, hogy a barátom zsidó. Megtudtam, aztán többnyire el is felejtettem. De ha valahogy meg is ragadt bennem a nem különösebben izgalmas adat, attól a barátságunk nem változott, sem hevesebb, sem sandább nem lett tőle. Mástól változhatott, akármitől, ettől nem.

És volt egy zsidó feleségem. „Volt", mert már nem a feleségem, már „csak" a barátom: egyike azoknak az embereknek, akikkel a legtartalmasabban, a legkevesebb feszélyezettséggel, elfogulatlanul, igaziból tudok kommunikálni, aki, ha nincs elérhető közelben, elemien hiányzik. Hosszan elhúzódott amerikázásom hátterében az ő alakja áll. Amerikaivá lett magyar zsidó − hármas identitás, eszményien arányos

konstrukcióban. Szép és ép ember (a *szépségen* nincs mit magyaráznom; és az „épség”? korunkban olyasmit jelent, hogy valaki, egy kivételes példány képes kinőni a sebeket, amelyeket randa századunk majd' mindnyájunknak osztott). Együtt töltött éveink kacagtató tapasztalata, hogy az ő amerikai-magyar-zsidó családjának mikrokultúrája mennyire *azonos* az enyémmel. Az értékrend, a fontos és a súlytalan, apró szokások, gesztusok, reflexek, a konyha, az intim szféra nyelvi apróságai − minden, na! Beleértve még a deformációinkat is − hiszen ugyanaz a történelem, egyazon élménybázis tett minket azzá, amik vagyunk, szorosan hasonlóvá, egylényegűvé. A kettőnk eltérő gyökérzete alapján várható másságunk, ami azért ebben a helyzetben valamennyire érdekelt, a közellét és a tüzetesebb vizsgálódás során azzal a mókás meglepetéssel szolgált, hogy *nincsen.*

Nekem ebben a zsidó családban rendesen meg kellett küzdenem a „keresztény magyarnak” kijáró ellenérzésekkel − éppen mivel olyanok ők is, mint „mi, magyarok”. Megküzdöttem. Megérte. Megváltoztam ettől a kapcsolattól, kinyílt előttem a világ egy-két addig rejtett vagy érdektelennek tűnő szöglete, átjárhatóbbá vált a lét és gazdagabbá, közömbös dolgok nőttek értékké a szememben −

például a zsidóság. Amelyet addig elhanyagolható (és elhanyagolandó) dimenziónak tudtam − azóta: preferencia. Tudom, itt és most perverz vallomás ez, provokatív szemérmetlenség − de hát ez van. Ha zsidó lennék, biztosan visszafognám magamban valamennyire ezt az (ön-)szeretetet − na de (valószínűleg) nem vagyok zsidó.

így vagyok aztán mégis az.

Annyira mindenképpen, hogy a kiállás határozott kötelességtudatáig „fajult” bennem ez az azonosulásélmény: szarházinak érezném magamat, most már nem pusztán csak elméleti alapon, de Ági miatt is, ha adódó alkalommal (és hát az alkalmak, sajnos, nagyon is adódnak!) nem lépnék fel a bántott zsidók mellett.

De értelmetlen és méltatlan lenne, ha egy hármas identitásnak csak egyetlen elemén nyargalásznék, igazán érdemes arról is szót ejtenem, hogy miképpen formált engem a feleségem amerikaisága. Tőle is kaptam, nagyon sokban tőle, korrekt és karakán amerikaitól, hogy ezt a sok mindenben nem éppen nekem való „nációt” megtanultam tolerálni, sőt: ebben-abban-amabban még tisztelni is.

És Ági magyarsága! Ez ám a szépséges csavar! Ha én mondjuk portugál lettem volna ebben a történetben, megtanulhattam volna tőle − igen, tőle!

ettől a zsidó-amerikai-magyar embertől! − a magyarság tiszteletét. Számontartott, jól ápolt magyarságtudatot találtam benne. Ági lány, én fiú, ő persze hogy érzelmesebb, én szögletesebb, meg felületesebb is vagyok, és több tekervényes leplezéssel élem az életemet; kettőnk közül ő volt, aki Amerikában zajlott házasságunk Szilveszterein rendesen elbőgte magát a magyar Himnusz alatt. Nem „a kedvemért"; mesélte: én előttem is így volt ez, valahányszor az olimpiai közvetítésekben felcsendült a szép dallam. No, halljunk csodát: én tőle, tőle is tanultam a mostanra kialakult, nyugodt mederbe ülepedett magyarságomat. És miatta, érte is becsülöm: az ő magyarságát is respektálom, őrzöm és védem magamban.

Volt egy valamennyire cigány feleségem is. Meg cigány szeretőim. Tőlük, általuk van közöm a cigánysághoz? Vagy azért volt félcigány feleségem, azért voltak cigány szeretőim, mert közöm van a cigánysághoz? − ha valakinek túl sok az ideje, kedvére elszórakozhat ezzel a tyúk-tojás-problémával. Cigányokkal dolgozom, több mint húsz éve keringek e téma és e gond körül, nyilván már amikor elkezdtem, volt bennem egy homályos indíttatás − na, honnan? Genetikus gyökerek révén? Bizonyos nem vagyok, de valószínűbb, hogy nem. Azaz hogy − érdekes gubanc ez is. Volt egy ősöm, bizonyos Tóni bácsi, Herman Antal, a cigányság egyik első „magyar" (?) kutatója, tudós etnológus, az első magyar (még német nyelvű) néprajzi folyóirat alapító szerkesztője, aki örökké a cigányok körül sündörgött, gyakran hetekre, hónapokra eltűnt egy-egy vándor karavánnal, és amikor előkerült, tetves volt és büdös, mondja a családi fáma. Kettős életet élt, egy tisztes polgári létet (persze sanda gyanakvásba ágyazottan), meg egy másikat − talán az „igazit". A legendárium egy passzusa szerint adódott olyan is, hogy Tóni bácsi inkább elviselte a csendőrök huszonöt pálcaütését a pucér fenekén, csak hogy a cigányok ne tudják meg: ő nem ugyanúgy cigány, mint a többi. Egyszer meg ujjlenyomatot akartak venni a dutyiba terelt kompániától, s hogy ne lehessen, a vajda parancsára éjszaka a fogdában a forró kályhán sütötték nyomorék simára az ujjaikat, mindnyájan, Tóni bácsi is; a csendőrök a kukucskálón át lestek és röhögték a jelenetet (K-Európa).

Szégyellem, de nem tudom, miképpen is volt ősöm ez a jófej pasas, ősöm volt-e egyáltalán, vagy csak úgy beszármazott a famíliánkba. A papírformát tekintve nemigen lehetett cigány. De csodálkoznék, ha nem szaladgálna néhány cigány ivadéka egyik-másik mostani cigánytelepen.

És nekem, nekem vajon nem szaladgál? Jó kérdés ez is. Izgat is, nem is. Felelősség? Hát persze, elfelejthetetlenül. Meg természetes érzés, jóleső harmónia.

Cigány vagyok. A velük való munkám masszív szolidaritást és azonosságtudatot épített ki bennem, rokon-érzést, szeretetet. Jó velük lennem, ez is épít, gazdagít. Reflexem már, hogy kiállják értük, „véreimért". Sokszor hiszem, hogy több a közöm hozzájuk, mint nem egy *csak* vérében cigány vagy valamennyire cigány „cigánynak" − de hát nem versengeni akarok én, ebben sem. Egyszer valaki csúnyán megsértett a „cigányságomban": cigány viccekkel traktált, csak úgy, minden apropó nélkül − rosszkedvűen hallgattam, leintettem, otthagytam. Pár nappal később tudtam meg, hogy cigány az illető. „Jaj de dörzsölt csávó az X, inkább eljátssza, hogy zsidó, csak hogy ne tudják meg: cigány!" − így szólt a drót. Megkerestem a fickót és kimutatkoztam nála, megmondtam neki, hogy tetűnek tartom és ne legyen dolgom vele többé. (Évekig nem beszéltünk; most már újra köszönünk egymásnak: visszakönyörögte magát. Ha nem is barátnak, de közös megalázottságunkban sorstárs-embertársnak. Azt hiszem, a cigányságomban sem szabad gőgösnek lennem. Inkább vagyok realista.)

A zsidóságomról meg a cigányságomról írok itt − és közben háborognak a zsigereim. Miért kell pont ezzel külön is „elszámolnom", a horvátságommal vagy az olaszságommal meg miért nem? Annak miért nincs szaga? Ha svéd lennék (mármint hogy az *is),* az miért lenne kisebb feszültség bennem? (Van itt a közelben egy öngyújtógáz-töltő, az svéd -nem látom rajta, hogy olyan nagyon kínlódva kellene megélnie!) Zsidónak lenni, cigánynak lenni − olyan ez most mifelénk K-Európában, mintha fertőző betegséget hurcolna az ember, leprát, HIV-vírust. Még nem küldték ki a hivatalos űrlapokat, de már nagyon is érzem a levegőben az igazolta-tási kényszer hányingert keltő szeleit: meséljem csak el, volt-e az ükszüleim közt akár csak egy is, aki tisztázatlan, *tisztátalan* származású! Nos, hát tessék: én cigány vagyok, zsidó vagyok. Ha másért nem, legalább a magyarságom becsületéért. Ha sárga csillagot kell kitűzniük a zsidóknak, vagy akármilyen akármit a cigányoknak, én egyből kitűzöm mind a kettőt. Történelmi példák is erre tanítanak, meg a magammal szembeni morális igényeim is. És épp mivel ingerlékeny, izgága, csökönyös magyar vagyok, istenverte *csakazértis-fajta,* ha valakik itt hozzáfognak látványosan fintorogni zsidótól, cigánytól, akkor én azért is AZ vagyok! És ha valami

panaszod van ezzel kapcsolatban, haverom, hát gyere ki a kuglizóba, hogy szétkalapáljam a képedet!

K-európai vagyok

Mi ez a „K”? Kelet? Közép? Én mindig Keletnek gondoltam és mondtam. Most a Közép a divat. Mivel hogy épp Nyugat felé ácsingózunk, Keleten keressük a minél gyorsabb és teljesebb elhatárolódás lehetőségét. Nehogy már összetévesszenek minket valakivel, aki talán még nálunk is nyomorultabb! Ha már egyszer nem vagyunk Nyugat-Európa -mint ahogy nem vagyunk, ezt elég nehéz lenne magunkra fogni −, legalább Kelet-Európa se legyünk, osszuk inkább három felé piciny kontinensünket, és legyünk mi a Közép!

Kétségtelen, hogy Európa e táján tapinthatók bizonyos átmeneti jelenségek, rémlik itt valaminő, két pólus közötti hídszerep. A közelmúltból sarjadt jelent tekintve mégis döntőbbnek, reálisabbnak vélem keleti meghatározottságunkat. De ez nem elvi kérdés, ezen nem vitatkozom, ha mindenki úgy akarja, legyen *Közép.* En minden esetre K-nak írom − és akkor gondolhatom közben magamban azt is, hogy *Kelet.*

Tehát K-Európa. A hazám. A felség nélküli felségterület, amelynek polgára vagyok. Az az érzelmi közösség, amely eleven valóságként él bennem. A vidék, amely valami *otthonérzéssel* melenget. Nyújt valamit, amit érzek Pesten, Gyulán, Pápán, Fehérgyarmaton és Kőszegen, Krakkóban, Kijevben, Prágában, Zágrábban − de nem érzek már Bécsben. Dehogy is mondanék olyan esztelenséget, hogy jobban érezném magamat Csernyigovban vagy Tótkomlóson, mint Koppenhágában, Nápolyban -nem „jóról”− „rosszról” van itt szó, csupán csak az *otthon* érzéséről. (Habár azért emlékszem olyanra is, hogy egy potya szálláslehetőség kedvéért kiugrottunk a barátnőmmel pár napra Bécsbe − és rémes volt; másnap szépen kaptuk magunkat, visszafordultunk, és pompásan éreztük magunkat − Pápán. − „Figyelj, nincs honvágyad?”, kérdeztem a kedvesemet, két perccel azután, hogy Röszkénél átkocsikáztunk a határon, Görögországba indulandó; „Honvágyam?! Nincsen. Talán majd Athénban lesz.”) Pontosan nem mérhetem ezt a dolgot a vágyaimon sem, hiszen nyilván szívesebben utaznék holnap a csodálatos Rómába, mint Vilniusba. Inkább józan belátás ez, annak a ténynek a megtapasztalt tudása, hogy Koppenhága, Róma nem az enyém. K-Európa meg − hát az igen.

Vagy egy másik megközelítés − meglehet speciális, szélsőségesen egyéni, de azért ez nem is olyan biztos. Kiadósan éltem New Yorkban − de

sem azalatt, sem előtte, sem azóta egyetlen sor írásomat nem adták ki Amerikában angolul. Nem is csodálom: nemigen találtak volna értő olvasót hozzá. De még fordítót se nagyon: amit írok, ez a k-európai akármi, amerikai angolra aligha fordítható, „lefordítva" már a lényege sérül, vagy el is vész. Pedig nyilván nem *annyira* raffinait dolgok ezek − dehogy, pusztán csak: itteniek. Csak a feleségem fordította le néhány írásomat angolra, alighanem leginkább szerelemből − belém szerelmes amerikai kiadó azonban nem akadt. És ugyanígy nem volt „szerencsém" a némettel, a franciával, Nyugat-Európa egyetlen nyelvével-nációjával sem. Csupán csak lengyelül, ukránul, észtül jelentek meg könyveim. Nem tudom elbírálni a fordítások minőségét − de merem hinni, hogy érthető vagyok lengyelül, ukránul, észtül, a fogalmaink azonossága révén valószínűleg minimális „veszteséggel" lefordítható vagyok ezekre a nyelvekre, ahogy szlovákra, románra, szerbre is (de erre még nem adódott próba).

Szégyenem, hogy a jó pár évnyi amerikázásban nem tanultam meg tisztességesen angolul (de hát nem kényszerített rá semmi: vannak ott elegen magyarok; és ott is egyfolytában magyarul írtam; és, hozzá még: nem érdekelt eléggé az angol nyelv). De még jobban szégyellem, hogy nyolc évi iskolai csepűrágás eredményeként sem tanultam meg oroszul − nem „tisztességesen", de jóformán semennyire sem. (Pedig ehhez meglett volna a hajlamom, affinitásom, ma már tudom − csak hát a rejtett vonzalmainkat, de még a praktikus szempontokat is tökéletesen lefedte bennünk a politikai rezisztencia. Az egész korosztályom így járt, a fene egye meg − tökkelütöttek voltunk.) Az orosz nyelv muzsikája kellemesen érint, melegen, *otthonion.* Egy leleplező jelentőségű élethelyzet: a New York-i utcán, valahányszor orosz beszéd ütötte meg a fülemet, mint a vizsla, szagoltam bele a levegőbe, és kegyetlenül tehetetlen érzés volt, hogy legfeljebb csak a gyatra angolommal tudnám megszólítani *a. földit.* Egy alkalommal hónapokig itthon időztem, és mielőtt visszarepültem, megnéztem Mihalkov filmjét, *Etűdök gépzongorára,* véletlenül épp ezt; utána jó ideig nem tudtam kiverni lelki szemeimből a képeit, ott tehetetlenkedtem vele New York-ban − ebből lett az első kiadós honvágyadagom. K-Európa-honvágy!

Szégyellem, nagyon szégyellem, hogy fél évszázadnyi időt itt, K-Európában élve sem tanultam meg románul, szerbhorvátul, csehül, szlovákul, ruténül, lengyelül. Ha újra kezdhetném, mint a mesében, kevés dolgot csinálnék másképpen (mert nem vagyok elégedetlen a sorsommal,

különösebben még magammal sem) − de ezt, ezt igen, ezt mindenképp. Bűnömként cipelem ennek a vaksi mulasztásnak a súlyát.

Még akkor is, ha sejtem: nemcsak a magam bűne. Megint egy sztori. Az első erdélyi utazásom, úgy a 60-as évek vége felé, egy szakmai csoporttal; Kolozsvárott jeles ember kalauzol minket, egy nagy bennszülött, az erdélyi magyar kultúra kiváló ismerője, tudós férfiú: centire tudja, milyen magas ez a torony, milyen széles az a templom, hol, mikor, miért született a (magyar) tervezője − miközben semmit nem tud az erdélyi *román* kultúráról, mert nem is akar tudni róla, még az ilyen irányú kérdéseket is ingerülten dobja vissza. Szeretnék román ortodox templomi zenét (is) hallani, hol van egy erre való román templom? − ő nem tudja, soha nem járt még román templomban. Szeretnék román folklórzenét vásárolni lemezen, merre kapok? − neki fogalma sincs, valószínűleg sehol, de ő még nem próbálta. Kibu-szoztunk egy hegyre, mert hogy onnan csodás kilátás nyílik Kolozsvárra − csak éppen nem akkor, mivel sűrű köd van; visszabuszoztunk; és csak másnap tudom meg, véletlenül, hogy azon a hegyen száz méterre tőlünk lapult a ködben Erdély legrégibb *román* fatemploma − az ugyebár nem volt érdemes a mi *magyar* érdeklődésünkre. − Fájdalmas emlékem ez a kirándulás − de fontos tanulság. Innen is tudom, hogy én NEM ILYEN magyar akarok lenni. Hogy én − túllépve „e mai kocsmán" − k-európai vagyok.

Időről időre ismétlődő látványosság az amerikai tévékben: újsütetű bevándorolt amerikai állampolgári eskütétele, a befogadás ceremóniája. Kisebb tömeg, ünneplőben, megrendülten ismétlik az esküszöveget, könnyezve éneklik az amerikai himnuszt − e pillanattól ezek az emberek az Államok polgárai, az „amerikai nemzet" része. Arcok. Szépséges tarkaságban: egy lett, egy kínai, egy lengyel, egy perui, egy hindu, egy magyar, egy vietnami, egy ukrán és így tovább. Értek is valamennyit a könnyeikből: a kék színű US-útlevél bizony nem semmi, nem is adják ingyen, sok-sok évi céltudatos erőfeszítés árán jutottak el ezek a derék népek eddig a szép napig. De mi az, hogy „amerikai nemzet"? Bizony, minden empátiámat és fordítói tehetségemet össze kell szedjem, hogy értsem ezt a − számunkra − fikciót, vagy legalábbis megsejtsem, hogy ők ott mit szeretnének érteni alatta. Lett, perui, lengyel, kínai − ez világos, ez simán lefordítható k-európaira; de már az a szubsztanciális változás, ami most ezekben a nacionálisan nagyon is meghatározható embertársaimban e percekben végbemegy, hogyan lenne kifejezhető a mi nyelvünkön,

nyelveinken? És arra gondolok: uram isten és minden szentek, az amerikai nemzetnél mennyivel valóságosabb fogalom az, hogy k-európai!

Csak valahogy erre a fogalomra momentán süketek vagyunk. „Nincs aktualitása."

Itt állunk, épp egy elpuskázott történelmi lehetőség után, amikoris felismerhettük és realizálhattuk volna közösségünket, k-európaiságunkat, ezt a múltunk, jelenünk és jövőnk egységén alapuló, nagyon is létező sors− és érde-közösséget. Kihagytuk; mielőtt még az együttlélegzés közös ritmusára ráhangolódhattunk volna, mindenre ránőtt ez a körkörös gyanakvás. (Átkozottak legyenek, akik elkezdték − de most nem ez a legfontosabb, nézzünk inkább előre:) Lesz azért ennek még másik menete, adódik majd új dobás. Ha nem is feltétlenül az én életemben, de majd. Hiszem, mert egyébben úgysem érdemes hinnem.

És addig hadd legyek − ha mégoly „korszerűtlenül" is − k-európai patrióta. Egy földhözragadt *idevalósi,* aki hittel vallja otthonának ezt a rokonszínű régiót. De még némi büszke öntudattal is: tapasztaltán tudom, hogy van bennünk, k-európaiakban *valami:* kreativitás; eredetiség; erő; jövő-szag. Ami minket − így, hogy *k-európaiakat* − valamilyen történelmi szerepre jelöl. Egyedi módon, ahogy másokat nem − minket, MINKET igen.

Persze, egyéb is van bennünk. Bőségesen elegendő bunkóság ahhoz, hogy felismeretlenül futni hagyjuk a szerepünket. A miénket, a ránk írtat, ránt osztottat, a csakis nekünk eljátszhatót. − De hát minden játszma kétesélyes.

(Érdekes ez!: Ha olyasmit hallok, hogy például „Kárpátmedencei magyar hivatástudat", kiütést kapok. Miért nem viszolygok ugyanígy a k-európaiságom már majdnem hogy patetikus kifejezésétől? Csak egyetlen magyarázatot sejtek erre: lehet, hogy a k-európaiság valamilyen értelemben valóságosabb identitás, mint akármely [k-európai] nacionalitás?)

Summa summarum.

Mindezekkel együtt persze magyar vagyok. Mi a szösz egyéb lehetnék? De szeretném ezt valami természetes módon megélni. Ahogy a gyermekláncfű gyermekláncfű, a mocsári gólyahír mocsári gólyahír. Magam előtt is úgy szeretnék magyar lenni, ahogy egy szlovák, egy ír, egy kambodzsai számára magyar vagyok, mert hogy a paramétereim alapján *az* vagyok − mi az isten csudája lehetnék más?

Ennyi.

És aki engem el akarna számoltatni a magyarságomról, azt elszámoltatom. De kegyetlenül. Komolyan!

Amúgy pedig: jól vagyok. Magyar vagyok, szép vagyok, gazdag vagyok, ragyogok, jól érzem magam!

Tartalomjegyzék

[1] Spontánok− pártállamkori kifejezés: a politikai tömeggyűlések, tüntetések erőszakkal, netán karhatalmi erővel felvonultatott résztvevői (pej.).

[2] Vatta − pártállamkori kif.: a díszünnepélyek amúgy üresen kongó termeit megtöltő, kivezényelt diákok, munkások, katonák és egyéb, cselekvőképességükben korlátozott lények masszája (pej.).

[3] Bambi − a korai pártállamkorszak (50-es és 60-as évek) egyetlen, ettől közkedvelt „üdítő” itala volt; alapanyaga: kátrány.